

Ágripabók

Menntakvika 2026

Ráðstefna í menntavísindum

30. september – 1. október 2026

Um ágripabókina

Í ágripabókinni eru birt samþykkt ágrip fyrir Menntakviku 2026. Erindin birtast í þeirri röð sem þau eru skráð í ráðstefnudagskrá.

Hvert ágrip hefst á heiti erindis. Þar á eftir koma nöfn höfunda og stofnanatengsl. Nafn þess höfundar sem flytur erindið er undirstrikað. Tölur í yfirskrift vísa til samsvarandi stofnanatengsla.

Ágrip eru birt á því tungumáli sem höfundar skiluðu þeim inn. Heitið „Ágrip | Abstract“ er því notað sameiginlega fyrir íslensk og ensk ágrip.

Efnisyfirlitið sýnir heiti erinda og blaðsíðutal. Til að finna ákveðið erindi er einnig hægt að leita eftir heiti eða nafni höfundar í rafrænni útgáfu bókarinnar.

Efnisyfirlit

Orðaheimurinn: Tengsl fastheldni og árangurs.....	12
Ævintýri fullorðinna, ævintýri barna: Um notkun ævintýra við uppfræðslu barna á 18. öld	13
Tungumálamunur eða málproskaröskun? Áhrif milli tungumála á svör íslensk-pólskra leikskólabarna á undirprófum sem meta beyginga- og setningafræðilega þætti	14
„Það er eins og lífið haldi áfram hjá öllum öðrum og ég sé bara föst heima“: Upplifun ungra mæðra eftir barnsburð	15
Klínískar viðmiðanir um talþjálfun fjöltyngdra barna: Þróun gagnreyndra leiðbeininga við greiningu á málhljóðaröskun hjá börnum sem tala pólsku og íslensku	16
Í þjónustu jaðarsettra hópa á tímum mannréttindabakslags: Sýn verðandi og starfandi þroskaþjálfara á stöðu mannréttindamiðaðrar nálgunar	17
Málproski fyrirbura: Rannsókn á niðurstöðum málproskaathugana fyrirbura á Barnaspítala Hringins árin 2012–2021	18
Grunnur í geðrækt: Námsfni í félags- og tilfinningafærni fyrir raunaðstæður	19
Skýr kennsla eða leitarnám? Niðurstöður PISA 2025 sýna skýran mun á námsárangri	20
„Við þorum meira og börnin þora meira“: Réttindi barna og þátttaka í leikskólanum Laugasól	21
Útivera, val og þátttaka barna í leikskólanum Vinagerði	22
Matartíminn sem vettvangur lýðræðis og þátttöku í leikskólanum Gullborg	23
Réttindi barna sem hluti af menningu leikskóla: Reynsla Ævintýraborgar við Eggertsgötu	24
Leikræn nálgun í menntun: Leikhúsið sem kennslurými	25
Ungir áhorfendur: Leikhús sem rými til náms og þátttöku	26
Leiksyningin Heimsóknin til Thalíu	27
Frelsi til að kenna: Námskrárlegt svigrúm sem vettvangur nýsköpunar	28
Umræða um menntun og menntarannsóknir á vettvangi kennara	30
Lesið til gagns fremur en gamans? Bækur sem eru lesnar á leikskólum	31
Mat á stöðu og framförum í öðru máli: Norrænn samanburður, tiltæk matstæki og reynsla ÍSAT kennara á Íslandi	32
The effects of physical activity in patients with autoimmune hepatitis	33
Styrktarþjálfun í íþróttakennslu unglunga	34
Hlutverk hreyfingar til meðferðar: Fræðileg samantekt um áhrif hreyfingar á einkenni þunglyndis	35
Rótleysi meðal uppkominnna fósturbarna á Norðurlöndunum	36
Áskoranir tengdar stuðningi við málproska fjöltyngdra barna í íslenskum leikskólum: Samspil viðhorfa, kennsluhátta og stofnanalegra aðstæðna	37
"Listrannsókn sem kennsluaðferð til að virkja nemendur: Nemendur sem aðgerðarsinnar í jafnréttismálum"	38
Fæðingardagsáhrif hjá 12 ára stúlkum í knattspyrnu: Áhrif fæðingardags á frammistöðu og getuskiptingu	39
James Bond is an Icelandic: A Gamified, Human Rights-Based Approach Workshop for Youth Center Workers (and Possibly Other Professionals)	40

Tilfinningar, orðræða og ábyrgð fræðimanna í opinberri umræðu um menntamál.....	41
Velliðan unglinga: Mikilvægi stuðnings kennara við fullgildi í skóla	42
Þögn sem kennsluaðferð	43
Bréf til mín: Að skapa samtalsrými fyrir háskólakennara	44
Reynsla kennara af því að nota námsefnið og kennsluaðferðina Samræðufélaga	45
The progress of diversity and the denial of racism in Icelandic education	46
„Ég var í hjólastól. Og mér fannst það geggjað“: Birtingarmynd Stellu í Stellubókaröð Gunnars Helgasonar	47
Beinþéttni, líkamssamsetning og líffræðilegur þroski hjá 12 ára knattspyrnustúlkum	48
Hlaðvörp sem vettvangur fyrir samtal um menntarannsóknir.....	49
Nýliðar í kennslu: Að öðlast farsæld í starfi.....	50
Ég, þú og við öll, hlúð að samskiptum, seiglu og samkennd með Samfó	51
Stuðningur sveitarfélags við skóla: Forysta, samhæfing og krefjandi aðstæður.....	52
Hnignun, krísa og „lykillinn að samkeppnishæfni þjóðarinnar“: Orðræða um árangur nemenda í stærðfræði í íslenskum fjölmiðlum	53
Markviss hljóðaaðferð og félagakennsla: Vísbendingar um jákvæð áhrif á lestrarfærni í 1. bekk	54
MIRA: UNESCO-framhaldsskólar á Íslandi sem vettvangur umbreytandi menntunar til hnattrænnar borgaravitundar	55
Kennarar sem skapa námsrými fyrir alla nemendur í fjölmenningarlegu samfélagi.....	56
Náttúran gefur rými fyrir ígrundun og vöxt í háskólanámi.....	57
Náttúruskólinn - Að skapa tengsl og töfra: Hlutverk, áskoranir og nálgun leiðbeinenda í náttúrunámi.....	58
Leikur, samtal og málþroski: Saga Orðakasts	59
Hvöld sem réttur barna: Reynsla ungarnaleikskólans í Bríetartúni og Hallgerðargötu.....	60
Lestur á mörkum skólastiga.....	61
Samstarfsverkefni um vinnustaðamenningu í skólum (2023-2025) - Árangursríkar áherslur til að efla heilbrigða vinnustaðamenningu skóla.....	62
Raddir foreldra um ógnir og áskoranir í uppeldishlutverki á tímum breytinga.....	63
Eru nemendur með vísbendingar um lestrarvanda gripnir nógu snemma?	64
My Relationships, My Voice: Understanding the Relationship Experience of Adolescents with Disabilities	65
Hlutverk þroskaþjálfara í menntakerfinu	66
„Þetta er samfélagið okkar“: Rýnihópar um inngildingu og samfélagsþátttöku innflytjenda á Austurlandi	67
Description of the Symposium: The Possibilities of Autoethnography: “We Live Universal Themes Uniquely”	68
Getuskipting tengist líkamlegri afkastagetu og líkamssamsetningu hjá 12 ára knattspyrnustúlkum á Íslandi.	69
Inviting Dragons to Tea.....	70

„Já, en ég er líka fyrsta í minni fjölskyldu sem fær húfuna“: Lífssöguleg viðtöl við fólk sem sneri aftur í nám á fullorðinsárum.....	71
An Autoethnography of Internal Human Rights: Bridging Principles and Practice	72
Autoethnography as Scholarly Practice: What Living Alone Cannot Reach	73
Foreldrasamstarf í stuðningi við nemendur með leshömlun á yngsta stigi grunnskóla	74
Promoting the fundamental rights of all: A critical discourse analysis of the implementation of disability policies and programs in Nigeria and Iceland	75
Valdeflandi forysta og jákvæð vinnustaðamenning: Vegferð leikskólans Klappa að bættri vinnustaðamenningu	76
Voice, Violence and Disabled Women: Barriers to Justice	77
Árangursríkar áherslur til að efla vinnustaðamenningu skóla.....	78
"Ef ég fæ góðan kennara verður námið easy peasy": Upplifun brotthvarfsnemenda af samskiptum við kennara og skuldbinding til náms og skóla	79
„Ég er aldrei hamingjusamari en minnst hamingjusama barnið mitt“: Lýsingar mæðra á því hvernig foreldrahlutverkið og sérfræðiorðræður móta tilfinningalíf þeirra.	80
Enskur námsorðaforði íslenskra framhaldsskólanema og tengsl við námstengdan lesskilning, almennan orðaförða og enskunotkun utan skóla: Hugsanleg breyting síðasta áratug og samanburður við Norðurlönd	81
Vinnustaðamenning í leikskólum: Traust, þátttaka og sameiginleg ábyrgð.....	82
Frá teymisþjálfun til samskiptasáttmála: Vegferð Sunnulækjarskóla í átt að sterkari vinnustaðamenningu	83
Unglingar og samfélagsmiðlar: Fjölmiðlalæsi, tilfinningar og kyn.....	84
ChatGPT í háskólastarfi: Viðhorf og notkun kennara	85
Mál og læsi í Fellahverfi: Að virkja þátttöku foreldra.....	86
Menntamál á mannamáli: Fjölmiðlaumfjöllun um menntarannsóknir	87
Tónlistarfræðsla í íslensku menntakerfi	88
Óveður í aðsigi! Útilíf, villt kennslufræði og ævintýrlegt nám sem fræðilegt landslag	89
Teacher education at the School of Education from an intercultural and plurilingual perspective	90
Professional Development, Learning Communities and Collaboration: Keys to Successful Educational Practice	91
NýMennt: Social outreach and professional development.....	92
Developing a Pedagogy of Resource Mobilization for Language Learners: A Hybrid Educator's Self-Study.....	93
A Japanese Language Teacher Based in Iceland: Self-Exploration through School Visits in Australia and Japan	94
Learning to Make Sense of Japan in Video Games.....	95
Japanese Studies at the University of Iceland: Development and Direction	96
Að helga líf sitt íþróttum: Samanburður yfir 16 ára tímabil af reynslu og upplifun afreksíþróttamanna af ferlinum	97

Klósettkrakkinn eða óvæntasta ofurhetja allra tíma: Um áhrifavalda, raunveruleikasjónvarp og barnabyltingu í skáldsögunni <i>Mömmuskipti</i>	98
Inngilding og félagslegt réttlæti: Mótsagnir og tækifæri í stuðningi við fötluð börn og fjölskyldur þeirra	99
Mat foreldra á framburði fjögurra ára barna: Samanburður við niðurstöður úr stöðluðu framburðarprófi.....	100
Horfa og hlusta: Mild og áfallamiðuð leið til að ná athygli nemendahópsins.....	101
Description of the Symposium: Inequality at the Transition to University: First Findings from the EDUCHANGE Project	102
Can a Role Model Intervention Decrease Inequality in Access to Higher Education? First Results from a Comparative Randomized Controlled Trial in Denmark, Germany, Hungary, and Iceland	103
Inequality in Access to University in Iceland: The Role of Schools.....	104
Staða tónmenntakennslu í íslenskum skólum.....	105
Who Accepts Counseling? Determinants of Take-Up Among First-Generation Students .	106
Út í óvissuna með auðmýkt og traust sem veganesti.....	107
Þrískipting (háskóla)sálarinnar og leitin að samhljómi.....	108
TIMSS 2027 á Íslandi: Fræðilegur bakgrunnur, framkvæmd og lærdómur af forprófun ...	109
Educational Aspirations and Anticipated Challenges in Higher Education among Immigrant Youth: A Study of Iceland in Comparative Perspective	110
Kerfisbreytingar við innleiðingu farsældarlaga	111
Hvað má hafa fyrir börnum?	112
Mál og læsi: Snemmtæk íhlutun í leikskólum.....	113
Official policies or guidelines for gender-neutral language?	114
Vettvangsnám verðandi framhaldsskólakennara.....	115
Kerfislega jaðarsett skólastig: Sýn hagaðila á faglegan stuðning í framhaldsskólum.....	116
Hvað get ég gert? Upplifun kennara af kennsluháttum á starfsnámsbrautum.....	117
Starfsnám eða bóknám: Námsval framhaldsskólanema og viðhorf til náms	118
Brotthvarf og andleg heilsa: Líðan ungs fólks á aldrinum 18–24 ára	119
Ætlar þú í háskóla? Framhaldsskólaval og félagsleg lagskipting	120
Námskrá stúdentsprófsbrauta og aðgangur að fræðilegri þekkingu	121
Orðræðan um menntakrísuna: Greining á fjölmiðlaumræðu í kjölfar niðurstaðna PISA 2022	122
Returning to practice: A self-study of educational change and professional responsibility	123
Akademískt læsi og þekkingarmyndun á tímum gervigreindar.....	124
Vafasöm beiting geðtengslakennningarinnar við mat á fötluðum foreldrum og börnum...	125
Að bæta samskipti túlka við snemmtæka íhlutun: Stuðningur við fjölskyldur barna með heyrnarskerðingu	126
<i>Becoming an educational researcher</i>	127

Relationships Between On-Ice Sprint Performance and Neuromuscular Performance Metrics in Ice Hockey Players	128
Samstarf í þágu inngildandi menntunar: Þróun þverfaglegs náms í kennara- og þroskaþjálfamenntun	129
Reynsla kennara af SPEKT.....	130
Bekkjarstjórnun með SPEKT: Sameiginleg sýn – raddir nemenda.....	131
Disability and Resistance in Medieval Icelandic Sagas	133
Transforming Trauma: Art as Reconciliatory Justice for Institutional Survivors	134
„Það skiptir máli hvaða sögur segja sögur“: Frásagnir sem mótask í gegnum listræna rannsóknarvinnu.....	135
Ævintýrin í garðinum: <i>Barnabók sem brú milli sköpunar, sjálfstæðis og merkingarbærs náms í hönnun og smíði</i>	136
Að treysta ferlinu: Skapandi ferli listamanna sem innblástur í myndlistarkennslu.....	137
Hver er galdurinn við kennslu á grunni dæmisagna	138
Áhrif þátttöku í Reykjavíkummaraboni á vellíðan: Hvaða áhrif hefur það á hlaupara að hlaupa fyrir góðan málstað?.....	139
„Ég hreinlega get ekki beðið eftir að hefjast handa“: Áhugahvöt og virkni nemenda í háskólanámi.....	140
“There Is Always Something”: Migrant Capital, Critical Consciousness, and Adult Education in Icelandic Early Childhood Education and Care	141
Developing students’ language and literacy through writing instruction.....	142
Þekking grunnskólanema á íslenskum námsorðaförðum: Árangur íhlutunar og reynsla kennara.....	143
Gervigreind í háskólakennslu: Notkun, viðhorf og munur milli kennarahópa við Háskóla Íslands.....	144
Áskoranir háskólakennara á tímum gervigreindar: Siðferði, traust og kennslufræðilegur stuðningur	145
Duftlitagerð „lake-pigment“ úr jurtum í nærumhverfinu fyrir textíl.....	146
Perlusaumur í bókarformi	147
Mikilvægi handverksþekkingar í akademískum rannsóknum á fatnaði fyrri tíma.	148
Bók um skapandi fígúruhekl	149
Íðorð um hekl: Íðorðanefnd um hannyrðir	150
Sjálfbær endurvinnsluframléiðsla	151
Íslenskt fagorðasafn – fatatíska – fatagerð – fatahlutar – fataflokkar	152
Að velja rétt fyrir barnið: Hinsegin foreldrar og ábyrgðarvæðing í sæðisgjafavali.....	153
Mikilvægi málþroskamælinga í leikskólanum.....	154
Spáir LANIS fyrir um málfærni barna?	155
Þekking og greining foreldra og leikskólakennara á stami leikskólabarna.....	156
LANIS málþroskaskimun fyrir þriggja ára og fjöltýngd börn: Reynsla af fyrirlögn á heimamáli barna.....	157

„...ef að allir héldu áfram að hegða sér eins og þau væru ein í heiminum þá myndi allt fara til fjandans...“: Hnatræn borgaravitund ungs fólks í UNESCO framhaldsskólum á Íslandi	158
Gervigreindarstýrt fyrirspurnakerfi sem greinir nemendur í brottfallshættu: Evrópuverkefnið stAl	159
Líf sem er lífsins virði: Náms samfélag háskólakennara	160
"Heiti potturinn": Skynvænt og inngildandi námsrými í almennum grunnskóla fyrir alla nemendur	161
Málþroski barna og mikilvægi lesturs: Viðhorf og þekking mæðra.....	162
Participation, power and responsibility: Ethical challenges of facilitating participatory research with children and youth	163
COVID-19 heimsfaraldur og reynsla háskólanema í Bissá, Gíneu-Bissá: Megindleg rannsókn	164
STEM námsvistkerfi: Reynsla, gögn og lærdómur úr íslensku þróunarstarfi	165
Hvað segja kennarar um notkun gervigreindar í þeirra starfi?	166
Fagvæðing lögreglumenntunar á Íslandi: Tilgangur, þekking og hæfni í kjölfar umbóta...167	
Endurskipulagning lyfjafræðináms við Háskóla Íslands: Hönnun sveigjanleika innan ramma regluverks	168
Frá námi til starfs í lífeindafræði	169
Munnlegt námsmat í stórum fyrsta árs forritunaráfanga	170
Gagnsæi í námsmati og gervigreindarstuðningur við sjálfstjórn í námi (SRL): Blönduð starfendarannsókn	171
Hvernig vitum við að nemendur hafi lært eða var það gervigreindin	172
Samstaða og stigveldi: Samskipti háskólanemenda við kennara, stjórnendur og samnemendur í Gíneu-Bissá.....	173
AI Use, Learning and Inequality among Undergraduate Students in Iceland: Trends and Implications for AI Literacy.....	174
Sjálfbærni í verki: Stöðumat á fyrsta ári námsleiðar í skapandi sjálfbærni á Hallormsstað	175
Kennslufræði skiptir máli: Þarfir, námsupplifun og áhrif námsleiðarinnar <i>Kennslufræði háskóla</i>	176
Building Teaching Assistant competence, confidence and connection: Development and implementation of a Teaching Assistant Training Programme at Reykjavik University. ...	177
Námskeiðið Háskólanám og háskólakennsla við Háskólann á Akureyri: Af hverju þarf alltaf að vera uppfæra?	178
Bókmenntahugtök og barnabækur	179
Uppáhalds bækurnar í leikskólanum	180
Saman til sjálfbærni: Menntagildi óformlegrar miðlunar handverkspekkingar.	181
Menntun gengur í skóla, eða þegar hugsjónir um menntun verða verkefni stofnunar.....	182
„Svo geta þeir talað íslensku við hina krakkana og eignast vini“: Skilningur og viðhorf barna á vináttu innan fjölmennningarlegs rýmis.....	183
Hvernig er best að innleiða gagnreynd úrræði og viðhalda til lengri tíma?	184
Ævintýrin sem heilbrigð og raunsonn veruleikasýn	185

Um merkingu og tilgang andspænis dauðanum.....	186
Þegar upplifanir verða lærdómur: Þátttaka, ígrundun og óvænt uppgötvun úti í náttúrunni	187
Hólavallagarður sem lifandi kennslustofa- Rannsóknarmiðuð útikennsla með spjaldtölvu og nærumhverfið sem rannsóknarvettvang.....	188
Er ég einkunnirnar mínar? Áhrifabættir á líðan nemenda á Norðurlöndunum	189
Rational resilience in sustained educational engagement under scarcity: Evidence from Guinea-Bissau.....	190
Gæðaþjónusta við börn og fjölskyldur: Aðgengi, skipulag, framþróun og viðhald gagnreyndra aðferða	191
Efling lestrarfærni: Skýr kennsla, fimipjálfun og hvatningarkerfi	192
Samanburður á aðferðum Íslensku æskulýðsrannsóknarinnar til að meta algengi eineltis meðal grunnskólanema	193
The case of Iceland: Subjectification as a practice of freedom to enhance student engagement with social and ecological concerns	194
Finding a Back Stage: Family Musicking and the Self-Presentation of Polish Immigrant Parents in Iceland	195
Efling lestrarfærni: Stýrð kennsla, fimipjálfun og framfarir til lengri tíma	196
„Það er gaman ef þú vinnur hundrað miða leikinn“: Reynsla nemenda af gagnreyndum aðferðum í skólum með háa fylgni við aðferð.....	197
Fjöltengt máluppeldi barna: Innsýn foreldra með innflytjendabakgrunn á Íslandi.....	198
Æfingapráhyggja og tengsl við beinþéttni, líkamssamsetningu og hlaupahraða hjá 12 ára knattspyrnustúlkum – SKORA.....	199
Tónlist með börnum á einhverfurófi í íslenskum leikskólum	200
“Space Invaders”: Institutional Whiteness and Immigrant Women’s Intersectional Experiences in Icelandic Higher Education.....	201
Hlustum á þau: Lýðræði, valdefling og þátttökurannsókn með ungmennum frá Grindavík	202
Dominant Languages in Danger and the Danger of Dominant Languages: Icelandic and the University.....	203
Gervigreindarlæsi í grunnskólum: Forsenda nýsköpunar og fagmennsku	204
Þunn skurn á fjöreggi farsældar? Áskoranir í formlegri umgjörð félags- og tómstundastarfs barna, unglinga og ungs fólks á Íslandi.....	205
The case of Sweden: Transformative university human rights education – student agency between academic formation and social change.....	206
Þegar spunagreind umbreytir skólastarfi: Stuðningur við kennara í ábyrgri innleiðingu og faglegri notkun.	207
Racialisation within Icelandic institutions: The case of Reykjavik City as a workplace	208
Þegar gervigreind tekur prófið: Hvernig endurhugsum við námsmat?.....	209
Inngildingarbrú milli háskólans og atvinnulífs	210
Exploring the Potential of Antiracist Pedagogies in Iceland: Reflections from a New Nordic Network.....	211

Gervigreindarlæsi og framtíð menntunar: Greining hæfniramma í ljósi framtíðarlæsis ...	212
Áskoranir og stuðningur í námi: Viðhorf nemenda í hestafræðideild Háskólans á Hólum	213
Viðhorf nemenda til kennsluaðferða og fjarnámslausna í grunnnámi við Landbúnaðarháskóla Íslands	214
The case of Greece: First steps and culture clashes.....	215
Upplifun nýrra kennara við Háskólann á Bifröst af því að kenna við fjarnámsháskóla	216
Viðhorf kennara í verkfræði við Háskóla Íslands til fjarkennslu	217
Þjónandi leiðtogar: Nemendur í tómstunda- og félagsmálafræði	218
Valvíst nám í háskólum: Reynsla þátttakenda og lærdómur fyrir kennslu.....	219
Að læra af villunum: Niðurstöður Inspira-prófa sem tól til kennsluþróunar í kennslu íslensku sem annars máls	220
„Saga kristni á Íslandi og Evróputengsl“ - Blandað hraðnámskeiði (BIP) vorið 2026: Kennslufræðileg og hagnýt ígrundun	221
Íslenskustoð: Námsleið í þróun	222
Kennsluþróun í Íslenskustoð: Lærdómur af kennslu nýrrar námsleiðar með áherslu á kjörsvið menntavísinda.....	223
Innleiðing sjálfbærnimenntunar í lyfjafræðinámi við Háskóla Íslands: Greining á þörfum kennara og þróun hugmyndabanka	224
Collaborative Teaching of Research Software Skills: Lessons from CodeRefinery for Higher Education and Research in Iceland.....	225
Ég er „pabbi númer eitt, tvö og þrjú ... og svo [allt] hitt“: Upplifun feðra af persónulegum þroska við það að sinna föðurhlutverkinu.....	226
Áhugafélag í skurðlækningum fyrir læknanema	227
PebblePad í Háskólanum á Akureyri: Innleiðing rafræns matskerfs í faggildum greinum í heilbrigðisvísindum: Reynsla, ferli og lærdómur	228
„Mér finnst þetta eitthvað svo framandi og mér finnst þetta svo áhugavert“: Tvímála kennsla og enska sem miðlunarmál í háskólum	229
Active learning in an undergraduate engineering Circuit Design classroom	230
Crafting CLIL meaning together: Co-designing educational materials with pre-service teachers.....	231
Starfshæfni og starfsþróun sem lykilhæfni: Þróun skyldunámskeiðs í starfsferilstjórnun við HÍ	232
Umhyggja sem andóf.....	233
Drengir, lestur og pólitík: Hrif- og orðræðugjörningar í samfélagslegri umræðu um menntamál	234
Nature's Call: Reimagining Control, Learning, and Being through Wild Pedagogies	235
Drengjaskýrslan: Hrifkenningar, yfirtaka orðræðu og mótun frásagnar	236
Áhrif samfélagsorðræðu á stefnumótun og menningu framhaldsskóla	237
Leiðsögn kennaranema á vettvangi: Sjónarhorn leiðsagnarkennara	238
Ígrundun á eigin kennslu til að styðja við markvissa eftirtekt kennaranema: Notkun myndbandsupptaka í kennaranámi.....	239

Notkun stærðfræðiforrita við kennslu stærðfræði á framhaldsskólastigi	240
Tracking Well-Being Inequalities Across Compulsory Schooling: Evidence from the Icelandic Youth Study 2022-2026	241
Tengsl fræða og starfs í kennaramenntun á Íslandi: Verkefni sem tengja fræðilega þekkingu og faglega framkvæmd	242
Discourses about peace education and upbringing against the background of European missile crisis in 1980s Iceland	243
Að rækta vistkerfi til að tilheyra við Háskóla Íslands / cultivating an ecology of belonging at the University of Iceland	244
From enrollment to inclusion: An intervention protocol for social-cultural integration of foreign students at the University of Iceland	245
Summer in Sprettur	246
Endurspeglanir upplifana: Eflandi hugsun í fjölbreyttu námsumhverfi	247
Surviving the maelstrom: Thinking about space and time in hybrid and liminal terms for transformative learning (The case of England)	248
Mental health, sleep, and exercise in established adulthood: The population-based Health Journey Study in Iceland.....	249
The Weaponisation of Academic Freedom in a Time of Genocide	250
Physical health and free-living patterns of physical activity, sedentary behavior, and sleep in 36-year-old Icelanders: Health Journey Study	251
A Posthuman Perspective on UNESCO's Recommendation on Education for Peace, Human Rights and Sustainable Development.....	252
Áhrif skynjunar á hegðun og líðan: Skynvænt rými í námsveri fyrir skynsegin nemendur	253
Hagnýting stöðumats og rannsókna á Evrópska tungumálarammanum í kennslu íslensku sem annars máls á mismunandi skólastigum	254
„Það er meira traust núna“: Þróun samfélags sem styður við þátttöku og íslenskunám foreldra barna með ólíkan tungumála- og menningarbakgrunn í leikskólum.....	255
Eðlisfræði, efnafræði og stjörnufræði á yngra- og miðstigi grunnskóla í ljósi kenningaramma TIMSS.....	256
Hvað er myndmennt?	257
Eru fyrirlestrar úrelt kennsluform?.....	258
From Perpetual Peace to Pedagogical Peace: Kant and Educational Responsibility	259
The student as human ecology: Audiovisual ecopoetic research	260
Fjárhættuspilahegðun framhaldsskólanema: Algengi og áhættusemi spilunar.....	261
Að sjá sig og barnið sitt í nýju ljósi: Ígrundandi samræður í foreldrafræðslu	262
Stafræn tækni: Sjálfsögð verkfæri í námi	263
„Það vantar úrræði“	264
Uppeldisúrræði, daggæsla eða kvenfrelsi? Pólitísk orðræða um opinbera dagvist barna frá upphafi 20. aldar	265
“Að togast á milli tveggja heima”: Sýn stjórnenda félagsmiðstöðva á ábyrgð sína og hlutverk	266

Birtingarmyndir ójafnaðar í gegnum linsu unglunga: Þátttökumiðuð ljósmyndarannsókn í Bissá, Gíneu-Bissá	267
Jaðarsetning hinsegin ungmenna í tómstunda-, íþrótt- og félagsstarfi	268
Menntaforysta íslenskra skólastjóra samkvæmt PISA 2025	269
Stuðningur við unglunga í sorg eftir foreldramissi: Tómsundamenntunarnámskeið og vegvísir fyrir leiðtoga	270
Að byggja upp seiglu og bjartari framtíð: Starfendarannsókn	271
LED Nordic, norrænt námsumhverfi og íslenskar skólabyggingar	272
Tengsl mælitalna Matsferils og lokaeinkunna við lok grunnskóla	273
Horfur nemenda í áhættuhópi vegna lestrarvanda við lok skólagöngu	274
Tíðni sértækra námsörðugleika í íslenska skólakerfinu: Mat byggt á gögnum Matsferils	275
Áhrif hæglæsis á frammistöðu nemenda í 4., 6. og 9. bekk á stærðfræðiþrófum Matsferils	276
What are we doing with our freedoms: University Responses to Genocide	277
Að efla samkennd: Handbók fyrir starfsfólk félagsmiðstöðva	278
Skáldsögur í skólastofunni	279
Bekkjarstjórnun með SPEKT: Tengsl við faglegt sjálfstraust og starfsprek kennara	280
Læsi er lykill að lýðræði	281
Orkuinntaka og fæðuval barna með matvendi	282
Hvað borða börnin í leikskólanum? Rýnt í matarmyndir af hádegismáltíðum í rannsókninni Litlu laukar – Bragðlaukaþjálfun	283
Áhrif SPEKT á nemendur	284

Orðaheimurinn: Tengsl fastheldni og árangurs

Halla Jónsdóttir Talmeinafræðingur¹, Kathryn Crowe Dósent¹, Susan Neuman Prófessor², Björg Einarsdóttir Talmeinafræðingur³

¹Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið. ²New York University, Steinhardt School of Culture, Education, and Human Development. ³Kjarkur Endurhæfing

Ágrip | Abstract

Skortur er á gagnreyndum íhlutunum sem styðja við málþroska fjöltyngdra barna í íslenskum leikskólum. Til að mæta þörfinni fyrir slíkar íhlutanir var Orðaheimurinn þróaður en hann er þýdd og stöðluð útgáfa af bandarísku íhlutuninni World of Words. Markmið þessarar rannsóknar var að skoða tengsl fastheldni við breytingar á orðaforða og málþroska barna sem tóku þátt í Orðaheimsverkefninu.

Í þessari rannsókn voru notuð gögn úr klasa-slembiraðaðri samanburðarrannsókn sem gerð var á Orðaheiminum, kennarastýrðri íhlutun til að auka orðaforða leikskólabarna með samræðulestri. Þátttakendur voru 62 börn á aldrinum 4;1 til 4;11 úr fimm leikskólum á Íslandi. Fastheldni var metin út frá sex breytum: Magni (mætingu, lengd málörvunarstunda og ílagi markorða), fylgni við kennslufyrirkomulag, gæði íhlutunar og áhuga barnsins. Málþroski var metinn með stöðluðu málþroskaprófi og sértæku matstæki sem þróað var fyrir þessa íhlutun.

Talsverður breytileiki sást þvert á fastheldnibreytur. Fastheldnibreyturnar tengdust sterklega innbyrðis sem bendir til þess að börn sem skoruðu hátt á einni breytu höfðu tilhneigingu til að skora einnig hátt á hinum breytunum. Ridge-aðhvarfsgreining sýndi að fastheldnibreyturnar skýrðu einungis lítinn hluta af breytileika í útkomu málþroskamælinga.

Þessar niðurstöður undirstrika hversu flókið það getur verið að mæla og meta fastheldni í íhlutunum sem gerðar eru við raunverulegar aðstæður. Breytileiki í upplifun hvers barns á fastheldni við íhlutunina, sem og sterk tengsl á milli fastheldnibreyta gætu hafa haft áhrif á mat á tengslum fastheldni við útkomu. Mikilvægt er að skoða áhrif íhlutunarinnar út frá mismunandi mælikvörðum til að fá sem heildstæðastan skilning á því hver áhrifin eru í raun.

Ævintýri fullorðinna, ævintýri barna: Um notkun ævintýra við uppfræðslu barna á 18. öld

Ásdís Rósa Magnúsdóttir Prófessor í frönsku máli og bókmenntum

Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Í fyrirlestrinum verður fjallað um hvernig ævintýri sem samin voru til að skemmta fullorðnum lesendum og áheyrendum af efri stéttum samfélagsins voru endursögð og löguð að börnum og unglingum, sem uppfræðslu- og kennsluefni á 18. öld. Litið verður sérstaklega til rits sem kom út í Lundúnum árið 1756 þar sem þrettán ævintýri voru notuð sem uppistaða samtala um allt milli himins og jarðar. Samtölin voru ætluð ungum stúlkum til margvíslegrar fræðslu, tungumálakennslu og, ekki síst, skemmtunar. Samtalsformið er ævafornt kennslufyrirkomulag og hér er það nýtt á frumlegan hátt. Heiti verksins er Magasin des enfants og höfundur þess, Jeanne-Marie Leprince de Beaumont, var franskur rithöfundur sem starfaði í Lundúnum við frönskukennslu og útgáfu. Verk hennar er eitt af fyrstu ritunum á frönsku sem samin voru gagnert fyrir börn. Höfundurinn leitaði víða fanga, meðal annars í ævintýrakverum sem komu höfðu út í Frakklandi á 17. og 18. öld. Þangað sótti hún nokkra af frægustu köflum Magasin des enfants. Í fyrirlestrinum verður rýnt í nokkur þessara ævintýra og sýnt hvernig sögum, sem upphaflega voru ætlaðar fullorðnum, er breytt í því skyni að laga þær að yngri lesendum og gera að viðeigandi lesefni, í uppeldisfræðilegum tilgangi. Einnig verður sýnt hvernig rit Leprince de Beaumont barst til Íslands strax á 18. öld en sjö ævintýri úr bók hennar er að finna í Kvöldvökum Hannesar Finnssonar. Skoðað verður hvernig Hannes þýddi frönsku ævintýrin og hvaða breytingar hann gerði á sumum þeirra til þess að þau hentuðu nýjum hópi ungra íslenskra lesenda og áheyrenda.

Tungumálamunur eða málþroskaröskun? Áhrif milli tungumála á svör íslensk-pólskra leikskólabarna á undirprófum sem meta beyginga- og setningafræðilega þætti

Rebekka Rán Magnúsdóttir Talmeinafræðingur¹, Kathryn Crowe Dósent¹, Elena Koulidobrova Dósent², Karla N. Washington Dósent³

¹Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið. ²Central Connecticut State University, Department of Education. ³University of Toronto, Rehabilitation Sciences Institute

Ágrip | Abstract

Talmeinafræðingar meta í auknum mæli mál og tal fjöltyngdra barna og standa frammi fyrir þeirri áskorun að greina á milli þess hvort slök frammistaða á mati sé afleiðing af tungumálamun eða raunverulegri málþroskaröskun (e. Developmental Language Disorder). Ein tiltekin aðferð við mat á fjöltyngdum börnum felur í sér að skoða svör á einstökum prófatríðum á málþroskaprófi og bera saman við málfræðilega þætti sem notaðir eru af fullorðnum sem tilheyra sama málfélagi og barnið.

Svör við þremur tjáningarundirprófum á Málfærni eldri leikskólabarna (MELB)–*Nefning*, *Málfræði* og *Merking og ályktanir*–voru greind hjá 19 íslensk-pólskum fullorðnum og 28 íslensk-pólskumælandi börnum á aldrinum 4 til 5 ára. Kóðun fyrir þrjú þemu áhrifa milli tungumála var þróuð og beitt við greiningu á svörum fullorðinna og barna: (a) form- og setningagerð undir pólskum áhrifum, (b) orðaforðabreytileiki undir pólskum áhrifum og (c) notkun á hlutverkalýsingu.

Þrjú þemu um áhrif pólskunnar komu fram í svörum barna og fullorðinna á viðkomandi undirprófum MELB, en þau áhrif komu helst fram í form- og setningagerð, nema í undirprófinu *Nefning*. Í þeim hluta var notkun á hlutverkalýsingu algengari.

Mælitölur barnanna á MELB voru oftast undir meðallagi og bentu jafnvel til málþroskaröskunar DLD. Pólsk áhrif greindust í svörunarmynstri barnanna, einkum reyndist form- og setningagerð undir pólskum áhrifum. Þetta bendir til þess að hjá mörgum pólskumælandi börnum á Íslandi gæti slök frammistaða á viðkomandi undirprófum MELB bent til áhrifa af völdum tungumálamunar frekar en málþroskaröskunar DLD.

„Það er eins og lífið haldi áfram hjá öllum öðrum og ég sé bara föst heima“: Upplifun ungra mæðra eftir barnsburð

Lóa Guðrún Gísladóttir Aðjunkt, Snædís Sól Harðardóttir

HÍ, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Markmið rannsóknarinnar var að skoða hvernig félagsleg tengsl ungra mæðra breytast eftir barnsburð og hvernig þær upplifa þessar breytingar í tengslum við félagslega einangrun, stuðning og sjálfsmynd. Sérstök áhersla var lögð á hvernig ungu mæðurnar upplifa tengsl við jafnaldra, stuðningsnet og samfélagsleg viðhorf á lífsskeiði þar sem þær eru enn að móta eigið sjálf og félagslega stöðu. Á sama tíma hefur meðalaldur við fyrsta barnsburð hækkað á Vesturlöndum, sem gerir ungar mæður í aldurshópunum 15-19 og 20-24 ára að sífellt minni hópum meðal jafnaldra sinna.

Rannsóknin byggir á eigindlegri nálgun og tekin voru hálfopin viðtöl við sex ungar mæður á Íslandi. Þátttakendur urðu mæður á aldrinum 17-23 ára og voru 18-25 ára þegar viðtölin voru tekin. Gögnin voru greind með þemagreiningu þar sem leitast var við að draga fram sameiginleg mynstur í reynslu þátttakenda og hvernig félagsleg tengsl, samfélagsleg viðhorf og sjálfsmynd fléttast saman í upplifun þeirra.

Niðurstöður benda til þess að móðurhlutverkið marki mikla breytingu á félagslegum tengslum þátttakenda. Margar lýstu því að tengsl við jafnaldra hefðu veikst, félagsleg þátttaka minnkað og upplifun af einangrun aukist eftir barnsburð. Samhliða því varð fjölskylda og maki oft mikilvægasti stuðningurinn í daglegu lífi þeirra. Einnig kom fram að þátttakendur upplifðu aldursbundna fordóma og þörf til að sanna hæfni sína sem mæður. Þrátt fyrir áskoranir lýstu margar auknum þroska, seiglu og styrk í nýju hlutverki.

Rannsóknin undirstrikar mikilvægi félagslegs stuðnings, viðurkenningar og aðgengilegra úrræða fyrir ungar mæður og bendir til þess að aukinn skilningur á reynslu þeirra geti stuðlað að markvissari stuðningi og samfélagslegri þátttöku þeirra.

Klínískar viðmiðanir um talþjálfun fjöltyngdra barna: Þróun gagnreyndra leiðbeininga við greiningu á málhljóðaröskun hjá börnum sem tala pólsku og íslensku

Þóra Másdóttir Dósent, Jóna Kristín Erlendsdóttir Nemandi, Kathryn Crowe Dósent, Marc Daníel Volhardt Aðjunkt

Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið

Ágrip | Abstract

Skortur á matstækjum talmeinafræðinga til að meta málhljóðaröskun hjá fjöltyngdum börnum getur leitt til þess að þeim sé ranglega vísað í talþjálfun. Þegar fjöltyngd börn eiga í hlut er mikilvægt að nota menningarlega næma nálgun (e. culturally responsive approach) við mat á framburði. Slík aðferð miðar að því að greina á milli raunverulegrar röskunar og tungumálaáhrifa frá fyrsta máli barnsins. Í erindinu verður greint frá rannsókn sem miðaði að því að þróa gagnreyndar aðferðir við mat á framburði þar sem tekið er tillit til menningarlegs næmis við mat og ákvörðun greiningarviðmiða. Margvíslegra gagna var aflað til að styrkja greiningarniðurstöður með fjöltyngda málnotendur í huga. Málhljóðapróf PM var lagt fyrir 19 fullorðna pólskumælandi einstaklinga á Íslandi og 36 íslensku-/pólskumælandi börn á aldrinum 4;2 til 5;0 ára. Niðurstöður úr mati fullorðnu þátttakendanna voru notaðar til að athuga dæmigerð tilbrigði í tali pólskra málnotenda sem læra íslensku sem annað mál. Gögn barnanna voru skoðuð með hefðbundinni og menningarlega næmri nálgun. Börn voru kennsl á ýmis hljóðferli sem sýndu pólsk tungumálaáhrif, hjá fullorðum og börnum. Hlutfall rétt myndaðra samhljóða hækkaði úr 81,4% í 84,6% þegar frá voru talin frávik sem þóttu stafa af tungumálaáhrifum. Með því að nota megindlegar niðurstöður, ásamt upplýsingum frá foreldrum og leikskólakennurum, fækkaði börnum sem talin höfðu verið með frávik (SSD) úr 20 í fimm. Niðurstöður gefa til kynna að brýnt sé að þróa klínískar leiðbeiningar um menningarlega næma nálgun í greiningu á framburði fjöltyngdra barna, aðferð sem kemur í veg fyrir ofgreiningar á frávikum í tali þessara barna.

Í þjónustu jaðarsettra hópa á tímum mannréttindabakslags: Sýn verðandi og starfandi þroskaþjálfara á stöðu mannréttindamiðaðrar nálgunar

Davíð G. Kristinsson Aðjúnt, Laufey E. Löve Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Mannréttindamenntun þroskaþjálfara byggir á jafngildi allra, mannréttindum, inngildingu og mannúð. Frammi fyrir hvaða áskorunum stendur slík menntun á tímum þegar lýðræðisleg gildi eru í auknum mæli dregin í efa? Hvaða sýn hafa framhaldsnemar í þroskaþjálfrafræði og þroskaþjálfar á mannréttindamiðaða nálgun í starfi sínu í ljósi þess bakslags sem orðið hefur alþjóðlega í þróun mannréttindamála á undanförunum árum?

Í rannsókninni er blandaðri rannsóknaraðferð beitt (skoðanakönnun ásamt rýni- og einstaklingsviðtölum) til að kanna meðal annars hvort þroskaþjálfarnemar og þroskaþjálfar upplifi mótstöðu við mannréttindamiðaða nálgun bæði í samfélaginu almennt og á vinnustöðum sínum. Einnig er spurt hvort nemar, sem munu bera faglega ábyrgð á innleiðingu mannréttindasjónarmiða í starfi og á vernd réttinda fatlaðs fólks og annarra jaðarsettra hópa, upplifi þessa ábyrgð sem aukið álag í ljósi núverandi samfélagspólitískra aðstæðna.

Niðurstöður benda til þess að starfandi þroskaþjálfar telji sig almennt vel í stakk búna til að tala fyrir og vinna samkvæmt mannréttindamiðaðri nálgun á starfsvettvangi. Hins vegar mátti greina nokkrar áhyggjur hjá tæplega helmingi þátttakenda af því að gagnrýni á mannréttindi og réttindi jaðarhópa í samfélaginu kunni að hafa áhrif inn á vinnustað þeirra. Þátttakendur álíta það jafnframt hlutverk þroskaþjálfara að tala opinberlega fyrir mannréttindum og lýstu sig almennt reiðubúna til þess. Aðeins um helmingur sagðist þó líklegur til að gera slíkt á samskiptamiðlum. Í rýnihópaviðtölum kom fram að þátttakendur upplifðu að umræður á slíkum vettvangi væru oft ófaglegar, öfgakenndar og töldu því óæskilegt sem fagaðilar að taka þátt og gefa þannig slíkri umræðu óbeint ákveðið lögmæti.

Málproski fyrirbura: Rannsókn á niðurstöðum málproskaathugana fyrirbura á Barnaspítala Hringins árin 2012–2021

Gunnhildur Gunnarsdóttir Talmeinafræðingur, Heiða D. Sigurjónsdóttir Talmeinafræðingur og leiðbeinandi

Landspítali Háskólasjúkrahús

Ágrip | Abstract

Erlendar rannsóknir benda til þess að fyrirburar séu með seinkaðan málproska í samanburði við fullburða jafnaldra. Markmið þessa verkefnis var að fara yfir niðurstöður málproskaathugana sem framkvæmdar voru á Barnaspítala Hringins á árunum 2012-2021 hjá fyrirburum sem fæddust fyrir 28. viku meðgöngu og/eða höfðu fæðingarþyngd undir 1000 grömmum. Niðurstöður málproskaprófa voru bornar saman við viðmið um hefðbundinn málproska jafnaldra. Einnig var athugað hvort munur væri á máltjáningu og málskilningi fyrirbura, hvort tengsl væru milli alvarleika heilablæðingar og alvarleika málproskavanda og að lokum hvort kynjamunur væri á frammistöðu í málproskaathugunum. Notast var við niðurstöður úr málproskaprófinu Málfærni ungra barna (MUB). Í úrtakinu voru 70% þátttakenda innan marka samkvæmt viðmiðum MUB. Frammistaða 11% þátttakenda var afburðargóð. Að lokum voru 19% þátttakenda neðan marka og töldust því með slakan málproska. Enginn marktækur munur fannst á frammistöðu þátttakenda á málskilnings- og máltjáningarluta prófsins. Engin fylgni fannst milli alvarleika heilablæðingar og lækkaðrar málproskatölu. Að lokum fannst enginn marktækur munur á frammistöðu stúlkna og drengja. Þessar niðurstöður eru ekki í samræmi við erlendar rannsóknir þar sem ítrekað kemur fram að fyrirburar séu með seinkaðan málproska í samanburði við jafnaldra. Þó ber að hafa í huga að þetta úrtak er hugsanlega ekki nægilega lýsandi fyrir þennan hóp fyrirbura þar sem börnin með alvarlegustu fylgikvilla fyrirburafæðinga gátu ýmist ekki tekið þátt í fyrirlögn eða var vísað á aðra stofnun. Að auki gætu prófanir hafa átt sér stað of snemma. Því var lögð fram sú tillaga að seinka formlegum málproskaprófum frá tveggja ára leiðréttum aldri til þriggja ára.

Grunnur í geðrækt: Námsfni í félags- og tilfinningafærni fyrir raunaðstæður

Löunn Svala Árnadóttir Hegðunarráðgjafi

Klettaskóli

Ágrip | Abstract

Verkefnið Grunnur í geðrækt er nýtt námsfni í félags- og tilfinningafærni fyrir börn á leikskólaaldri og í fyrstu bekkjum grunnskóla.

Þetta eru 12 klípusögur um stjúpustykinin Hrafn og Gabríelu. Hverri sögu er ætlað að kenna sértæka félags- eða tilfinningafærni þar sem nemendum eru kennd hagnýt bjargráð við erfiðum félagslegum aðstæðum.

Verkefninu er ætlað að auðvelda það að viðhalda kennslu í félags- og tilfinningafærni þrátt fyrir ýmsar áskoranir sem geta myndast í daglegu starfi leik- og grunnskóla. Starfsmenn sem leggja efnið inn þurfa ekki að hafa setið námskeið og vera sérfróðir um efnið heldur ætti það að vera aðgengilegt öllum starfsmönnum sem eru læsir á íslensku og hafa metnað fyrir starfi sínu.

Með hverri sögu fylgir stutt kennslumyndband sem starfsmaður horfir á áður en lestur sögunnar hefst. Eftir að saga úr seríunni er lesin í fyrsta sinn er hengt upp plakat sem fylgir henni. Plakatinu er ætlað að minna börn og starfsfólk á færni sem auðveldar þeim að æfa hana þegar aðstæður kalla á. Það eru einnig leiðbeiningar í lok hverrar sögu um hvernig er hægt að halda áfram að æfa færni. Mælt er með því að hver saga sé lögð inn í þrjár vikur, þegar einni sögu lýkur tekur svo næsta saga í seríunni við.

Grunnur í geðrækt hlaut styrk úr Lýðheilsusjóði Embættis landlæknis árið 2026. Bækurnar verða gefnar út rafrænt á síðu Miðstöðvar menntunar og skólaþjónustu (MMS) haustið 2026 og verður þá einnig hægt að panta útprentuð eintök þaðan.

Skýr kennsla eða leitarnám? Niðurstöður PISA 2025 sýna skýran mun á námsárangri

Kristján Ketill Stefánsson Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Markmið rannsóknarinnar var að kanna tengsl milli kennsluhátta og frammistöðu 15 ára íslenskra nemenda í lesskilningi, stærðfræði og náttúrufræði á PISA 2025. Rannsóknin byggði á kenningunni um vitsmunalegt álag (e. cognitive load theory). Í samræmi við kenninguna var gert ráð fyrir að kennsla sem felur í sér skýra leiðsögn, útskýringar og stigvaxandi færniþróun stuðli að betri námsárangri en kennsla sem byggir aðallega á leitarnámi þar sem nemendur uppgötva þekkingu sjálfstætt. Nemendur voru flokkaðir í fjóra hópa út frá miðgildi á mælikvörðum fyrir skýra kennslu og leitarnám: „skýr kennsla“ (15,7%), „blönduð kennsla“ (26,9%), „leitarnám“ (15,6%) og „hvorki skýr kennsla né leitarnám“ (41,8%). Niðurstöðurnar sýndu skýrt mynstur. Nemendur sem upplifðu aðallega skýra og markvissa kennslu náðu að jafnaði betri árangri en nemendur í blönduðum kennsluaðstæðum (lesskilningur +23 stig, stærðfræði +18 stig, náttúrufræði +21 stig). Munurinn var enn meiri í samanburði við nemendur sem upplifðu hvorki skýra kennslu né leitarnám (um +30–40 stig) og mestur í samanburði við þá sem upplifðu aðallega leitarnám (um +40 stig í öllum greinum). Niðurstöðurnar styðja tilgátuna um mikilvægi skýrra kennsluhátta og benda til þess að kennsla sem dregur úr óþarfa vitsmunalegu álagi og veitir skipulagða leiðsögn sé sérstaklega árangursrík. Leitarnám virðist hins vegar í þessum gögnum síður skila árangri nema það sé markvisst samþætt skýrri kennslu.

„Við þorum meira og börnin þora meira“: Réttindi barna og þátttaka í leikskólanum Laugasól

Sólveig Björg Pálsdóttir leikskólastjóri

Leikskólinn Laugasól

Ágrip | Abstract

Erindið er hluti af málstofunni: Réttindi barna í daglegu leikskólastarfi: Reynolds fimm leikskóla af þátttöku, sjálfræði og lýðræðislegum starfsháttum. Í erindinu verður fjallað um hvernig innleiðing Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna hafði áhrif á starfshætti og hugmyndafræði leikskólans Laugasól. Sérstök áhersla var lögð á að skoða útiveru með „nýjum gleraugum“ og velta fyrir sér hvernig gera mætti hana barnmiðaðri og sveigjanlegri út frá sjónarmiðum barna. Kannað var hvort börn gætu haft meira val um hvenær þau færu út, hversu lengi þau væru úti og hvernig skipulag útiveru gæti betur tekið mið af áhuga þeirra og frumkvæði. Þegar starfsfólk fór að rýna í útiveruna út frá réttindum barna hafði það áhrif á sýn þess á aðra þætti leikskólastarfsins. Smám saman þróaðist verkefnið yfir í víðtækari endurskoðun á starfsháttum leikskólans þar sem lögð var aukin áhersla á virka hlustun, þátttöku barna og sameiginlega ábyrgð barna og fullorðinna á leikskólasamfélaginu. Gagna var aflað með sameiginlegri ígrundun starfsfólks og skráningum úr þróunarferlinu. Niðurstöður sýna að innleiðing réttindamiðaðra starfshátta kallaði á hugarfarsbreytingu hjá starfsfólki og að stærsta áskorunin fólst í því að sleppa hluta af stjórninni og treysta sér til að eiga opið samtal við börn um vilja þeirra og óskir. Starfsfólk lýsti því að verkefnið hefði leitt til aukins hugrekks bæði hjá börnum og fullorðnum; börnin urðu virkari þátttakendur í daglegu starfi og starfsfólkið varð meðvitaðara um mikilvægi þess að hlusta og bregðast við sjónarmiðum þeirra. Fjallað verður um hvernig réttindamiðuð nálgun getur breytt menningu leikskóla og stuðlað að lýðræðislegri og barnmiðaðri leikskólastarfi.

Útivera, val og þátttaka barna í leikskólanum Vinagerði

Harpa Ingvadóttir Leikskólastjóri

Leikskólinn Vinagerði, Skóla og frístundasvið

Ágrip | Abstract

Erindið er hluti af málstofunni: Réttindi barna í daglegu leikskólastarfi: Reynsla fimm leikskóla af þátttöku, sjálfræði og lýðræðislegum starfsháttum. Í upphafi verkefnisins varð starfsfólk vart við að mörg börn sýndu lítinn áhuga á útiveru og lýstu henni sem leiðinlegri eða tímafrekri vegna biðar og fataskipta. Tekin voru viðtöl við börnin þar sem þau voru spurð hvað þeim þætti skemmtilegt eða leiðinlegt við að vera úti. Í kjölfarið voru gerðar breytingar á skipulagi útiveru og börnum veitt aukið val um hvort þau væru inni eða úti, hvenær þau færu út og hversu lengi þau væru úti. Elstu börnin fengu að fara sjálf út á ákveðin svæði og aukin áhrif á klæðnað sinn. Þannig lærðu börnin smám saman að meta hvað hentaði miðað við veður. Þá voru útbúnar fjölbreyttar leik- og verkefnastöðvar úti og farið í fleiri vettvangsferðir. Niðurstöður sýndu meiri áhuga barna á útiveru, frumkvæði og þátttöku í daglegu starfi. Verkefnið þróaðist jafnframt út í áherslu á lýðræðislega starfshætti í öllu leikskólastarfinu, meðal annars með kosningum, deildarsáttmálum, hugmyndakössum og reglulegum fundum með börnum. Breytingar voru einnig gerðar á matartímum og skipulagi leik- og námsrýma þar sem börn fengu aukið val um hvar þau væru, með hverjum og hvað þau fengjust við. Niðurstöður benda til þess að þegar börnum eru gefin raunveruleg tækifæri til þátttöku og áhrifa verði þau sjálfstæðari, öruggari og virkari þátttakendur í leikskólasamfélaginu. Starfsfólk lýsti jafnframt jákvæðari samskiptum og meiri gleði í daglegu starfi.

Matartíminn sem vettvangur lýðræðis og þátttöku í leikskólanum Gullborg

Sara Dögg Ólafsdóttir Aðstoðarleikskólastjóri, Erna Aðalsteinsdóttir Deildarstjóri

Leikskólinn Gullborg

Ágrip | Abstract

Erindið er hluti af málstofunni: Réttindi barna í daglegu leikskólastarfi: Reynolds fimm leikskóla af þátttöku, sjálfræði og lýðræðislegum starfsháttum. Fjallað verður um hvernig leikskólinn Gullborg þróaði matartímann sem vettvang fyrir lýðræði, þátttöku og sjálfstæði barna í daglegu leikskólastarfi. Í upphafi verkefnisins var lögð áhersla á matartímann og skoðað hvernig gera mætti hann lýðræðislegri og barnmiðaðri. Markmiðið var að valdefla börn og styðja við aukið sjálfstæði í matmálistímum. Gerðar voru breytingar á skipulagi og umhverfi matsalarins; skipt var út borðum og stólum, komið upp hlaðborði og allur búnaður aðlagður að hæð barna. Börnin fengu aukið svigrúm til að skammta sér sjálf mat, leggja á borð, velja sér sæti og ganga frá eftir mat. Þá var meiri tími gefinn í matartímana til að skapa rólegra og sjálfstæðara flæði. Sameiginleg ígrundun starfsfólks og þróun starfshátta í samstarfi við börnin sýna að breytingarnar höfðu jákvæð áhrif á sjálfstæði barna, ábyrgð og þátttöku í daglegu starfi. Starfsfólk lýsti því að verkefnið hefði smám saman haft áhrif á allt starf leikskólans og að réttindi barna væru orðin sýnilegri í menningu og starfsháttum skólans. Sem hluti af verkefninu var Barnasáttmálinn einnig gerður sýnilegri í leikskólanum með því að tengja greinar hans við ólíkar aðstæður í daglegu starfi, svo sem fataklefa, matsal, leik og bókasafn. Sú vinna jók umræðu og meðvitund meðal barna, starfsfólks og foreldra um réttindi barna og þátttöku þeirra. Þá verður einnig fjallað um verkefnið Jól í skókassa sem dæmi um hvernig unnið hefur verið með réttindi barna, samkennd og valdeflingu út frá hugmyndum barna.

Réttindi barna sem hluti af menningu leikskóla: Reynolds Ævintýraborgar við Eggertsgötu

Kristín Petrína Pétursdóttir Leikskólastjóri, Sandra Pétursdóttir Verkefnastjóri

Ævintýraborg við Eggertsgötu

Ágrip | Abstract

Erindið er hluti af málstofunni: Réttindi barna í daglegu leikskólastarfi: Reynolds fimm leikskóla af þátttöku, sjálfræði og lýðræðislegum starfsháttum. Fjallað verður um reynslu leikskólans Ævintýraborgar af innleiðingu Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna í daglegt leikskólastarf. Markmið verkefnisins var að skapa leikskólasamfélag þar sem raddir barna fengju raunverulegt vægi og réttindi þeirra endurspegluðust í daglegum samskiptum og ákvörðunum. Í upphafi tók hver deild fyrir ákveðinn þátt í starfinu og rýndi í hann út frá réttindum barna. Unnið var með hvíld og samveru, aðlögun, raddir barna í fjölmennningarlegu umhverfi og bleyjuskipti. Verkefnið hafði þau áhrif að réttindahugsunin fór að flæða út í aðra þætti starfsins og umhverfið tók stöðugum breytingum í takt við þarfir og áhuga barnanna. Dæmi um þetta var þróun matsalarins þar sem komið var upp hlaðborði fyrir öll börn leikskólans með áherslu á sjálfstæði og þátttöku barna. Niðurstöður sýna að verkefnið kallaði á aukna ígrundun starfsfólks um jafnvægi milli þess sem talið er barninu fyrir bestu og rétt barna til að láta skoðanir sínar í ljós. Sú togstreita varð tilefni vinnustofu um mörk og flæði þar sem mótaður var skýrari rammi fyrir starfsfólk. Þá reyndist ráðning verkefnastjóra réttindaskólans mikilvægur þáttur í að festa verkefnið í sessi og tryggja áframhaldandi þróun. Í erindinu verður fjallað um fjölbreytt verkefni þar sem börn hafa fengið tækifæri til þátttöku og áhrifa, meðal annars með kosningum og góðgerðarverkefnum. Reynolds sýnir að réttindaskólinn hefur þróast úr afmörkuðu verkefni yfir í hluta af menningu þar sem sjónarmið barna eru tekin alvarlega og hafa áhrif á daglegt starf.

Leikræn nálgun í menntun: Leikhúsið sem kennslurými

Rannveig Þorkelsdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessu erindi veitum við innsýn í yfirstandandi rannsóknarverkefni sem heitir *Að brúa bilið* (*The Space Between*), þar sem aðferðir leiklistar er nýttar til að efla tungumálanám með áherslu á frásagnarleikhús.

Sem listamenn, rannsakendur og kennarar lítum við á rannsóknir og kennslu sem samtvinnuð ferli sem móta, ögra og víkka stöðugt út hvort annað. Í rannsókninni styðjumst við við hugmyndaramma Lynn Fels um *performative inquiry*, sem á rætur að rekja til gjörningarannsóknahéðar. Sú rannsóknarhefð hefur verið skilgreind sem afl sem getur stuðlað að umbreytingu og þróun bæði innan listsköpunar og menntunnar.

Samkvæmt Fels felur *performative inquiry* í sér leið til þátttöku í rannsóknum á vettvangi, í kennslustofunni, í samskiptum okkar hvert við annað og í því umhverfi sem við deilum, bæði sem einstaklingar og samfélag.

Með þessa sýn að leiðarljósi þróuðum við frásagnarleikhússýningu í samstarfi við tvo hópa kennaranema á haustmisseri 2025 við Háskóla Íslands. Jafnframt tóku yfir 200 grunnskólanemendur þátt í að skrifa leiksýningu og var þeim síðar boðið að koma og sjá sýninguna. Markmiðið er að skapa vettvang þar sem leikhúsið er bæði náms- og kennslurými innan menntunar, með áherslu á tungumálakennslu.

Niðurstöður rannsóknarinnar benda til þess að þátttaka í verkefninu hafi verið valdeflandi bæði fyrir kennaranema og grunnskólanemendur. Með því að brúa bilið milli rannsakenda og kennara, sem og milli kennara og nemenda, skapaðist námsferli sem nýttist öllum þátttakendum. Rannsóknin undirstrikar jafnframt hvernig leikhús getur virkað sem öflugt kennslufræðilegt rými.

Ungir áhorfendur: Leikhús sem rými til náms og þátttöku

Jóna Guðrún Jónsdóttir Aðjúnkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessu erindi er skoðað hvernig leiklist getur orðið umbreytandi afl í leik- og grunnskólastarfi. Markmiðið er að efla þekkingu á listkennslu með því að kanna hvort og hvernig leiksýning geti virkað sem kennslufræðilegt afl þar sem börn eru virkir þátttakendur í námi fremur en einungis áhorfendur.

Sýningin *Gumpi og Haki heimsækja Grjóta frænda* var þróuð sem gjörningabundin rannsókn (performative research) þar sem nám er skilið sem líkamlegt, skynrænt og tengslamiðað ferli. Með hliðsjón af fræðum Fels og Belliveau er litið á nám sem ferli sem verður til í gegnum gjörningabundna rannsóknarnálgun þar sem merking mótast í sameiginlegri athöfn, túlkun, samkennd og virkri þátttöku innan leikræns rýmis. Samkvæmt hugmyndaramma Lynn Fels felur slík nálgun í sér að rannsakandinn er jafnframt virkur þátttakandi í því samhengi sem hann starfar í hvort sem er á sviði, í kennslustofunni eða í mannlegum samskiptum. Þessi sýn undirstrikar rannsóknina sem lifandi og tengslabundið ferli þar sem einstaklingar og samfélag móta og eru mótuð af sameiginlegri reynslu. Rannsóknin styðst við þennan fræðilega ramma sem hluta af gjörningabundinni rannsóknarhefð.

Niðurstöður sýna að virk þátttaka og tilfinningaleg tenging í gegnum kennslufræðileikhús eykur minni, skilning og upplifun barna.

Leikhús getur því verið lifandi vettvangur náms þar sem rannsókn, kennsla og listsköpun fléttast saman. Með gjörningabundinni rannsókn, eins og Fels leggur til, skapast rými fyrir umbreytandi nám þar sem börn læra í gegnum þátttöku, tengsl og upplifun.

Leiksýningin Heimsóknin til Thalíu

Halldóra Björnsdóttir Aðjúnt¹, Vigdís Gunnarsdóttir Lektor²

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Listaháskóli Íslands, Listkennsludeild

Ágrip | Abstract

Heimsóknin til Thalíu er farandleiksýning ætluð börnum í 4. og 5. bekk. Börnin eru leidd inn í heim leikhússins með því að kynna fyrir þeim störf leikhússins og sýna hvað þar fer fram á bak við tjöldin áður en leiksýningin sjálf hefst. Þannig fjallar hún um leikhúsið sjálft. Nemendur 5. bekkja í grunnskólum Vesturlands sáu sýninguna í maí 2026 og tóku þátt í rannsókninni.

Rannsóknin felst í að greina upplifun og skynjun barna af leiksýningu, kanna hvernig efni og boðskapur verksins var móttækinn og hvort sýningin hafi skilið eftir aukna þekkingu og skilning á listgreininni.

Sagt verður frá ferlinu, allt frá hugmynd og uppsetningu leikverksins að rannsókninni sjálfri.

Rannsóknir hafa sýnt að upplifun af lifandi leikhúsi getur breytt viðhorfum til þess viðfangsefnis sem viðkomandi sýning fjallar um. Með kerfisbundinni gagnasöfnun og greiningu verður varpað ljósi á áhrif leiksýningarinnar á unga áhorfendur.

Farið verður yfir hvort þekking, viðhorf og skynjun nemendanna á leikhúsi hafi breyst við að horfa á sýninguna og rýnt í hvernig leiksýning getur virkað sem kennslufræðilegt afl, byggt undir þekkingu nemenda á leiklist og aukið menningarläsi þeirra.

Niðurstöður verkefnisins geta þannig varpað nýju ljósi á menntandi hlutverk leikhúss og stuðlað að þróun nýrra aðferða í leiklistarkennslu.

Frelsi til að kenna: Námskrárlegt svigrúm sem vettvangur nýsköpunar

Sigríður Halldóra Pálsdóttir Brautarstjóri/Kennari

Tækniskólinn, Tæknimenntaskólinn

Ágrip | Abstract

Í þessu erindi er kannað hvernig sveigjanleiki aðalnámskrár framhaldsskóla, sem byggir á sjálfræði og faglegu trausti til kennara, getur reynst öflugur vettvangur fyrir nýsköpun í menntun. Tilgangurinn er að skoða hvernig frelsi í námskrárgerð gerir skapandi, þverfaglegri og nemendamiðaðri kennslu kleift að blómstra, og hvaða áskoranir fylgja slíkri nálgun.

Sem aðferð er K2 Tækni- og vísindaleið Tækniskólans notuð sem ígrundandi dæmisaga. Byggt er á starfsháttum í kennslustofunni, ígrundun nemenda og samstarfsverkefnum til að greina hvernig opið námskrárlegt umhverfi birtist í reynd.

Helstu niðurstöður sýna að þar sem opin námskrá setur fram námsmarkmið og almenn hæfniviðmið, án þess að mæla með fastmótuðu námsefni, gefur hún kennurum svigrúm til að móta eigin leiðir. Á K2 hefur þetta frelsi meðal annars leitt til verkefnaþæðs leiðsagnarnáms, samþættingar gervigreindarlæsis þvert á áfanga, frumkvöðlamenntunar, alþjóðlegs samstarfs í gegnum Erasmus+ og skapandi námsmatsaðferða eins og nemendahannaðra verkefna og stafrænna verkefnamappa. Nemendur verða meðhöfundar að námi sínu í stað þess að vera óvirkir viðtakendur.

Meginályktunin er sú að frelsi í námskrá sé ekki skortur á skipulagi, heldur tilvist trausts. Lærdómurinn er að þegar kennarar líta á sig sem hönnuði þroskandi og merkingarbærrar námsreynslu, ekki aðeins leiðbeinendur, eykst þátttaka og velferð nemenda. Opin námskrá getur þannig mótað sjálfsmynd kennara og ýtt undir nýsköpun í skólastarfi.

Félagsmiðstöðvar: Stoðþjónusta eða sjálfstæður uppeldisvettvangur?

Árni Guðmundsson

Háskóli Íslands, Tórstunda- og félagsmálafræðibraut

Ágrip | Abstract

Markmið þessa erindis er að varpa ljósi á stöðu og hlutverk félagsmiðstöðva í samfélaginu og velta upp þeirri spurningu hvort félagsmiðstöðvastarf eigi að vera stoðþjónusta við hið hefðbundna skólakerfi eða sjálfstæður uppeldis- og þroskavettvangur sem sinnir þeim þáttum í lífi ungmenna sem skólakerfið nær ekki að sinna. Sérstök áhersla er lögð á fræðilegan grunn félagsmiðstöðvastarfs, faglega sérstöðu þess og stöðu innan íslensks mennta-, menningar- og velferðarkerfis.

Byggt er á niðurstöðum rannsóknar höfundar, *Félagsmiðstöðvar í samspili við samfélagið*. Rannsóknin er tilviksrannsókn sem byggir á greiningu fræðilegra og sögulegra heimilda ásamt viðtölum við reynda starfsmenn félagsmiðstöðva og æskulýðsstarfs.

Niðurstöður sýna að félagsmiðstöðvar hafi þróast út frá öðrum forsendum en formlegu skólastarfi. Áhersla þeirra er á frjálsa þátttöku, tengslamyndun, lýðræðislega þátttöku, félagsfærni og virkni ungmenna í samfélaginu. Jafnframt sýna niðurstöðurnar að togstreita hefur lengi verið til staðar um stöðu vettvangsins, faglega sjálfstjórn hans og tengsl við skólakerfið. Niðurstöður rannsóknarinnar sýna að félagsmiðstöðvar gegna mikilvægu og sjálfstæðu samfélagslegu hlutverki sem ekki verður skilgreint sem viðbót eða stuðningur eða stoðþjónusta við skólastarf. Viðunandi lagaumhverfi, skýr fagleg sjálfsmynd og aukin þekking og viðurkenning á sérstöðu félagsmiðstöðva eru mikilvægar forsendur fyrir áframhaldandi þróun vettvangsins og fagstéttarinnar.

Umræða um menntun og menntarannsóknir á vettvangi kennara

Ingvar Sigurgeirsson fv. prófessor

Skólastofan slf - rannsóknir og ráðgjöf

Ágrip | Abstract

Í erindinu verður fjallað um mikilvægi þess að skapa lifandi og aðgengilegan vettvang fyrir umræðu um menntun, skólaþróun og menntarannsóknir meðal starfandi kennara. Sérstök áhersla verður lögð á hvernig stafrænir og opnir miðlar geta stutt við faglegt samtal, miðlun rannsókna og gagnrýna ígrundun um skólastarf.

Rýnt verður í reynslu af umræðu um menntamál á samfélagsmiðlum, meðal annars í tengslum við Skólaþróunarspjallið á Facebook, þar sem kennarar, skólastjórnendur, fræðimenn og aðrir sem láta sig menntamál varða geta deilt reynslu, spurt spurninga og rætt hugmyndir um þróun skólastarfs. Slíkur vettvangur getur brúað bilið milli rannsókna og daglegs skólastarfs með því að gera umræðu um menntun sýnilegri, gagnvirkari og nær starfsvettvangi kennara.

Einnig verður fjallað um hlutverk Skólaþráða sem aðgengilegs tímarits fyrir kennara og aðra sem starfa í skólum. Þar gefst tækifæri til að miðla rannsóknum, reynslu og þróunarstarfi á aðgengilegan hátt og skapa tengsl milli fræðilegrar þekkingar og hagnýtrar skólaþróunar. Í erindinu verður spurt hvernig slíkir miðlar geta eflt fagmennsku kennara, aukið sýnileika menntarannsókna og stuðlað að upplýstri opinberri umræðu um menntun.

Markmiðið er að varpa ljósi á hvernig aðgengilegir miðlar geta orðið mikilvægur hluti af lýðræðislegu samtali um skólastarf, þar sem rannsóknir, reynsla og fagleg þekking mætast.

Lesið til gagns fremur en gamans? Bækur sem eru lesnar á leikskólum

Brynhildur Þórarinsdóttir dósent, Rannveig Oddsdóttir dósent, Alda Stefánsdóttir aðjúnt
Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Hvað getur val á bókum fyrir leikskólabörn sagt okkur um viðhorf til lestrar og barnabókmennta? Endurspeгла бækurnar áhugasvið barna, væntingar fullorðinna, tíðarandann eða eitthvað allt annað? Í erindinu verður greint frá niðurstöðum rannsóknar á notkun barnabóka í leikskólastarfi. Sjónum verður beint að lestri fyrir börn; þ.e. hvaða bækur eru lesnar og hvernig þær eru valdar. Rannsóknin náði til 22 leikskóla vítt og breitt um landið vorið 2026. Skólarnir voru heimsóttir, bókakostur þeirra skoðaður og myndaður, rætt var við leikskólastjóra og deildarstjóra, auk þess sem starfsfólk skráði lestur fyrir börnin í eina viku á hverri deild. Í erindinu verður greint frá úrvinnslu úr skráningarlistunum en bókartitlarnir voru teknir saman og bækurnar flokkaðar og greindar, auk upplýsinga um hvernig lestrinum væri háttað, fyrir hvaða aldur væri lesið, fyrir hversu stóra hópa og hvort og þá hvernig unnið væri með bækurnar. Viðtölin við deildarstjórana voru nýtt til að draga upp fyllri mynd en þeir voru m.a. spurðir að því hvað réði vali á bókum fyrir lestrarstundir. Viðmælendur tengdu bókaval gjarnan við þemavinnu, uppeldisstefnur eða læsi en minna fór fyrir svörum sem tengdust skemmtun. Í erindinu verður skoðað hvort skráningarlistarnir beri þessum gagnseminviðhorfum vitni um leið og dregin verður upp mynd af þeim bókmenntaheimi sem leikskólabörn hrærast í.

Mat á stöðu og framförum í öðru máli: Norrænn samanburður, tiltæk matstæki og reynsla ÍSAT kennara á Íslandi

Berglind Hansen¹, Renata Emilsson Pesková Dósent/Leiðbeinandi²

¹Miðstöð menntunar og skólaþjónustu, Matssvið. ²Háskóli Ísland, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Á undanförunum árum hefur íslenskt samfélag tekið miklum breytingum með vaxandi fjölgun innflytjenda og fjölmenningu og samhliða hefur hlutfall nemenda með fjölbreyttan tungumála- og menningarbakgrunn aukist. Rannsóknir benda til þess að þessi nemendahópur standi höllum fæti námslega samanborið við jafnaldra. Tilgangur rannsóknarinnar var að finna leiðir til að styðja við þróun á mati á stöðu og framförum í íslensku sem öðru tungumáli (ÍSAT). Markmið rannsóknarinnar var að kortleggja umgjörð menntayfirvalda á Norðurlöndunum fyrir mat í öðru máli og til þess var stuðst við samanburðar skjala- og vefsíðugreiningu. Einnig voru fengnar viðbótarupplýsingar um námsmat í ÍSAT frá niðurstöðum úr spurningarkönnun til kennara sem kenna ÍSAT í grunnskólum hérlandis. Niðurstöður sýndu að það er stór munur á stöðu annars máls á Íslandi miðað við önnur Norðurlönd þar sem hérlandis er ÍSAT undirgrein íslensku en sérnámsgrein með sérnámskrá í hinum löndunum. Á Íslandi, Danmörku og Svíþjóð er hægt að leggja fyrir stöðumat á sterkasta tungumáli nemenda til að meta fyrri þekkingu þeirra við upphaf skólagöngu í löndunum. Ekkert matstæki er hins vegar í boði á vegum menntayfirvalda hér á landi sem metur ÍSAT út frá hæfnistigunum en á öllum hinum Norðurlöndunum eru matstæki af ýmsum toga sem þjóna mismunandi tilgangi við mat í öðru máli. Það er því margt hægt að læra af hinum Norðurlandapjóðunum og þörf er á að meta hvort einhver af þeim fjölda matstækja sem eru nýtt við mat í öðru máli í hinum löndunum henti til að þýða og aðlaga fyrir íslenskt skólasamfélag.

The effects of physical activity in patients with autoimmune hepatitis

Lidia Altarriba Orta Íþróttakennari og meistaranemi í íþróttá- og heilsufræði, Ársæll Már Arnarsson Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Autoimmune hepatitis (AIH) is a chronic liver disease that can affect many aspects of a patient's daily life, even when the condition is medically controlled. The aim of this project is to explore the possible role of physical activity (PA) as a supportive strategy for people living with AIH. A literature review was carried out using databases such as PubMed and Google Scholar. Due to the limited number of studies specifically focused on AIH, research from related conditions, including chronic liver disease and autoimmune disorders, was also included.

The findings suggest that PA may help improve physical capacity, reduce fatigue, and support mental well-being. Studies from related conditions also show that regular exercise can have positive effects on inflammation, muscle strength, and overall quality of life when it is adapted to the individual.

Overall, PA cannot replace medical treatment, but it may be a useful supportive strategy in the management of AIH. When introduced gradually and adapted to individual needs, it may help improve daily functioning and well-being. However, more research focused specifically on AIH is still needed.

Styrktarþjálfun í íþróttakennslu unglunga

Ásta Unnsteinsdóttir Íþróttifræðingur¹, Bergvin Guðnason Aðjúnt², Rúna Stefánsdóttir Lektor¹

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið

Ágrip | Abstract

Hreyfing er mikilvægur þáttur í þroska og heilsu unglunga og gegnir íþróttakennsla lykilhlutverki í að stuðla að heilbrigðum lífsvenjum. Á síðustu árum hefur aukin athygli beinst að styrktarþjálfun sem hluta af íþróttakennslu, þar sem hún getur haft jákvæð áhrif á líkamlega og andlega líðan nemenda. Þrátt fyrir það hefur innleiðing styrktarþjálfunar í skólaumhverfi verið takmörkuð og ómarkviss, meðal annars vegna skorts á þekkingu og óvissu um hvernig best sé að standa að framkvæmd hennar.

Markmið verkefnisins er að greina lykilþætti sem hafa áhrif á árangursríka og örugga innleiðingu styrktarþjálfunar í íþróttakennslu unglunga. Verkefnið byggir á fræðilegri samantekt ritrýndra heimilda þar sem fjallað er um lífeðlisfræðilega og þroskatengda þætti, kennslufræðilegar nálganir og hagnýta útfærslu í skólalastarfi. Samhliða því verður útbúin handbók til þess að hjálpa íþróttakennurum að innleiða styrktarþjálfun í sína kennslu og auka líkur á að styrktarþjálfun verði markviss og öruggur hluti af kennslu sem styður við heilsu og þroska unglunga til framtíðar.

Niðurstöður benda til þess að styrktarþjálfun geti haft jákvæð áhrif á vöðvastyrk, hreyfifærni, beinheilsu og andlega líðan unglunga. Jafnframt kemur fram að ákveðnir lykilþættir ráða úrslitum um öryggi og árangur, þar á meðal rétt tækni, stigvaxandi álag og einstaklingsmiðun.

Með verkefninu er leitast við að draga fram hagnýta þætti sem geta nýst íþróttakennurum við skipulag og framkvæmd styrktarþjálfunar. Niðurstöðurnar benda til þess að með markvissri og faglegri nálgun sé hægt að innleiða styrktarþjálfun á öruggan og árangursríkan hátt og þannig stuðla að aukinni hreyfingu, bættri heilsu og jákvæðri upplifun unglunga af íþróttakennslu.

Hlutverk hreyfingar til meðferðar: Fræðileg samantekt um áhrif hreyfingar á einkenni þunglyndis

Bergvin Guðnason Aðjúnt¹, Brynhildur Einarsdóttir Hjúkrunarfræðingur¹, María Wathne Hjúkrunarfræðingur¹, María Traustadóttir Hjúkrunarfræðingur¹, Herdís Sveinsdóttir Prófessor emerita²

¹Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið. ²Háskóli Íslands, deild Hjúkrunar- og ljósmóðurfræðideild

Ágrip | Abstract

Þunglyndi er ein algengasta geðröskun heims og getur haft veruleg áhrif á lífsgæði einstaklinga. Meðferð er yfirleitt margþætt og felur meðal annars í sér lyfjameðferð, sálfræðimeðferð og breytingar á lífsstíl. Á síðustu árum hefur augin athygli beinst að áhrifum hreyfingar á einkenni þunglyndis.

Tilgangur verkefnisins var að draga fram heildstæða mynd af áhrifum hreyfingar á einkenni þunglyndis hjá fullorðnum einstaklingum og meta ávinning hennar út frá líffræðilegum, sálrænum og félagslegum þáttum. Markmiðið var jafnframt að bera saman hreyfingu við aðrar meðferðir, svo sem lyfjameðferð og sálfræðimeðferð.

Framkvæmd var fræðileg samantekt þar sem heimildaleit fór fram í PubMed og Google Scholar. Rannsóknir sem uppfylltu ekki fyrirfram skilgreind leitarskilyrði voru útilokaðar. Aðaláhersla var lögð á rannsóknir frá árunum 2016–2025. Niðurstöður voru greindar með Matrix-aðferð og stuðst var við PRISMA-flæðirit.

Niðurstöður sýndu að hreyfing hefur marktæk jákvæð áhrif á einkenni þunglyndis. Hreyfing reyndist sambærileg lyfjameðferð við vægari einkennum og hafði einnig forvarnargildi. Áhrifin voru þó mismikil eftir alvarleika sjúkdóms og einkennamynd.

Hreyfing getur verið mikilvægur þáttur í heilðrænni meðferð við þunglyndi. Frekari rannsóknir eru þó nauðsynlegar til að skýra betur hvaða tegundir og magn hreyfingar skila mestum árangri.

Rótleysi meðal uppkominna fósturbarna á Norðurlöndunum

Freydís Jóna Freysteinsdóttir prófessor¹, Veera Niemi University teacher and researcher²

¹Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið. ²University of Turku, Department of social research

Ágrip | Abstract

Húsnæðisaðstæður ungs fólks sem hefur verið í fóstri eru oft á tíðum brothættar, flóknar og óstöðugar. Slíkt fólk er mun líklegra til að þess að verða heimilislaust. Í þessari rannsókn var lífsreynsla 28 viðmælenda á Norðurlöndunum könnuð, en allir höfðu þeir upplifað heimilisleysi eða upplifað hættu á að verða heimilislausir. Húsnæðissaga þeirra var athuguð, sem og (ó)stöðugleiki er varðar húsnæði og upplifað rótleysi í kjölfarið. Niðurstöður rannsóknarinnar sýna að þátttakendur höfðu flutt milli fjölskyldna og/eða á stofnanir fyrir fullorðinsaldur og sumir þeirra talsvert oft. Flutningarnir leiddu til óstöðugleika og rótleysis meðal þátttakenda. Mikilvægt er í ljósi þessara niðurstaðna að stuðla að sjálfstæðri búsetu meðal einstaklinga í slíkri stöðu og stuðningi áður en fóstri eða annarri vistun lýkur sem og eftir á. Þegar inngrip og úrræði eru þróuð, sem og stefna í þessum málaflokki, þá er mikilvægt að horfa til þess að draga úr flutningum eins og mögulegt er, með það að markmiði að draga úr hættu á heimilisleysi. Þrátt fyrir óstöðugleika og rótleysi mátti þó finna dæmi um tilfinningalegt öryggi og tilfinninguna að tilheyra meðal sumra þátttakenda gagnvart manneskjum, heimili, stað, gæludýrum eða jafnvel trú.

Áskoranir tengdar stuðningi við málþroska fjöltyngdra barna í íslenskum leikskólum: Samspil viðhorfa, kennsluhátta og stofnanalegra aðstæðna

Berglind Jónsdóttir Talmeinafræðingur¹, Kathryn Crowe Dósent¹, Jóhanna Thelma Einarsdóttir Prófessor¹, Mark Guiberson Prófessor²

¹Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið. ²University of Nevada, Reno, Medicine

Ágrip | Abstract

Síðastliðinn áratug hefur fjöltyngdum börnum í íslenskum leikskólum fjölgað samhlíða aukinni mállegri fjölbreytni í samfélaginu. Leikskólastarfsfólk gegnir lykilhlutverki í að styðja við málþroska og íslenskufærni þessara barna, en fyrri rannsóknir benda til þess að starfsfólk upplifi sig oft óöruggt og að það skorti stuðning í starfi með fjöltyngdum börnum.

Markmið rannsóknarinnar var að greina þær hindranir sem starfsfólk leikskóla upplifir við stuðning við málþroska og íslenskufærni fjöltyngdra barna. Sérstök áhersla var lögð á viðhorf til fjöltyngis, þær kennsluaðferðir sem starfsfólk beitir og þann faglega og stofnanalega stuðning sem því stendur til boða.

Rannsóknin byggði á rafrænni spurningakönnun sem lögð var fyrir starfsfólk leikskóla um land allt og tóku alls 425 starfsmenn þátt. Niðurstöður sýndu að viðhorf til fjöltyngis voru almennt jákvæð og að flestir litu á fjöltyngi sem auðlind. Jafnframt kom fram ákveðin óvissa um fjöltyngdan málþroska og stuðningur við heimamál barna var oft talinn fyrst og fremst á ábyrgð fjölskyldna. Kennsluhættir beindust að mestu að því að styðja við íslensku en aðferðir sem nýta heimamál og aðrar málauðlindir barna voru sjaldgæfari. Þá komu fram ýmsar stofnanalegar hindranir, meðal annars skortur á fjöltyngdu námsefni, skortur á starfsfólki með viðeigandi tungumálakunnáttu, mikið vinnuálag og takmarkaður aðgangur að sérfræðiaðstoð.

Niðurstöðurnar benda til þess að hindranir í stuðningi við fjöltyngd börn verði til í samspili viðhorfa, kennsluhátta og stofnanalegra aðstæðna. Þær undirstrika mikilvægi aukins stuðnings og fræðslu til starfsfólks leikskóla til að efla markvissan stuðning við fjöltyngd börn.

"Listrannsókn sem kennsluaðferð til að virkja nemendur: Nemendur sem aðgerðarsinnar í jafnréttismálum"

Angela Arnadóttir kennari/myndlistarmaður

Fjölbrautaskóli Vesturlands á Akranesi FVA, kennsla skapandi greina og listasögu

Ágrip | Abstract

Aðferðir listrannsókna eru þekktar á 20. öldinni meðal listamanna. Byggir aðferðin á að listamaðurinn rannsakar ákveðið viðfangsefni og leitar í forvitni sinni á viðfangsefninu lengra innan þess án þess að vera með fyrirfram ákveðna niðurstöðu í huga.

Rannsakandinn/listamaðurinn fer af stað í einskona leit með áhuga og forvitni sem sín aðal vopn. Markmið hans er að læra um efnið en hann er ekki með fyrirfram ákveðna hugmynd að afurð. Afurð rannsókna hans verður síðan listræn afurð sem endurspeglar það sem listamaðurinn lærði í ferlinu. Ferlið sjálft og mistökin sem koma upp innan þess verða því oft stór partur af lokaniðurstöðum rannsóknar. Lokaafurð listrannsókna getur því legið í annarri spurningu eða þá borið upp nýtt sjónarhorn á eitthvert tiltekið deilumál í stað þess að svara rannsóknarspurningu. Þessi grunnhugsunarháttur sem beitt er í svona listrannsókni er sett upp í hagnýtt kennsluverkefni í verkefninu *Listrannsókn sem kennsluaðferð til að virkja nemendur: Nemendur sem aðgerðarsinnar í jafnréttismálum* og er hún sett í kennsluverkefni sem kennari getur unnið með þvert á námsgreinar. Erindið fer yfir það hvernig slíkt kennsluverkefni lítur út og hvað kennara ber að hafa í huga þegar það er notað í kennslu. Áherslan og markmiðið er í þessu verkefni 100% á námsviljann, áhugann og forvitnina og á sama tíma er enginn afsláttur gefinn af aga, vinnusemi og námsáhuga.

Hugmyndin að þessari kennsluaðferð kviknaði í störfum mínum í samstarfsnefnd um skólaþróun í FVA. Mér fannst undirliggjandi vandi kennara á faggreinastigum liggja í hvernig virkja mætti nemendur til áhuga og virkni.

Fæðingardagsáhrif hjá 12 ára stúlkum í knattspyrnu: Áhrif fæðingardags á frammistöðu og getuskiptingu

Anton Orri Eggertsson íþróttta og heilsufræðingur, Rúna Stefánsdóttir Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Knattspyrna er ein vinsælasta íþrótt heims og þátttaka stúlkna hefur aukist verulega á undanförunum árum. Í skipulögðu íþróttastarfi eru börn oft flokkuð eftir fæðingarári, sem getur leitt til fæðingardagsáhrifa. Fæðingardagsáhrif vísa til þess að börn sem fæðast snemma árs geta verið líkamlega þroskaðri en jafnaldrar sem fæðast síðar á árinu. Slík áhrif geta haft áhrif á frammistöðu, val í lið og áframhaldandi þátttöku, en hafa lítið verið rannsökuð hjá yngri stúlkum í knattspyrnu.

Markmið rannsóknarinnar var að kanna hvort fæðingardagsáhrif væru til staðar meðal tólf ára íslenskra knattspyrnustúlkna og hvort þau tengdust líkamlegri frammistöðu og getuskiptingu leikmanna.

Rannsóknin var þversniðsrannsókn og hluti af langtímarannsókninni Stúlkur, Knattspyrna og Rannsókn á Atgervi (SKORA). Þátttakendur voru stúlkur fæddar árið 2012 sem æfðu knattspyrnu hjá tíu félögum á höfuðborgarsvæðinu. Af 222 skráðum stúlkum fengu 150 upplýst samþykki til þátttöku. Framkvæmd voru fjögur frammistöðupróf: Yo-Yo hlaupapróf, stökkkraftspróf (CMJ), 40 metra spretthraðapróf og Illinois knattrakspróf. Þjálfarar mátu getustig leikmanna á þriggja punkta skala. Fjöldi gildra mælinga var 146 fyrir getumat, 138 fyrir spretthraða- og knattrakspróf og 120 fyrir stökk- og Yo-Yo próf.

Enginn tölfræðilega marktækur munur fannst á frammistöðu eftir ársfjórðungi fæðingardags í neinu prófanna. Engin marktæk tengsl fundust milli fæðingardags og getuskiptingar.

Niðurstöður benda til þess að fæðingardagur hafi ekki haft áhrif á líkamlega frammistöðu eða getuskiptingu í þessu úrtaki. Það styður fyrri rannsóknir sem sýna að slík áhrif séu almennt veikari hjá stúlkum en drengjum og að einstaklingsmunur og kynþroski geti haft meiri áhrif á frammistöðu í þessum aldurshópi.

James Bond *is* an Icelandic: A Gamified, Human Rights-Based Approach Workshop for Youth Center Workers (and Possibly Other Professionals).

Aldo Kaligis Leisure Counselor, Guðbjörg Lára Másdóttir Manager of Próttheimar Félagsmiðstöð

Kringlumýri

Ágrip | Abstract

This workshop introduces an innovative, experiential learning approach to teaching human rights to youth workers. Developed and piloted with 16 practitioners from youth centers in the Kringlumýri area of Reykjavík, the workshop enhances traditional lecture-based instruction by incorporating an interactive case-solving simulation based on real-life scenarios. Participants work in teams to analyze hypothetical cases, identify human rights violations, and formulate practical recommendations using international human rights frameworks, such as the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and the Convention on the Rights of the Child (CRC).

Findings from the pilot program indicate that participants engaged deeply with the material when learning was structured as a collaborative game. Despite having no formal legal background, participants demonstrated the ability to apply relevant treaties and shift their analytical focus toward duty-bearer accountability. However, challenges arose, including difficulty navigating legal language, selecting appropriate legal frameworks, and maintaining engagement during more traditional lecture-based segments.

In response to these challenges, the workshop has been redesigned into a compact 90-minute format that emphasizes continuous interaction, peer learning, and simplified legal tools. Key features include bilingual materials, guided reflection, rapid-response case exercises, and structured feedback mechanisms. This session invites participants to actively experience the method, reflect on its pedagogical value, and explore how game-based approaches can enhance human rights education in youth work settings.

Tilfinningar, orðræða og ábyrgð fræðimanna í opinberri umræðu um menntamál

Katrín Ólafsdóttir lektor, Íris Ellenberger Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Opinber umræða um menntamál virðist stundum í litlu samhengi við fræðilega þekkingu og nýjustu rannsóknarniðurstöður. Þegar t.d. samanburðarmælingum á námsframmistöðu er miðlað áfram til fjölmiðla eru þær í framhaldinu túlkaðar með ólíkum hætti í samfélagslegu samtali sem mótask af þeim tilfinningum sem umræðan kallar fram (e. affective registers). Þetta á einkum við þegar niðurstöður kalla fram kvíða eða ótta um framtíð sem gæti (ekki) orðið ef ekkert er að gert.

Alþjóðlegar samanburðarkannanir á borð við PISA, koma gjarnan slíkri umræðu af stað. Niðurstöður eru í umræðunni oft einfaldaðar eða slitnar úr samhengi, svo umræðan tengist á endanum niðurstöðunum ekki nema að takmörkuðu leyti. Slík umræða kallar á skjótar og mælanlegar lausnir (og pólitísk viðbrögð) frekar en vandaða ígrundun á því hvað gögnin segja í raun. Þannig getur orðræðan um menntamál þróast á eigin forsendum og mótað skilning almennings á skólastarfi ótengt þeirri þekkingu sem rannsóknir byggja á.

Í erindinu er þessari þróun lýst með hliðsjón af íslenskri menntamálaumræðu í kjölfar PISA 2022 og spurt: hvað getum við gert? Byggt á orðræðugreiningu á fjölmiðlaumfjöllun um niðurstöður PISA 2022 verður fjallað um hlutverk fræðimanna í opinberri umræðu með áherslu á ábyrgðina á að vera virkari þátttakendur í samfélagslegu samtali og þau mörk sem þarf að virða. Meðal þess sem rætt verður er þekking á því hvernig tilfinningarök og vald birtast í menntamálaorðræðu, og hvernig fræðimenn geta nýtt sér þá þekkingu til að móta narratívu og stuðla að vandaðri og upplýstari umræðu.

Vellíðan unglunga: Mikilvægi stuðnings kennara við fullgildi í skóla

Harpa Björgvinsdóttir Grunnskólakennari¹, Kristján Ketill Stefánsson Dósent²

¹Barnaskóla Hjallastefnunnar. ²Háskóli Íslands, Deild kennslu- og menntunarfræði

Ágrip | Abstract

Vellíðan íslenskra unglunga fór að jafnaði versnandi þvert á árganga á árunum 2018 til 2022. Sömuleiðis virtist draga úr vellíðan með hækkandi aldri innan hvers árgangs. Margir íslenskir unglingar upplifðu einnig skort á fullgildi (e. sense of belonging) í skóla og er það áhyggjuefni þar sem upplifun af fullgildi í skóla telst grundvallarþáttur fyrir vellíðan. Fyrri rannsóknir hafa gefið til kynna að samband nemenda við kennara sé mikilvægt fyrir bæði fullgildi nemenda og vellíðan unglunga. Markmið rannsóknarinnar var að kanna forspárþætti vellíðanar á mið- og unglingastigi sem nýta mætti til áherslubreytinga í störfum kennara. Unnið var úr fyrirbyggjandi gögnum úr nemendakönnun Skólapúl síns skólaárið 2024-2025. Úrtak rannsóknarinnar var hentugleikaúrtak 93 íslenskra grunnskóla. Þátttakendur voru 18.001 nemandi í 6.-10. bekk. Niðurstöðurnar bentu til þess að vellíðan stúlkna væri töluvert minni á unglingastigi en miðstigi en að vellíðan drengja væri áþekkt á mið- og unglingastigi. Niðurstöðurnar gáfu jafnframt til kynna að vellíðan stúlkna á unglingastigi sem svöruðu á öðru tungumáli en íslensku væri að jafnaði lakari en annarra nemenda. Formgerðarlíkan benti til að samband nemenda við kennara spáði fyrir um vellíðan nemenda á jákvæðan hátt á tvo vegu. Annarsvegar með beinni forspá ($\beta = 0,20$) og hinsvegar með óbeinni forspá ($\beta = 0,15$) sem miðlað var um upplifun nemenda af fullgildi. Niðurstöðurnar eru í samræmi við nýlegar erlendar niðurstöður á miðlunarhlutverki fullgildis í skólanum fyrir vellíðan ungs fólks. Niðurstöður rannsóknarinnar benda til mikilvægis þess að kennarar skapi jákvæðan bekkjarbrag og bekkjarmenningu til að efla upplifun nemenda af fullgildi í skólanum og styðji þannig við vellíðan unglunga.

Þögn sem kennsluaðferð

Ármann Halldórsson Kennari

Verzlunarskóli Íslands

Ágrip | Abstract

Í þessu innleggi verður fjallað um meistaraverkefni í heimspeki þar sem rannsakandi beinir sjónum að sjálfum sér og hvernig ólíkar heimspekistefnur hafa mótað hann og haft áhrif á störf sem kennara og viðhorf hans til starfsins. Hin kínverska heimspeki daóismans er hér fyrirferðamikil en ýmislegt annað kemur til, meðal annars Zen búddismi og hugmyndir frá nútímalist. Mikið er talað um mikilvægi samræðna í kennslu og það er kjarnaatriði í heimspekikennslu en þögnin er líka mikilvæg. Í kynningunni verður fjallað um heimspekikennslu og mikilvægi þess að kynna austræna heimspeki fyrir nemendum og lokast ekki inni í vestrænum hefðum og verður sagt frá hvernig þetta kemur fram í kennslubók sem málshefjandi er meðhöfundur að, og tekið dæmi af aðferð úr Zen sem kallast koan. Jafnframt verður talað um hvernig þessar hugmyndir nýtast í að kenna heimspeki lista sem er áhugavert fyrir alla en á sérstaklega við fyrir nemendur sem eru á listbrautum. Í því samhengi verður tekið til umfjöllunar verk Johns Cage 4.33. Þar sameinast pælingar um eðli þagnarinnar, hugleiðslu, hugmyndalist, naumhyggju og list (og kennslu kannski) sem ögrun. Að auki verður vikið að annarri hefð þar sem þögnin er fyrirferðamikil en það eru helgisiðir kvekara og í því samhengi talað um hugmynd þeirra um að tala úr þögninni, eða á ensku "speaking from the silence".

Bréf til mín: Að skapa samtalsrými fyrir háskólakennara

Ólafur Páll Jónsson Prófessor, Edda Óskarsdóttir Prófessor, Steingerður Kristjánsdóttir
Aðjúnt

Háskóli Íslandis, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Menntun og kennsla, sem er í eðli sínu gildishlaðin, kallar á sjálfsrýni og ígrundun háskólakennara sem lykilaðila í að móta lærdómssamfélag meðal nemenda sinna og samstarfsfólks. Í starfi sínu hafa kennarar mótandi áhrif á nemendur og eru þeim mikilvægar fyrirmyndir í gegnum samskipti og kennsluhætti sem endurspeгла gildi og viðhorf.

Þótt mikilvægi slíkrar ígrundunar sé almennt viðurkennt skapast sjaldan markvisst rými fyrir hana í daglegu starfi háskólakennara. Í erindinu er fjallað um hvernig þátttaka okkar í LLV (Líf sem er lífsins virði) námskeiðinu skapaði slíkt samtals- og ígrundunarrými og hvaða áhrif það hafði á okkur sem fagfólk.

Í upphafi námskeiðsins fengum við það verkefni að skrifa sjálfum okkur bréf sem sett var í lokað umslag. Í bréfinu áttu að koma fram hvers við væntum af vegferðinni. Í lok námskeiðsins var allra síðasta verkefnið að opna bréfið og bregðast við innihaldi þess með það fyrir augum að greina þann lærdóm og þá reynslu sem við höfum tileinkað okkur.

Helstu niðurstöður okkar af ferlinu sýna mikilvægi hæglætis og ígrundunar í starfi háskólakennara. Ennfremur leiða niðurstöður í ljós hversu áriðandi það er að skapa háskólakennurum rými fyrir jafningjasamstarf og -samtal. Í því rými skapast vettvangur fyrir ígrundun eigin gilda, fagmennsku og viðhorfa í því skyni að hlúa að velferð þeirra og jafningjastuðningi.

Reynsla kennara af því að nota námsefnið og kennsluaðferðina Samræðufélaga

Rannveig Oddsdóttir Dósent¹, Hermína Gunnþórsdóttir Prófessor¹, Margrét Þóra Einarsdóttir Aðjúnt¹, Sigrún Helga Snæbjörnsdóttir Sérfræðingur²

¹Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið. ²Háskólinn á Akureyri, Miðstöð skólaþróunar

Ágrip | Abstract

Niðurstöður rannsókna um fjöltyngda nemendur í íslenskum skólum benda til þess að gera þurfi betur í skólakerfinu til að mæta námslegum þörfum þeirra. Eitt af því sem rannsóknir sýna að hafi vantað er þekking á aðferðum og námsefni sem gagnast í kennslu nemenda sem læra íslensku sem annað mál. Í TALÍS rannsókninni hafa kennarar notað kennsluaðferðina Samræðufélaga til að styðja við íslenskunám nemenda af erlendum uppruna. Kennsluaðferðin miðar að því að efla orðaforða, tjáningu og skilning barna á töluðu máli í gegnum samræður í þriggja barna hópum með kennara. Kennsluaðferðin og námsefnið sem henni fylgir er breskt en hefur verið þýtt á íslensku og annast Miðstöð menntunar og skólaþjónustu umsýslu efnisins og Miðstöð skólaþróunar við HA annast námskeiðahald. Nú hafa 150 kennarar sótt námskeið um Samræðufélaga.

Einn þáttur TALÍS rannsóknarinnar var að skoða hvernig kennurum gengur að tileinka sér kennsluaðferðina og hvernig aðferðin og námsefnið hentar í íslensku skólastarfi. Tekin voru viðtöl við kennarana sem tóku þátt í rannsókninni þegar þeir voru hálfnaðir með 10 vikna íhlutun og aftur að íhlutun lokinni. Í viðtölunum kom fram að kennarar eru ánægðir með kennsluaðferðina og nemendur hafi sýnt mælanlegar framfarir. Þeir nefna samt nokkrar hindranir í skipulaginu sem geta gert kennurum erfitt fyrir að nota aðferðina og það var misjafnt hve mikið þeir nýttu það stuðningsefni sem er í námsefnispakkanum. Í kynningunni verður fjallað um þær hindranir sem kennarar lýsa, rætt um leiðir til að yfirstíga þær og hvort og hvernig er mögulegt að aðlaga efnið og aðferðina betur að íslensku skólastarfi.

The progress of diversity and the denial of racism in Icelandic education

Elizabeth Lay Doktorsnemi og aðjúkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

This presentation draws on qualitative research from the author's doctoral study to examine how immigrants' experiences with racism within Icelandic education reflect broader patterns of institutional and systemic discrimination. Supported by existing research on racism in Nordic education, a multi-layered model of racism is applied to the Icelandic context to show how racism operates simultaneously with overlapping domains, from individual bias to structural and epistemic. Visible and invisible forms of racism contribute to the challenges faced by immigrant background families.

Subsequent institutional responses include language support, multicultural education, social integration, and reception programs. However, these strategies tend to address diversity through cultural and linguistic frameworks. While progressive towards equity and social cohesion, they rarely address race explicitly, an avoidance of racial inequalities in education that enables a growing public backlash (in Iceland and globally), actively working to delegitimise efforts towards equality and human rights for marginalised groups.

Three factors feed into this backlash. First, "immigrant induced" diversity is constructed as a social problem rather than a democratic resource. Second, socioeconomic disadvantages associated with immigrant groups, such as in labour and housing markets, are used to frame immigration as a burden on society. Finally, racism operates within public media and public discourse but is embedded in language restrictions, policy, institutional services, and notions of national identity. To conclude, the study argues that the combination of 'backlash' racism and denial of racism creates precarious conditions for educators working for equality and diversity.

„Ég var í hjólastól. Og mér fannst það geggjað“: Birtingarmynd Stelli í Stellubókaröð Gunnars Helgasonar

Kristín Stella Lorange Aðjunkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Barnabækur hafa bæði beint og óbeint fræðslugildi þar sem þær kenna börnunum um heiminn, samfélagið, tilfinningar og samskipti. Hér verður fjallað um birtingarmyndir fötlunar í barnabókaflokknum Stellubækur eftir Gunnar Helgason. Hann hefur skipað sér í hóp vinsælla barnabókahöfunda og þykja bækurnar hans oft og tíðum bæði skemmtilegar og myndnar. Aðalsögupersónan, Stella, notar hjólastól og er á þeim aldri þegar vinátta og ástir verða sífellt stærri hluti af lífinu. Stellubækurnar eru níu talsins og komu út á árunum 2015 – 2024 og hefur höfundur tilkynnt að bókaflokknum sé þar með formlega lokið. Markmið hér er að skoða birtingarmyndir fötlunar og hvort höfundur brjóti upp hefðbundnar staðalímyndir um fatlað fólk í barnabókmenntum. Greiningin byggir á bókmenntafræðilegri nálgun sem nýtir kenningar fötlunarfræða til að skoða frásögnina af Stelli og þá mynd sem dregin er upp af henni.

Beinþéttni, líkamssamsetning og líffræðilegur þroski hjá 12 ára knattspyrnustúlkum

Vaka Rögnvaldsdóttir Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Kynþroskaskeiðið er mikilvægt tímabil fyrir uppbyggingu beinmassa og beinheilsu síðar á ævinni. Markmið rannsóknarinnar var að rannsaka tengsl líffræðilegs þroska, líkamssamsetningar, hlaupahraða og hæfileikaröðunar við beinþéttni hjá ungum knattspyrnustúlkum. Einnig var kannað hvort inntaka D-vítamíns væri tengd beinþéttni.

Alls tóku þátt 109 íslenskar knattspyrnustúlkur ($11,90 \pm 0,31$ ár) með gild gögn um beinþéttni, líkamssamsetningu, beinaldur og hlaupahraða. Beinþéttni og líkamssamsetning voru mæld með DXA. Líffræðilegur þroski var metinn út frá mismun beinaaldurs og aldurs (BA-CA) og hlaupahraði mældur með 40 m spretthlaupsprófi. Hæfileikaröðun var metin af aðalþjálfara hvers liðs með þriggja þrepa flokkun. Munur milli hæfileikaflokka var metinn með dreifigreiningu og tengsl breyta við beinþéttni með aðhvarfsgreiningu.

Meðal BMD Z-gildi þátttakenda var $0,75 \pm 1,07$ og 95,4% þeirra flokkuðust með eðlilega beinþéttni. Líffræðilegur þroski og fitufrír líkamspýngdarstuðull (FFMI) voru sterkustu forspárþættir beinþéttni og skýrðu saman um 55% af breytileika hennar. Stúlkur í hæsta hæfileikaflokki höfðu hærri beinþéttni en stúlkur í lægsta flokki, en enginn munur fannst á líffræðilegum þroska milli hæfileikaflokka. Engin tengsl fundust milli beinþéttni og hlaupahraða, fituprósentu eða inntöku D-vítamíns.

Líffræðilegur þroski og fitufrír líkamsmassi virðast vera mikilvægustu þættirnir sem tengjast beinþéttni hjá ungum knattspyrnustúlkum.

Hlaðvörp sem vettvangur fyrir samtal um menntarannsóknir

Marta Goðadóttir Fræðslustjóri Félags Sameinuðu þjóðanna

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í erindinu verður fjallað um hlaðvörp sem vaxandi vettvangur fyrir miðlun, samtal og ígrundun um menntarannsóknir. Hlaðvörp bjóða upp á annars konar nálgun en hefðbundin fræðileg miðlun eða stutt fjölmiðlaumfjöllun, þar sem rými skapast fyrir lengra samtal, dýpri umfjöllun og persónulegri tengingu við viðfangsefni rannsókna. Þau geta því gegnt mikilvægu hlutverki við að gera menntarannsóknir aðgengilegri fyrir kennara, skólastjórnendur, stefnumótendur, foreldra og almenning.

Sérstök áhersla verður lögð á hvernig hlaðvörp geta brúað bilið milli fræðasamfélagsins og starfsvettvangs skóla. Í gegnum samtöl við rannsakendur, kennara og aðra sérfræðinga má varpa ljósi á niðurstöður rannsókna, reynslu úr skólastarfi og þær spurningar sem brenna á fólki í menntakerfinu. Hlaðvarpsformið getur jafnframt skapað rými fyrir ólíkar raddir og sjónarhorn, þar sem flókin viðfangsefni eru rædd á aðgengilegan hátt án þess að missa dýpt eða gagnrýna sýn.

Í erindinu verður spurt hvaða möguleika hlaðvörp hafi til að efla opinbera umræðu um menntun og menntarannsóknir, en einnig hvaða ábyrgð fylgi slíkri miðlun. Hvernig er hægt að tryggja faglega vandaða, gagnrýna og upplýsandi umræðu á vettvangi sem byggir á nálægð, samtali og aðgengi? Markmiðið er að varpa ljósi á hlaðvörp sem mikilvægan hluta af breyttu landslagi þekkingarmiðlunar í menntamálum.

Nýliðar í kennslu: Að öðlast farsæld í starfi

Birna María B Svanbjörnsdóttir dósent¹, Jónína Hauksdóttir Varaformaður²

¹Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild Hug- og félagsvísindasvið. ²Kennarasamband Íslands

Ágrip | Abstract

Kennarastarfið er starfsævilangt nám sem byggir bæði á formlegu háskólanámi og faglegri starfsþróun. Starfstengd leiðsögn hefur öðlast sess í umræðu um skólamál. Kennaraskortur og álag í starfi kennara hefur haft áhrif þar á. Starfstengd leiðsögn nýliða í starfi felur í sér röð samtengdra þátta sem hafa það að markmiði að rækta faglegan þroska, efla kennslu og skólasamfélag og stuðla að vellíðan í kennslu. Í reglugerð um hæfni kennara og stjórnenda er kveðið á um mikilvægi þess að nýliði í kennslu njóti starfstengdrar leiðsagnar í allt að tvö ár og í skólastefnu KÍ er lögð áhersla á að tryggja nýliðum starfstengda leiðsögn fyrstu þrjú árin.

Markmið rannsóknarinnar, sem er hluti af norrænu-baltnesku netverki (NTI-FAB, FAB 2025-5027 Nordic Teaching Induction: Flourishing and Becoming), er að setja starfstengda leiðsögn við nýliða í samhengi við farsæld (e. human flourishing) og öðlast innsýn og skilning á tækifærum nýliða til öðlast farsæld í starfi. Gögnum var safnað með spurningakönnun og eiginlegum frásagnarviðtölum (narratívum).

Í erindinu verður sjónum einkum beint að niðurstöðum viðtalanna á Íslandi þar sem viðmælendur á fyrsta og þriðja starfsári (eftir kennsluréttindi) fengu tækifæri til að segja sögu sína í starfi. Sögurnar gefa til kynna áhugavert en krefjandi starfsumhverfi með óútreiknanlegum viðfangsefnum sem kalla á samstarf og stuðning. Þar hafa teymisfélagar og stjórnendur greinilega mikla þýðingu þar sem formleg starfstengd leiðsögn virðist takmörkuð.

Rannsóknin vekur upp spurningar um hvernig fyrsta starfsárið er skilgreint í skólum og hvernig áhrif þess birtast í sambandi við starfstengda leiðsögn.

Ég, þú og við öll, hlúð að samskiptum, seiglu og samkennd með Samfó

Bryndís Jóna Jónsdóttir Aðjúnkt, Ingibjörg Vala Kaldalóns Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessari vinnusmiðju verður sjónum beint að því hvernig félags-, tilfinninga- og siðferðisnám getur stutt við jákvæð samskipti, seiglu, samkennd og farsæld í skólasamfélaginu.

Samfó (SEE Learning – Social, Emotional and Ethical Learning) er alþjóðlegt og heildstætt námsefni fyrir leik-, grunn- og framhaldsskóla sem og frístundastarf. Námsefnið byggir á rannsóknum um félags- og tilfinninga þroska, núvitund, samkennd og siðferðilega þátttöku með áfallamiðaðri nálgun. Markmið þess er að efla hæfni barna, ungmenna og fullorðinna til að takast á við áskoranir samtímans með ábyrgð og umhyggju fyrir sjálfum sér, öðrum og samfélaginu í heild. Námsefnið hlaut nýverið styrk úr þróunarsjóði námsgagna og verður það aðgengilegt og ókeypis á íslensku og ensku fyrir skóla- og frístundastarf. Þá er verið að vinna að rannsókn og staðfærslu námsefnisins með styrk úr Þróunarsjóði námsgagna, Lýðheilsusjóði og Minningarsjóði Bryndísar Klöru.

Í vinnusmiðjunni munum við:

- Kynnast fræðilegum kenniramma SEE Learning og uppbyggingu námsefnisins.
- Skoða leiðir til að hlúa að farsæld í skóla- og frístundastarfi með markvissum aðferðum Samfó.
- Prófa æfingar til að þjálf okkur sjálf og nýta í starfi með börnum og ungmennum.

Umsjón með vinnusmiðjunni hafa Bryndís Jóna Jónsdóttir, aðjúnkt og doktorsnemi og Dr. Ingibjörg Vala Kaldalóns, dósent við Menntavísindasvið HÍ. Þær eru stofnendur Samtaka um félags-, tilfinninga- og siðferðisnám á Íslandi og hafa víðtæka reynslu af rannsóknum, þróunarverkefnum og innleiðingu farsældar- og skólaþróunarverkefna á Íslandi og í alþjóðlegu samstarfi.

Stuðningur sveitarfélags við skóla: Forysta, samhæfing og krefjandi aðstæður

Sigríður Margrét Sigurðardóttir Dósent

Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Fjallað er um hvernig eitt stórt sveitarfélag á Íslandi skipuleggur og leiðir stuðning við grunnskóla, með sérstakri áherslu á samhæfingu ólíkra þjónustukerfa og hvernig reynir á stuðningskerfið þegar skólar standa frammi fyrir krefjandi aðstæðum. Rannsóknin beinir sjónum að sveitarfélaginu sem mikilvægu millistigi í íslensku skólakerfi, þar sem ábyrgð á skólastarfi, skólaþjónustu og stuðningi við skólastjórnendur er mótuð í samspili faglegra, stjórnsýslulegra og pólitískra þátta. Rannsóknin er tilviksrannsókn og byggir á greiningu skjala og viðtölum við 13 lykilaðila, svo sem formann fræðslunefndar, stjórnendur skólaþjónustu sveitarfélagsins og skólastjóra. Fræðilega byggir rannsóknin á hugmyndum um forystuhæfni, samhæfingu og sameiginlega ábyrgð á stjórnun menntakerfa.

Niðurstöður sýna að stuðningur sveitarfélagsins og forysta mótast í flóknu samspili margra aðila, kerfa og ábyrgðarsviða. Forystan birtist meðal annars í mótun sameiginlegrar sýnar, skýrari verkaskiptingu, pólitískri vernd faglegs starfs, þverfaglegum teyimum, markvissari notkun upplýsinga og viðleitni til að tryggja jafnræði í aðgengi skóla að stuðningi. Í stað formlegra ytri úttekta byggist mat á stöðu skóla og þörf fyrir stuðning, á fyrirbyggjandi gögnum, reglubundnum könnunum og aukinni nánd við skólastarfið, meðal annars með því að færa næstu yfirmenn skólastjóra og faglega þjónustu nær skólunum. Jafnframt er stuðningskerfið viðkvæmt fyrir álagi og óstöðugleika. Fjármál, mannaflí, húsnæðismál, starfsmannamál og bráð flókin mál draga úr getu sveitarfélagsins til að viðhalda áherslu á langtímamiðaða skólaþróun. Rannsóknin bendir til þess að forystuhæfni sveitarfélagsins sé í þróun en að skoða þurfi betur þyngstu málin, mörk þjónustustiga og tengsl sveitarfélags og ríkis um sérhæfð úrræði.

Rannsóknin er styrkt af Rannsóknarsjóði Háskólans á Akureyri.

Hnignun, krísa og „lykillinn að samkeppnishæfni þjóðarinnar“: Orðræða um árangur nemenda í stærðfræði í íslenskum fjölmiðlum

Ingólfur Gíslason Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Undanfarin ár hafa fjölmiðlar birt fréttir og skoðanir þess efnis að árangur íslenskra nemenda í stærðfræði sé á niðurleið og hér ríki af þeim sökum krísuástand. Sér í lagi byggir sú umfjöllun á tölum úr PISA-könnuninni og er stundum sett í samhengi við mikilvægi stærðfræðimenntunar fyrir „samkeppnishæfni þjóðarinnar“. En að hvaða leyti er hnignunarorðræðan alveg ný? Markmið rannsóknarinnar er að greina hvernig orðræða fjölmiðla um árangur í stærðfræði hefur þróast og hvaða þættir í ríkjandi hugmyndafræði móta hana. Hvað er sameiginlegt með orðræðu fortíðar og nútíðar, hvað er ólíkt og hvað segir það okkur um hugmyndir samfélagsins um gildi stærðfræðimenntunar og ríkjandi hugmyndafræði almennt? Rannsóknin byggir á greiningu fréttar, greina og skoðanaskrifa í dagblöðum og tímaritum allt frá 1880 til og með 2025, með aðferðum krítískrar orðræðugreiningar. Athugað er hvernig stærðfræðiárangur er tengdur hugmyndum um þjóðarhag, ábyrgð og gæði kennslu. Í ljós kemur að orðræða hnignunar er ekki ný heldur kemur hún fram reglulega í íslenskum fjölmiðlum frá lokum 19. aldar. Þó að orðfæri og viðmið breytist eru endurtekin stef og mynstur: Ísland er í krísu og slakur stærðfræðiárangur stefnir þjóðarhag og framtíð þjóðarinnar í hættu. Erindið varpar þannig ljósi á það hvernig ríkjandi hugmyndafræði hvers tíma endurspeglast í orðræðu um hnignandi árangur nemenda í stærðfræði.

Markviss hljóðaaðferð og félagakennsla: Vísbendingar um jákvæð áhrif á lestrarfærni í 1. bekk

Erla Rán Kjartansdóttir Grunnskólakennari, Auður Soffiu Björgvinsdóttir Aðjúnt, Kristján Ketill Stefánsson Dósent, Anna-Lind Pétursdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Góð lestrarfærni er ein af grunnforsendum náms og þátttöku í samfélaginu. Niðurstöður innlendra og erlendra rannsókna benda þó til þess að hluti barna nái ekki nægilegum tókum á grunnþáttum lestrar á fyrstu árum grunnskóla. Því er mikilvægt að skoða kennsluaðferðir sem geta stutt við þróun lestrarfærni við upphaf grunnskólagöngu og komið betur til móts við fjölbreyttar þarfir nemenda. Peer-Assisted Learning Strategies (PALS) er gagnreynd aðferð sem byggir á markvissri hljóðaaðferð og félagakennslu þar sem nemendur vinna saman að skipulögðum lestrarverkefnum. Grunn-PALS (G-PALS) er sérstaklega ætlað byrjendum í lestri á fyrstu árum grunnskóla. Í rannsókninni var lagt mat á áhrif G-PALS á þróun lestrarfærni nemenda í 1. bekk grunnskóla. Notast var við meginlegt hálftilraunasnið þar sem árangur nemenda sem fengu kennslu með G-PALS var borinn saman við samanburðarhóp sem fékk hefðbundna lestrarkennslu. Þátttakendur voru nemendur í 1. bekk úr einum skóla á landsbyggðinni sem fengu G-PALS kennslu og samanburðarhópur úr fyrri rannsókn sem samanstóð af nemendum úr fjórum skólum á höfuðborgarsvæðinu. Lestrarfærni var metin í september, janúar og maí með mælingum á stafahljóðafimi, umskráningarfimi, sjónorðafimi og lesfimi. Blönduð línuleg líkön (e. linear mixed models) voru mátuð við gögnin til að meta þróun lestrarfærni yfir tíma og mun milli hópa. Niðurstöður sýndu að nemendur sem fengu lestrarkennslu með G-PALS náðu marktækt meiri framförum í öllum mældum þáttum en samanburðarhópurinn og benda til þess að markviss hljóðaaðferð og félagakennsla með G-PALS sé vænleg sem hluti af heildstæðri lestrarkennslu í fjölbreyttum nemendahópi.

MIRA: UNESCO-framhaldsskólar á Íslandi sem vettvangur umbreytandi menntunar til hnattrænnar borgaravitundar

Eva Harðardóttir Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Á síðustu árum hefur UNESCO lagt aukna áherslu á umbreytandi menntun (e. transformative education) sem leið til að efla með ungu fólki hnattræna borgaravitund. Slík áhersla birtist skýrt í nýrri ráðleggingu UNESCO um menntun til friðar, mannréttinda og sjálfbærrar þróunar og í nýjum stefnumarkandi ramma UNESCO Associated Schools Network (ASPnet) fyrir árin 2025–2029. Þar er lögð sérstök áhersla á heildstæða nálgun í skólastarfi (e. whole-school approach), þar sem stefna, stjórnun, kennsluhættir, námsumhverfi og þátttaka nemenda vinna saman að því að skapa umbreytandi félags- og námsumhverfi.

Í þessu erindi kynni ég MIRA rannsóknina sem beinist að starfi UNESCO-framhaldsskóla á Íslandi í alþjóðlegu samhengi. Rannsóknin hlaut styrk úr Menntarannsóknarsjóði mennta- og barnamálaráðuneytis í janúar 2026. Fræðilegur rammi rannsókninnar byggir á gagnrýnum kenningum um menntun til hnattrænnar borgaravitundar og umræðu um hlutverk UNESCO-skóla sem mikilvægan vettvang fyrir lýðræðislega skólaþróun.

Fjallað verður um markmið MIRA rannsóknarinnar, rannsóknarsnið og þau meginsvið sem hún tekur til, þar á meðal stefnu og stjórnendasýn, kennslufræðilega nálgun kennara og sjónarhorn nemenda. Rætt verður um mikilvægi rannsóknarinnar fyrir íslenskt menntakerfi og hvernig niðurstöður geta varpað ljósi á möguleika og áskoranir við innleiðingu menntastefnu og starfs sem hefur það að markmiði að stuðla að friði, sjálfbærni, mannréttindum og borgaravitund í skólum á tímum hnattvæðingar og hnattrænna áskoranna.

Kennarar sem skapa námsrými fyrir alla nemendur í fjölmennningarlegu samfélagi

Jóhanna Karlsdóttir Lektor emerita¹, Anna Katarzyna Wozniczka Verkefnastjóri í málefnum flóttamanna²

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Sveitarfélagið Árborg

Ágrip | Abstract

Ísland er orðið fjölmennningarlegt samfélag sem hefur tekið á móti fjölda fólks af erlendum uppruna, þar með talið flóttafólki, á síðustu tveimur áratugum. Markmið rannsóknarinnar var að skoða og skilja hvernig viðbragðssnjallir kennarar bregðast við fjölbreyttum nemendahópum og skipuleggja nám og kennslu allra nemenda í menntun fyrir alla (e. inclusive education). Rannsóknarspurning var: Hvernig skipuleggja grunnskólakennarar nám og kennslu í fjölbreyttum nemendahópum í menntun fyrir alla í fjölmennningarlegu samfélagi?

Gagnaöflun fór fram árin 2021-23. Gögnum var safnað með vettvangsathugunum og hálfopnum viðtölum í sex grunnskólum sem voru valdir með markmiðabundnu vali. Skólarnir áttu það flestir sameiginlegt að hafa tekið á móti flóttamönnum á allra síðustu árum. Úrvinnslan fór fram að vissu marki jafnóðum en farið var síðan í ítarlegri þemagreiningu á öllum gögnum að rannsókninni lokinni.

Niðurstöður bentu til að bakgrunnur, menntun og reynsla kennara hefði áhrif á það hvernig þeir brugðust við fjölbreyttum nemendahópum. Kennarar sýndu sjálfstæði, sveigjanleika og áræðni, til dæmis í sambandi við námsefni og viðmót sem tók mið af stöðu hvers og eins nemanda. Þeir voru tilbúnir til að fara út fyrir sinn starfsramma, afla sér frekari menntunar og þróast í starfi. Námsrými sem þeir sköpuðu einkenndist af öryggi, trausti og því að mæta hverjum og einum einstaklingi námslega og félagslega. Samábyrgð og samvinna kennara var algeng en útfærsla mismunandi.

Viðbragðssnjallir og skapandi kennarar eru í lykilstöðu í að þróa námsrými fyrir alla nemendur. Þannig hafa kennarar áhrif á bæði farsæld nemenda og námsárangur, auk þess sem þeir stuðla að starfsþróun og skólaþróun.

Náttúran gefur rými fyrir ígrundun og vöxt í háskólanámi

Hervör Árnadóttir Dósent

Háskóli Íslands, Félagsvísindascið

Ágrip | Abstract

Samtíminn einkennist af álagi, hraða og kröfum um afköst sem geta haft neikvæð áhrif á einbeitingu, sjálfstraust og líðan til að takast á við daglegar áskoranir. Rannsóknir benda til þess að tenging við náttúruna geti haft jákvæð áhrif á vellíðan, stuðlað að streitulosun og eflt persónulegan þroska. Í þessu samhengi verður fjallað um hvernig háskólanámskeið sem fer fram úti í náttúrunni getur skapað aðstæður sem styðja við sjálfstraust, seiglu, sjálfsskilning og félagsfærni. Markmiðið er að varpa ljósi á reynslu og langtímaáhrif á þau sem tóku þátt í námskeiðinu Ferðalög og útilíf. Rannsóknin byggir á fjórum eigindlegum rýnihópaviðtölum við nemendur námskeiðsins Ferðalög og útilíf, sem tóku þátt árin 2014, 2015 og 2017. Gögnin voru kóðuð og þemagreind. Rannsakendur voru jafnframt kennarar námskeiðsins og framkvæmdu viðtölin. Því er ekki útilokað að staða rannsakenda hafi haft áhrif á svör þátttakenda. Niðurstöður benda til þess að tekist hafi að skapa umgjörð og beita aðferðum sem studdu við faglegan vöxt þátttakenda til lengri tíma. Þátttakendur sögðu samspil náttúrunnar og markvissrar ígrundunar hafa stuðlað að aukinni sjálfsþekkingu og trú á eigin getu. Auk þess hafi dvöl úti í náttúrunni án símtækis og nettengingar skapað rými fyrir hæglæti, íhugun og skapandi hugsun sem þátttakendur töldu oft skorta í lífi sínu. Aðstæðurnar og aðferðir kennara hefðu auðveldað þeim að staldra við, endurmeta eigin styrkleika og takast á við áskoranir á uppbyggilegan hátt. Niðurstöður gefa tilefni til þess að hvetja kennara til þess að nýta fjölbreytta náttúru til þess að hægja á námsferlum til að skapa rými fyrir hugsun og samskiptum nemenda.

Náttúruskólinn - Að skapa tengsl og töfra: Hlutverk, áskoranir og nálgun leiðbeinenda í náttúrunámi

Hildur Bergsdóttir Skólastýra og útivistarþjálfari

Náttúruskólinn

Ágrip | Abstract

Á Austurlandi eru starfrækt óhagnaðardrifin frjáls félagasamtök undir nafninu Náttúruskólinn sem hafa það að megin markmiði að nýta reynslunám og útiveru til að efla og styrkja tengsl barna og ungmenna við náttúruna, sjálf sig og samfélagið sem þau búa í.

Náttúruskólinn starfar hvoru tveggja í nánú samstarfi við grunnskólana á svæðinu sem og á tómstundagrunni, þar sem sérstök áhersla hefur verið lögð á að virkja og styrkja börn og unglinga í jaðarsettum hópum.

Í erindinu kynnumst við starfi skólans nánar auk þess að fá innsýn í hlutverk, áskoranir og nálgun leiðbeinenda í náttúrunámi. Námið undir berum himni, þar sem náttúran í öllum sínum myndum og með öllum sínum veðrum og vindum myndar umgjörð um námið og vöxt og þroska nemandans, býður upp á aðra nálgun, áskoranir og töfra en nám í hefðbundnara kennsluumhverfi.

Náttúran færir inn í námið óvæntar gjafir, uppgötvanir og hindranir sem, ef rétt er á spöðunum haldið, geta veitt dýrmæt tækifæri til að efla seiglu, lausnamiðaða hugsun, sveigjanleika og samvinnu og gefa nemendum og kennurum færi á að uppgötva og þjálfra nýja styrkleika. Til þess að svo megi verða ríður á að leiðbeinendur og kennarar hafi þekkingu, færni, áhuga og vilja til að koma auga á og tengja nemendur við töfrana í því sem náttúran býður upp á hverju sinni, líka þegar þeir felast í rigningarsúld, mótvindi, brekkum eða skafrenningi.

Leikur, samtal og málþroski: Saga Orðakasts

Hafrún Hafþórsdóttir Deildarstjóri

Heilsuleikskólinn Heiðarsel

Ágrip | Abstract

Eftir þó nokkur ár í starfi var ég stödd í hringekju með elsta árgang leikskólans og áttaði mig á að mig vantaði nýtt efni. Mig langaði að búa til efni sem hentaði mínum aðstæðum. Tilgangurinn var að þróa aðgengilegt málörvunarefni sem væri hægt að nota á fjölbreyttan hátt, sem styður við málþroska barna í gegnum leik. Spilið byggir á reynslu höfundar úr leikskólastarfi og þeirri þörf sem skapast hefur fyrir nýtt kennsluefni sem nýtist við orðaforðabjálfun, hljóðkerfisvitund, frásögn og samskipti. Markmiðið var að hanna spil sem hentar börnum á mismunandi aldri og þroskastigi sem nýtist bæði í leikskólum, grunnskólum, í sérkennslu og á heimilum.

Við þróun spilsins var stuðst við þekkingu á málþroska barna og reynslu úr starfi og námi. Spilið Orðakast var hannað með 150 sjónrænum orðaspjöldum, ásamt 6 veiðistöngum, og fjölbreyttum leikleiðum sem gerir notendum kleift að aðlaga notkun að aldri, getu og markmiði hvers barns eða hóps. Sérstök áhersla var lögð á að skapa efni sem hvetur til samtals, samvinnu og virkrar þátttöku barna.

Niðurstöður benda til þess að Orðakast mæti raunverulegri þörf í skólasamfélaginu. Viðtökur hafa verið afar jákvæðar á meðal kennara, sérkennara, talmeinafræðinga, foreldra og annars fagfólks og fyrsta upplag seldist upp á aðeins 10 dögum. Reynslan sýnir að spilið nýtist í fjölbreyttum aðstæðum og getur stutt við málþroska, félagsfærni og þátttöku barna í gegnum leik. Orðakast undirstrikar mikilvægi þess að þróa kennsluefni út frá reynslu fagfólks og þörfum barna og sýnir hvernig hugmynd úr daglegu starfi getur orðið að nothæfu og fjölbreyttu námsgagni sem nýtist á vettvangi.

Hvíld sem réttur barna: Reynsla ung barnaleikskólans í Bríetartúni og Hallgerðargötu

Anna Ben Blöndal Leikskólastjóri, Anna Margrét Hermannsdóttir aðstoðarleikskólastjóri,
Tara Líf Kristjánsdóttir Deildarstjóri

ungbarnaleikskóli Bríetartún og Hallgerðargötu

Ágrip | Abstract

Erindið er hluti af málstofunni: Réttindi barna í daglegu leikskólastarfi: Reynsla fimm leikskóla af þátttöku, sjálfræði og lýðræðislegum starfsháttum. Leikskólinn byggir starfshætti sína á hugmyndafræði Barnasáttmálans og skapa barnmiðað og réttindamiðað leikskólasamfélag. Markmið verkefnisins var að þróa hvíldarstefnu þar sem svefn- og hvíldarþörf barna væri virt og börn fengju að hvílast í takt við eigin þarfir fremur en fyrirfram ákveðið skipulag. Lögð var áhersla á að skapa rólegt umhverfi þar sem börnin fengu að hvílast með þeim hætti sem hentaði þeim best. Öll börnin höfðu aðgang að eigin dýnu og teppi og gátu jafnframt komið með hluti að heiman sem stuðluðu að öryggi og vellíðan. Hvíldarstefnan byggði á þeirri sýn að næg hvíld væri grundvallarþáttur í velferð, þroska og þátttöku barna í daglegu starfi leikskólans. Verkefnið þróaðist í gegnum sameiginlega ígrundun starfsfólks og samtöl við foreldra um mikilvægi svefns og hvíldar fyrir ung börn. Niðurstöður sýna að aukin áhersla á einstaklingsmiðaða hvíld hafði jákvæð áhrif á líðan barna, ró og daglegt flæði í leikskólanum. Starfsfólk upplifði þó einnig áskoranir í samskiptum við foreldra þar sem ekki allir gerðu sér grein fyrir mikilvægi daglúrs og reglulegrar hvíldar fyrir ung börn. Verkefnið vakti því upp mikilvægar umræður um samspil réttinda barna, ábyrgðar fullorðinna og þess sem talið er barninu fyrir bestu. Í erindinu verður fjallað um hvernig hvíld getur verið skilin sem réttur barna fremur en skipulagsatriði og hvernig réttindamiðuð nálgun getur stuðlað að aukinni vellíðan og barnmiðaðri starfsháttum í leikskóla.

Lestur á mörkum skólastiga

Sigurlaug Rún Brynleifsdóttir Kennsluráðgjafi, Elín Guðrún Pálsdóttir Leikskólaráðgjafi

Kópavogsbær, Menntasvið

Ágrip | Abstract

Haustið 2025 hófst vinna við þróunarverkefni í Kópavogsbæ sem ber heitið Lestur á mörkum skólastiga. Fjórir leikskólar og þrír grunnskólar taka þátt í verkefninu sem tekur til tveggja ára. Markmið verkefnisins er að stuðla að aukinni samfelli í læsisnámi barna, að efla markvissa læsiskennslu í leikskólum sem byggir á gagnreyndum aðferðum í lestrarkennslu og að efla samstarf á milli kennara og starfsfólks í leik- og grunnskólum.

Aðferðin sem var notuð í verkefninu nefnist PALS (Peer-Assisted Learning Strategies) og er gagnreynd lestrarkennsluaðferð sem sýnt hefur verið fram á með samanburðarrannsóknum að skili árangri.

Kennarar á báðum skólastigum hófu skólaárið 2025-2026 á að fara á námskeið í PALS. Þeir notuðu síðan ýmist K-PALS eða G-PALS við að kenna bókstafi, hljóð og umskráningu og í lesfimiþjálfun. Þrisvar á skólaárinu voru gerðar mælingar á framvindu og árangri nemenda á báðum skólastigum í þeim skólum sem tóku þátt í verkefninu en auk þess voru gerðar mælingar í þremur leikskólum sem ekki nota PALS. Kennurum var einnig fylgt eftir varðandi framkvæmd aðferðarinnar og gerðar mælingar þar að lútandi.

Niðurstöður mælinga sýna marktækan mun á hljóðafimiþekkingu barna sem fengu K-PALS kennslu í leikskóla og þeirra sem fengu ekki slíka kennslu. Ekki var marktækur munur á hópunum í fyrstu mælingu sem var gerð áður en byrjað var að kenna með K-PALS í tilraunaskólunum. En í mælingum tvö og þrjú sást marktækur munur á milli hópanna.

Í erindinu verður fjallað um ferli og framvindu verkefnisins, greint frá þeim mælitækjum sem notuð voru í verkefninu og helstu niðurstöðum varðandi árangur og framvindu nemenda.

Samstarfsverkefni um vinnustaðamenningu í skólum (2023-2025) - Árangursríkar áherslur til að efla heilbrigða vinnustaðamenningu skóla.

Sigrún Gunnarsdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Samstarfsverkefni Vinnueftirlitsins, Sambands íslenskra sveitarfélaga og Kennarasambands Íslands um vinnustaðamenningu í skólum fór af stað árið 2023 og var markmiðið að styðja stjórnendur og starfsfólk í leik- og grunnskólum til að efla heilbrigða vinnustaðamenningu, öryggi og vellíðan starfsfólks. Megináherslur verkefnisins eru að valdefla starfsfólk með því að styrkja sameiginlegan ramma starfsins og efla samspil stuðnings, festu og sveigjanleika. Þátttökuskólarnir voru Brekkuskóli á Akureyri og Sunnulækjarskóli á Selfossi og leikskólarnir, Rofaborg og Heiðarborg í Reykjavík og leikskólinn Klappir á Akureyri. Viðfangsefni voru valin og verkfæri þróuð miðað við aðstæður, bjargráð og möguleika hvers skóla og byggt á hugmyndafræði verkefnisins og fræðilegri þekkingu og nálgunin þróuð og fínstillt í reglulegu samtali stjórnenda og ráðgjafa. Framkvæmdin fólst einkum í fræðslu og ráðgjöf til stjórnenda skólanna sem síðan virkjuðu starfsfólk til að meta stöðuna í hverjum skóla og á grunni þess skipulagðar margs konar aðgerðir til að efla heilbrigða vinnustaðamenningu. Útbúið var sérsniðið fræðsluefni byggt á stöðu þekkingar um vinnustaðamenningu, vellíðan og forystu og var birt á opnum vef og veitt fjölbreytt fræðsla og leiðbeiningar á fundum skólastjórnenda og ráðgjafa. Mat á framgangi verkefnisins byggir á könnunum, framvindunótum og eigindlegum viðtölum við stjórnendur og starfsfólk við lok verkefnisins. Niðurstöður gefa sterkar vísbendingar um góðan árangur innan skólanna. Fram kemur að aðgerðir skólanna til að styrkja uppbyggileg samskipti og góða teymisvinnu samhliða því að skerpa ramma ábyrgðarskyldu og valdeflandi stjórnun hafi haft jákvæð áhrif á vinnustaðamenninguna. Þá sýna niðurstöðurnar einnig að félagsleg samvera og samtal um sameiginlega ábyrgð á menningu skólanna hafi styrkt heilbrigða vinnustaðamenningu.

Raddir foreldra um ógnir og áskoranir í uppeldishlutverki á tímum breytinga

Rannveig Ágústa Guðjónsdóttir Nýdoktor, Auður Magnús Auðardóttir Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Erindið fjallar um upplifun foreldra af helstu ógnum og áskorunum sem þau telja snúa að uppeldishlutverkinu á tímum hraðra samfélagsbreytinga og aukinnar umræðu um loftslagsmál og umhverfi. Byggt er á um 60 viðtölum við foreldra víðs vegar að af landinu sem tekin voru sem hluti af rannsóknarverkefni um daglegt líf fjölskyldna og upplifun þeirra af loftslagsbreytingum og umhverfi. Niðurstöður sýna að foreldrar hafa ólíka sýn á hvað teljist helst ógna velferð barna, svo sem áhrif samfélagsmiðla, breytingar á náttúru, vendingar í stjórnmálum og átök í heiminum, auk þess sem þeir lýsa fjölbreyttum aðstæðum sem móta foreldrahlutverkið. Í erindinu verður varpað ljósi á hvernig foreldrar skilgreina og takast á við þessar ógnir í daglegu lífi.

Eru nemendur með vísbendingar um lestrarvanda gripnir nógu snemma?

Auður Soffía Björgvinsdóttir Lektor, Anna-Lind Pétursdóttir Prófessor, Kristján Ketill Stefánsson Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Mikilvægt er að finna sem allra fyrst nemendur sem sýna vísbendingar um lestrarvanda, þar sem rannsóknir benda til þess að slíkir erfiðleikar hafi tilhneigingu til að aukast ef ekki er gripið tímanlega inn í. Fyrsti bekkur grunnskóla er mikilvægur tími í þróun undirstöðufærni lestrar og ákvarðanir um mat og íhlutun geta haft afgerandi áhrif á námsframvindu nemenda. Fjallað verður um mat á lestri í 1. bekk sem lykilþátt í að finna nemendur sem sýna vísbendingar um vanda og bregðast við þörfum þeirra.

Byggt er á niðurstöðum spurningakönnunar um lestrarmat í 1. bekk sem lögð var fyrir úrtak grunnskóla á landsvísi ($n = 72$; svarhlutfall 92%). Kannað var hvaða matstæki voru notuð, hvernig niðurstöður voru nýttar og hvaða þættir höfðu áhrif á ákvarðanatöku. Niðurstöður sýndu að matsaðferðir voru breytilegar milli skóla, notkun mælitækja oft takmörkuð og ekki nægilega kerfisbundin. Sérstaklega vakti athygli að skimanir á undirstöðum lestrarfærni, svo sem stafabekkingu og umskráningu, voru gjarnan lítið nýttar eða einungis framkvæmdar sem stakar mælingar. Þá voru tilvik þar sem nemendur með litla færni tóku ekki þátt í mati, sem dró úr líkum á viðeigandi stuðningi.

Í erindinu verður sjónum einkum beint að möguleikum til umbóta í ljósi þessara niðurstaðna og þeirra matstækja sem völ er á hérlandis, einkum hvernig efla megi skipulag mats, auka næmara og reglulegra mat á undirstöðufærni og tryggja markvissa nýtingu gagna í ákvarðanatöku um kennslu og íhlutun.

My Relationships, My Voice: Understanding the Relationship Experience of Adolescents with Disabilities

Emily Matejko PhD student

University of Iceland

Ágrip | Abstract

Adolescent dating violence (ADV) is a significant public health issue associated with adverse, long-term health outcomes, including self-harm and suicidal ideation, depressive symptoms, and substance use. Youth with disabilities are at a higher risk of experiencing violence compared to non-disabled peers. However, the subject of relationships and sexuality among people with disabilities has been strongly stigmatized, posing a barrier to implementing ADV prevention initiatives. In Iceland, violence among youth is a growing concern, with reports of violent crimes increasing.

This study uses an arts-based engagement ethnography with adolescents with disabilities in Iceland to examine their relationship experiences, drawing on artifacts (e.g., paintings, journal entries), individual interviews, and focus groups. Participants were recruited at 5 after-school programs for youth in Reykjavik and surrounding areas, supporting youth with disabilities. The data presented will showcase art and interviews from two participants at one after-school care site. Preliminary findings indicate that youth with disabilities reported experiencing ADV in early relationships, described receiving support from peers, and identified areas where they wished they had more information (e.g., recognizing red flags).

These findings highlight the necessity for targeted violence prevention approaches that centre the voices of disabled youth and can inform future prevention strategies and practices in Icelandic contexts

Hlutverk þroskaþjálfra í menntakerfinu

Anna Björk Sverrisdóttir Lektor, Ruth Jörgensdóttir Rauterberg Aðjúnt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Rúmlega 40% þroskaþjálfra starfa í menntakerfinu þar sem þeir gegna mikilvægu hlutverki í að veita stuðning og ráðgjöf sem stuðlar að þátttöku, fullgildi og vellíðan nemenda á öllum skólastigum. Á undanförunum árum hefur áhersla á inngildandi menntun verið styrkt með lagasetningum á borð við lög um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna og lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks. Í því samhengi er mikilvægt að varpa ljósi á hlutverk þroskaþjálfra og hvernig fagþekking þeirra er nýtt innan menntakerfisins og í þverfaglegri teymisvinnu. Í þessu erindi verður fjallað um rannsókn sem hefur það markmið að kortleggja hlutverk þroskaþjálfra á leik-, grunn- og framhaldsskólastigi og greina hvernig fagþekking þeirra nýtist í starfi með nemendum og í þróun inngildandi skólastarfs. Rannsóknin er bæði eigindleg og meginleg og í erindinu verður sjónum beint að niðurstöðum eigindlega hluta rannsóknarinnar sem byggir á viðtölum við starfandi þroskaþjálfra víðs vegar um landið. Fyrstu niðurstöður benda til þess að þátttakendur telji mikla þörf fyrir þroskaþjálfra í menntakerfinu. Sérstaða fagstéttarinnar felist meðal annars í persónumiðaðri nálgun og áherslu á samspil einstaklings og umhverfis við skipulagningu og framkvæmd stuðnings. Jafnframt benda niðurstöður til þess að þekking á hlutverki og fagþekkingu þroskaþjálfra sé misjöfn milli skóla, sem geti takmarkað nýtingu þeirrar þekkingar sem fagstéttin býr yfir. Rannsóknin varpar ljósi á hlutverk og framlag þroskaþjálfra til inngildandi menntunar og mikilvægi þess að fagþekking þeirra sé nýtt markvisst til að mæta fjölbreyttum stuðningsþörfum nemenda.

„Þetta er samfélagið okkar“: Rýnihópar um inngildingu og samfélagsþátttöku innflytjenda á Austurlandi

Eva Jörgensen Verkefnastjóri rannsókna, háskólamála og samfélagsþróunar, Guðrún Ásgeirsdóttir Verkefnastjóri, Lilja Sif Magnúsdóttir Verkefnastjóri

Austurbrú

Ágrip | Abstract

Sóknaráætlun Austurlands 2025–2029 skilgreinir innflytjendur sem lykilhluta samfélagsins og leggur áherslu á fjölmenningu, virka þátttöku og þjónustu sem byggð er á þörfum hinna nýju íbúa. Samkvæmt nýjustu tölum Hagstofu Íslands eru 20,8% íbúa Austurlands af erlendum uppruna og hefur hlutfallið farið ört vaxandi undanfarin ár. Þessi þróun spyr um leiðir til inngildingar og stuðnings við þennan hóp til aukinnar samfélagslegrar þátttöku.

Verkefnið „Þetta er samfélagið okkar“ er á vegum Austurbrúar og hefur það markmið að efla inngildingu og samstarf milli nýrri íbúa og heimamanna. Í október 2025 voru haldnir rýnihópar í Fjarðabyggð, Múlaþingi og Vopnafjarðarhreppi. Þátttakendur voru af 11 þjóðernum, flestir frá öðrum Evrópuríkjum, og alls tóku 16 einstaklingar þátt. Rætt var um áskoranir í því að búa á Austurlandi en einnig um það sem dregur fólk að og fær það til að vilja búa í landsfjórðungnum.

Gögnin voru þemagreind og kom fram að þátttakendur upplifðu samfélagslegar og kerfislegar hindranir sem hömluðu samfélagsþátttöku, svo sem skort á aðgengi að upplýsingum og vöntun á því að tilheyra nærsamfélaginu. Þó þótti kyrrðin og nálægð við náttúruna jákvæðir þættir. Niðurstöðurnar voru lagðar til grundvallar viðburðum sem settir voru á fót á vormánuðum 2026 með aðstoð tveggja þátttakenda, meðal annars um skattskýrslugerð, þátttöku í sveitarstjórnarkosningum og kynningu á frambjóðendum í Múlaþingi.

Þessi kynning fjallar um samspil rannsókna og hagnýtingar á niðurstöðum þar sem innfæddir og nýbúar koma saman og finna leiðir til að auka samfélagsþátttöku, en þar að auki verður rætt um hindranir í ferlinu og vöngum velt um tillögur til úrbóta.

Description of the Symposium: The Possibilities of Autoethnography: "We Live Universal Themes Uniquely"

Andrea Kasper Aðjúnkt¹, Helga Baldvins Bjargardóttir Aðjúnkt², José Tirado Aðjúnkt¹

¹Deild menntunar og margbreytileika, Alþjóðlegt nám í menntunarfræði. ²Deild menntunar og margbreytileika

Ágrip | Abstract

Each of us carries a constellation of experiences that is entirely our own, shaped by the particular textures of our histories, relationships, and moments of rupture and discovery. And yet the history, culture, and context from which that constellation emerges is shared. This is the paradox at the heart of autoethnography: the individual story is not merely a personal account, but a voice within a larger human story. This symposium brings together three researchers whose work illuminates universal themes through a sampling of their unique stories, each demonstrating the possibilities of the autoethnographic approach.

Autoethnography demands something unusual of the researcher. It requires going deeper than comfort allows, past the narrative we usually present to the world, into territory we may not have been willing to examine before. The method insists we look closely at ourselves to develop a more nuanced and thick understanding of the culture in which we are situated. As insider-witness, the autoethnographer holds simultaneous roles — participant and analyst, subject and scholar — giving voice to lived experience in ways that conventional inquiry cannot capture.

In the looking, and in the making of that looking into scholarship, something happens: insight emerges not before the work, but through it. The doing is the discovery. Each presenter will offer a singular account that resonates outward, and together these three studies demonstrate what autoethnography uniquely makes possible: a way of rendering universal human experience visible and legible through the granular particulars of one life.

Getuskipting tengist líkamlegri afkastagetu og líkamssamsetningu hjá 12 ára knattspyrnustúlkum á Íslandi.

Sigurður Benediktsson Aðjunkt, Elvar Sævarsson Doktor, Rúna Stefánsdóttir Lektor, Erlingur Jóhannsson Prófessor, Vaka Rögnvaldsdóttir Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Rannsóknir á tengslum líffræðilegs þroska við líkamssamsetningu, afkastagetu og getu ungra knattspyrnustúlkna eru fáar og niðurstöður þeirra eru ekki afgerandi. Markmið rannsóknarinnar var að kanna hvort munur væri á beinþroska, líkamssamsetningu og líkamlegri afkastagetu milli getuflokka hjá 12 ára íslenskum knattspyrnustúlkum.

Þátttakendur voru 88 knattspyrnustúkur ($11,9 \pm 0,3$ ár). Beinaldur var metinn með röntgenmynd af hendi. Líkamssamsetning var mæld með DXA. Líkamleg afkastageta var mæld með stökkkratfi (CMJ), Illinois stefnubreytingarprófi með bolta (ICODT-BALL), 40 m spretti og Yo-Yo IR1 þolprófi (IR1). Þjálfarar getuskiptu leikmönnum í þrjá getuflokka frá hæsta til lægsta. Munur milli hópa var metinn með einhliða dreifigreiningu (ANOVA), η^2 -áhrifastærðum og Holm-leiðréttum eftiráprófum.

Enginn marktækur munur var á beinaldri milli getuflokka ($p = 0,590$). Leikmenn í hæsta getuflokki höfðu lægra hlutfall líkamsfitu ($p = 0,015$). Enginn marktækur munur var á milli hópa í fitulausum massa miðað við hæð (FFMI). Hæsti getuflokkur sýndi betri frammistöðu í ICODT-BALL, CMJ og 40 m spretti ($p < 0,001$). Ekki var marktækur munur á milli hópa í IR1 þolprófi ($p = 0,360$).

Getuskipting hjá 12 ára knattspyrnustúlkum virðist fyrst og fremst tengjast færni með bolta, stökkkrafti og hraða en ekki beinaldri. Leikmenn í hæsta getuflokki höfðu lægra fituhlutfall en enginn munur var á fitulausum massa miðað við hæð.

Inviting Dragons to Tea

Andrea Kasper Aðjúnkt

Deild menntunar og margbreytileika, Alþjóðlegt nám í menntunarfræði

Ágrip | Abstract

This presentation examines how autoethnography can excavate identity conscription rather than identity formation: the process by which a self is assembled by forces larger than itself before it has the agency to choose or resist them. The purpose is to make visible a mechanism usually invisible, how national mythology, community projection, family lore, and inherited narrative come to be embodied, felt in the skin rather than simply held as belief, and to trace what it costs, across decades and continents, to see that inheritance clearly.

The method is autoethnography, drawing on a manuscript-in-progress that moves between a kibbutz childhood, an American Jewish adolescence, adolescence in Japan, family history in Panama, and an accidentally chosen home in Iceland.

The central finding is a claim about mechanism: an inherited foundation, however real, can also be incomplete, and that incompleteness becomes visible only through sustained, genuine engagement with the other. This demands something of the self: a willingness to navigate friction, sit in deep uncertainty, and keep asking the question even when the answer is costly emotionally, relationally, and intellectually. What emerges is not a story of arrival at a "true" self, but an account of strands that cannot be cleanly separated; the self remains bent, like hair once it is unbraided, with no pre-mythologized version to recover. The lesson is methodological as much as personal: autoethnography illuminates the universal through the particular, not abstracted into theory but traced through the embodied details of one life, where it becomes visible.

„Já, en ég er líka fyrsta í minni fjölskyldu sem fær húfuna“: Lífssöguleg viðtöl við fólk sem sneri aftur í nám á fullorðinsárum

Ingibjörg Jónsdóttir Kolka Aðjúnt og doktorsnemi, Valgerður S, Bjarnadóttir Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Markmið rannsóknarinnar er að kanna hvernig stétt og félagsleg staða fólks getur haft áhrif á líðan þess í skólaumhverfinu, allt frá grunnskóla til framhaldsskóla, og væntingar til framtíðarinnar. Tekin voru 22 lífssöguleg viðtöl á árunum 2016-2018, við fólk sem fékk tækifæri til að fara aftur í nám í kjölfar atvinnuleysis. Átakið var samstarfsverkefni aðila vinnumarkaðarins og ríkisins til að bregðast við atvinnuleysi í kjölfar efnahagshrunsins 2008. Áherslan í viðtölunum var á reynslu þátttakenda af framhaldsskóla og skólasögu þeirra. Þemagreining var notuð til að greina gögnin, frá sjónarhorni kenninga Bourdieu um veruhátt og táknbundið vald ólíkra stétta.

Helstu niðurstöður eru þær að veruháttur ræður miklu um hvernig nemendur upplifa skólaumhverfið og hvernig þeir finna sig innan þess. Sú upplifun mótar sjálfstraust þeirra gagnvart menntun, ekki síst þegar kemur að framhaldskólastiginu þar sem þau hafa jafnvel fáar sem engar fyrirmyndir innan fjölskyldunnar og sjá ekki fyrir sér að þau geti lokið neinu frekara námi. Þau er ekki viss um að hverju þau ættu að stefna með náminu og ljúka því jafnvel ekki heldur verða hluti af árlegum tölum um brotthvarf á Íslandi.

Aftur á móti breytist sjálfsmýnd fólks þegar því tekst að komast áfram innan menntakerfisins. Þátttakendur fengu aðeins stuðning í skamman tíma en hann og hvatningin að vera boðið að fara í nám, nægði til að þeim tækist að haldast í námi og ljúka námsleiðum á framhaldsskólastigi. Mörg fóru áfram í háskólanám.

An Autoethnography of Internal Human Rights: Bridging Principles and Practice

Helga Baldvins Bjargardóttir Aðjúnkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Drawing on my ongoing doctoral research, this presentation explores the relationship between trauma, dignity, and professional formation and introduces the concept of internal human rights. It asks what lies between human rights as principles and human rights as practice and suggests that the distance between the two is bridged through the inner work of professionals. Informed by trauma-informed and non-pathologizing frameworks, this work understands internal human rights as the capacity to move from automatic reaction toward intentional and ethical action through the ongoing work of recognizing one's own assumptions, inherited narratives, biases, fears, and patterns of response.

Autoethnography offers a way of engaging with questions that are simultaneously personal, professional, relational, and political. Rather than treating emotion, subjectivity, and the researcher's presence as threats to knowledge, autoethnography acknowledges them as inevitable and potentially valuable sources of understanding. It provides a language for experiences that are often hidden, silenced, or reduced to pathology and invites forms of inquiry that deepen our capacity to understand ourselves and others.

This presentation considers what autoethnography makes visible when the researcher no longer attempts to stand outside the inquiry, but instead recognizes that understanding trauma, power, and human rights requires acknowledging that we are always implicated in the stories we seek to understand.

Autoethnography as Scholarly Practice: What Living Alone Cannot Reach

José Tirado Aðjunkt

University of Iceland, Faculty of Education and Diversity

Ágrip | Abstract

Autoethnography produces knowledge that other methods cannot reach, because of its grounding in personal experience, not despite it. The particular, one life honestly rendered, opens outward: what one person discovers by examining their own life with scholarly rigor becomes a way of seeing that others can enter, test, and carry into their own inquiry.

A life lived across five countries, three Buddhist traditions, and fifty years of not quite understanding itself turns out to be useful data. This presentation draws on *The Accidental Heurist*, an autoethnographic manuscript fifty years in the living, to demonstrate autoethnography as a method of systematic personal inquiry, tracing experience in language until understanding arrives that the living alone could not produce.

Three stories carry that demonstration: a phone call that derails a young man's first semester of college, a dying grandmother and a lost language, a chaplain who discovers that knowing and understanding are not the same thing. Each reveals the same finding: the gap between experience and understanding is not a limitation of personal research, it is precisely where knowledge lives.

Foreldrasamstarf í stuðningi við nemendur með leshömlun á yngsta stigi grunnskóla

Fjóla Björk Karlsdóttir Aðjúnt, Guðmundur Engilbertsson Lektor og deildarforseti

Háskólinn á Akureyri, Hug-og félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Samstarf heimilis og skóla er almennt talið mikilvæg forsenda árangursríks náms og velferðar barna. Þetta á ekki síst við um nemendur sem glíma við leshömlun eða aðrar áskoranir í lestrarnámi, þar sem samhæfð viðbrögð heimilis og skóla geta skipt sköpum fyrir framfarir nemenda. Þrátt fyrir aukna áherslu á samstarf í stefnumótun og lögum um menntun er þekking takmörkuð á því hvernig fagfólk í skólum upplifir slíkt samstarf í daglegu starfi.

Markmið rannsóknarinnar var að varpa ljósi á hvernig læsisfræðingar upplifa samstarf við foreldra barna með leshömlun á yngsta stigi grunnskóla og hvaða þættir hafa áhrif á gæði þess samstarfs. Rannsóknin byggir á eigindlegri nálgun þar sem tekin voru hálfopin viðtöl við læsisfræðinga sem starfa að stuðningi við lestur í grunnskólum víða um land. Gögn voru greind með þemagreiningu.

Niðurstöður benda til þess að fagfólk líti á foreldra sem mikilvæga samstarfsaðila í stuðningi við lestur, en að samstarfið sé oft háð frumkvæði einstaklinga fremur en skýrum og samræmdum verkferlum. Ábyrgð á samskiptum við foreldra virðist ekki alltaf ljós og upplýsingamiðlun er gjarnan bundin við formlega fundi eða eykst þegar vandi er orðinn sýnilegur. Þátttakendur lögðu ríka áherslu á mikilvægi trausts, reglulegra samskipta og skýrra leiðbeininga til foreldra um hvernig þeir geti stutt við lestrarnám barna sinna.

Niðurstöðurnar benda til þess að efla þurfi markviss samskipti, skýra ábyrgð og þróa sameiginlega verkferla sem styðja við samstarf heimilis og skóla. Slíkt getur styrkt stuðning við nemendur með leshömlun og aukið líkur á farsælli námsframvindu þeirra.

Promoting the fundamental rights of all: A critical discourse analysis of the implementation of disability policies and programs in Nigeria and Iceland

Sopuruchi Joseph Agoha Doctoral Graduate Student / Adjunct Lecturer, Brynja Elísabeth Halldórsdóttir Associate Professor

University of Iceland, School of Education

Ágrip | Abstract

Despite the widespread ratification of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) and the integration of disability across the Sustainable Development Goals (SDGs), there remains limited comparative empirical knowledge on how global disability rights frameworks are interpreted, internalized, and enacted within everyday social, educational, institutional, and policy contexts across diverse societies. Grounded in Critical Disability Theory (CDT), this study examines how global disability rights commitments are translated into disability-related policies, including inclusive education programmes, in Nigeria and Iceland. It employs Critical Discourse Analysis (CDA) to analyze the national disability policies of both countries and evaluate them against the international disability legal framework established by the CRPD. This approach enables an assessment of each country's commitment to addressing disability issues in accordance with the Convention's mandate. Comparative design allows for the identification of both context-specific and transferable practices, as well as the structural constraints that shape the development and implementation of inclusive disability policies. Initial findings suggest considerable differences in how commitments aligned with the CRPD and how other international frameworks are interpreted and implemented through national policies. The study promotes adherence to CRPD principles, inclusive policies, and best institutional practices, while challenging negative disability ideologies and governance practices. The findings will inform policymakers and other relevant stakeholders. By empirically examining how global disability rights frameworks operate across contrasting national contexts, this study contributes to comparative disability scholarship and human rights research, while offering theoretical insights into the limits and possibilities of global disability governance.

Valdeflandi forysta og jákvæð vinnustaðamenning: Vegferð leikskólans Klappa að bættri vinnustaðamenningu

Hafðís Ólafsdóttir Leikskólastjóri, Áslaug Magnúsdóttir Aðstoðarleikskólastjóri

Klappir

Ágrip | Abstract

Leikskólinn Klappir tók þátt í samstarfsverkefni um bætta vinnustaðamenningu með áherslu á sálrænt öryggi, traust, faglega samvinnu og valdeflandi forystu. Verkefnið reyndist skólanum mikilvægt þar sem það veitti stjórnendum faglegan stuðning, styrkti öryggi þeirra í eigin starfsháttum og skapaði ramma til að vinna markvisst að uppbyggingu jákvæðrar vinnustaðamenningar.

Í upphafi ferlisins bentu kannanir til þess að efla mætti traust, faglegt frelsi og frumkvæði starfsfólks í leikskólanum. Niðurstöðurnar urðu kveikja að markvissri ígrundun stjórnenda á eigin starfsháttum, aukinni áherslu á gagnsæ samskipti og mótun samskiptasáttmála.

Verkefnið studdi einnig við þróun teymisvinnu og leiðsagnarmenningar. Móttaka nýrra starfsmanna var endurskoðuð, hlutverk í leiðsögn skýrð og jafningjastuðningur efldur með markvissari miðlun þekkingar. Starfsþróunarsamtöl voru jafnframt endurskipulögð svo þau nýttust betur sem vettvangur fyrir faglega ígrundun, valdeflingu og eftirfylgni.

Niðurstöður starfsmannakannana sýna að við lok verkefnisins upplifði starfsfólk síður miklar kröfur í starfi og tilfinningalega erfiðar aðstæður. Samskipti voru metin betri og starfsfólk upplifði aukna stjórn á eigin starfi. Þá komu fram áberandi jákvæðar breytingar á upplifun starfsfólks af stuðningi, endurgjöf og sýnileika næsta stjórnanda.

Reynsla Klappa gefur vísbendingar um að markviss vinna með forystu, samskipti og sameiginlega ábyrgð geti styrkt vinnustaðamenningu og aukið þátttöku, áráðni og faglegt frumkvæði starfsfólks.

Voice, Violence and Disabled Women: Barriers to Justice

Eliona Gjecaý Nýdóktor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Gender-based violence against disabled women is endemic. The growing body of research shows the high risk, frequency, forms, and impact of violence on disabled women throughout their life and caused by multiple perpetrators. However, limited research exists regarding access to justice for disabled women, in particular with regards to reporting and prosecution of gender-based violence, internationally and in Iceland, where the research presented was carried out. Using an interdisciplinary human rights approach, the study employed qualitative methods to explore the lived experiences of disabled women as well as the experiences of those supporting them through detection, reporting and prosecuting violence, with the aim to deepen understanding and expand knowledge of this topic. The presentation draws specifically on data collected through interviews with disabled women and will focus on their experiences of gender-based violence and access to justice. The findings revealed various types of violence experienced by the disabled women. The study also found that the majority of the disabled women did not report the violence and identified a number of reasons for not doing so. These experiences of violence and reasons for not reporting it, will be discussed and highlighted along with the main lessons learned and recommendations that can improve access to justice for disabled women.

Árangursríkar áherslur til að efla vinnustaðamenningu skóla

Friðný Björg Sigurðardóttir Mannauðsráðgjafi

Akureyrarbær, Mannauðssvið

Ágrip | Abstract

Erindið er hluti af málstofu undir heitinu *Vinnustaðamenning skóla: Samstarfsverkefni um vellíðan, samskipti og valdeflandi forystu*. Í erindinu verður fjallað um verkefnið og reynsluna af því út frá sjónarhóli sveitarfélaga. Tilgangur verkefnisins var að styðja stjórnendur og starfsfólk við að efla heilbrigða vinnustaðamenningu og vellíðan með því að beina sjónum að sálfélagslegum þáttum í vinnuumhverfi, samskiptum, teymisvinnu, hlutverkum, ábyrgð og forystu. Fjallað verður um reynsluna af samstarfi við þátttökuskólana miðað við þá fræðslu og ráðgjöf sem veitt var skólunum og um þátttöku starfsfólks í mótun umbóta. Í þátttökuskólunum var lögð áhersla á að efla óformleg samskipti, samveru, traust og skýrari starfslýsingar. Jafnframt beindist vinnan að teymisvinnu, sálrænu öryggi, teymissáttmálum og sýnilegra stuðningshlutverki stjórnenda. Niðurstöður benda til aukins sálræns öryggis í teyminum, markvissari samskipta, meiri félagslegrar virkni og aukinnar vitundar um sameiginlega ábyrgð á vinnustaðamenningu. Niðurstöður benda til þess að aukin félagsleg virkni, opnari samtöl, kaffihúsafundir og rýni í hlutverk hafi létt andrúmsloftið, aukið samstarfsvilja og styrkt faglegt öryggi starfsfólks. Draga má þær ályktanir af niðurstöðum verkefnisins að vinnustaðamenning í grunnskólum mótist bæði í formlegum ferlum og daglegum samskiptum. Lærdómurinn er að samvera, skýr hlutverk, traust, virkt samtal og markviss teymisvinna skapa mikilvægan grunn fyrir vellíðan starfsfólks og sterkara skólastarf.

"Ef ég fæ góðan kennara verður námið easy peasy": Upplifun brotthvarfsnemenda af samskiptum við kennara og skuldbinding til náms og skóla

Elva Björk Ágústsdóttir Framhaldsskólakennari og doktorsnemi¹, Kristjana Stella Blöndal
Prófessor²

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Þrátt fyrir fjölgun úrræða hefur brotthvarf úr framhaldsskóla verið mikið á Íslandi. Rannsóknir benda á mikilvægi tengsla kennara og nemenda fyrir skuldbindingu nemenda til náms og skóla og forvarnir gegn brotthvarfi, en sjónarhorn þeirra sem hætt hafa námi hefur fengið minni athygli í rannsóknum. Markmið rannsóknarinnar var að kanna upplifun brotthvarfsnemenda af samskiptum við kennara og hvaða þýðingu samskiptin hafa fyrir þátttöku þeirra í námi.

Rannsóknin er hluti af stærri rannsókn prófessor Kristjönu Stells Blöndal og íslenska hluta alþjóðlegu ISCY (International Study of City Youth) rannsóknarinnar. Gögnum var safnað með hálf-stöðluðum viðtölum við 20 brotthvarfsnemendur. Við greiningu gagnanna var stuðst við fyrirbærafræðilega nálgun Moustakas með það að markmiði að varpa ljósi á kjarna reynslu ungmennanna.

Niðurstöðurnar benda til þess að skuldbinding til náms hafi mótast að miklu leyti af hversdagslegum og smávægilegum samskiptum við kennara. Þegar kennarar sýndu nemendum einlægan áhuga, spurðu um líðan og aðstæður og sýndu sveigjanleika í viðmóti, styrktist tilfinning viðmælenda fyrir því að tilheyra skólasamfélaginu. Á hinn bóginn tengdist fjarlægt, ópersónulegt og formlegt viðmót skólaumhverfisins minnkandi skuldbindingu til náms.

Rannsóknin gefur vísbendingu um að skuldbinding nemenda mótist í gegnum tengsl þeirra við skólasamfélagið og þá sérstaklega samskipti við kennara. Sterk og styðjandi tengsl geta gegnt lykilhlutverki í því að styrkja skuldbindingu nemenda og snúa við neikvæðri þróun. Það skiptir miklu máli hvort nemendur upplifa að þeir séu séðir, metnir og velkomnir í skólann. Niðurstöðurnar gefa til kynna að lykilþáttur í eflingu skuldbindingar til náms og forvörnum gegn brotthvarfi sé þegar til staðar í hversdagslegum samskiptum kennara og nemenda.

„Ég er aldrei hamingjusamari en minnst hamingjusama barnið mitt“: Lýsingar mæðra á því hvernig foreldrahlutverkið og sérfræðiorðræður móta tilfinningalíf þeirra.

Annadís Greta Rúdólfsdóttir Prófessor, Auður Magnús Auðardóttir Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í nútímasamfélagi leggja sérfræðiorðræður um foreldrahlutverkið áherslu á færni og tækni sem foreldrar þurfa að læra og tileinka sér. Hugtök eins og áhættuþættir, tengsl og tilfinningastjórnun eru áberandi og rannsóknir sýna að þau taka gjarnan á sig kynjaðar myndir. Í þessum fyrirlestri skoðum við hvernig mæður tengja lýsingar á tilfinningalífi sínu við sérfræðihugmyndir um hina hæfu móður. Byggt er á gögnum sem var safnað með eigindlegum spurningalista þar sem 374 mæður gáfu dæmi um bæði jákvæðar og neikvæðar tilfinningar sem tengdust foreldrahlutverkinu og þau þemagreind. Mæðurnar lýstu því hvernig þær meðvitað reyndu að auka sérfræðiþekkingu sína sem foreldrar en einnig spennu á milli sérfræðihugmynda og reynslu þeirra af móðurhlutverkinu. Þær lýstu því sem lykilverkefni að kenna barninu tilfinningastjórnun. Til þess að það tækist þyrftu þær að vera góðar fyrirmyndir þar sem tilfinningar barnanna endurspegluðu þeirra eigin. Sérstaklega þurfti að stýra tilfinningum á borð við kvíða og reiði til að skaða ekki barnið. Mæðurnar tengdu hamingjuna við móðurhlutverkið einkum við „litlu hlutina“ og nefndu gagnsemi þess að tileinka sér tækni á borð við núvitund og vinna meðvitað að því að staldra við og taka inn augnablikin. Gögnin sýna að mæðurnar gerðu gjarnan tilfinningar og þarfir barnsins að sínum eigin sem kallaði á stöðugt eftirlit og vinnu við að stýra þeim. Hér voru þó áhugaverðar undantekningar. Yfirleitt virtust mæðurnar líta svo á að lausnirnar við þeim áskorunum sem þær mættu (og höfðu ekki alltaf stjórn á) væri að finna með meiri sjálfsvinnu og að standa sig betur sem foreldri.

Enskur námsorðaforði íslenskra framhaldsskólanema og tengsl við námstengdan lesskilning, almennan orðaforða og enskunotkun utan skóla: Hugsanleg breyting síðasta áratug og samanburður við Norðurlönd

Guðmundur Edgarsson kennari¹, Sigríður Ólafsdóttir dósent², Jóhanna Thelma Einarsdóttir prófessor²

¹Borgarholtsskóli. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Markmið þessarar doktorsrannsóknar var að kanna enskufærni 17–18 ára framhaldsskólanema á Íslandi í síðasta skylduáfanga í ensku, hvort þekking á enskum námsorðaforða tengist lesskilningi þeirra á námstextum, þekkingu á almennum orðaforða og enskunotkun utan skóla, og bera saman við jafnaldra þeirra á Norðurlöndum. Jafnframt var ætlunin að varpa ljósi á hugsanlegar breytingar á þekkingu framhaldsskólanema hérlandis á enskum námsorðaforða með því að bera saman við sambærileg gögn sem var safnað á árunum 2013 og 2015. Meginrannsóknarspurningarnar sem leitað var svara við: 1) Hver er þekking framhaldsskólanema á Íslandi á enskum námsorðaforða og hver eru tengsl hennar við fræðilegan lesskilning þeirra, virkan námsorðaforða og almennan orðaforða? 2) Hefur þekking nemenda á enskum námsorðaforða breyst yfir 13 ára tímabil? 3) Hver eru tengsl þekkingar á námsorðaforða við enskunotkun utan skóla? 4) Hvernig er enskufærni íslenskra framhaldsskólanema í samanburði við jafnaldra á Norðurlöndum?

Til að svara rannsóknarspurningunum voru lögð fyrir fjögur alþjóðlega gagnreynd og viðurkennd ensk próf: 1) The Academic Vocabulary Test (AVT); 2) The Productive Academic Vocabulary Test; 3) The Vocabulary Size Test (VST); 4) IELTS lesskilningspróf. Samhliða var lögð fyrir spurningakönnun sem beindist að enskunotkun þátttakenda utan skóla ásamt nokkrum bakgrunnsþáttum.

Alls tóku 201 nemendur þátt í rannsókninni sem lögð var fyrir í sex framhaldsskólum um miðbik vorannar 2025. Í þessu erindi verða meginniðurstöður kynntar, en með þeim fást vísbendingar um hvort auka þurfi áherslu á námsorðaforða í enskukennslu grunn- og framhaldsskólanema sem markvissan undirbúning fyrir enskunotkun í háskólanámi.

Vinnustaðamenning í leikskólum: Traust, þátttaka og sameiginleg ábyrgð

Hjördís Símonardóttir Deildarstjóri

Leikskólinn Klettaborg

Ágrip | Abstract

Í erindinu verður fjallað um vinnustaðamenningu í þeim þremur leikskólum sem tóku þátt í samstarfsverkefninu: Heiðarborg, Klöppum og Rofaborg. Tilgangur verkefnisins var að styðja stjórnendur og starfsfólk við að efla heilbrigða vinnustaðamenningu og vellíðan með því að beina sjónum að sálfélagslegum þáttum í vinnuumhverfi, samskiptum, skipulagi, hlutverkum og forystu.

Erindið byggir á niðurstöðum starfsmannakannanna vorið 2024 og 2025, viðtölum við starfsfólk og

stjórnendur, ráðgjöf, fræðslu og þátttöku starfsfólks í mótun umbóta. Í leikskólunum voru þróaðar

ólíkar leiðir sem tóku mið af aðstæðum hvers skóla, meðal annars var unnið að samskiptasáttmála,

gildum, móttöku nýliða, hlutverkum, teymisvinnu, leiðsögn, félagslegri virkni og valdeflandi forystu.

Niðurstöður benda til þess að vinnustaðamenning styrkist þegar starfsfólk fær raunverulegt rými til

að ræða samskipti, ábyrgð, hlutverk og sameiginleg gildi. Í leikskólunum komu fram vísbendingar um

aukið traust, meiri hjálpssemi, opnara samtal, skýrari hlutverk og aukna vitund um sameiginlega

ábyrgð á menningu vinnustaðarins. Jafnframt kom fram að félagsleg samvera, gleði, jákvæð samskipti

og markviss eftirfylgni skipta máli fyrir vellíðan starfsfólks.

Má draga þær ályktanir af niðurstöðum verkefnisins að heilbrigð vinnustaðamenning í leikskólum

verði til í daglegum samskiptum, ekki síður en í formlegum ferlum. Hún krefst stöðugrar ræktunar,

sameiginlegrar þátttöku og forystu sem sameinar stuðning, festu, traust og virðingu.

Frá teymisþjálfun til samskiptasáttmála: Vegferð Sunnulækjarskóla í átt að sterkari vinnustaðamenningu

Ragnheiður Guðný Magnúsdóttir Aðstoðarskólastjóri

Sunnulækjarskóli, Grunnskóli

Ágrip | Abstract

Í erindinu verður sagt frá reynslu Sunnulækjarskóla sem er annar af tveimur grunnskólunum sem tóku þátt í samstarfsverkefni Vinnueftirlitsins, Sambands íslenskra sveitarfélaga og Kennarasambands Íslands um vinnustaðamenningu í skólum.

Farið verður yfir hvernig markvisst var unnið að því að efla vinnustaðamenningu skólans með áherslu á teymisvinnu, sálrænt öryggi, samskipti og skýr hlutverk stjórnenda. Öll teymi skólans tóku þátt í skipulagðri teymisþjálfun þar sem unnið var með sameiginlega sýn, hlutverk, ábyrgð og gerð teymissáttmála. Jafnframt verður fjallað um hvernig stjórnendateymið endurskoðaði eigið vinnulag til að styrkja stuðning við starfsfólk og auka sýnileika í daglegu skólastarfi.

Sérstök áhersla verður lögð á hvað verkefnið kenndi okkur og hvaða lærdóm má draga af vegferðinni. Greint verður frá áhrifum verkefnisins á vinnustaðamenningu skólans, meðal annars á samskipti, samvinnu og félagslega virkni starfsfólks. Einnig verður fjallað um hvernig reynslan og niðurstöðurnar lögðu grunn að frekara þróunarstarfi innan skólans meðal annars með gerð samskiptasáttmála starfsfólks.

Erindið dregur fram hvernig markviss uppbygging teyma og teymisþjálfun varð mikilvægur þáttur í að efla sálrænt öryggi, vellíðan og jákvæða vinnustaðamenningu. Einnig er sagt frá þeim skrefum sem skólinn hefur tekið á vegferð sinni í átt að sterkara skólasamfélagi þar sem traust, virðing og samvinna eru leiðarljós í daglegu starfi.

Unglingar og samfélagsmiðlar: Fjölmíðlalæsi, tilfinningar og kyn

Pórður Kristinnsson Doktorsnemi

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessu erindi er sjónum beint að því hvernig íslensk ungmenni á grunnskólaaldri læra um kynjakerfið og samfélagsleg viðmið í gegnum samfélagsmiðla, með sérstakri áherslu á tilfinningar sem þátt í námsferlinu. Byggt er á kenningu Judith Butler um kyn sem gjörning (e. *gender performativity*) og skrifum Söru Ahmed um hrifkenningar (e. *affect theory*) til að greina hvernig efni á samfélagsmiðlum mótar skilning þeirra á kynjuðum viðmiðum. Rannsóknin byggir á rýnihópaviðtölum og netnógrafíu þar sem gögnum er safnað með því að fylgjast með því hvernig þátttakendur neyta efnis á samfélagsmiðlum. Niðurstöður benda til þess að börn lifi og hrærist í samfélagsmiðlaumhverfi sem er mjög kynjað og að tilfinningar gegni mikilvægu hlutverki í því hvernig þau læra og túlka félagsleg viðmið. Í erindinu er fjallað um hvaða lærdóm megi draga af þessum niðurstöðum fyrir skólastarf. Rök eru færð fyrir mikilvægi þess að skapa rými í kennslu fyrir gagnrýna umræðu um tilfinningar, samfélagsmiðla og félagsleg viðmið og kynntar leiðir til að nýta reynsluheim nemenda sem auðlind í námi. Að lokum er bent á mikilvægi þess að nálgast fjölmíðlalæsi á heildrænan hátt til að efla gagnrýnt stafrænt læsi, félagsfærni og meðvitaða þátttöku ungmenna í samtímasamfélagi.

ChatGPT í háskólastarfi: Viðhorf og notkun kennara

Jórunn Elíddóttir Dósent, Sólveig Zophoníasdóttir Aðjúnt

Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild

Ágrip | Abstract

Í málstofunni verður sagt frá rannsókn á notkun ChatGPT meðal háskólakennara og niðurstöðum hennar. Markmið rannsóknarinnar var að kanna viðhorf og reynslu háskólakennara af notkun gervigreindarverkfærisins ChatGPT í kennslu og rannsóknum, með hliðsjón af TAM-líkaninu (Technology Acceptance Model). Megindleg og eigindleg gögn voru greind út frá svörum 23 kennara við spurningakönnun. Niðurstöðurnar benda til þess að flestir kennarar telji það gagnlegt að nota ChatGPT í kennslu og rannsóknum. Margir þeirra höfðu þó áhyggjur af ChatGPT-notkun nemenda, fræðilegum heilindum og áreiðanleika verkfærisins. Viðhorf kennaranna til ChatGPT mótast meðal annars af gagnsemi verkfærisins og einfaldleika í notkun þess, svo og stuðningi og fræðslu sem þeim býðst.

Niðurstöðurnar benda til þess að mikilvægt sé að háskólasamfélagið þrúi stefnu um notkun gervigreindarverkfæra til að stuðla að ábyrgri og skapandi notkun þeirra og leggi áherslu á að efla gervigreindarlæsi (artificial intelligence literacy/AI-literacy). Jafnframt er mikilvægt að veita kennurum og nemendum stuðning til að nota tæknina á ábyrgan og árangursríkan hátt.

Mál og læsi í Fellahverfi: Að virkja þátttöku foreldra

Bryndís Snorraddóttir Aðstoðarskólastjóri¹, Halldóra Sigtryggsdóttir Leikskólastjóri², Halldóra Björg Gunnlaugsdóttir Leikskólastjóri³, Hlíf Brynja Baldursdóttir Deildarstjóri¹, Helga Hrund Bjarnadóttir Aðstoðarleikskólastjóri², Guðrún Björg Ragnarsdóttir Kennsluráðgjafi⁴

¹Fellaskóli. ²Leikskólinn Ösp. ³Leikskólinn Holt. ⁴Vesturmiðstöð

Ágrip | Abstract

Fjallað verður um þróunarverkefni þar sem unnið hefur verið með orðaforða og hlustunarskilning hjá nemendum á leik- og grunnskólastigi í Fellahverfi í Reykjavík. Þátttakendur ($N=70$) voru elstu nemendur í tveimur leikskólum ($n=32$) og nemendur í 1. bekk í grunnskóla ($n=38$). Áhersla var meðal annars á að efla orðaforða, hlustunarskilning, lesfimi og hljóðkerfis- og hljóðavitund barnanna. Skólaárið 2025 – 2026 var lögð áhersla á að fjölga möguleikum barnanna á að efla orðaforða sinn með því að styrkja og auka íslenskukunnáttu foreldra þeirra. Skólarnir þrír skiptu skólaárinu upp í þematímabil og sendu barnabækur heim með börnunum sem tilheyrðu hverju þema. Alls fengu börnin og foreldrar þeirra ellefu barnabækur heim. Bækurnar tengdust þeim orðaforða sem var verið að vinna með í skólunum. Foreldrar fengu senda hlekki á myndbönd þar sem sögurnar voru lesnar upphátt og bækurnar sýndar á sama tíma. Einnig voru sendir hlekkir á myndbönd þar sem lesinn var texti í K-PALS. Framvindupróf tengd orðaforða voru lögð fyrir þátttakendur í leikskóla og lesfimiþróf fyrir nemendur í grunnskóla. Fyrstu niðurstöður verkefnisins benda til að K-PALS kennsla í leikskóla geti gagnast nemendum þegar þeir hefja formlegt lestrarnám í grunnskóla en 80% nemenda sem náði viðmiði 2 og 3 hafði fengið K-PALS kennslu í leikskóla. Fjallað verður um niðurstöðurnar í tengslum við niðurstöður erlendra rannsókna og tilhögun kennslu í íslenskum leik- og grunnskólum.

Menntamál á mannamáli: Fjölmíðlaumfjöllun um menntarannsóknir

Guðrún Hálfðánardóttir Dagskrárgerðarmaður

RÚV, Rás 1

Ágrip | Abstract

Menntamál eru áberandi í opinberri umræðu og oft horft til þess sem miður fer. Eitt af hlutverkum fjölmiðla er að greina frá því sem mætti gera betur og eðlilega er menntakerfið þar á meðal. Hver hefur ekki skoðun á menntakerfinu? Sennilega enginn og því miður byggir sú skoðun iðulega á eigin upplifun og ef fræðimenn eru ekki færir um að miðla af þekkingu sinni er voðinn vís. Það er gömul saga og ný að fréttir eða frásagnir sem vekja tilfinningar fari meira á flug eins og sést vel á því hvaða fréttir hafa ratað víða í pólitískri umræðu, samtölum fólks og á samfélagsmiðlum, ekki síst ef umfjöllunin er stutt og sláandi. Fjölmíðlafólk fær sjaldan tækifæri til að sérhæfa sig í einhverjum málaflokkum og það er oft vandratað um frumskóg kenninga og hugmynda fólks um hvað sé rétt að gera til að bæta stöðuna og um leið hver beri ábyrgðina á því sem miður fer. Síðast en ekki síst hvað á hreinlega erindi við almenning. Í erindinu er farið yfir þær áskoranir sem blaðamenn standa frammi fyrir og um leið viðmælendur þegar kemur að því sameiginlega verkefni að upplýsa og um leið bæta þekkingu almennings á málum sem tengjast menntakerfinu, ábyrgð fjölmiðla þegar kemur að miðlun efnis og mikilvægi þess að byggja á traustum heimildum. Eitt af því sem reynslan hefur því miður kennt mér er að oft bylur hæst í tómri tunnu sem þýðir að það kostar oft töluverða vinnu að finna viðmælendur að miðla flóknum upplýsingum á skilmerkilegan hátt.

Tónlistarfræðsla í íslensku menntakerfi

Helga Rut Guðmundsdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Markmið þessa fyrirlestrar er að taka saman þróun tónlistarfræðslu í íslensku skólakerfi eins og hún birtist í aðalnámskrám í gegnum tíðina og í þeim rannsóknum sem gerðar hafa verið á tónlistar- og tónmenntakennslu á Íslandi. Rýnt verður í texta aðalnámskráa frá upphafi og skoðað hvernig áherslubreytingar milli námskráa birtast í framkvæmd eins og lesa má út úr birtum skýrslum og rannsóknum á efninu. Rætt verður um muninn á hugtökunum tónmennt og tónlist og hvaða hugmyndafræði liggur þar að baki.

Skoðað verður hvernig hugmyndafræði um gildi lista og sköpunar í skólastarfi á hverjum tíma hefur haft áhrif á það hvernig námsgreinin tónlist eða tónmennt birtist í opinberum stefnum um menntamál og hvaða afleiðingar það hefur fyrir útfærslur og starf á vettvangi. Einnig verður tengt við helstu kenningar um gildi tónlistarmenntunar á sviði heimspeki tónlistarmenntunarfræða.

Niðurstöður benda meðal annars til þess að aukin áhersla á listir og sköpun sem almenna hæfni í menntun tryggi ekki kennslu í listgreinum sem slíkum og geti í raun haft neikvæð áhrif á námsgreinar eins og tónlist eða tónmennt í skólum. Óljóst sé hvernig markmiðum um listmenntun sé fylgt eftir í raun. Skortur á skýrri sýn á tilgang og hlutverk tónlistar í menntun barna virðist koma niður á faglegu tónlistarstarfi og stöðu tónlistar innan skólasamfélagsins. Þróun tónmenntakennslu hér á landi hefur að einhverju leyti fylgt þróun fagsins í öðrum löndum og má sjá tengingar við hugmyndafræði “praxial music education” í anda Elliott, bæði í námskrám og í framkvæmd.

Óveður í aðsigi! Útilíf, villt kennslufræði og ævintýralegt nám sem fræðilegt landslag

Jakob Frímann Þorsteinsson lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Ef þjálfar á fólk í mikilvægri persónulegri og faglegri hæfni, eins og að bregðast við óvæntum atburðum, starfa í krefjandi teymisvinnu eða mæta flóknum áskorunum, er hefðbundna kennslustofan líklega ekki besti staðurinn. Þar er allt í röð og reglu á meðan náttúran ögrar skynfærunum og hlutverkunum á mun róttækari hátt. Markmið erindisins er að lýsa ytri ramma námskeiðsins Ferðalög og útilíf og greina hvað í hinu náttúrulega námsumhverfi (t.d. landslag, veður og samferðafólk) hefur mest gildi fyrir þátttakendur. Rannsóknin byggir á gögnum frá fjórum rýnihópaviðtölum sem tekin voru vorið 2026 við nemendur sem tóku þátt í námskeiðinu árin 2014, 2015 og 2017. Í viðtölunum voru nemendur studdir við að rifja upp 9–12 ára gamla reynslu og ígrunda hvort og þá hvernig sú reynsla hefur nýst þeim í námi, starfi og lífi. Niðurstöðurnar benda til þess að krefjandi veður og félagslegar áskoranir, eins og sambúð í tjaldi með ókunnugum, feli í sér rík námstækifæri. Þær eru ræddar og settar í samhengi við fræðilegt landslag útilífs, villtrar kennslufræði og ævintýralegs náms. Svo virðist sem ýmislegt sem forðast er í framkvæmd samtíma háskólakennslu, eins og að takast á við krefjandi náttúru, veður og áleitnar félagslegar aðstæður, feli í sér mestu tækifæri til persónulegs og faglegs þroska. Ein helsta áskorun samtímans er að efla seiglu og leikni í að mæta óvissu. Skyldu bestu tækifærin til þess leynast í (ó)veðrinu?

Teacher education at the School of Education from an intercultural and plurilingual perspective

Renata Emilsson Peskova Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Teacher preparation programs at three faculties of the School of Education, University of Iceland, will be shortly presented, to offer a comparison with the Czech teacher preparation programs. This presentation will primarily introduce the underlying values of Icelandic educational system, inclusion, democracy and human rights, literacy, creativity, sustainability and health, and the key competences, presented in the National Curriculum Guides for compulsory and upper secondary schools. These values will be demonstrated through an example of recent research on plurilingual pedagogies of Icelandic and immigrant teachers in Icelandic compulsory schools, and briefly discussed from the perspectives of inclusive, intercultural, and plurilingual education. The presentation will show that the Icelandic school system faces challenges similar to those of the rest of Europe, including the Czech Republic, in integrating immigrant teachers into schools and educating plurilingual students equitably.

Professional Development, Learning Communities and Collaboration: Keys to Successful Educational Practice

Þorbjörg St. Þorsteinsdóttir Deildarstjóri Mixtúru, Hildur Rudólfsdóttir Verkefnastjóri í fræðslumálum

Reykjavíkurborg, Skóla- og frístundasvið

Ágrip | Abstract

The aim of the presentation is to explore how systematic professional development within the Department of Education and Youth of the City of Reykjavík contributes to professionalism, quality in practice and a shared vision aligned with educational policy and the needs of school and youth work. Emphasis will be placed on Mixtúra's role in supporting professional learning and the development of active professional learning communities, as well as on how collaboration with the School of Education at the University of Iceland strengthens the connection between research, educational support services and practice. The presentation combines an overview of current practices in professional development with concrete examples from Mixtúra's work in fostering professional learning communities, collaboration with the School of Education, and practice in school and youth work. Findings suggest that systematic professional development and active professional learning communities support professional collaboration, coherence in practice, and increased quality in learning and educational work. Collaboration with the University of Iceland enhances access to research and supports reflection and the development of practice. The key lesson is that the interplay between structured professional development, professional collaboration, and links with the academic community is an important factor in the successful development of school and youth work practices.

NýMennt: Social outreach and professional development

Eyjólfur Brynjar Eyjólfsson Forstöðumaður

Háskóli Íslands, NýMennt / Innovation and educational community

Ágrip | Abstract

Project managers at NýMennt – Innovation and Educational Community at the School of Education – work in an academic, interdisciplinary setting with strong synergy and accessible support. Projects are developed through active dialogue and collaboration with diverse stakeholders inside and outside the university. NýMennt manages or collaborates on a range of professional development initiatives, including, to mention a few, Menntafléttan, Menntahleðslur, Menntamiðjan, Danske rejselærere, and co-operates closely with the Reykjavik Department of Education & Youth. NýMennt leads or supports community-based education projects that directly or indirectly strengthen professional development, such as NKG, NKG+, Samsýning framhaldsskólanna, Ungt vísindafólk, WRO - World Robot Olympiad, Háskólalestin, the LEGO competition and Inspiring the Future. NýMennt is also working to open a FabLab in Saga and is collaborating closely with the Science Museum, which will soon open in the building of Háskólabíó. NýMennt therefore plays an important role in the Icelandic government's Education Policy and Industrial Policy and it supports many key goals and priorities while strengthening links between education and the labor market by connecting entrepreneurs, schools, academia and companies, fostering innovation, and developing the future skills needed in working life. This talk will briefly introduce NýMennt, explain how we work and support one another, and show how – and why - we can support students and staff across Iceland's education system.

Developing a Pedagogy of Resource Mobilization for Language Learners: A Hybrid Educator's Self-Study

Megumi Nishida Postdoc

University of Iceland, School of Education

Ágrip | Abstract

In this self-study, I explore how my pedagogical approach to teaching Japanese language contributes to my professional learning as a hybrid educator. Drawing on the concept of a hybrid educator, I examine how I create a space for Japanese-language learners to express their resources through a series of project opportunities. I aim to develop a pedagogy that supports learners in identifying their resources and mobilizing them to navigate new cultural contexts as they prepare for study abroad. Therefore, my goal for this self-study is to better understand how I value the resources that students express through their project opportunities to improve my pedagogy.

The data included 76 individual and collective project artifacts created by Japanese language learners I taught between September 2024 and March 2026, along with students' reflections, lesson materials, photos, videos, and feedback records. My reflective journal and Japanese senryu poetry captured my learning and supported my analysis. I employed narrative to articulate findings.

While juxtaposing each student's project for analysis, I found that providing opportunities for students to mobilize their resources through project work enhanced their motivation for learning Japanese and strengthened my confidence in this pedagogical approach. My senryu expressed emerging insights throughout the inquiry. These findings highlight the value of my pedagogical approach that supports learners in recognizing and mobilizing their resources while continuing to enrich my professional learning as a hybrid educator.

A Japanese Language Teacher Based in Iceland: Self-Exploration through School Visits in Australia and Japan

Yayoi Mizoguchi Adjunct Lecturer

University of Iceland, School of Humanities

Ágrip | Abstract

This study examines my teaching and professional development through the observation of school visits in Australia and Japan. This study aims to report the insights I gained through the language classes at high schools in Australia and Japan and share the findings with other educators. My goal is to deepen my understanding of myself and to clarify my future as an effective teacher. I am a Japanese language teacher and have been teaching in Iceland for nineteen years. School visits in Australia and Japan allowed me to recognize the problems I currently have and to gain inspiration for implementing in own teaching practice. In this study, I embraced the concept of teacher as researcher who observes their teaching and reflects on their own practice to become a better educator. For the methodological frame, I employed auto-ethnography to analyze my experiences. My primary data source was my reflective notes of school visits, and I could clarify my future vision as a teacher through the collaborative dialogue with my critical friend. Findings revealed that the school visits in Australia and Iceland enabled me to verbalize my problems and possibility for improving my practice in Iceland. I recognized the importance of both technical and mental development in my role as a teacher. Additionally, the cultural differences between Iceland and Australia and Japan bring a lot of different class settings. This study encourages teachers to learn from observing different teaching environments and to engage in research about their own practices.

Learning to Make Sense of Japan in Video Games

Nökkvi Jarl Bjarnason Doctoral Candidate

University of Iceland, School of Humanities

Ágrip | Abstract

This presentation proposes an analytical framework for examining the educational affordances of Japan-related video games and explores how these affordances shape the interpretation of Japan-related signifiers. Drawing on Bloom's revised taxonomy of cognitive learning, the framework reconceptualizes educational theory as a tool for game analysis.

The framework further categorizes the diverse ways Japan-related signifiers appear in video games, ranging from explicit representations of Japanese culture and history to more abstract cultural references and symbolic associations. By assessing how games support or constrain the recognition, analysis, and evaluation of such signifiers, the framework reveals the extent to which players can meaningfully engage with Japan as a subject through gameplay.

The presentation argues that understanding the educational affordances of Japan-related video games not only illuminates their potential as learning resources but also provides a method for examining how interpretations of Japan are enabled, constrained, and legitimized through play.

Japanese Studies at the University of Iceland: Development and Direction

Kristín Ingvarsdóttir Associate Professor

University of Iceland, School of Humanities

Ágrip | Abstract

In 2003, the University of Iceland started offering courses in Japanese language and culture in the form of a one-year minor, which was offered as a part of a bachelor's degree. The Japanese program became the starting point for Asian studies at the university and was probably the first formal academic program for an Asian language in Iceland. The program was later expanded to its current form, i.e. a full BA program with two years taught at the University of Iceland and one year spent on exchange in Japan. The program was well received among Icelandic students from the outset, and it remains one of the larger language programs in the Faculty of Languages and Cultures. At a time when many scholars and educators worry about the weakened status of third foreign languages in Icelandic high schools (traditionally French, German or Spanish), as well as the decline in number of university students of third languages, it is important to consider the status of Japanese studies in the context of both language and area studies. Drawing on statistics and other primary sources, the paper explores the development and current status of Japanese studies in Iceland, as well as characteristics and emerging trends in the Japanese program. While not a formal comparative study, it places these developments within a broader Nordic context.

Að helga líf sitt íþróttum: Samanburður yfir 16 ára tímabil af reynslu og upplifun afreksíþróttamanna af ferlinum

Sunna Gestsdóttir Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Líkamlegt og andlegt álag á íþróttafólki í fremstu röð er mikið. Fáar rannsóknir hafa verið gerðar á íslensku íþróttafólki sem kanna álag í afreksíþróttamennsku. Tilgangur þessarar rannsóknar var að auka skilning á reynslu og upplifun íslenskra afreksíþróttamanna af afreksíþróttamennsku og hvort upplifunin hafi breyst yfir 16 ára tímabil.

Eigindleg rannsóknaraðferð Vancouver-skólans í fyrirbærafræði var notuð við að útbúa greiningarlíkan fyrir tólf opin, óstöðluð viðtöl við tíu fyrrverandi afreksíþróttamenn í einstaklingsíþrótt sem tekin voru árið 2010. Þátttakendur voru á aldrinum 29-47 ára, 6 karlar og 4 konur. Árið 2026 var greiningarlíkanið borið undir sex karlkyns íþróttamenn á aldrinum 29-61 árs sem lagt höfðu skóna á hilluna og þeir beðnir um að meta hvort þeir gætu speglað sig við líkanið og hvort eitthvað vantaði í það.

Rannsóknargögn leiddu í ljós greiningarlíkan með fjórum meginþemum: 1. Drifkraftur – hvað hvetur fólk til ástundunar; 2. Jákvæða þætti – hvað fólk lærði og tækifæri sem það öðlaðist, 3. Neikvæðir þættir – álagið sem fylgir afreksmennskunni og áskoranir við það að hætta í íþróttinni; 4. Óuppfylltar þarfir – skortur á stuðningi og skilningi meðan á ferlinum stóð. Þegar greiningarlíkanið var borið undir íþróttafólk 16 árum síðar gat það speglað sig í öllum þemum greiningarlíkansins. Þó bar ekki á einveru og þeir sem skipulagt höfðu það að leggja skóna á hilluna upplifðu síður vanda í tengslum við það að hætta.

Upplifun íþróttafólks af afreksmennskunni á Íslandi virðist lítið breytast yfir 16 ára tímabil. Stuðningi við íþróttafólk meðan á ferlinum stendur og við lok hans er ábótavant.

Klósettkrakkinn eða óvæntasta ofurhetja allra tíma: Um áhrifavalda, raunveruleikasjónvarp og barnabyltingu í skáldsögunni *Mömmuskipti*

Guðrún Steinþórsdóttir aðjunkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Samkvæmt Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna eiga börn rétt á að láta í ljós skoðanir sínar og njóta friðhelgi einkalífsins. Þessi réttindi eru þó ekki alltaf virt þegar fullorðið fólk birtir frásagnir, myndir og myndefni af börnum sínum á samfélagsmiðlum án samþykkis þeirra. Í barnabókinni *Mömmuskipti* eftir Arndísi Þórarinsdóttur og Huldu Sigrúnu Bjarnadóttur er fjallað á kostulegan en beittan hátt um börn áhrifavalda sem tjá sig óspart um fjölskyldulífið á netinu. Aðalpersónan Linda hefur engan áhuga á samfélagsmiðlum og vill fá að lifa lífi sínu í friði. Þegar móðir hennar ákveður að taka þátt í nýjum raunveruleikaþætti, Mömmuskiptum, þar sem tvær mæður skipta um fjölskyldur í mánuð og allt er tekið upp, verður þó ljóst að sá draumur rætist ekki. Heimilið hættir að vera öruggt einkarými og verður að tókustað þar sem enginn er óhultur fyrir myndavélum. Í fyrirlestrinum verður rætt hvernig *Mömmuskipti* getur nýst í bókmenntakennslu í grunnskóla til að ræða réttindi barna og friðhelgi einkalífsins. Í umræðu um raunveruleikasjónvarp, samfélagsmiðla, áhrifavalda og berskjöldun barna verður m.a. sótt í kenningar Foucaults um hið alsjáandi auga til að draga fram hvernig einkalífið er undir stöðugu eftirliti. Þá verður sérstök áhersla lögð á barnabyltinguna í sögunni þar sem Linda – og önnur fræg netbörn – mótmæla því að vera gerð að neysluvöru samfélagsmiðla og krefjast þess að mörk þeirra séu virt. Sú uppreisn verður jafnframt sett í samhengi við hvernig börn geta látið í sér heyra og krafist réttinda sinna.

Inngilding og félagslegt réttlæti: Mótsagnir og tækifæri í stuðningi við fötluð börn og fjölskyldur þeirra

Jóna Guðbjörg Ingólfssdóttir Fyrrverandi aðjúntkjúnt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í erindinu er fjallað um stuðning við ung fötluð börn á Íslandi út frá réttindamiðuðu sjónarhorni og hugmyndum Anne Edwards um tengslamiðaða starfshætti (relational practices). Byggt er á eiginlegum tilviksrannsóknnum með fjölskyldum, fagfólki leikskóla og sérfræðingum utan leikskólans. Greiningin sýnir að daglegt líf barnanna fer að mestu fram innan þriggja innbyrðis ólíkra en gagnvirkra starfsemiskerfa — fjölskyldu, leikskóla og sérfræðipjónustu — hvert með eigin sérkenni og markmið, en sameiginlega stefna þau öll að námi, þroska og farsæld barnanna. Ennfremur dregur greiningin fram kerfislegar mótsagnir sem endurspeglar spennu milli opinberrar stefnu um inngildingu og félagslegt réttlæti annars vegar og upplifun foreldra af aðgreindri, sundurlausri og óaðgengilegri stuðnings- og sérfræðipjónustu hins vegar. Þá varpar greiningin ljósi á tækifæri til starfspróunar með áherslu á útvíkkað nám (expansive learning) og umbreytingamátt samvinnu og gagnkvæmrar miðlunar (transformative agency). Til að dýpka greininguna eru tengslahugtök Anne Edwards — common knowledge, relational expertise og relational agency — nýtt til að skoða hvernig fagfólk og foreldrar geta þróað sameiginlegan skilning og lausnir þvert á fag- og stofnanamúra. Sérstök áhersla er lögð á tengslarými (relational space/boundary space) sem huglægt, félagslegt og faglegt rými þar sem sameiginlegur skilningur, ný þekking og lausnir verða til. Ennfremur undirstrika niðurstöðurnar mikilvægi þess að skilgreina inngildingu sem sameiginlegt verkefni stofnana, fagfólks og samfélags en ekki sem einstaklings- eða staðbundið viðfangsefni. Slík umbreyting er í grunnin kerfisleg og krefst opnunar milli kerfa og fagheima ásamt sveigjanleika, aðlögun og nýsköpun í starfsháttum sem tengja bæði sértæk og sameiginleg markmið daglegum aðstæðum og athöfnum barna í þeirra eðlilega umhverfi.

Mat foreldra á framburði fjögurra ára barna: Samanburður við niðurstöður úr stöðluðu framburðarprófi

Hulda Vigdísardóttir MS í talmeinafræði, MA í íslenskri málfræði

Heilsugæsla höfuðborgarsvæðisins, Talmeinafræði

Ágrip | Abstract

Réttmæti foreldramats á framburði barna hefur lítið verið rannsakað á Íslandi, þrátt fyrir að slíkt mat geti haft hagnýtt gildi við skimun og snemmtæka íhlutun. Við fjögurra ára aldur er framburður barna yfirleitt orðinn nokkuð stöðugur og að mestu skiljanlegur. Markmið þessarar rannsóknar var að meta hvort foreldrar séu áreiðanlegir matsmenn á framburði fjögurra ára barna sinna og hvort mat þeirra á 10 stökum skimunarorðum endurspeglar frammistöðu í formlegum prófum. Einnig var kannað hvort þetta mat samræmdist niðurstöðum á ICS-kvarða og þeirri spurningu úr PEDS sem snýr að framburði.

Rannsóknin byggði á samanburði foreldramats og niðurstaðna úr formlegum prófum. Þátttakendur voru 97 fjögurra ára börn og foreldrar þeirra. Foreldrar mátu framburð barna sinna á 10 orðum úr LANIS-4 skimunarlistanum (þ.e. útgáfu fyrir fjögurra ára börn), og niðurstöður voru bornar saman við frammistöðu á formlegum prófum. Auk þess var kannað hvort foreldramat á þessum skimunarorðum væri í samræmi við mat þeirra á ICS-kvarðanum og þeirri spurningu PEDS skimunarlistans sem snýr að framburði.

Niðurstöður sýndu háa, marktæka fylgni milli foreldramats og allra annarra mælinga sem bendir til þess að foreldrar geti verið áreiðanlegir matsmenn á framburði barna sinna. Jafnframt virðist mat á fáum, vel völdum orðum geta nýst sem fyrsta stig í skimun fyrir framburðarfrávikum. Niðurstöður styðja einnig að unnt sé að þróa styttri skimunarútgáfur úr stöðluðum tækjum. Heildarniðurstöður benda því til að stuttur framburðarlisti eins og í LANIS-4 geti veitt gagnlegar vísbendingar um málhljóðþroska barna á þessum aldri.

Horfa og hlusta: Mild og áfallamiðuð leið til að ná athygli nemendahópsins

Anna-Lind Pétursdóttir Prófessor, Erla Björk Sveinbjörnsdóttir Doktorsnemi, Kristján Ketill Stefánsson Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Vandi tengdur hegðun nemenda og bekkjarstjórnun er meðal helstu álagsþátta í starfi kennara. Horfa og hlusta (PAX Quiet) er ein af gagnreyndu aðferðum SPEKT (PAX) til hópastjórnunar sem byggja bæði á hagnýtri atferlisgreiningu og áfallamiðaðri nálgun. Horfa og hlusta felur í sér skýrar, myndrænar leiðbeiningar um viðeigandi hegðun, milt hljóðmerki og jákvæða styrkingu til að ná athygli nemenda þannig að kennarar þurfa ekki að hækka róminn til að fá hópa til að hlusta. Í þessari rannsókn voru metin áhrif Horfa og hlusta á hópsvörun og biðtíma eftir athygli. Þátttakendur voru níu umsjónarkennarar á aldrinum 34–65 ára með fjölbreytta menntun og starfsreynslu (2–28 ár). Þeir kenndu fimm bekkjum í 1.–3. bekk með 20–30 nemendum. Framkvæmdar voru endurteknar, beinar athuganir á grunnskeiði og eftir námskeiði í Horfa og hlusta.

Eftir að kennarar fóru að nota Horfa og hlusta urðu skýrar breytingar á hópsvörun og biðtíma. Á grunnskeiði náðu 12–70% ávarpa kennara athygli hópsins eða 37% að meðaltali. Með beitingu Horfa og hlusta hækkaði þetta hlutfall í 88–100% eða 98% að meðaltali. Biðtími eftir athygli hópsins styttest jafnframt úr 4–19 sekúndum (10 sek. að meðaltali) í 1–6 sekúndur (3 sek. að meðaltali). Í viðtölum við kennara kom fram almenn ánægja með Horfa og hlusta. Niðurstöðurnar benda til að Horfa og hlusta geti nýst kennurum til að ná athygli nemendahópa á yngsta stigi grunnskóla og geti þannig stutt við jákvætt náms- og starfsumhverfi í skólum hérlandis.

Description of the Symposium: Inequality at the Transition to University: First Findings from the EDUCHANGE Project

David Reimer Professor

University of Iceland, FVS & MVS

Ágrip | Abstract

The ERC-funded EDUCHANGE project examines how information provision and career guidance can reduce social inequalities at key educational transitions across different institutional contexts. Combining harmonized data collection and experimental interventions in Denmark, Germany, Hungary, and Iceland, the project seeks to advance understanding of the mechanisms that shape educational decision-making and access to higher education among students from different social backgrounds.

This symposium presents the first findings from Work Package 3, which focuses on the transition to higher education - based on data collection in 2024-2025. The first paper evaluates the effects of the EDUCHANGE intervention, assessing whether additional information and guidance can reduce social inequalities in university aspirations, applications, and enrolment-related outcomes. The second paper adopts a comparative perspective, examining social class differences in anticipated challenges associated with entering higher education across the four participating countries. The third paper investigates social selectivity in guidance uptake by analysing the determinants of students' acceptance of an offer of individual educational guidance. Finally, the fourth paper focuses on Iceland and explores how differentiation between upper secondary schools contributes to social inequalities in access to higher education, shedding light on the institutional mechanisms that structure educational opportunities.

Together, the papers provide new comparative evidence on how educational inequalities are produced and reproduced at the transition to university, while identifying potential avenues for intervention. The symposium contributes to ongoing debates on educational stratification, guidance and counselling, and the role of institutional contexts in shaping pathways to higher education.

Can a Role Model Intervention Decrease Inequality in Access to Higher Education? First Results from a Comparative Randomized Controlled Trial in Denmark, Germany, Hungary, and Iceland

David Reimer Professor

University of Iceland, FVS & MVS

Ágrip | Abstract

Students from non-academic families are generally less likely to consider higher education as a realistic educational pathway. One increasingly prominent strategy to address such disparities is the use of role models who can make university trajectories more visible and attainable. This paper evaluates a role-model intervention designed to strengthen students' aspirations to pursue higher education.

The intervention combines short videos featuring first-generation university students with group-based guidance activities facilitated by professional counsellors. A subset of participating first-generation students additionally received an individual counselling session. The study was implemented as a harmonized randomized controlled trial among students in academic upper secondary education in Denmark, Germany, Hungary, and Iceland between autumn 2024 and spring 2025.

Using experimental data, the paper examines whether exposure to role models increases students' intentions to enroll in higher education and whether effects differ across student groups. Particular attention is paid to variation by social background and academic achievement. The comparative design further allows us to explore whether intervention effects vary across educational systems characterized by different degrees of stratification and selectivity.

Beyond assessing the effectiveness of a specific intervention, the study contributes methodological insights into the implementation of large-scale comparative field experiments in educational research. The findings provide new evidence on the extent to which role models and guidance can influence educational aspirations during the final years of upper secondary schooling and illuminate the conditions under which such interventions may be most effective.

Inequality in Access to University in Iceland: The Role of Schools

Heiður Hrund Jónsdóttir PhD student

University of Iceland, FVS

Ágrip | Abstract

The Icelandic education system has undergone a substantial expansion of academic upper secondary education. Today, more than two-thirds of young people enroll in academic programs that provide eligibility for university admission, while comparatively few students choose vocational pathways. Admission to upper secondary schools is largely based on prior academic performance, resulting in considerable differentiation between schools. While some schools admit only high-achieving students, others enroll more academically and socially diverse student populations. This process has contributed to marked differences in the socioeconomic composition of schools.

Drawing on new data from the EDUCHANGE project, including a survey of almost all final-year students in academic upper secondary programs in Iceland conducted in spring 2025, this paper examines how school-level differentiation is associated with inequalities in aspirations for higher education.

First, we document variation across schools in students' academic achievement and socioeconomic background, measured through parental education and occupation. Second, we investigate whether students' intentions to attend university vary by socioeconomic origin after accounting for academic performance. Finally, using multilevel models, we assess whether schools exert an independent influence on university aspirations beyond differences in student composition.

The paper contributes new evidence on the role of secondary school differentiation in shaping social inequalities in access to higher education in a formally open educational system.

Staða tónmenntakennslu í íslenskum skólum

Sunna Ingólfssdóttir Tónmenntakennari

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Fjallað verður um rannsókn sem hafði það markmið að kanna stöðu tónmenntar í grunnskólum á Íslandi. Tuttugu grunnskólar voru valdir af handahófi og tekin viðtöl við tónmenntakennara og skólastjórnendur. Markmiðið var að kortleggja útbreiðslu tónmenntar, aðstöðu til kennslu, áherslur og efnistöð kennara og sýn þeirra á inngildandi tónmenntakennslu.

Niðurstöður sýndu að tónmennt var kennd í 70% skóla úrtaksins, sem bendir til minni útbreiðslu en fyrri rannsóknir hafa gefið til kynna. Slík þróun hefur neikvæð áhrif á jafnræði barna til náms í tónlist. Jákvætt er þó að aukning virðist hafa orðið í tónmenntakennslu á unglingastigi. Meirihluti kennara lýsti góðri aðstöðu til kennslu, fjölbreyttum efnistöðum og ánægju í starfi. Flestir hugðust halda áfram kennslu og töldu sig njóta stuðnings skólastjórnenda.

Flestir kennaranna sögðust semja megnið af eigin námsefni. Þótt faglegt frelsi væri almennt mikils metið töldu sumir skort vera á námsefni og faglegu samstarfi við aðra kennara. Reynslumeiri kennarar bentu á vöntun á símenntun. Kennararnir virtust almennt sneiða hjá sköpun í tónlist með undantekningum þó. Fáir sögðust hafa markvisst breytt kennsluháttum sínum með hliðsjón af inngildingu en við nánari skoðun kom í ljós að margir nýttu fjölbreyttar leiðir til að mæta ólíkum þörfum nemenda, meðal annars með einstaklingsmiðun, aðlögun námsumhverfis, félagslegri styrkingu og íslenskukennslu. Niðurstöður voru bornar saman við fyrri rannsóknir og varpa ljósi á þróun tónmenntar í íslenskum grunnskólum.

Who Accepts Counseling? Determinants of Take-Up Among First-Generation Students

Francisco Flores Taipe Postdoc

Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics, School of Social Sciences

Ágrip | Abstract

This study examines the determinants of participation in a free one-to-one counseling session offered as part of the EDUCHANGE project, a school-based intervention implemented in Germany, Denmark, Hungary, and Iceland. Although counseling services are increasingly used to support educational transitions, little is known about which students take advantage of such opportunities once they are offered. Understanding participation is important because selective take-up may shape both the effectiveness and equity implications of educational interventions.

We analyze counseling attendance among students who were randomly invited to participate. Using administrative attendance records linked to baseline survey data, we examine whether take-up is associated with pre-treatment characteristics such as gender, migration background, academic achievement, self-concept, self-efficacy, and family background. The baseline analysis relies on linear probability models, complemented by machine-learning approaches such as random forests to assess predictive performance and explore potential nonlinearities.

Preliminary evidence suggests that counseling participation is far from random. In Germany, female students are substantially more likely to attend counseling sessions, while expected academic performance appears negatively associated with take-up. Exploratory machine-learning analyses further indicate that several additional baseline characteristics may help predict participation beyond the preregistered covariates. We also investigate whether the classroom social environment influences attendance. Initial results suggest that students in more female-dominated classrooms may be more likely to participate, although these estimates remain provisional and require further validation.

The findings highlight that students who participate in educational support programs are not randomly selected, with important implications for both policy design and the interpretation of intervention effects.

Út í óvissuna með auðmýkt og traust sem veganesti

Zulaia Johnston da Cruz doktorsnemi, Eygló Rúnarsdóttir aðjúnt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Á undanförnum árum hafa kannanir meðal háskólakennara sýnt að þeir upplifa mikið álag í starfi. Þrátt fyrir það hafa nokkrir háskólakennarar valið að taka þátt í þróunarverkefninu LWL - Líf sem er lífsins virði og varið drjúgum tíma saman við að efla sig í lífi og starfi undir merkjum námssamfélags.

Í erindinu rýnum við í hluta þeirra gagna sem safnað var í gegnum þróunarverkefnið, annars vegar sex orða sjálfsævisögur og hins vegar klippimyndir sem unnar voru út frá spurningunni um hverju við teljum okkur bera ábyrgð gagnvart í okkar lífi. Þessi gögn voru valin til að draga fram bakgrunn og reynslu okkar sem þátttakendur og til að skoða hvernig námssamfélagið mótaðist með aukna sjálfsþekkingu að markmiði.

Niðurstöður benda meðal annars til að umgjörð við upphaf verkefnisins hafi gegnt lykilhlutverki í að byggja upp traust og skapa öruggt rými til að deila reynslu úr lífi og starfi af einlægni í hópnum sem ekki hafði starfað saman áður. Ferlið varpar jafnframt ljósi á hvernig starfstengd sjálfsrýni getur verið öflug leið til að efla sjálfsþekkingu og faglega sjálfsvitund í gegnum samstarf og samtal meðal háskólakennara.

Þrískipting (háskóla)sálarinnar og leitin að samhljómi

Ingibjörg Ósk Sigurðardóttir Dósent, Jón Ásgeir Kalmansson Lektor, Ólafur Páll Jónsson
Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í *Ríki* Platons er að finna áhrifamikla hugmynd um þrískiptingu sálarinnar í skynsemi, skap og löngun. Samkvæmt henni er tilgangur mannlífsins að læra að lifa þannig að hver sálarhluti sé líkt og vel stilltur hörpustrengur, það er vinni vel sitt eigið verk, en sé um leið í samhljómi við hina sálarhlutana. Einungis með þeim hætti auðnist einstaklingnum að vera í senn heilsteypt persóna, og í heilbrigðum og djúpum tengslum við samfélag sitt og sjálfan alheiminn. Að ná þessu markmiði er þó hægara sagt en gert. Öflug innri og ytri öfl eru að verki í heimi sálarinnar sem gera henni auðvelt að villast af leið; sálarhlutar geta þanist út á kostnað hinna eða orðið of hrifnæmir á ýmsa þvælu. Ráðið gegn þessari ævarandi sálarógn er ástríðufull leit að visku í samræðusamfélagi við aðra. Aðra þrískiptingu sálarinnar má greina hjá hinum akademíska háskólaborgara. Hann skal vera allt í senn, rannsakandi, kennari og stjórnandi, og á að láta þessa ólíku sálarhluta vinna hvern sitt verk um leið og þeir eru í samhljómi hver við annan. En válegir vindar blása gjarnan í háskólaheimum, í formi innri og ytri þrýstings, sem bera fólk af leið. Og hvað er þá til ráða? Eitt af markmiðum verkefnisins *Líf sem er lífsins virði* var að auka vitund háskólaborgara um hvað gott akademískt líf er og hvernig megi samþætta ólíka „sálarhluta“ á farsælan hátt. Í fyrirlestrinum verður aðferðum heimspekilegrar greiningar og samræðu beitt til að varpa ljósi á mikilvægi innri samhljóms (háskóla)sálarinnar.

TIMSS 2027 á Íslandi: Fræðilegur bakgrunnur, framkvæmd og lærdómur af forprófun

Ellen Dröfn Gunnarsdóttir Teymisstjóri, Ólöf Ragna Einarsdóttir Verkefnisstjóri

Menntavísindastofnun, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

TIMSS (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) er alþjóðleg rannsókn á vegum IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) sem metur námsárangur og viðhorf nemenda í stærðfræði og náttúrufræði á fjögurra ára fresti. Rannsóknin beinist að 5. og 9. bekk á Íslandi og skoðar hvernig opinber námskrá stjórnvalda endurspeglar í raunverulegri kennslu og því sem nemendur læra í skólafunni. Verkefnið skiptist í forprófun árið 2026, þar sem stuðst var við úrtak skóla á suðvesturhorni landsins til að sannreyna prófspurningar og tæknibúnað, og aðalfyrirlögn árið 2027. Í aðalfyrirlögninni er stefnt á þýðisúrtak allra grunnskóla á Íslandi til að mæta alþjóðlegum gæðakröfum rannsóknarinnar.

Forprófunin gekk vel og nam heildarsvarhlutfall nemenda 90,4%. Framkvæmdin sýndi að sveigjanleiki í skipulagi og náði samstarf við skóla dregur úr raski á skólastarfi og tryggir góða gagnaöflun. Helsta áskorunin sneri hins vegar að lágu svarhlutfalli bakgrunnsspurningalista hjá kennurum og foreldrum. Auk þess eru vísbendingar um frekar hátt hlutfall undanþágumemenda á Íslandi í alþjóðlegum samanburði. Lærdómurinn af forprófuninni mun nýtast beint til úrbóta fyrir aðalfyrirlögnina 2027.

Niðurstöður TIMSS 2027 munu ekki aðeins liggja til grundvallar ítarlegri landsskýrslu á vegum Menntavísindastofnunar HÍ heldur skapa þær einnig einstök rannsóknartækifæri fyrir rannsækendur í menntavísindum. Heildstæð tenging á milli námsárangurs og bakgrunnsgagna opnar á fjölbreyttar greiningar á íslenska skólakerfinu, sem nýtast bæði innlendum menntarannsóknum og í alþjóðlegu vísindasamstarfi.

Educational Aspirations and Anticipated Challenges in Higher Education among Immigrant Youth: A Study of Iceland in Comparative Perspective

Markus Kohlmeier Postdoc

University of Iceland, School of Social Sciences

Ágrip | Abstract

Iceland has the fastest-growing immigrant population and the highest immigrant employment rate in the OECD, yet immigrant students face significant educational disadvantages. Immigrant students underperform academically and are more likely to leave school after compulsory education or drop out during upper secondary education. However, quantitative research on the educational trajectories of immigrant students in Iceland remains scarce.

The paper is the first paper of the project "Educational Aspirations and Dropout Risks among Immigrant Youth: A Study of Iceland in Comparative Perspective" (EADRI), funded by a postdoctoral fellowship from the Icelandic Research Fund. The paper investigates the factors shaping immigrant students' educational aspirations after upper secondary education and perceived challenges in higher education. While the primary focus is on Iceland, the EADRI adopts a cross-country comparative perspective to address a broader European research gap. Although immigrant students often express high educational aspirations, these do not always translate into corresponding outcomes – a phenomenon known as the *aspiration-achievement paradox*.

EADRI examines how institutional structures and family dynamics related to intergenerational mobility contribute to this gap between educational aspirations and educational outcomes. By analyzing perceived challenges and structural barriers across educational transitions, the first EADRI paper aims to advance understanding of migration-related educational inequalities and inform policies that support immigrant students' success.

To achieve this, EADRI draws on survey data from the EDUCHANGE project. The countries included in the dataset reflect key differences in European education systems: Germany and Hungary represent early tracking and performance-based systems, while Denmark and Iceland exemplify later tracking and more choice-driven models.

Kerfisbreytingar við innleiðingu farsældarlaga

Ragný Guðjohnsen Dósent, Eva Harðardóttir Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Við innleiðingu farsældarlaga (lög um samþætta þjónustu í þágu farsældar barna nr. 86/2021) var lagt í langferð þar sem markmiðið var að vinna að kerfisbreytingum til þess að vinna markvissar að velferð barna og fjölskyldna þeirra, þvert á mennta-, félags- og heilbrigðiskerfið. Í rannsókn þessari leituðum við svara við rannsóknarspurningum um stöðu innleiðingar farsældarlaga á fjórða ári innleiðingar, hvernig verkaskipting opinberra aðila hefur breyst og hvaða stoðverkefni og verkferlar hafa orðið til í innleiðingarferlinu. Nýtt var eigindleg aðferð, gerð lýsandi greining á fyrirliggjandi stefnumótunar- og innleiðingargögnum og tekin fjögur viðtöl við sérfræðinga sem komu að innleiðingu til dýpkunar á upplýsingum sem fram komu í gagnagreiningu. Niðurstöður sýndu að á fyrstu fjórum árum innleiðingar var mikilvægur grunnur lagður að heildrænni samvinnu lykilaðila í lífi barna og fjölskyldna. Til varð mikilvæg fræðsla fyrir fagfólk, verkferlar voru þróaðir, úrræði útfærð og mikilvæg stoðverkefni urðu til sem studdu við velferð barna og ungmenna í skóla- og frístundastarfi. Frumkvöðlasveitarfélög í innleiðingu upplifðu jákvæðar breytingar, að aukið samtal og markviss samvinna þvert á kerfi hafi orðið til þess að börn væru gripin fyrr, þjónusta hafi verið samþætt og snemmtæk inngrip sett inn til að styðja við aukna velferð barna. Að auki hafi verið boðið upp á mikilvægan stuðning við foreldra í hlutverki sínu. Fram kom þó að enn væri verk að vinna við að hlúa að sameiginlegum skilningi og túlkun laganna og skýra hlutverk hvers þjónustuaðila og samvinnu þeirra.

Hvað má hafa fyrir börnum?

Róbert H. Haraldsson Prófessor

Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Hugmyndir um hvað telst viðeigandi efni í barnabókum hafa breyst verulega í áranna rás. Mörg ævintýri voru til dæmis upphaflega mun ofbeldisfullri og grófari en í nútímaútgáfum og innihéldu jafnvel kynferðislegar skírskotanir. Á 20. öld voru ýmis þekkt ævintýri markvisst aðlöguð og „hreinsuð“ til að henta ungum lesendum, bæði í bókum og kvikmyndum, til dæmis í verkum Disney. Barnabækur Stefáns Jónssonar, sem birtust á árunum 1941 til 1964, eru að mörgu leyti frábrugðnar samtímabókum fyrir börn og unglinga, einkum hvað snertir slíkan „hreinleika“. Stefán notar orð og lýsingar sem myndu vafalítið teljast óviðeigandi í barnabókmenntum samtímans. Í erindinu verða fjölmörg slík dæmi tilgreind og flokkuð. En meginmarkmið erindisins er að sýna að þessi munur stafi síður af tilviljanakenndum eða óþarfa grófleika hjá Stefáni – grófleiki er aldrei markmið í sjálfu sér hjá honum – heldur fremur af því að hann hefur gaumgæft hugarheim barna og miðlar þeim skilningi til lesenda, jafnt yngri sem eldri, sem hann lítur á sem sjálfstæðar og hugsandi verur. Stefán nýtir grófleika sem frásagnartæki sem getur bæði vakið og dýpkað hugsun. Þeir sem vilja ritskoða barnabækur og hreinsa þær af grófleika geta því óvart lent í því að hreinsa þær af því sem kveikir og glæðir hugsun – þeir kasta barninu út með baðvatninu.

Mál og læsi: Snemmtæk íhlutun í leikskólum

Katrín Ósk Þráinsdóttir læsisfræðingur¹, Signý Gunnarsdóttir talmeinafræðingur¹, Tinna Sigurðardóttir leikskólaráðgjafi²

¹Miðstöð menntunar og skólaþjónustu, Matssvið. ²Miðstöð menntunar og skólaþjónustu, Skóla- og þróunarsvið

Ágrip | Abstract

Þróunarverkefnið *Mál og læsi: Snemmtæk íhlutun í leikskólum* verður kynnt en það er unnið í samstarfi Miðstöðvar menntunar og skólaþjónustu (MMS) og skólaþjónustu sveitarfélaga. Markmið verkefnisins er tvíþætt. Annars vegar að valdefla starfsfólk leikskóla til að beita þeim aðferðum við málörvun sem skila góðum árangri í daglegu starfi og hins vegar að öll börn nái hámarksárangri í máli, tali, boðskiptum og séu vel undirbúin fyrir læsinnám.

Verkefnið *Mál og læsi: Snemmtæk íhlutun í leikskólum* byggir á hugmyndafræði snemmtækrar íhlutunar og lærdómssamfélaga þar sem allt starfsfólk leikskólans vinnur saman að þekkingaruppbyggingu og skólaþróun. Lögð er áhersla á heildræna nálgun, málörvun í skipulögðum stundum sem og í öllu daglegu starfi. Sérstaða hvers leikskóla fær að njóta sín í verkefninu, það er ekki samræmd uppskrift heldur leið fyrir hvern leikskóla til að þróa og festa í sessi þá starfshætti sem best hæfa eigin umhverfi og þörfum. Í erindinu verður verklag og uppbygging verkefnisins kynnt og sagt frá reynslu þátttakenda.

Official policies or guidelines for gender-neutral language?

Jóna Guðbjörg Torfadóttir Framhaldsskólakennari

Menntaskólinn við Sund, Íslenskudeild

Ágrip | Abstract

My research focuses on the use of gender-neutral language and attitudes toward it among students and staff in upper secondary schools. The first cycle in my research, focuses on examining how matters are handled by the government and the public institutions that set the standards, specifically whether there are any policies or guidelines on the use of gender-neutral language in this regard.

As part of this first cycle, I have been examining primarily whether language policies exist and, if so, what they contain. Furthermore, I have interviewed institutional staff to get better insight into the matter. I apply discourse analysis in examining material available on websites and official documents and also for the interviews.

So far, findings reveal that there appears to be no clear policy or guidance in place at the government level. It seems that an ad hoc approach largely determines whether offices and institutions make use of gender-neutral language. At first glance, it seems that attitudes toward equality issues within each institution play a role. If an institution is involved in such matters it is more likely to use gender-neutral language.

Vettvangsnám verðandi framhaldsskólakennara

Súsanna Margrét Gestsdóttir Dósent

Deild faggreinakennslu, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Nemendur á námsbrautinni Menntun framhaldsskólakennara við Menntavísindasvið Háskóla Íslands verja miklum tíma heilan vetur í heimaskóla sínum og kynnast starfseminni þar vel. Þau sinna bæði áhorfi og aðstoðarkennslu, auk þess að undirbúa og kenna sjálf ákveðinn fjölda kennslustunda. Þetta fyrirkomulag hefur verið við lýði í meira en tvo áratugi en aldrei hafa nemendur verið spurðir hvernig þeim finnst það reynast. Ótal rannsóknir úr öllum heimshornum sýna að kennaranemum finnst vettvangsnámið einna gagnlegasti þátturinn í menntun sinni. Það er því mikilvægt að vel takist til í samstarfi háskólans og skólanna sem taka á móti kennaranemunum til að nemarnir fái sem mest út úr starfsþjálfuninni. Í þessari rannsókn voru tekin viðtöl við sautján nemendur sem höfðu nýlega lokið vettvangsnámi og spurt um upplifun þeirra af því. Þau ræddu móttökurnar í heimaskólunum, samstarfið við mentorinn (leiðsagnarkennarann) og aðra kennaranema, hvað þeim fannst reynast vel og hvaða breytingar gætu bætt vettvangsnámið. Í heild voru kennaranemarnir ánægðir með vettvangsnám sitt og staðfestu meðal annars niðurstöður annarra rannsókna hvað varðar mikilvægt hlutverk mentorsins. Niðurstöðurnar munu nýtast við skipulagningu vettvangsnáms á námsbrautinni.

Kerfislega jaðarsett skólastig: Sýn hagaðila á faglegan stuðning í framhaldsskólum

Guðrún Ragnarsdóttir Prófessor¹, Súsanna Margrét Gestsdóttir Dósent²

¹Deild menntunar og margbreytileika, Menntavísindasvið. ²Deild faggreinakennslu, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Leiðsögn kennara er almennt talin lykilþáttur í að efla gæði kennslu og styðja við starfsþróun allan starfsferilinn. Á síðustu árum hefur íslensk menntastefna lagt aukna áherslu á starfstengda leiðsögn, þar á meðal formlegt skipulag, þjálfun kennara sem sinna leiðsögn og hlutverk stjórnenda í uppbyggingu faglegra lærdómssamfélaga. Þrátt fyrir þessa stefnumótun bendir marga til þess að framkvæmd hennar nái misjafnlega til ólíkra skólastiga.

Markmið rannsóknarinnar er að varpa ljósi á starfstengda leiðsögn og kennsluráðgjöf innan framhaldsskólakerfisins í ljósi stefnumiða, laga og reglugerða, og greina að hve miklu leyti framhaldsskólastigið nýtur raunverulegs kerfislægs stuðnings. Byggt er á viðtölum við stefnumótandi aðila, skólameistara og reynda kennara í þremur framhaldsskólum á höfuðborgarsvæðinu og landsbyggðinni.

Niðurstöður sýna að framhaldsskólastigið stendur veikar en önnur skólastig hvað varðar ramma og stuðning. Aðgengi að miðlægum stuðningi er takmarkaðra en á öðrum skólastigum, formgerð stuðnings er óskýr og leiðsögn nýliða í kennslu er ekki kjarasamningsbundin. Afleiðingin er sú að leiðsögn verður gjarnan tilfallandi og háð frumkvæði einstaklinga.

Rannsóknin undirstrikar að framhaldsskólar eru að verulegu leyti jaðarsettir í framkvæmd stefnumiða um stuðning, leiðsögn og kennsluráðgjöf. Skortur á samræmdum stuðningi dregur úr getu skóla til að innleiða og viðhalda markvissum leiðsagnarkerfum og skapar spennu milli stefnumiða á landsvísu og raunverulegra aðstæðna. Niðurstöðurnar sýna að þörf eru á markvissri endurskoðun á kerfislægum stuðningi innan framhaldsskólakerfisins til að tryggja jafnræði á milli skólastiga og sjálfbært leiðsagnarkerfi.

Hvað get ég gert? Upplifun kennara af kennsluháttum á starfsnámsbrautum

Sæberg Sigurðsson Doktorsnemi¹, Elsa Eiríksdóttir Prófessor¹, Valgerður S. Bjarnadóttir Dósent²

¹Deild faggreinakennslu, Menntavísindasvið. ²Deild menntunar og margbreytileika, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessu erindi verða kynntar niðurstöður úr rannsókn á kennsluháttum á þremur starfsnámsbrautum á framhaldsskólastigi. Við rannsóknina voru notaðar eigindlegar rannsóknaraðferðir, vettvangsathuganir og viðtöl, til að svara rannsóknarspurningunni: Hvernig upplifa starfsnámskennarar svigrúm sitt til að aðlaga kennsluhætti að þörfum nemenda sinna?

Hugtök úr kenningum Basil Bernstein voru notuð til að greina einkenni kennsluháttanna og hvernig kennararnir upplifðu möguleika sína til að stýra einstökum atriðum í umgjörð námsins. Dæmi um slík atriði eru val og röðun verkefna, námshraði, námsmat og samskipti, en talið er að viðeigandi stýring þessara atriða geti haft umtalsverð áhrif á það hvernig nemendum reiðir af í námi og þá sérstaklega nemendur sem standa höllum fæti.

Niðurstöðurnar eru settar fram í þremur meginþemum. Fyrsta þemað snýr að upplifun kennaranna af því svigrúmi sem stundatöflur og almennt skipulag skólans gefur þeim til að stýra kennsluháttum. Í ljós kom að skipulag námsins hafði mikið að segja varðandi upplifun kennaranna og þá sérstaklega af stýringu námshraða. Annað þemað snýr að því hvernig kennararnir upplifðu samvinnu nemenda í náminu og hvernig þeir töldu sig geta stutt við hana. Í ljós kom að kennararnir upplifðu þrýsting vegna hefða í faginu en umgjörð námsins var almennt mjög einstaklingsmiðuð. Þriðja þemað snýr að ytri þáttum eins og alþjóðlegum stöðlum og aðstæðum á íslenskum vinnumarkaði í viðkomandi faggreinum en kennararnir upplifðu ólíkan ytri þrýsting eftir námsbrautum og mismikið svigrúm til breytinga á umgjörð námsins vegna hans. Í öllum tilvikum upplifðu þeir sig þó sem mikilvægan hluta af lifandi faggrein í stöðugri þróun.

Starfsnám eða bóknám: Námsval framhaldsskólanema og viðhorf til náms

Elsa Eiríksdóttir Prófessor

Deild faggreinakennslu, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Um árábil hafa menntamálayfirvöld á Íslandi lagt áherslu á að efla starfsnám á framhaldsskólastigi, en rétt um fimmtungur ungmenna velja starfsnám að loknum grunnskóla og er þetta hlutfall lægra en í helstu samanburðarlöndum. Það eru þó jákvæðar vísbendingar um aukinn áhuga ungs fólks á starfsmenntun á síðustu árum, en enn sem komið er virðist aukin aðsókn snúa að tilteknum greinum sem hafa staðið sterkt á vinnumarkaði. Ójöfn virðingarstaða bóknáms og starfsnáms er gjarnan talið ástæðan fyrir dræmri aðsókn í starfsnám en flest íslensk ungmenni velja bóknám. Mikilvægt er að auka skilning á því af hverju ungmenni velja starfsnám og af hverju ekki ef auka á aðsókn. Rannsóknir sýna að val á námi og skóla ákvarðast af mörgum samverkandi þáttum, en þegar horft er á valið á milli bóknáms og starfsnáms sérstaklega virðist virðingarstaða einn áhrifaþáttur. Markmið rannsóknarinnar er að rannsaka stöðu starfsnáms á framhaldsskólastigi á Íslandi í samanburði við bóknám í gegnum val ungmenna á námi og viðhorf þeirra til náms.

Í erindinu verður unnið úr gögnum Íslensku æskulýðsrannsóknarinnar (ÍÆ), en spurningalisti var lagður fyrir úrtak 6761 framhaldsskólanema í 32 framhaldsskólum á haustmisseri 2025. Alls svöruðu 2288 (34% svarhlutfall). Svör þátttakenda í starfsnámi og bóknámi verða borin saman í umfjöllun um spurningar sem snúa að forsendum námsvals í framhaldsskóla og viðhorfi þeirra til námsins. Starfsnámsnemendur þykja líklegri til að byggja námsval á faggreininni en bóknámsnemendur á framhaldsskólanum. Unnið var úr sambærilegum gögnum spurningakönnunar ÍÆ sem lögð var fyrir alla framhaldsskólanema skólaárið 2023-2024 og erindi kynnt á Menntakviku 2024.

Brotthvarf og andleg heilsa: Líðan ungs fólks á aldrinum 18–24 ára

Kristín Björnsdóttir Prófessor¹, Kristín Stella L'orange Aðjúnt¹, Hjördís Birna Ingvadóttir BA nemi²

¹Deild faggreinakennslu, Menntavísindasvið. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Brotthvarf úr framhaldsskólum hefur lengi verið áskorun fyrir íslenskt menntakerfi, enda er hlutfall ungs fólks sem hættir námi hátt miðað við mörg önnur OECD-ríki. Tilgangur þessarar rannsóknar var að kanna tengsl milli andlegrar líðanar og brotthvarfs úr framhaldsskóla. Byggt var á gögnum úr Íslensku æskulýðsrannsókninni frá 2022. Þátttakendur voru 878 einstaklingar á aldrinum 18–24 ára sem annars vegar stunduðu nám eða höfðu lokið framhaldsskólanámi og hins vegar þeir sem höfðu horfið frá námi. Niðurstöður bentu til þess að einstaklingar utan skóla upplifðu oftast streitu, kvíða og depurð en jafnaldrar þeirra í skólahópnum. Einnig glímdu þeir frekar við svefnvandamál og einmanaleika. Jafnframt voru þeir síður jákvæðir gagnvart framtíðinni og töldu minni líkur á að þeir myndu starfa við eitthvað sem þeim þætti ánægjulegt þegar þeir næðu 30 ára aldri. Fjallað verður um niðurstöðurnar með hliðsjón af mikilvægi geðræktar og stoðþjónustu innan framhaldsskóla.

Ætlar þú í háskóla? Framhaldsskólaval og félagsleg lagskipting

Kristjana Stella Blöndal Prófessor

Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild, Félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Inngildandi menntun og jöfn tækifæri til náms hefur lengi verið leiðarstef íslenskra stjórnvalda. Á sama tíma geta framhaldsskólar sett eigin inntökuskilyrði og þeir sem hafa val um nemendur velja inn á grundvelli frammistöðu í bóklegum greinum við lok grunnskóla. Það á sérstaklega við um tiltekna hefðbundna bóknámsskóla sem hafa sterkari samkeppnisstöðu en þeir sem bjóða bæði bók- og starfsnám. Nemendahópur þessara skóla er ekki einungis mun sterkari námslega heldur stendur einnig betur að vígi félags- og efnahagslega, eins og nýleg rannsókn sýnir. Þessir skólar hafa verið nefndir elítuskólar.

Í þessari rannsókn er spurt hvort framhaldsskólaval hafi áhrif á innritun í háskóla. Heilum árgangi nemenda á höfuðborgarsvæðinu var fylgt eftir frá 15 til 23 ára aldurs. Spurningakönnun var lögð fyrir tæplega 2000 nemendur (81% þýðis) árið 2014. Auk þess eru notaðar upplýsingar um einkunnir nemendanna á samræmdum prófum í 10. bekk og námsferil þeirra í framhalds- og háskóla.

Niðurstöðurnar sýna að nemendur sem sóttu svokallaða elítu framhaldsskóla voru mun líklegri til að hefja háskólanám fyrir 24 ára aldur, sérstaklega í samanburði við nemendur í skólum sem buðu bæði upp á bók- og starfsnám, þótt flest þeirra hafi einnig verið í bóknámi. Á bilinu 70-90% nemenda í elítuskólunum höfðu hafið háskólanám, samanborið við 18–36% nemenda úr síðarnefndu skólunum. Þessi munur hélst jafnvel þegar tekið er tillit til kyns, félags- og efnahagslegrar stöðu fjölskyldu og fyrri námsárangurs. Því er dregin sú ályktun að framhaldsskólaval skipti máli um hver fara í háskóla og viðhaldi þannig félagslegri lagskiptingu.

Námskrá stúdentsprófsbrauta og aðgangur að fræðilegri þekkingu

María Jónasdóttir Doktorsnemi¹, Guðrún Ragnarsdóttir Prófessor¹, Elsa Eiríksdóttir Prófessor²

¹Deild menntunar og margbreytileika, Menntavísindasvið. ²Deild faggreinakennslu, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Ýmsar breytingar hafa verið gerðar á íslenska framhaldsskólakerfinu á undanförunum áratugum undir áhrifum alþjóðlegra stefnustrauma sem leggja áherslu á dreifstýringu, markaðsvæðingu og skilvirkni. Með lögum um framhaldsskóla frá 2008 var ábyrgð á námskrárgerð færð frá ráðuneytinu til einstakra skóla, hæfnimiðuð námskrá innleidd árið 2011 og stúdentsprófsbrautir stytta úr fjórum árum í þrjú árið 2015. Markmið þessarar rannsóknar er að varpa ljósi á hvernig þessar breytingar hafa haft áhrif á skipulag og innihald stúdentsprófsbrauta og möguleika nemenda til að tileinka sér fræðilega þekkingu sem býr þá undir háskólanám. Byggt er á námskrárfræði í anda félagslegrar raunhyggju og sjónum er beint að kerfislegri uppbyggingu námskrár, þ.m.t. hvernig þekking er skipulögð lárétt og lóðrétt, fremur en innihaldi einstakra námsgreina eða kennsluháttum. Rannsóknin byggir á þremur gagnasettum: (1) kortlagningu og samanburði á skráðum námsbrautarlýsingum þriggja stúdentsprófsbrauta fyrir og eftir breytingar; (2) könnun meðal skólastjórnenda í framhaldsskólum sem bjóða upp á stúdentsprófsbrautir (27/30 svöruðu); og (3) rýnihópaviðtölum við áfangastjóra. Niðurstöðurnar sýna umtalsverðan breytileika í skipulagi og innihaldi námsbrauta eftir því við hvaða aðstæður skólar starfa. Nemendafjöldi, félagsleg samsetning og aðgengi að sérmenntuðum kennurum hafa þar veruleg áhrif, og stytting námstímans þrengdi svigrúm námskrár enn frekar. Rannsóknin leiðir í ljós kerfisbundinn ójöfnuð í aðgangi nemenda að fræðilegri lóðréttri þekkingu, einkum í stærðfræði, náttúruvísindum og erlendum tungumálum þar sem þekking krefst stigvaxandi uppbyggingar og sérhæfðs undirbúnings kennara. Niðurstöðurnar undirstrika að kerfisleg skipan, stjórnun og fjárveitingar hafa bein áhrif á þekkingarfræðilegt aðgengi nemenda og mikilvægi þess að skoða sérstaklega hlutverk ríkisins í að tryggja aðgang að sérhæfðri þekkingu.

Orðræðan um menntakrísuna: Greining á fjölmiðlaumræðu í kjölfar niðurstaðna PISA 2022

Valgerður S. Bjarnadóttir Dósent, Guðrún Ragnarsdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í alþjóðlegri menntaumræðu kemur reglulega upp umræða um hina meintu krísu í menntakerfinu, þar sem kennurum er gjarnan stillt upp sem sökudólgum. Því hefur verið haldið fram að þessar krísur geti verið uppspretta tækifæra fyrir einfaldar lausir í menntakerfinu og viðhaldi og ýti undir þrönga mælikvarða um gæði menntunar. Bent hefur verið á að niðurstöður PISA kveiki slíka umræðu á þriggja ára fresti, bæði hérlandis og erlendis. Í þessu samhengi er markmiðið að varpa ljósi á orðræðu fjölmiðla um íslenskt menntakerfi, með áherslu á niðurstöður síðustu PISA könnunar, sem birtust 2023.

Farið var markvisst yfir vinsælustu íslensku fréttamiðlana (mbl.is, visir.is, dv.is og ruv.is) á tveggja ára tímabili, frá 1. nóvember 2023 til 1. nóvember 2025. Allri umfjöllun um menntamál var safnað, hvort sem það voru fréttir eða aðsendar greinar. Notuð voru ákveðin leitarorð til að afmarka leitina. Í þessu erindi er sjónum beint sérstaklega að öllum færslum sem fjölluðu um niðurstöður PISA eða vísuðu til þeirra í umfjöllun um stöðu íslenska menntakerfisins.

Frumgreining á gögnunum varpar ljósi á hvernig umfjöllun fjölmiðla mótar og viðheldur orðræðu um menntakerfi í krísu. Í umfjölluninni eru flókin gögn gjarnan einfölduð og umræðan byggir á yfirborðskenndri og einhliða greiningu, þar sem raddir fagfólks eru jaðarsettar eða jafnvel fjarverandi, meðan hagaðilar utan menntakerfisins fá meira vægi. Þannig fá upphrópanir og einfaldar lausnir talsvert rými meðan kerfisbundnir þættir og flókið samhengi menntavettvangsins er hundsað.

Returning to practice: A self-study of educational change and professional responsibility

Ásta Möller Sívertsen Phd candidate

University of Iceland, School of Education

Ágrip | Abstract

In preschool teacher education at the University of Iceland, pre-service preschool teachers engage in action research as part of their professional development. Supporting students through this process made me, as a teacher educator, reflect on my role as a researcher. In this self-study, I explore how such reflection led me to reconsider my role in an ongoing action research project focused on quality development in a toddler preschool.

The study draws on a broader action research project that began in 2021 and resulted in the development of quality guidelines intended to support professionalism and quality practices in a toddler preschool. Data consists of reflective journal entries, informal conversations with students and co-teachers, and ongoing reflection with critical friends. These sources were examined through iterative reflection and analysis to explore how my understanding of researcher positioning evolved throughout the process.

Through this self-study, I examine how this tension shaped my understanding of professional responsibility, leadership and researcher positioning. It documents the decision to return to the preschool as a member of staff, to participate directly in the implementation process rather than act solely as an external advisor. Particular attention is given to questions of participation and credibility in educational change.

I argue that self-study can challenge existing assumptions about the roles of teacher educators and researchers in driving educational change. It proposes that effective support for such change might involve not only supporting others to reflect and grow but also actively grappling with the complexities and uncertainties inherent in practice.

Akademískt læsi og þekkingarmyndun á tímum gervigreindar

Ingibjörg Sigurðardóttir Aðjúnkt, Sigurður Kristinsson prófessor

Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Á síðustu áratugum hefur skilningur á akademísku læsi þróast frá hefðbundinni skilgreiningu um færni í lestri og ritun yfir í flókið félagslegt og menningarlegt ferli þar sem nemendur tileinka sér fræðilega hugsun og verða þátttakendur í fræðasamfélagi. Frá því sjónarhorni er ritun ekki aðeins leið til að miðla þekkingu heldur jafnframt leið til að skapa hana. Lykilatriði er að þegar nemendur forma hugsanir um námsefni í eigin texta þá þurfa þeir að velja upplýsingar, tengja saman hugmyndir, endurskipuleggja þekkingu og móta eigin skilning. Ritunarferlið verður þannig órjúfanlegur þáttur námsins sjálfs.

Erindið byggist á yfirstandandi rannsókn á akademísku læsi þar sem þróun hugtaksins og helstu fræðilegar nálganir eru kortlagðar með fræðilegri samantekt á alþjóðlegum rannsóknum. Sérstök áhersla verður lögð á rannsóknir sem fjalla um tengsl ritunar og þekkingarmyndunar annars vegar og áhrif gervigreindar á háskólanám hins vegar.

Í erindinu verður því velt upp hvort aukin notkun gervigreindar breyti því hvernig nemendur skrifa og einnig hvernig þeir læra. Ef gervigreind tekur yfir þann hluta ritunarferlisins sem felst í að vinna úr upplýsingum, móta röksemdir og setja hugsanir í eigin orð þá vakna spurningar um hvaða áhrif það hefur á þekkingarmyndun nemenda. Þótt munnlegt námsmat geti gefið mikilvægar upplýsingar um þekkingu nemenda kemur það ekki að fullu í stað þess hugræna ferlis sem felst í ritun. Í því ljósi verður fjallað um hvernig háskólar geti nýtt gervigreind á ábyrgan hátt án þess að glata því námsferli sem ritun hefur um langt skeið verið talin stuðla að.

Vafasöm beiting geðtengslakenningarinnar við mat á fötluðum foreldrum og börnum

Hanna Björg Sigurjónsdóttir Prófessor¹, Gabríela Sigurðardóttir prófessor², Ásdís Bergþórsdóttir sálfræðingur³

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið. ³Krossgatan

Ágrip | Abstract

Erindið fjallar um hvernig geðtengslakenningin og önnur sérfræðihugtök úr sálfræði hafa fengið aukið vægi í mati á tengslum milli foreldra og barna í íslenskum barnaverndarmálum og hvernig þessi þróun hefur áhrif á velferð fatlaðra foreldra og barna. Markmiðið er varpa ljósi á hvernig faglegt vald og sérfræðivæðing móta ákvarðanir sem hafa áhrif á líf fjölskyldna. Greiningin er þverfræðileg og byggir á sjónarhornum sálfræði, fötlunarfræði og mannfræði. Geðtengslakenningin hefur fengið verulegt vægi í röksemdafærslu barnaverndar og dómstóla þrátt fyrir takmarkaðan áreiðanleika og réttmæti þeirra mælitækja sem notuð eru. Rýnt er í helstu mælitæki og matsaðferðir sem notaðar eru til að meta geðtengsl og foreldrafærni, sem og í túlkun þeirra í dómaframkvæmd barnaverndarmála. Kenningin sem aðferðirnar byggja á hefur verið sett fram sem algild og menningarlega óháð sem hefur siðferðilegar afleiðingar þegar meta á uppeldisfærni foreldra í klínísku samhengi til ákvarðana í forsjár- og barnaverndarmálum. Niðurstöðurnar undirstrika þörfina á gagnrýnni notkun sérfræðihugtaka, endurskoðun matsaðferða og takmörkun þeirra þegar málin varða fjölbreyttar fjölskyldugerðir. Til að tryggja réttindi fjölskyldna og faglegt starf þarf mat á foreldrafærni og tengslum milli foreldra og barna að byggja á traustum vísindum og raunverulegum stuðningi, fremur en á aðferðum sem byggja á umdeildum fræðilegum forsendum.

Að bæta samskipti túlka við snemmtæka íhlutun: Stuðningur við fjölskyldur barna með heyrnarskerðingu

Kathryn Crowe Dósent¹, Suzanne Catherine Hopf Dósent², Mark Guiberson Prófessor³

¹Háskóli Íslands og Charles Sturt University, HVS og Children's Voices Centre. ²Charles Sturt University, School of Allied Health, Exercise and Sports Sciences og Children's Voices Centre.

³University of Nevada, Reno, School of Medicine

Ágrip | Abstract

Túlkur er mikilvægur aðili í teymi barns sem nýtur snemmtækra íhlutunar þegar foreldrar barnsins tala ekki sama tungumál og aðrir í teyminu. Samstarfserfiðleikar í teyimum hafa neikvæð áhrif á þá þjónustu sem börn og fjölskyldur verða aðnjótandi. Í þessari rannsókn voru könnuð sjónarmið 69 sérfræðinga í snemmtækri íhlutun og 23 túlka í Ástralíu, einkum í tengslum við þá þekkingu sem báðir aðilar töldu nauðsynlega áður en þeir hittu fjölskyldu barns með heyrnarskerðingu. Í niðurstöðum kom fram að túlkar og sérfræðingar í snemmtækri íhlutun voru ekki sammála um hvað væri nauðsynlegt að vita eða hafa þekkingu á fyrir fundinn. Sérfræðingarnir töldu mikilvægast að túlkar þekktu vel þá þætti sem tengdust væntanlegum fundi á meðan túlkarnir sjálfir töldu mikilvægast að hafa þekkingu á heyrnarskerðingu og málþroska. Allir þátttakendur rannsóknarinnar gerðu ráð fyrir því að sérfræðingar í snemmtækri íhlutun hefðu þekkingu og færni er tengist túlkun (undirbúningsferlið og samvinna með túlkum), þekkingu á færni túlkanna sjálfra (hæfni þeirra almennt sem og hæfni viðkomandi túlks í fyrirhuguðu verkefni), en auk þess að þeir deildu faglegri þekkingu og almennum upplýsingum til túlka um væntanlegan fund. Þátttakendur svöruðu einnig til um hvað teljast jákvæð og neikvæð samskipti á fundum með túlki fyrir fjölskyldur barns með heyrnarskerðingu. Niðurstöðurnar undirstrika mikilvægi þess að finna lykilþætti sem auðvelda samstarf sérfræðinga í snemmtækri íhlutun og túlka í því skyni að styðja betur við fjölskyldur barna með heyrnarskerðingu og þegar aðstæður eru fjölbreyttar í menningarlegu tilliti.

Becoming an educational researcher

Hafðís Guðjónsdóttir Professor emerita, Svanborg R. Jónsdóttir Professor emerita, Karen Rut Gísladóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Conducting a PhD project is a demanding process, through which doctoral students become independent scholars, as they attain a researcher identity. In this symposium, we address different aspects of doctoral students' process of negotiating their standpoints as educational researchers. In the symposium, four PhD researchers present their studies. All presentations focus on communication, approaching from different angles. The emerging researchers share how they approach conducting research on how the use of gender-neutral language appears in policy, and how using think-aloud strategies to model the cognitive, critical thinking, and creative processes in writing supports literacy. Also, how tensions shaped understandings of professional responsibility, leadership, and researcher positioning, and the critical examination of navigating ethical challenges and tensions as an adult facilitator. The foci are on issues such as power, adultism, participation, responsibility, and tensions that arise when the goals of participation, protection, come into conflict during research. Each researcher provides an overview and poses a question for discussion. A good space will be offered for an interactive critical discussion between the audience and the emerging researchers. Karen Rut Gísladóttir will serve as discussant for the symposium. Presenters and presentations: Jennifer Nichol Thompson, "Developing students' language and literacy through writing instruction"; Jóna Torfadóttir, Official policies or guidelines for gender-neutral language?; Ásta Möller Sívertsen, Returning to practice: A self-study of educational change and professional responsibility; Ruth Jörgensdóttir Rauterberg, Participation, power and responsibility: Ethical challenges of facilitating participatory research with children and youth.

Relationships Between On-Ice Sprint Performance and Neuromuscular Performance Metrics in Ice Hockey Players

Milos Petrovic Associate professor, Þórdís Gísladóttir Professor

University of Iceland

Ágrip | Abstract

On-ice sprint performance is a key physical quality in ice hockey, where players are required to accelerate rapidly and maintain high skating speed over short distances. Although skating is a sport-specific skill, lower-body power and posterior-chain strength may contribute to faster sprint performance. This study examined the relationships between 30 m on-ice sprint performance and selected jump, velocity, and hamstring strength variables in ice hockey players.

Thirty-two ice hockey players completed a 30 m on-ice sprint test and a neuromuscular testing battery including body mass, countermovement jump-derived variables, and hamstring strength normalised to body mass. Pearson correlation coefficients were used to examine relationships between 30 m sprint time and selected performance metrics. Statistical significance was accepted at $p < .05$.

Thirty-metre sprint time was significantly negatively correlated with vertical velocity at takeoff ($r = -0.459$, $p = .008$), jump height ($r = -0.438$, $p = .012$), concentric peak velocity ($r = -0.431$, $p = .014$), and RSI-modified ($r = -0.380$, $p = .032$). Body mass was not significantly related to sprint time ($r = 0.177$, $p = .332$). Hamstring strength normalised to body mass showed weak-to-moderate, non-significant associations with sprint time for the left ($r = -0.247$, $p = .172$) and right limb ($r = -0.271$, $p = .134$).

These findings suggest that faster 30 m on-ice sprint performance is associated primarily with explosive jump and concentric velocity qualities, rather than body mass or isolated hamstring strength.

Samstarf í þágu inngildandi menntunar: Þróun þverfaglegs náms í kennara- og þroskaþjálfamenntun

Edda Óskarsdóttir Prófessor, Anna Björk Sverrisdóttir Lektor, Renata Emilsson Peskova Dósent, Ruth Jörgensdóttir Rauterberg Aðjúnt, Helga Helgadóttir Aðjúnt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í inngildandi skólum er ætlast til þess að kennarar og þroskaþjálfar vinni saman að því að mæta fjölbreyttum þörfum barna og ungmenna. Þrátt fyrir það fá þessir fagmenn takmörkuð tækifæri til að læra í háskólanámi sínu hvernig slíkt þverfaglegt samstarf fer fram í reynd. Í þessari rannsókn er greint frá þróun samstarfs milli tveggja námskeiða á meistarastigi, annars vegar í kennaramenntun: KME115F Kennsla í margbreytilegum nemendahópi, og hins vegar í þroskaþjálfrafræði: ÞRS103F Þroskaþjálfinn í menntakerfinu.

Markmið verkefnisins er að undirbúa verðandi kennara og þroskaþjálfara fyrir samstarf í inngildandi skólastarfi. Nemendur á námskeiðunum KME115F og ÞRS103F unnu saman í þverfaglegum hópum að sameiginlegum verkefnum, tóku þátt í umræðum og ígrundun og fengu tækifæri til að kynnast hlutverkum, þekkingu og ábyrgð hvors annars.

Rannsóknin byggir á starfendarannsókn sem framkvæmd var á haustönn 2024 og 2025. Gagna var aflað með ígrundunum nemenda og kennara ásamt öðrum gögnum sem urðu til í þróunarferlinu.

Niðurstöðurnar varpa ljósi á þrjú lykilatriði við hönnun þverfaglegs náms. Í fyrsta lagi eru markviss tækifæri til tengslamyndunar mikilvægur grunnur að árangursríku þverfaglegu samstarfi. Í öðru lagi hjálpa raunveruleg dæmi úr skólastarfi nemendum að tengja fræðilegan skilning á inngildingu við samstarf í framkvæmd. Í þriðja lagi benda niðurstöðurnar til þess að þverfaglegt samstarf þróist ekki sjálfkrafa í hópavinnu heldur kalli á markvissa kennslufræðilega umgjörð. Að lokum lærðum við hvernig þátttaka í rannsókninni hefur mótað okkur sem háskólakennara og stuðlað að þróun eigin samstarfshátta.

Reynsla kennara af SPEKT

Sandra Dögg Björnsdóttir Meistaraniemi, Anna-Lind Pétursdóttir Prófessor, Ingibjörg Vala Kaldalóns Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Rannsóknin beinist að bekkjarstjórnun á yngsta stigi grunnskóla með notkun Spekt (e. PAX) og Hvatningarleiksins (e. Good Behavior Game) og byggir á þeirri forsendu að kennarar þurfi skýrar, gagnreyndar leiðir til að stuðla að vinnufriði, jákvæðum samskiptum og stuðningi við fjölbreyttan nemendahóp. Markmið rannsóknarinnar er að öðlast skilning á upplifun og reynslu umsjónarkennara af því að tileinka sér og nota tíu aðferðir Spekt og Hvatningarleiksins í daglegri kennslu og bekkjarstjórnun. Sjónum verður einnig beint að því hvernig kennarar lýsa viðbrögðum nemenda og hvaða þættir þeir telja styðja við eða hamlar notkun aðferðanna í starfi. Til að fá innsýn í upplifun og reynslu kennara af aðferðunum voru tekin hálfopin einstaklingsviðtöl við 9 umsjónarkennara í 1.-3. bekk. Viðmælendur voru valdir með markvissu úrtaki úr hópi kennara sem hafði sótt fjögur tveggja klukkustunda námskeið og fengið eftirfylgni við notkun aðferðanna. Niðurstöður benda til að viðmælendum hafi þótt notkun aðferða Spekt og Hvatningarleiksins auka faglegt sjálfstraust þeirra og gera þeim kleift að hafa skýrari væntingar, meiri fyrirsjáanleika og jákvæðari samskipti í bekkjarstjórnun. Meirihluti kennaranna taldi aðferðirnar Horfa og hlusta, Gaman saman og Hvatningarleikinn gagnlegastar. Niðurstöður benda jafnframt til þess að tileinkun nýrra aðferða krefjist tíma, samfellu og markviss stuðnings, bæði innan skólasamfélagsins og af hálfu stjórnenda. Þær geta því nýst bæði við frekari þróun námsefnis og undirbúning markvissrar innleiðingar. Reyndir kennarar lýstu því að Spekt skerpti á fyrirliggjandi starfsháttum en fyrir nýja kennara gætu aðferðirnar myndað mikilvægan grunn að markvissri og skýrri bekkjarstjórnun.

Bekkjarstjórnun með SPEKT: Sameiginleg sýn – raddir nemenda

Erla Björk Sveinbjörnsdóttir Doktorsnemi, Anna-Lind Pétursdóttir Prófessor, Ingibjörg Vala Kaldalóns Dósent, Kristján Ketill Stefánsson Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Lýðræðisleg þátttaka nemenda er hornsteinn íslensks skólastarfs og mikilvæg forsenda þess að

efla ábyrgð, sjálfstæði og jákvæða hegðun. Aðferðir PAX hafa verið staðfærðar á Íslandi undir

heitinu SPEKT. Kjarnaaðferðin Sameiginleg sýn (e. PAX Vision) felur í sér að nemendur móti sameiginlega þá skólamenningu sem þeir vilja skapa í bekknum sínum. Með aðferðinni fá nemendur tækifæri til að tjá hugmyndir sínar um æskilegt námsumhverfi og taka þátt í mótun

sameiginlegra viðmiða og væntinga.

Markmið rannsóknarinnar var að greina raddir nemenda um æskilegt námsumhverfi og skoða

hvaða gildi og væntingar birtast í svörum þeirra. Þátttakendur voru 131 nemandi í 2.–4. bekk í

tveimur grunnskólum á höfuðborgarsvæðinu. Gagna var aflað með athugunum, hljóðupptökum

og orðréttum skráningum á hugmyndum nemenda um hvað þeir vildu sjá, heyra, gera og finna

meira og minna af í skólastarfinu. Gögnin voru greind með þemagreiningu samkvæmt sex þrepa

ferli Braun og Clarke.

Niðurstöður sýna sterk sameiginleg þemu. Nemendur leggja áherslu á öryggi, ró, vinnufrið, vináttu, samvinnu og inngildingu. Jafnframt vilja þeir sjá meiri hjálpssemi, virðingu og

jákvæð samskipti en minna af stríðni, ofbeldi og neikvæðu tali. Niðurstöðurnar benda til þess að

Sameiginleg sýn sé áhrifarík leið til að virkja raddir nemenda og stuðla að sameiginlegum væntingum á jákvæðu námsumhverfi. Jafnframt benda þær til þess að hvernig kennarar leiða

ferlið geti haft áhrif á þátttöku nemenda.

Niðurstöðurnar undirstrika mikilvægi þess að virkja raddir nemenda markvisst. Sameiginleg sýn

með SPEKT virðist styðja við þróun jákvæðs, öruggs og inngildandi námsumhverfis þar sem nemendur eru virkir þátttakendur í mótun bekkjarsamfélagsins.

Disability and Resistance in Medieval Icelandic Sagas

Yoav Tirosh Nýdoktor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

This paper examines how disabled figures in medieval Icelandic sagas resist the social roles and expectations assigned to them. It contributes to disability studies by exploring how resistance, agency, and “voice” can be identified in historical literary sources. Marit Ronen's work on applying agency to medieval narratives is the methodological basis of this analysis, which draws on close textual readings of selected saga figures and moments of confrontation, including the deposed King Hroðrekr in *Heimskringla*, Hlenni inn gamli in *Ljósvetninga saga*, and Hreiðarr in *Morkinskinna*. These cases are examined through a disability studies lens, focusing on representations of bodily, sensory, and cognitive difference and their social meanings. Specifically I identify those moments where a character's agency is challenged, and what is their response. The analysis shows that these figures do not simply conform to marginalised roles. Instead, they actively reject, reinterpret, or subvert the expectations placed upon them. Through their actions, speech, and interactions with others, they challenge normative assumptions about capacity, dependence, and social belonging. These moments can be understood as forms of resistance that complicate dominant readings of disability as passive exclusion. The paper highlights how medieval literary sources can reveal alternative understandings of disability as a site of agency and negotiation, rather than only marginalisation. It demonstrates the value of integrating disability studies perspectives into historical and literary analysis, and suggests that resistance to ableist norms can be traced across time, offering broader insights into voice, representation, and social critique.

Transforming Trauma: Art as Reconciliatory Justice for Institutional Survivors

Madeline Burghardt Assistant Professor

University of Manitoba

Ágrip | Abstract

Former residents of the Manitoba Developmental Centre, (MDC) a long-stay institution for people labelled with intellectual disabilities in Manitoba, Canada successful sued the Manitoba government in 2023 for harms caused to them while residing there. The settlement agreement included a “reconciliatory initiative” allowing a researcher and institutional survivors to use artefacts from the institution to create an exhibit to educate the public about the institution and its harmful effects. Stemming from the class action settlement, a group of MDC survivors are using arts-based methods to transform MDC artefacts into new objects to represent the transformation taking place in their lives since leaving the institution. This is a survivor-led, participatory project in which all decisions are made by consensus. A variety of arts-based methods are being used to transform the artefacts. The creative manipulation of material objects facilitates story-sharing from survivors about their time in the institution and provides a way for participants to gain mastery and control over former objects of their oppression. The activities allow participants to “talk back” to the site of their incarceration, thus challenging official historical narratives of institutions being benevolent places of safety and care, and to create things of beauty from previously-harmful objects. The project illustrates how arts-based methods can support people from historically-marginalised and silenced communities to share stories of harmful historical practices, to heal from trauma, and to achieve reconciliatory justice.

„Það skiptir máli hvaða sögur segja sögur“: Frásagnir sem mótask í gegnum listræna rannsóknarvinnu

Hanna Ólafsdóttir Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Fjallað er um hvernig listræn rannsóknarvinna í kennaramenntun getur stuðlað að vistmenningarlegri ábyrgð í samhengi norðlægs umhverfis. Hér er vistmenningarleg ábyrgð skilin sem tengslabundin afstaða sem mótask í samskiptum við stað, efni, aðrar lífverur og samfélag. Markmið rannsóknarinnar er að skoða hvernig rannsóknarvinna sem byggir á listrænni sköpun getur skapað nýjar leiðir til þekkingarsköpunar um vistmenningarlega ábyrgð, tengsl við stað og sjálfbærni í námi kennaranema.

Rannsóknin byggir á meistaranámskeiði í list- og verkgreinakennslu við Háskóla Íslands, þar sem nemendur kynnast ólíkum listrænum rannsóknarnálgunum, svo sem listrannsóknum og listmiðaðri starfendarannsókn (ABAR), og þróa í framhaldi af því eigin rannsóknarverkefni út frá reynslu sinni, áhugasviðum og staðbundnu samhengi. Greiningin byggir á völdum verkefnum ásamt skriflegum ígrundunum og ferlisskráningu nemenda.

Niðurstöður benda til þess að þátttaka í skapandi rannsóknarferlum geti skapað skilyrði fyrir þróun slíkrar ábyrgðar, þar sem athygli, efnisvinna, óvissa og ígrundun gegna lykilhlutverki. Greining verkefnanna bendir jafnframt til þess að ábyrgð mótask í tengslum við stað, efni, aðrar lífverur og eigin reynslu. Listræn rannsóknarvinna verður þannig tengslabundin og efnisleg leið að þekkingarsköpun, þar sem skilningur þróast í gegnum skapandi vinnu fremur en fyrirfram gefin svör.

Verkefnið bendir til þess að listræn rannsóknarvinna geti skapað kennslufræðilegt rými þar sem spurningar um sjálfbærni og ábyrgð verða viðfangsefni listrænnar rannsóknar, efnislegrar vinnu og ígrundunar.

Ævintýrin í garðinum: Barnabók sem brú milli sköpunar, sjálfstæðis og merkingarbærs náms í hönnun og smíði

Ella Dís Thorarensen Meistaraniemi, Hanna Ólafsdóttir Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Erindið fjallar um þróun barnabókarinnar *Ævintýrin í garðinum* og möguleika hennar sem kennsluefnis í hönnun og smíði á yngsta stigi grunnskóla. Markmið rannsóknarinnar var að kanna hvernig samþætting frásagnar og verklegrar vinnu getur stutt við sköpun, sjálfstæði og merkingarbært nám barna, jafnframt því að efla áhuga þeirra á verkgreinum.

Rannsóknin byggir á starfendarannsókn þar sem barnabókin var þróuð samhliða fræðilegri ígrundun og athugunum á notkun hennar í kennslu. Í rannsóknarferlinu var sjónum beint að því hvernig börn brugðust við sögunni, hvernig þau tengdu hana við eigin reynslu og hvernig hún studdi þátttöku þeirra í verklegum viðfangsefnum.

Niðurstöður benda til þess að frásagnarformið sé áhrifarík leið til að gera hönnun og smíði aðgengilega og merkingarbæra fyrir börn. Sagan vakti forvitni, hvatti til spurninga og studdi börn í að tengja hugmyndir úr bókinni við eigin sköpun. Jafnframt virtist hún efla frumkvæði, sjálfstæði og trú barna á eigin getu til að takast á við verkleg verkefni. Einnig kom fram að samþætting bókmennta og verklegrar vinnu getur dýpkað skilning barna á hugtökum, orðaforða og öryggisatriðum sem tengjast faginu.

Lærdómurinn bendir til þess að samþætt kennsluefni af þessu tagi geti skapað merkingarbær tengsl milli skóla, heimilis og nærumhverfis og stutt fjölbreytta kennsluhætti sem efla sköpunarkraft, þátttöku og jákvæða sjálfsmynd barna í námi.

Að treysta ferlinu: Skapandi ferli listamanna sem innblástur í myndlistarkennslu

Regína Márusdóttir Meistaraniemi, Hanna Ólafsdóttir Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Erindið fjallar um hvernig innsýn í skapandi ferli starfandi listamanna getur nýst við þróun sjónlistakennslu í grunn- og framhaldsskólum. Markmið rannsóknarinnar var að greina hvernig listamenn lýsa eigin sköpunarferli og kanna hvernig slík þekking getur stutt ferlismiðaða kennslu sem eflir sjálfstæði, skapandi hugsun og fagurfræðilega reynslu nemenda.

Rannsóknin byggir á eigindlegri nálgun og starfendamiðaðri ígrundun. Gagnaöflun fólst í hálfopnum viðtölum við starfandi listamenn, ígrundun á eigin kennslu, þróun kennsluverkefna og notkun skissubókar sem rannsóknar- og vinnutækis. Gögnin voru greind með þemagreiningu.

Niðurstöður sýna að skapandi ferli listamanna einkennist sjaldnast af beinni leið frá hugmynd til afurðar. Þvert á móti þróast hugmyndir í samspili við efni, tilraunir, ígrundun og óvissu. Í frásögnum listamannanna birtist sköpun sem opið rannsóknarferli þar sem mistök, breytingar og óvæntar uppgötvanir eru mikilvægur hluti vinnunnar. Þegar slík ferli eru gerð sýnileg í kennslu skapast aukið rými fyrir nemendur til að þróa eigin hugmyndir, takast á við óvissu og upplifa listsköpun sem könnun fremur en leit að „réttu“ niðurstöðunni.

Lærdómurinn bendir til þess að ferlismiðuð myndlistarkennsla geti stuðlað að auknu sjálfstæði, ígrundun og skapandi sjálfstrausti nemenda. Jafnframt getur hún styrkt faglegt svigrúm kennara til að skapa námsumhverfi þar sem sköpun, rannsókn og merkingarsköpun eru í forgrunni.

Hver er galdurinn við kennslu á grunni dæmisagna

Runólfur Smári Steinþórsson Prófessor

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Ágrip | Abstract

Tilgangurinn með þessari starfendarannsókn er að rýna í þá reynslu sem kennari hefur af kennslu með hjálp dæmisagna. Dæmisögur eru algengar sem grundvöllur að kennslu. Þær eru ýmist stuttar og hnitmiðaðar eða langar og mjög efnismiklar. Höfundur er með yfir 30 ára reynslu af háskólakennslu og hann hefur lengst af stuðst við dæmisögur í sinni kennslu. Í einu af námskeiðunum sem hann hefur kennt í tæp 20 ár hefur kennslan verið grunduð á dæmisögum frá Harvard Business School sem eru að jafnaði um 25 síðna langar.

Aðferð rannsóknarinnar er oft tilgreind sem *starfendarannsókn* en höfundur kys að notast við þýðinguna *athafnatengd rannsókn* þar sem kennari rýnir með gagnrýnum og lærdómsmiðuðum hætti í eigin reynslu af dæmisagnakennslunni. Rýnin og greiningarvinnan hefur farið fram á tímabilinu 2024-2026. Sérstaklega var rýnt í reynsluna sem hefur fengist við að kenna ólíkum hópum, þ.e. í BS námi, MS námi og MBA námi.

Niðurstöður eru á þann veg að nemendur hafa bæði gagn og gaman af dæmisögum. Sá hópur sem auðveldast er að kenna eru MS nemendur, en reynslan af kennslu BS nema og MBA nema er öðruvísi og er talsverður munur á öllum hópunum. Til að ná árangri er mikilvægt að aðlaga kennsluna að þessum ólíku hópum og höfundur hefur í kennslu sinni beitt ólíkum aðferðum. Í erindinu verður reynslan rakin og rætt um þann mun sem komið hefur fram á hópum og til hvaða ráða má grípa.

Áhrif þátttöku í Reykjavíkummaraboni á vellíðan: Hvaða áhrif hefur það á hlaupara að hlaupa fyrir góðan málstað?

Þórdís Gísladóttir Prófessor¹, Bang An Assistance Professor², Mikihiro Sato Assistant Professor³

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Ritsumeikan University, Shiga Japan. ³University of Illinois Urbana-Champaign, Champaign, IL, USA

Ágrip | Abstract

Markmið rannsóknarinnar var að skoða hvernig þátttaka í Reykjavíkummaraboninu hefur áhrif á vellíðan þátttakenda og hvernig vellíðan breyttist eftir hlaup. Kannað var bæði frá hedonic sjónarhorni (jákvæðar tilfinningar og lífsánægja) og eudaimonic sjónarhorni (skuldbindingu, félagsleg tengsl, tilgangi og árangri). Einnig var skoðað hvort það væri munur eftir því hvort hlaupið er fyrir gott málefni eða ekki.

Notað var fyrir og eftir rannsóknarsnið (pre-post design) og gögnum var safnað frá þátttakendum í Reykjavíkummaraboninu 2024 ($N=180$). Spurningalistar voru sendir öllum þátttakendum rafrænt í gegnum skráningarkerfi Reykjavíkummarabons. Þátttakendur fengu sendan spurningarlistann á tveimur tímapunktum, einum mánuði fyrir hlaup og síðan tveimur dögum eftir hlaup. Endurteknar mælingar ANCOVA voru notaðar til að prófa rannsóknarspurningarnar.

Rannsóknin sýnir fram á hvernig hlaupaviðburðir á borð við Reykjavíkummarabonið hafa áhrif á vellíðan þátttakenda. Allir hlauparar upplifðu aukningu í jákvæðum tilfinningum og sterkari tilfinningu fyrir árangri eftir viðburðinn. Hins vegar voru það aðeins þeir sem hlupu fyrir góðgerðarmál sem upplifðu marktæka aukningu í skuldbindingu og áhuga. Niðurstöðurnar benda til þess að það að samþætta góðgerðastarf við hlaupaviðburði geti gert upplifun þátttakenda enn innihaldsríkar og gefandi. Niðurstöðurnar sýna að það að hlaupa fyrir góðgerðarmál gagnist ekki aðeins þeim sem njóta stuðningsins heldur veitir hlaupurum einnig einstakan persónulegan ávinning.

„Ég hreinlega get ekki beðið eftir að hefjast handa“: Áhugahvöt og virkni nemenda í háskólanámi

Anna Ólafsdóttir Fyrrverandi dósent, Sólveig Zophoníasdóttir Aðjúnt

Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild

Ágrip | Abstract

Í erindinu verður greint frá tilviksrannsókn á þremur námskeiðum á meistarastigi í kennaranámi við Háskólann á Akureyri. Markmið rannsóknarinnar var að varpa ljósi á upplifun kennaranema af þátttöku í mótun námskeiða sem meðhöfundar námskrár og greina hvernig sú upplifun tengdist áhugahvöt og virkni í námi. Í námskeiðunum komu nemendur að mótun inntaks, skipulags, verkefnavinnu og námsmats. Gagna var aflað með matskvarða, rýnihópaviðtölum, myndupptökum og ígrundunardagbókum. Við greiningu var stuðst við lykilþætti MUSIC-líkans Jones, valdeflingu, gagnsemi, árangur, áhuga og umhyggju, sem rannsóknir hafa sýnt að efli áhugahvöt og virkni nemenda.

Niðurstöður sýndu að nemendur upplifðu aukið sjálfræði og ábyrgð á námi sínu og töldu þátttöku sína í mótun námskrár hafa haft raunveruleg áhrif á námskeiðin. Þeir töldu námið gagnlegt, sýndu aukinn áhuga og trú á eigin getu og upplifðu stuðning og jákvæð samskipti í námsumhverfinu. Jafnframt lýstu þeir aukinni virkni og seiglu þegar þeir tókust á við áskoranir. Á sama tíma komu fram áskoranir tengdar óvissu og aukinni ábyrgð, einkum varðandi námsmat.

Niðurstöðurnar gefa vísbendingar um að þátttaka nemenda í námskrárgerð geti haft jákvæð áhrif á áhugahvöt, eigendahald og virkni í námi. Jafnframt benda þær til að skýr umgjörð og stuðningur kennara skipti máli til að slík samvinna nýtist nemendum og kennurum til þróunar náms og kennslu.

“There Is Always Something”: Migrant Capital, Critical Consciousness, and Adult Education in Icelandic Early Childhood Education and Care

Nichole Leigh Mosty Doktorsnemi

Háskóli Íslands, Deild menntunar og margbreytileika

Ágrip | Abstract

This study examines how adult education (AE) can facilitate inclusion for migrants working in Iceland’s early childhood education and care (ECEC) sector. The aim of the study is to understand how migrant workers experience barriers, whether migrant capital is recognized and mobilized in the workplace, and how AE does or does not support professional advancement and inclusion. Additionally, to examine whether Freire’s critical consciousness is visible in participants’ narratives.

Three participatory focus groups with migrant ECEC staff were conducted with seventeen participants. Sampling was voluntary and a snowball sampling to support diversity among participants. Data was analyzed thematically using a deductive–inductive approach, drawing on Freirean critical consciousness and migrant capital theory as analytical lenses. Findings are presented in triangulation with the policy and statistical data gathered in phase one.

Findings revealed credential devaluation, that ISL2 courses are inaccessible due to cost, timing, and childcare constraints, and informal workplace learning that goes entirely unrecognized by formal AE systems and directors. Participants demonstrated forms of critical consciousness, moving from self-blame toward systemic critique developed through participants navigating exclusion. Migrant capital was consistently present but rarely acknowledged institutionally. The study concludes that Iceland’s AE system is missing its most powerful leverage points for migrant inclusion. Lessons learned point toward the need for an expanded definition of AE that encompasses non-formal and informal workplace learning, ECEC-embedded ISL2 delivered during working hours, and structured recognition pathways that mobilize migrant capital toward genuine professional inclusion.

Developing students' language and literacy through writing instruction

Jennifer Thompson PhD candidate

University of Iceland, School of Education

Ágrip | Abstract

In this two-year participatory action research project, working at the middle secondary level (grades 6–10), a writing curriculum framework is being created that includes all materials teachers need to implement it in their classrooms. Then, 5–7 teachers will receive training in guiding students through the writing process across different text types. Teachers will attend workshops and trainings to learn how to teach writing as a process through a writing workshop model and to manipulate and compose texts alongside students, using think-aloud strategies to model the cognitive, critical thinking, and creative processes involved in writing while supporting literacy.

Through classroom observations, teacher journals, and field notes, the research will follow teachers' growth as writing educators. Additionally, as teachers attend monthly workshops, the research will examine the development of professional learning communities and the role of them in teacher education. The results of the research project will examine students' literacy development to gauge how writing instruction supports literacy growth through examination of student work and student surveys.

The research project is currently in its first stage: curriculum development. By August, I will have created a Personal Narrative and an Argumentation unit for each grade. The second stage begins in August when teachers receive their first training on teaching writing using a document camera, think-aloud methods, and explicit sentence instruction that teaches students to examine writer's craft.

This discussion session will be an opportunity for me to reflect on the process of moving from teacher to researcher facilitator.

Þekking grunnskólanema á íslenskum námsorðaförðum: Árangur íhlutunar og reynsla kennara

Auður Pálsdóttir Dósent, Sigríður Ólafsdóttir Dósent, Ragnar Friðrik Ólafsson Doktorsnemi
Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Meginmarkmið rannsóknarinnar er að styðja grunnskólakennara og færa þeim verkfæri sem byggjast á gagnreyndum aðferðum úr umfangsmiklum íslenskum og erlendum rannsóknum. Tilgangurinn er að efla námsorðaförðu nemenda svo allir geti náð góðum tókum á íslenskri tungu, hvort sem íslenska er móðurmál þeirra eða ekki.

Haustið 2025 tóku í tvígang tæplega 3000 grunnskólanemendur í 7.–10. bekk fernskonar rafræn próf með um sjö vikna millibili. Nemendunum var skipt í tvo sambærilega hópa. Annar fékk kennslu eftir kennsluleiðbeiningum í sex vikur (íhlutunarhópur) en hinn ekki (samanburðarhópur). Lykilprófið var Íslenska námsorðaförðaprófið sem þróað var með þátttöku um 6000 íslenskra grunnskólanemenda árin 2023–2025. Hin prófin snerust um að kanna gildi orðaförðaprófsins, tvö um orðnotkun og eitt um lesskilning.

Í íhlutunarskólunum tóku kennarar þátt í stuttu námskeiði. Kennsluleiðbeiningar voru prófaðar í sex vikur og þeim fylgdu nemendahefti þar sem unnið er með 10 orð í hverri viku af Lista yfir íslenskan námsorðaförðu (LÍNO-2).

Árangur íhlutununarinnar var mjög skýr. Nemendur í 7.–10. bekk íhlutunarskólanna sem fengu kennslu eftir kennsluleiðbeiningum og unnu skipulega í verkefnaheftunum sýndu marktækar framfarir í orðaförðu orða í lagi 2, miðað við mælingar í for- og eftirprófum, hvort sem íslenska er móðurmál þeirra eða ekki. Í samanburðarskólunum urðu ekki slíkar framfarir. Í viðtölum við um 50 kennara í íhlutunarskólunum komu fram sterkar vísbendingar um að því markvissar sem kennarar fylgdu kennsluleiðbeiningunum þeim mun meiri urðu framfarir hjá nemendum.

Kennsluleiðbeiningarnar og nemendaheftin verða birt í opnum aðgangi á vef haustið 2026.

Gervigreind í háskólakennslu: Notkun, viðhorf og munur milli kennarahópa við Háskóla Íslands

Sigurbjörg Jóhannesdóttir Aðjunkt / Kennsluráðgjafi¹, Ásta Bryndís Schram Dósent / Kennsluþróunarstjóri²

¹Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið / Kennslumiðstöð. ²Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið / Kennslumiðstöð

Ágrip | Abstract

Með tilkomu gervigreindar hefur kennsluumhverfi háskóla breyst, ekki síst hvað varðar námsmat. Til að háskólar geti stutt kennara markvisst er mikilvægt að skilja ekki aðeins hvort þeir nota gervigreind, heldur einnig hvernig notkun og viðhorf eru breytileg eftir fræðasviðum og lýðfræði kennara. Í þessari rannsókn er sjónum beint að notkun kennara við Háskóla Íslands á gervigreind í kennslu og viðhorfum þeirra til notkunar kennara og nemenda á gervigreind.

Spurningakönnun var send til 2.003 kennara við HÍ, þar á meðal stundakennara, frá júní til september 2025. Nothæf svör bárust frá 339 kennurum, sem jafngildir 17% svarhlutfalli; meðal fastráðinna kennara var svarhlutfallið 33%. Könnunin innihélt 79 Likert-kvarða atriði og sex opnar spurningar. Meginleg gögn voru greind með lýsandi tölfræði, Kayser-Meyer-Olkin áreiðanleikaprófun, Principal Component þáttagreiningu, Kruskal-Wallis H prófum og Mann-Whitney prófum. Opín svör voru greind með þemagreiningu.

Þáttagreining leiddi í ljós fjórtán þætti með samtals 44 fullyrðingum: sex þætti um notkun gervigreindar, sex um viðhorf og tvo um áskoranir. Niðurstöður sýndu marktækan mun milli fræðasviða í ellefu þáttum af fjórtán. Kennarar sem kenndu einnig í fjarnámi notuðu gervigreind marktækt meira í hugmyndavinnu, undirbúningi kennslu, námsmati, margmiðlun og aðlögun náms. Kennarar 50 ára og eldri og konur voru marktækt jákvæðari gagnvart notkun gervigreindar en kennarar 49 ára og yngri og karlar.

Niðurstöðurnar sýna að innleiðing gervigreindar í háskólakennslu er ólík eftir fræðasviðum, kennsluháttum og manntalsfræðilegum þáttum kennara. Þær undirstrika þörf fyrir markvissan, sveigjanlegan og fræðasviðsbundinn stuðning, þar sem kennarar fá tíma, leiðbeiningar og samstarfsvettvang til að þróa ábyrga og kennslufræðilega ígrundaða notkun gervigreindar.

Áskoranir háskólakennara á tímum gervigreindar: Siðferði, traust og kennslufræðilegur stuðningur

Ásta Bryndís Schram Dósent / Kennsluþróunarstjóri¹, Sigurbjörg Jóhannesdóttir Aðjunkt / Kennsluráðgjafi²

¹Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið / Kennslumiðstöð. ²Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið / Kennslumiðstöð

Ágrip | Abstract

Markmið rannsóknarinnar var að skoða þær áskoranir sem kennarar við Háskóla Íslands upplifa í tengslum við notkun gervigreindar í námi og kennslu. Spurt var um siðferðileg álitamál, traust og þær kennslufræðilegu og hagnýtu hindranir sem gætu haft áhrif á innleiðingu tækninnar í háskólastarfi.

Spurningakönnun var send til 2.003 kennara við HÍ, þar á meðal stundakennara, frá júní til september 2025. Nothæf svör bárust frá 339 kennurum. Könnunin innihélt 79 Likert-kvarða atriði og sex opnar spurningar. Meginindleg gögn voru greind með lýsandi tölfræði, Kayser-Meyer-Olkin áreiðanleikaprófun, Principal Component þáttagreiningu, Kruskal-Wallis H prófum og Mann-Whitney prófum. Opin svör voru greind með þemagreiningu.

Þáttagreining leiddi í ljós tvo meginþætti áskorana: annars vegar siðferðilegar áskoranir og traust á svörum gervigreindar og hins vegar áskoranir við að nota gervigreind í kennslu. Kennarar höfðu einkum áhyggjur af óábyrgri notkun nemenda, fleipri gervigreindar, persónuvernd, hlutdrægni, skorti á leiðbeiningum, takmarkaðri þekkingu, ónógum stuðningi og ójöfnu aðgengi að verkfærum. Marktækur munur kom fram milli fræðasviða í báðum meginþáttum. Greiningar á bakgrunnsbreytum sýndu að konur, kennarar 50 ára og eldri og kennarar með lengri kennslureynslu upplifðu meiri áskoranir við notkun gervigreindar í kennslu. Enginn marktækur munur kom fram varðandi siðferðislegar áskoranir.

Niðurstöðurnar sýna að áskoranir kennara eru tæknilegar, siðferðilegar og kennslufræðilegar og tengjast ólíkum aðstæðum kennara og fræðasviða. Þær kalla á skýra stefnu, öruggt aðgengi að verkfærum, markvissa þjálfun, fræðasviðsbundinn stuðning og samstarfsvettvang þar sem kennarar geta þróað ábyrga notkun gervigreindar.

Duftlitagerð „lake-pigment“ úr jurtum í nærumhverfinu fyrir textíl

Soffía Magnúsdóttir framhaldsskólakennari og stundakennari við HÍ

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Textíliðnaðurinn er einn sá mest mengandi í heiminum á eftir olíuiðnaðinum og geirinn leitar því stöðugt að vistvænni lausnum sem skáka hefðbundnum framleiðsluaðferðum. Markmið þessarar rannsóknar var að kanna hvort innlendar jurtir úr nærumhverfinu gætu hentað sem sjálfbær litarefni í textílþrykki. Hefðbundin kemísk litarefni, sem notuð eru við silki- og blokkþrykk, eru almennt talin óheilnæm og krefjast hlífðarbúnaðar á borð við grímur við blöndun. Með hliðsjón af sögulegum hefðum og nýstárlegum lífrænum aðferðum listamanna í samtímanum, var ákveðið að nýta aðgengilegt og staðbundið hráefni beint úr eldhúsinu og garðinum.

Í rannsókninni var mótuð rannsóknaráætlun sem byggði á svokallaðri „lake-pigment“ aðferð, sem er aldagömul tækni við framleiðslu náttúrulegra duftlita. Sex ólíkar tegundir jurta voru valdar til prófunar. Þær voru prófaðar á fjórum mismunandi textílefnum með ólíkum festum til að greina ítarlega hvernig litarefni og trefjar vinna saman.

Helstu niðurstöður rannsóknarinnar sýna að þessi aldagamla aðferð hentar mjög vel og getur stuðlað að vistvænnu textílþrykki í framtíðinni. Prófanir leiddu þó í ljós að náttúrulegir bindar, eins og sojamjólk, skiluðu daufum lit á dýratrefjar á borð við ull og silki. Textílþrykklitir með hvítum grunni reyndust hins vegar koma sérlega vel út og draga fram eiginleika duftlitanna. Lokaafurð þessa verkefnis er hagnýtur bæklingur sem geymir sögulegt yfirlit og uppskriftir að náttúrulegum þrykklitum. Erindinu er ætlað að hvetja kennara, hönnuði og áhugafólk til að nýta vistvænni litarefni og innleiða sjálfbærni.

Perlusaumur í bókarformi

Agatha Mist Atladóttir MT meistaranemi MVS HÍ

MVS HÍ, MVS HÍ faggreinadeild

Ágrip | Abstract

Lokaverkefni höfundar í B.Ed.-námi fjallaði um perlusaum sem skreytiaðferð og hvernig hægt væri að nýta hann í kennslu og niðurstaða þeirrar rannsóknar sýndi að nemendur í grunnskóla eru færir um að vinna perlusaumsverkefni sem hentar þeirra getu, frá einföldum verkefnum á yngsta stigi yfir í flóknari verkefni á unglingastigi. Upphafið má rekja til verkefnis í námskeiði í textíl og hönnun við HÍ, þar sem kynntar voru fjölbreyttar textílaðferðir og nemar fengu síðan að rannsaka og sérhæfa sig í valinni aðferð. Höfundur ákvað að velja aðferð sem hann hafði ekki prófað og varð perlusaumur fyrir valinu. Fljótlega kom í ljós að lítið var til af íslensku fræðslu- og kennsluefni um perlusaum sem skreytiaðferð. Höfundur hefur í nokkur ár stundað perlusaum í ýmsum smágerðum verkum og kennt nemendum sínum í öllum árgöngum með góðum árangri. Í ljósi þessa var ákveðið að skrifa bók um perlusaum með það að markmiði að miðla þekkingu, leiðbeiningum og innblæstri til þeirra sem vilja kynnast perlusaumi og prófa sig áfram í þessari fallegu handverksaðferð. Perlusaumur er fingerð og heillandi handverksaðferð þar sem perlur eru saumaðar á efni til að skapa einstök mynstur og skreytingar. Bókin er sú fyrsta sinnar tegundar um perlusaum sem gefin er út hér á landi. Í erindinu er farið yfir rannsóknina á bak við bókina og gerð hennar. Fjallað er um verkefnavalið og niðurröðun verkefna eftir erfiðleikastigi, útskýrðar ýmsar gerðir af perlum, mismunandi aðferðir við perlusaum og aðrar útsaumsaðferðir sem nýttar eru með perlusaum.

Mikilvægi handverksþekkingar í akademískum rannsóknum á fatnaði fyrri tíma.

Guðrún Hildur Rosenkjær MA í sagnfræði

Annríki og Þjóðminjasafn Íslands, Annríki - þjóðbúningagerð

Ágrip | Abstract

Faldbúningur frá um 1800 sem nú er á sýningu Þjóðminjasafns Íslands á sér afar sérstaka sögu en hann er nú í eigu Victoria og Albert Museum í London. Búningurinn er elsti varðveitti faldbúningurinn og er hann afar ríkulegur, hlaðinn fögru handverki og skarti, enda brúðarbúningur í eigu Stephensen fjölskyldunnar.

Í Annríki – þjóðbúningar og skart starfa hjónin Hildur kjólameistari, klæðskeri og sagnfræðingur og Ási gullsmiður. Þau hafa unnið fjölda endurgerðarverkefna á undanförnum áratugum en stærsta verkið er endurgerð brúðarbúningsins sem hófst árið 2001 með blómstursaumi í pilsu og svuntu. Árið 1999 heimsótti Hildur V&A Museum og frá fyrstu stundu var hún ákveðin í að endurskapa búninginn en til þess þurfti hún að læra fjölbreytt handverk og saumaaðferðir. Ási lauk námi í gullsmíði árið 2015 og hefur hann smíðað stóran hluta skartsins við búninginn. Endurgerði búningurinn er nú einnig til sýnis á Þjóðminjasafninu. Verkferlið við búningagerðina krafðist aukinnar þekkingar á fleiri sviðum en handverki og hóf Hildur sagnfræðinámið árið 2008 og hefur síðan stundað akademískar rannsóknir og endurgerð á sögulegum fatnaði. Hildur hefur nú lokið MA-prófi í sagnfræði þar sem hún vann rannsókn á þjóðbúningum á fatnaði frá 18. og 19. öld. Í þeirri rannsókn vann hún með nýja og áhugaverða aðferðafræði sem sýnir fram á mikilvægi samstarfs handverks- og fræðafólks í slíkum rannsóknum. Í erindinu mun Hildur segja frá endurgerðarferli Viðeyjarbúningsins eins og hann er jafnan nefndur í Annríki og ræða mikilvægi handverks sem rannsóknaraðferðar.

Bók um skapandi fígúruhekl

Anna Dís Árnadóttir Textílkennari og MT gráða MVS HÍ

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið, faggreinadeild

Ágrip | Abstract

Viðfangsefnið er námsbók sem fjallar um skapandi fígúruhekl fyrir nemendur í grunnskóla. Bókin er tilvalin fyrir bæði byrjendur og lengra komna í hekli og hentar því öllum aldurstigum grunnskólans. Nemendur læra helstu grunnaðferðir í hekli og að hekla sína eigin fígúru. *Skapandi fígúruhekl* er bók sem fjallar um fimm heklaðar fígúrir og með bókinni fylgja uppskriftir, leiðbeiningar og myndir sem sýna vinnuferlið. Hver fígúra er sögupersóna sem hefur nafn, áhugamál og sögu sem hægt er að nota sem kveikju að kennsluverkefninu. Hver fígúra hefur mismunandi erfiðleikastig þannig að nemendur geta valið fígúru úr bókinni sem grunn og aðlagð fígúruna að eigin hugmyndum. Með uppskriftunum eru ljósmyndir af vinnuferlinu sem styðja við uppskriftina og leiðbeiningarnar. Með hverri fígúru fylgja nokkrar uppskriftir því hver hluti fígúrunnar er ein uppskrift, t.d. höfuð, búkur, eyru og fætur. Einnig eru leiðbeiningar um samsetningu og frágang fyrir hverja fígúru sem segja til um í hvaða röð eigi að sauma fígúruna saman. Í verkefnaheftinu skrifa nemendur stutta sögu um fígúruna sína, teikna mynd af fígúrunni, ígrunda vinnuferlið og hvernig verkefnið gekk. Með verkefnaheftinu fylgja fjölbreytt verkefni sem styðja við orðaforða nemenda í textílmennt eins og orðaleit, krossgáta og orðarugl. Í erindinu er fjallað um rannsóknina á bak við gerð bókarinnar; fígúruheklið, skipulag og uppröðun á innihaldi eftir erfiðleikastigi og hönnun bókarinnar.

Íðorð um hekl: Íðorðanefnd um hannyrðir

Guðrún Hannele Henttinen Textílkennari og verslunareigandi¹, Herborg Sigtryggsdóttir Vefnaðarkennari², Ásdís Jóelsdóttir Lektor³

¹Íðorðanefnd á vegum Stofnunar Árna Magnússonar. ²Íðorðanefnd á vegum Stofnunar Árna Magnússonar. ³MVS HÍ og Íðorðanefnd á vegum Stofnunar Árna Magnússonar

Ágrip | Abstract

Íðorðanefnd um hannyrðir hefur starfað í yfir áratug á vegum Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. Markmiðið með íðorðasafninu er að varðveita og samræma orðanotkun innan faggreinarinnar, m.a. vegna útgáfu á bókum, uppskriftum og birtinga á netinu, en líka hins talaða máls. Stöðugt bætast við ný orð og íðorðasöfn því í stöðugri mótun.

Íðorðanefndin hefur þegar safnað orðum yfir þrjón, eða um 450 orð, og undanfarið hefur verið unnið að því að safna orðum yfir hekladferðina. Í rannsókninni hefur verið lögð áhersla á að skoða allar heklbækur á íslensku og eru þær elstu frá því á seinni hluta 19. aldar.

Útgefnar bækur um hekl eru mun færri en um þrjón. Heklorðin eru líka færri, m.a. vegna þess að heklæknin byggir á mun takmarkaðri grunni en þrjöntæknin. Nú þegar hafa verið tekin saman um 200 orð yfir hekl á íslensku. Í rannsókninni kom fljótt í ljós að mörg heklorð á íslensku eiga við sömu heklæknina og stafar það helst af skorti á bókum og skriflegum uppskriftum um hekl, þannig að í hvert sinn sem skrifa átti hekluppskrift eða þýða þær yfir á íslensku, voru búin til ný orð í stað þess að kanna hvaða orð hefðu verið notuð áður. Engin orð hafa verið útilokuð, heldur er valið að hafa eitt aðalorð og síðan eru hin með sömu merkingu höfð sem samheiti. Í erindinu verður farið yfir notkun og innihald íðorðasafnsins, uppsetningu þess, skiptingu í orðflokka sem og skilgreiningar orða og skýringar.

Sjálfbær endurvinnsluframleiðsla

Selma Ragnardóttir klæðskeri og kjólameistari, Inga Hrönn Kristjánsdóttir Textílhönnuður

Loopable - Selma Ragnardóttir og Inga Hrönn Kristjánsdóttir, Loopable - Selma Ragnardóttir og Inga Hrönn Kristjánsdóttir

Ágrip | Abstract

Höfundar eru stofnendur sprotafyrirtækisins Loopable, eftir að hafa verið valdir úr hópi fjölda umsækjenda á sjálfbærninámskeið á vegum Hringiðu - Klak. Höfundar hafa sameiginlega ástríðu fyrir endurvinnslu og sjálfbærni og eru einnig báðar nemar í Háskólanum á Bifröst. Markmiðið með fyrirtækinu Loopable er að loka hringnum í textíliðnaði með því að endurvinna ónothæfan fatnað og textíl og gera úr því einstakt og söluvænlegt garn. Þær eru enn í þróunarfasa en ferlið sjálft er flókið og kallar á fræðslu, sérþekkingu og fjármagn, þar sem textíllinn fer í þar til gert ferli með mismunandi vélum og tækni. Garnið mun koma á markað héraðs innan tveggja ára og er þar verið að sinna áhuga og ört vaxandi markaði í þjóðni, hekli og vefnaði héraðs. Markmiðið er einnig að stuðla að sjálfbærri framleiðslu, minni sóun og endurnýtingu, efla ábyrga neyslu og lengja notkunartíma textíla. Í erindinu fjalla höfundarnir um aðdragandann að stofnun fyrirtækisins, rannsókinu og niðurstöðum og hvert ferðinni verður heitið í framhaldinu.

Íslenskt fagorðasafn – fatatíska – fatagerð – fatahlutar – fataflokkar

Ásdís Jóelsdóttir Lektor í textíl og hönnun

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið, faggreinadeild

Ágrip | Abstract

Íslenskt fagorðasafn yfir fræðasvið fatagerðar er fyrsta sinnar tegundar hér á landi. Unnið hefur verið að verkinu frá árinu 2021. Orðasafnið inniheldur rúmlega 4000 fagorð á íslensku og ensku ásamt orðskýringum. Markmiðið með orðasafninu er að útskýra í orðum yfirgripsmikið fræðasvið fata- og textílgreinarinnar, enda á fataflóran sér djúpa tengingu við sögu og samfélag aftur í aldir og áratugi. Markmiðið er að viðhalda menningararfleifi í fatagerð og fatahönnun og veita góða yfirsýn yfir þekkingar- og kunnáttusvið greinarinnar. Orðasafnið sýnir fram á flókið ferli fatagerðar frá hugmynd að fullvinnslu og ýtir undir hugmyndaauðgi og nýsköpun við hönnun og gerð fatnaðar. Orðasafnið er þannig mikilvægt uppfléttirit fyrir hönnuði, nemendur, kennara og áhugafólk um hönnun og sögu og mun því nýtast sem mikilvæg undirstaða fyrir þróun faggreinarinnar og menntun á öllum skólastigum, útgáfu fag- og námsbóka og rannsókna á sviðinu. Bókin er ríkulega myndskreytt af höfundi með handunnum klippimyndum af klæðnaði fólks frá örófi alda og áratuga til tískuklæðnaðar vorra daga. Klippimyndirnar eru fremur táknmyndir höfundar fremur en að vera raungerðar fyrirmyndir. Í erindinu verður fjallað um rannsóknarferlið og niðurstöður í samhenginu; orð, texti og myndir.

Að velja rétt fyrir barnið: Hinsegin foreldrar og ábyrgðarvæðing í sæðisgjafavali

Karen Ástudóttir Kristjánsdóttir Doktorsnemi

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Á Íslandi hafa hinsegin einstaklingar formlegan rétt til að eignast barn með tæknifrjóvgun, sem er mikilvægur hlekkur í baráttu fyrir jafnræði í fjölskyldumálum. Hjá þeim sem þurfa gjafasæði verður val á sæðisgjafa hluti af ferlinu. Slíkt val fer þó ekki fram í hlutlausu rými, heldur mótask af samfélagslegum viðmiðum og markaðsvæddu valumhverfi sæðisbanka. Í erindinu er sjónum beint að frásögnum hinsegin foreldra af sæðisgjafavali og þær greindar í víðara samfélagslegu samhengi. Erindið byggir á 20 eigindlegum viðtölum við hinsegin einstaklinga og þör sem hafa reynslu af tæknifrjóvgun, samtals 28 þátttakendur. Viðtölin voru greind með ígrundaðri þemagreiningu. Niðurstöður sýna að viðmælendur upplifðu sæðisgjafaval sem hluta af foreldraábyrgð sinni gagnvart framtíðarbarni. Útlit og líkindi við foreldra voru skilin sem leið til að draga úr sýnilegum mun og verja barnið gegn mögulegri jaðarsetningu. Leit að líkindum birtist þannig sem umhyggja, en tengdist um leið forréttindum, einkum hvítleika og viðurkenndum hugmyndum um fjölskyldulíkindi. Þegar viðmælendur ræddu um persónulýsingar og aðrar slíkar upplýsingar frá gjöfunum færðist athyglin gjarnan að siðferðislegum hvötum þeirra til sæðisgjafarinnar. Gjöfum sem vísuðu til erfðayfirburða eða sjálfhverfu var hafnað, en góðvild og hversdagsleg hjálpssemi voru metin jákvætt. Valumhverfið sjálft og valkostirnir sem slíkir voru síður gagnrýnd. Álykta má að sæðisgjafaval sé vettvangur ábyrgðarvæðingar þar sem foreldrar axla höfuðábyrgð á margslunginni ákvörðun. Hún er lesin sem valfrelsi og persónuleg forgangsörðun í þágu framtíðarbarns, en mótask jafnframt af einstaklingsvæddri foreldraábyrgð og ríkjandi hugmyndum um félagslega viðurkenningu.

Mikilvægi málþroskamælinga í leikskólanum

Jóhanna Thelma Einarsdóttir Prófessor¹, Patrekur Örn Gestsson Rannsóknamaður², Þóra Másdóttir Dósent¹

¹Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið. ²Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið

Ágrip | Abstract

Bæði Sameinuðu þjóðirnar og OECD hafa lagt ríka áherslu á mikilvægi leikskólans til að jafna aðstöðumun barna. Að geta tjáð sig og átt í samskiptum við aðra eru grundvallarmannréttindi og eru leikskólakennarar í lykilaðstöðu við að efla málþroska allra barna. Á Íslandi leita foreldrar til leikskólans ef þeir hafa áhyggjur af þroska barna sinna en í mörgum öðrum löndum gegnir heilsugæslan þessu hlutverki. LANIS skimunarlistinn hefur verið í þróun í nokkur ár en vöntun hefur verið á áreiðanlegum og réttmætum mælitækjum til að skoða málþroska barna við þriggja ára aldur. LANIS listinn samanstendur af þremur þáttum sem athuga almennan málþroska, orðaforða, og máltjáningu. Niðurstöður byggja á tilviljunarkenndu úrtaki sem var valið af landinu öllu vorið 2024. Bæði foreldrar og leikskólakennarar fylltu út listann fyrir samtals 1178 börn. Réttmæti listans var kannað með því að leggja fyrir 266 börn stöðluð próf og taka málsýni. Í ljós kom að bæði foreldrar og leikskólakennarar voru áreiðanlegir matsmenn og mat þeirra á málþroska barnanna var í samræmi við niðurstöður staðlaðra prófa (Málfærni Ungra Barna, Máhljóðapróf Þóru Másdóttur) og málsýna (fylgnin var $r = 0.499-0.695$). Marktæk fylgni var milli svara foreldra og leikskólakennara þó að foreldrar teldu að málfærni barna sinna væri almennt betri en kennarar. Allir þættir listans reyndust nákvæmir en hann var nákvæmastur við mat á börnum á aldrinum frá 3;1 til 3;4 ára í þættinum almennur málþroski. Þessar niðurstöður sýna að LANIS listinn er bæði áreiðanlegur og réttmætur við að skoða málþroska barna við þriggja ára aldur.

Spáir LANIS fyrir um málfærni barna?

Birgitta Kristín Bjarnadóttir Meistaraniemi¹, Jóhanna Thelma Einarsdóttir Prófessor¹,
Patrekur Gestsson Rannsóknamaður¹, Signý Gunnarsdóttir Talmeinafræðingur²

¹Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið. ²Miðstöð menntunar og skólaþjónustu

Ágrip | Abstract

Skimun veitir færi á að greina börn sem eru í aukinni áhættu á frávikum í málþroska, þannig að hægt sé að veita þeim viðeigandi þjónustu og stuðning. Valdir voru tveir hópar þátttakenda úr stöðlunarhópi LANIS skimunarlistans, annars vegar 26 börn sem voru metin í áhættu og hins vegar 25 börn sem höfðu ekki verið metin í áhættu. Málþroskaprófið MELB var lagt fyrir börnin um 21 mánuði eftir að foreldrar og leikskólakennarar höfðu fyllt út LANIS skimunarlistann. Forspárréttmæti skimunarlistans var metið með því að reikna fylgni og skimunarnákvæmni málþroskahluta LANIS (Um mál- og talþroska og Orð) og niðurstöður LANIS við staðlaða málþroskaprófið MELB. Þá svöruðu foreldrar og leikskólar einnig stuttum spurningalista um hvernig brugðist hefði verið við niðurstöðum LANIS. Niðurstöður sýndu almennt sterka tölfræðilega marktæka fylgni milli LANIS skimunarlistans og málþroskaprófsins MELB. Fylgni milli mál- og talþroska og heildarmálþroskatölu var $r=0,70$ samkvæmt foreldramati og $r=0,74$ samkvæmt mati leikskólakennara. Fyrir orðaforða var fylgnin $r=0,71$ hjá foreldrum og $r=0,72$ hjá leikskólakennurum. Þá var fylgni milli orðaforða og prófþáttarins merkingarfræði á MELB $r=0,68-0,75$. Aðgreiningargeta skimunarinnar var góð. Fyrir mál- og talþroska var AUC=0,82 (foreldrar) og 0,87 (leikskóli), fyrir orðaforða var AUC=0,84 (foreldrar) og 0,86 (leikskóli). Þeir foreldrar og leikskólakennarar sem svöruðu spurningalistanum voru almennt jákvæðir gagnvart LANIS listanum, flestir sammála niðurstöðunum ásamt því að meirihluti barna í áhættu fékk íhlutun. Niðurstöður benda til þess að LANIS hafi gott forspárréttmæti auk þess að sýna góða skimunarnákvæmni, þar sem næmi var hátt og sértækni viðunandi.

Þekking og greining foreldra og leikskólakennara á stami leikskólabarna

Jóhanna Kristbjörg Helgadóttir Talmeinafræðingur, Jóhanna Thelma Einarsdóttir Prófessor,
Ragnar Hjörvar Hermannsson

Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið

Ágrip | Abstract

Markmið rannsóknarinnar var að kanna þekkingu foreldra og leikskólastarfsfólks á stami hjá leikskólabörnum en stam er algeng taltruflun sem kemur yfirleitt fram snemma í barnæsku, oftast á aldrinum 2 til 5 ára. Kveikjan að þessari rannsókn voru niðurstöður rannsóknar með LANIS-skimunarlistanum frá 2024 sem höfðu bent til þess að foreldrar og leikskólakennarar væru ekki sammála um hvort tiltekið barn stamaði eða ekki. Þátttakendur voru foreldrar og leikskólakennarar þeirra barna sem höfðu tekið þátt í LANIS árið 2024. Gagna var aflað með tveimur rafrænum spurningalistum, annars vegar fyrir foreldra og hins vegar fyrir leikskólastarfsfólk. Í þeim voru bæði lokaðar og opnar spurningar um stam barnsins og almenna þekkingu þátttakenda á stami, meðal annars einkenni þess, algengi og mögulegar orsakir. Samtals voru 136 þátttakendur í rannsókninni, þar af 80 foreldrar (af 200 í úrtaki) og 56 leikskólastarfsfólk. Niðurstöðurnar sýndu að leikskólastarfsfólk hafði marktækt meiri þekkingu á stami en foreldrar hvað varðar algengi, erfðapætti og tengsl málþroska og stams og þekkti marktækt betur til einkenna stams. Niðurstöður sýndu jafnframt að ef foreldrar hafa áhyggjur af stami barna sinna þá leita þeir mun frekar til starfsfólks leikskólanna en til starfsfólks heilsugæslunnar. Báðir hópar tengdu stam við kvíða hjá börnunum. Af rannsókninni má draga þá ályktun að mismunandi þekking og skilningur foreldra og leikskólastarfsfólks geti að hluta til skýrt það ósamræmi sem kom fram í LANIS-rannsókninni um hvort barn stamaði eða ekki. Niðurstöðurnar benda jafnframt til þess að aukin fræðsla um stam gæti verið gagnleg fyrir bæði foreldra og leikskólastarfsfólk.

LANIS málþroskaskimun fyrir þriggja ára og fjöltyngd börn: Reynolds af fyrirlögn á heimamáli barna

Signý Gunnarsdóttir Talmeinafræðingur¹, Þóra Sæunn Úlfisdóttir Talmeinafræðingur²

¹Miðstöð menntunar og skólabjónustu. ²Miðja máls og læsis

Ágrip | Abstract

LANIS málþroskaskimun fyrir þriggja ára börn er nú í innleiðingu í leikskólum um land allt. Eitt af meginmarkmiðum skimunarinnar er að skapa tækifæri til að bregðast snemma við ef börn þurfa stuðning við málþroska. Jafnframt er lögð áhersla á að mat á málþroska fjöltyngdra barna taki bæði mið af íslensku og heimamáli þeirra. Með því skapast umræðugrundvöllur milli leikskólakennara og foreldra um málþroska barna. Niðurstöðurnar gefa upplýsingar um hvernig börnum gengur að læra íslensku og heimamálið/in. Hægt er að ræða um mismunandi þætti málþroskans s.s. um tal- og málþroska, orðaforða og málhljóðamyndun. Með LANIS skapast grundvöllur til samtals um það sem börnin geta vel og það sem þau þurfa stuðning við. Í þessu erindi verður fjallað um reynslu af innleiðingu á LANIS með sérstakri áherslu á skimun á málþroska fjöltyngdra barna. Erindið byggir á upplýsingum frá leikskólum sem hafa tekið þátt í tilraunainnleiðingu á LANIS. Fjallað verður um það hvernig fyrirlögn skimunar hjá fjöltyngdum börnum hefur verið háttað með sérstakri áherslu á samstarf við foreldra og notkun þýddra skimunarlista. LANIS hefur verið þýddur á 34 tungumál en er eingöngu staðlaður á íslensku. Helstu niðurstöður benda til að niðurstöður LANIS geti stutt og eflt samstarf leikskólakennara og foreldra um málþroska barna. Skimunarlistinn hefur einnig reynst gagnlegt verkfæri við ákvarðanatöku um áframhaldandi stuðning og íhlutun í kjölfar mats. Reynslan af innleiðingunni undirstrikar jafnframt mikilvægi samstarfs við foreldra þegar meta á málþroska fjöltyngdra barna.

„...ef að allir héldu áfram að hegða sér eins og þau væru ein í heiminum þá myndi allt fara til fjandans...“: Hnattræn borgaravitund ungs fólks í UNESCO framhaldsskólum á Íslandi

Guðrún Birna Guðmundsdóttir Doktorsnemi

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Um allan heim starfar fjöldinn allur af leik-, grunn- og framhaldsskólum undir alþjóðlegu samstarfsneti UNESCO með það að markmiði að efla hnattræna vitund, þekkingu og skilning ungs fólks m.a. með því að leggja áherslu á mikilvægi mannréttinda, friðar og sjálfbærni. Þessi rannsókn varpar ljósi á hvernig nemendur í íslenskum UNESCO framhaldsskólum skilja og taka afstöðu til hnattrænna áskorana í ofangreindum anda og hvaða leiðir þeir sjá til borgaralegrar þátttöku. Sérstaklega var lögð áhersla á hvaða vettvang þeir telja áhrifaríkastan, hvort þeir upplifi tækifæri til samfélagslegra áhrifa og hvernig þeir meta ábyrgð einstaklingsins í hnattrænu samhengi. Rannsóknin byggði á eiginlegri sögulokaaðferð (e. *story completion method*) en alls fengust sögur frá tæplega 100 nemendum úr fjórum íslenskum UNESCO framhaldsskólum. Í niðurstöðum kemur í ljós að borgaravitund ungs fólks endurspeglast fyrst og fremst í gegnum umhverfis- og loftslagsmál. Þátttakendur lýsa fjölbreyttum leiðum til að takast á við áskoranir heimsins, þar sem velgengni, völd og áhrif koma við sögu. Þau telja mörg að kerfisbreytinga sé þörf til þess að takast á við hnattrænar áskoranir en eru einnig meðvituð um mikilvægi einstaklingsbundinna aðgerða. Framtíðaróvissa og persónulegar áskoranir virðast hafa áhrif á borgaravitund svo ungmenni eru ekki aðeins að leita leiða til að takast á við hnattrænar áskoranir heldur einnig að finna sinn stað í samfélaginu. Niðurstöður undirstrika mikilvægt hlutverk skóla við að efla hnattræna vitund og einkum og sér í lagi að auka fjölbreytt tækifæri ungs fólks til borgaralegrar þátttöku.

Gervigreindarstýrt fyrirspurnakerfi sem greinir nemendur í brottfallshættu: Evrópuverkefnið stAl

Kristín Harðardóttir Rannsóknarstjóri¹, Ellen Dröfn Gunnarsdóttir Teymisstjóri²

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Menntavísindastofnun, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Brottfall úr námi er flókin áskorun og er hlutfall þess hátt á Íslandi miðað við önnur Evrópulönd. Markmið stAl verkefnisins, sem styrkt er af Erasmus+ áætlun Evrópusambandsins, er að draga úr brottfalli með því að þróa gervigreindarstýrt fyrirspurnakerfi sem greinir nemendur í brottfallshættu. Verkefnið er samstarf sjö háskóla og stofnana frá sex löndum: Íslandi, Kýpur, Belgíu, Ítalíu, Portúgal og Rúmeníu.

Fyrirspurnakerfið er ætlað kennurum og öðru starfsfólki skóla til að styðja við greiningu á áhættuþáttum sem auka líkur á brottfalli hjá nemendum. Í erindinu verður frumgerð kerfisins kynnt, en hún hefur verið þjálfuð með gögnum frá öllum sex þáttökulöndunum. Kerfið er keyrt í lokuðu umhverfi fyrir hvern skóla til að tryggja að öllum persónuverndarákvæðum sé fylgt. Gögnin sem notuð voru til að þjálf líkanið geyma margs konar upplýsingar um nemendur, svo sem félagslega stöðu, menntun foreldra, einkunnir, mætingu og fleira.

Einnig verður rætt um hvernig þjálfun skólastarfsfólks í notkun kerfisins fer fram. Kerfið er hannað til að vekja athygli á nemendum í brottfallshættu svo hægt sé að beita snemmtækri íhlutun í kjölfarið, en því er ekki ætlað að koma í staðinn fyrir faglegt mat starfsfólks. Loks verða rædd möguleg áhrif kerfisins, siðferðilegur rammi í kringum gagnastjórnun og persónuvernd, ásamt framtíðaráætlunum um raunverulegar prófanir og frekari þróun með samstarfsaðilum til að meta virkni þess í skólastarfi.

Líf sem er lífsins virði: Námssamfélag háskólakennara

Karen Rut Gísladóttir Prófessor¹, Hervör Alma Árnadóttir Prófessor²

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Háskólakennarar miðla ekki aðeins fræðilegri þekkingu, heldur einnig þeim gildum og viðhorfum sem þeir láta í ljósi í samskiptum og kennsluháttum. Til að skapa nemendum námssamfélag til að takast á við nýjar hugmyndir, endurmeta eigin viðhorf og tileinka sér gagnrýna og skapandi hugsun er mikilvægt að háskólakennarar hafi tækifæri til að rýna í eigin fagmennsku, skoða áhrif kennsluhátta sinna og þróa aðferðir sem stuðla að námssamfélagi sem byggir á virðingu, samkennd, jafnræði og inngildingu.

Skólaárið 2025-2026 tóku 10 háskólakennarar við Menntavísindasvið þátt í verkefninu „Líf sem er lífsins virði: Námssamfélag háskólakennara.“ Áherslur námssamfélagsins byggja á hugmyndum Life Worth Living sem þróaðar voru við Yale háskóla og síðar aðlagðar að evrópsku samhengi. Nálgunin byggir á opnum samræðum um nokkrar af grundvallarspurningum lífsins: Gagnvart hverjum ber ég ábyrgð? Hvernig eigum við að breyta? Hvaða hlutverki gegnir sorg og þjáning í góðu lífi? Hvað ættum við að gera þegar okkur mistekst? Hvernig líður okkur þegar við lifum vel?

Þátttaka fólst í sex mislöngum vinnustofum. Þátttakendur unnu með texta frá ólíkum menningarheimum. Í gegnum vegferðina var haldið utan um og rýnt í gögn sem urðu til með aðferðum starfstengdrar sjálfsrýni. Í þessu erindi gerum við grein fyrir hvernig við nýtum hugmyndir Life worth living og starfstengda sjálfsrýni til að skapa háskólakennurum tækifæri til að setja í orð og ígrunda það sem er þeim kært í lífi og starfi, fyrir hvað þeir vilja standa sem fagmenn og hvaða skref þeir þurfa að stíga til að verða þeir fagmenn sem þá dreymir um að vera.

"Heiti potturinn": Skynvænt og inngildandi námsrými í almennum grunnskóla fyrir alla nemendur

Helga Helgadóttir Aðjúnt og grunnskólakennari¹, Gunnar Jarl Jónsson Grunnskólakennari²

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Langholtsskóli, Stoðþjónusta

Ágrip | Abstract

„Heiti potturinn“ er þróunarverkefni í tveimur grunnskólum í Reykjavík sem byggir á opnu og sveigjanlegu námsumhverfi þar sem nemendur hafa aðgang að skynvænu og styðjandi námsrými yfir skóladaginn. Heiti verkefnisins vísar til heitu pottanna í íslenskrum sundlaugarmenningu þar sem þverskurður samfélagsins mætist og skapar rými fyrir fjölbreytileikann í allri sinni mynd. Tilgangur verkefnisins er að efla þekkingu og meðvitund starfsfólks skóla um mikilvægi þess að ígrunda og þróa námsrými skólans með þarfir allra nemenda að leiðarljósi. Verkefnið miðar að því að stuðla að aukinni vellíðan, þátttöku, sjálfstæði og árangri nemenda í námi.

Í „heita pottinum“ geta nemendur unnið á eigin hraða, fengið persónumiðaðan stuðning og notið þess að vera í öruggu og styðjandi umhverfi. Áhersla er lögð á jákvæð tengsl við starfsfólk og að skapa rými sem styður við jákvæða upplifun, öryggi og tilfinningu fyrir að tilheyra. Verkefnið byggir á hugmyndum um lýðræðislegt og inngildandi skólastarf auk tengslamiðaðrar nálgunar þar sem litið er á fjölbreytileika nemendahópsins sem styrkleika. Slík nálgun endurspeglar jafnframt áherslur um að þróa skólastarf sem tekur mið af margbreytileika nemenda.

Með því að bjóða upp á sveigjanlegt námsumhverfi er stuðlað að aukinni ábyrgð nemenda á eigin námi og virkri þátttöku þeirra í skólasamfélaginu. Verkefnið varpar ljósi á mikilvægi þess að skólar þrói námsumhverfi sem styður við ólíkar þarfir, eflir tengsl, samkennd og styrkir sjálfsmynd nemenda. Stuðst er við fjölbreyttar gagnasöfnunaraðferðir m.a. dagbóarskrif rannsakenda, fundargerðir, ástundunaryfirlit úr Mentor, óformleg samtöl við nemendur, foreldra og starfsfólk. Fyrstu vísbendingar benda m.a. til jákvæðra áhrifa á líðan, einbeitingu og námsþátttöku.

Málþroski barna og mikilvægi lesturs: Viðhorf og þekking mæðra

María Rós Kristjánsdóttir Meistaraniemi¹, Þóra Másdóttir Dósent¹, Signý Gunnarsdóttir Talmeinafræðingur², Bjartey Sigurðardóttir Talmeinafræðingur³

¹Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið. ²Miðstöð menntunar og skólaþjónustu. ³Mennta- og lýðheilsusvið Hafnarfjarðar

Ágrip | Abstract

Málþroski á fyrstu æviárum er grundvöllur samskipta, náms og læsis síðar á lífsleiðinni. Rannsóknir hafa sýnt að málumhverfi barna, virk samskipti og lestur með börnum gegna lykilhlutverki í þróun orðaforða, málskilnings og undirbúnings fyrir lestrarnám. Á sama tíma standa foreldrar frammi fyrir miklu upplýsingaflæði um uppeldi og þroska barna og geta átt erfitt með að meta hvaða upplýsingar byggja á traustum fræðilegum grunni. Markmið rannsóknarinnar var að kanna þekkingu og viðhorf mæðra til máltöku, málþroska og málumhverfis barna. Niðurstöðurnar voru jafnframt nýttar við þróun fræðsluefnis fyrir foreldra og fagfólk. Rannsóknin var byggð á eigindlegri aðferð þar sem tekin voru hálfopin viðtöl við tíu mæður sem áttu eitt barn undir fimm ára aldri. Gögnin voru greind með þemagreiningu og niðurstöður nýttar við gerð handrits að fræðslumynd um málþroska og málörvun barna. Niðurstöður sýndu að mæður höfðu almenna þekkingu á mikilvægi samskipta, málörvunar og lesturs fyrir málþroska barna. Flestar töldu lestur áhrifaríka leið til að efla orðaforða, málskilning og tjáningu. Hins vegar kom fram breytilegur skilningur á tengslum málþroska og lestrarnáms en svör þátttakenda bentu jafnframt til takmarkaðrar vitneskju um langtímaáhrif málþroskaraskana á nám og atvinnuþátttöku. Þessar niðurstöður benda til þess að tengsl málþroska við nám og framtíðarmöguleika séu ekki nægilega þekkt meðal foreldra. Þátttakendur töldu sig jafnframt skorta hagnýtar leiðbeiningar um hvernig styðja mætti við málþroska í daglegu lífi. Niðurstöðurnar undirstrika þörf fyrir aðgengilegt og gagnreynt fræðsluefni sem eykur skilning á mikilvægi málþroska og tengslum lesturs við læsi og nám.

Participation, power and responsibility: Ethical challenges of facilitating participatory research with children and youth

Ruth Jörgensdóttir Rauterberg Aðjunkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

In Youth Participatory Action Research (YPAR), children, youth, and adults work together to investigate issues that matter to them and to bring about change in their environments and communities. While this approach can create meaningful opportunities for children and youth to express their views and influence decisions, it also raises important questions about power, responsibility, and the role of adult facilitators.

In this self-study, I critically examine how I have navigated ethical challenges as an adult facilitator within my PhD research, a YPAR project carried out in partnership with a comprehensive school. I focus on issues of power, adultism, participation, and responsibility, and on the tensions that arise when the goals of participation, protection, and children's well-being come into conflict in practice. The data consist of my research journal, discussions with critical friends, and reflective conversations with youth participants. Together we explored their perspectives on the facilitator's role and on adult attitudes and practices that support or hinder children and youth's opportunities to be heard and to have influence on decision-making.

Preliminary findings suggest that youth participants place particular emphasis on trust, active listening, and adults taking their ideas seriously. They describe the facilitator as someone who can both open and close pathways to participation and influence. Their reflections have helped me recognize that facilitators play a crucial role in creating the conditions for meaningful participation, and that an important aspect of my own professional learning has been developing the capacity to share power without relinquishing ethical responsibility.

COVID-19 heimsfaraldur og reynsla háskólanema í Bissá, Gíneu-Bissá: Meginleg rannsókn

Geir Gunnlaugsson Prófessor emerítus í hnattrænni heilsu¹, Jon Edmund Bollom Doktorsnemi¹, Zeca Jandi Forstöðumaður², William Gomes Ferreira Aðstoðarrektr³, Stefán Hrafn Jónsson Prófessor í félagsfræði¹, Jónína Einarsdóttir Prófessor emeríta í mannfræði¹, Aladje Baldé Rektor³

¹Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild, Félagsvísindasvið. ²Félagsvísindastofnun Gíneu-Bissá (INEP). ³Jean Piaget háskólinn í Gíneu-Bissá

Ágrip | Abstract

Lokun skóla í COVID-19 heimsfaraldrinum í meira en 190 löndum var fordæmalaust áfall fyrir menntun um allan heim, þ.m.t. háskólamenntun; um fjórðungur háskólanema í Afríku sunnan Sahara fékk enga kennslu eða önnur úrræði samanborið við um það bil 3% í Evrópu. Markmið rannsóknarinnar er að lýsa og greina reynslu háskólanema í Gíneu-Bissá af COVID-19 heimsfaraldrinum. Spurningalistakönnun var lögð fyrir í sex æðri menntastofnunum í desember 2022 og notast við slembiúrtak úr bekkjarbundnum skráum. Alls tóku 2255 nemendur þátt í könnuninni (56% karlmenn); tæplega þriðjungur svaraði stafrænt. JMP 19.01 var notað við greiningu gagna og tölfræðileg martækni sett við $p < 0.05$ og líkindahlutfall með 95% öryggisbili (ÖB). Nemar í opinberum háskólastofnunum hafa almennt veikari félags- og efnahagslega stöðu en þeir sem stunda nám í einkaskólum. Svör þátttakenda við 12 spurningum um áhrif COVID-19 faraldursins sýna að nemar í ríkisreknum háskólum urðu fyrir marktækt meiri áhrifum af heimsfaraldrinum en nemar í einkareknum. Þeir höfðu verri fjárhagsstöðu og meiri áhyggjur af námsframvindu og greiðslu skólagjalda, voru kvíðnari, fundu til meiri einmanaleika og höfðu áhyggjur af framtíð sinni. Samtals 276 nemar (12,6%) töldu þó að heimsfaraldurinn hefði engu breytt í lífi þeirra og meðal þeirra var enginn sambærilegur munur. COVID-19 heimsfaraldur hafði mikil og margvísleg áhrif á háskólanema í höfuðborginni Bissá, drifin áfram af undirliggjandi félags- og efnahagslegum áhrifaþáttum. Fyrir suma var þó heimsfaraldurinn bara enn ein áskorunin í daglegu lífi. Mikilvægt er að háskólasamfélagið í Bissá vinni að því að efla innviði til að standast betur áskoranir eins þær sem heimsfaraldurinn olli.

STEM námsvistkerfi: Reynsla, gögn og lærdómur úr íslensku þróunarstarfi

Huld Hafliðadóttir Forstöðukona

STEM Ísland / STEM Húsavík

Ágrip | Abstract

STEM námsvistkerfi byggja á þeirri nálgun að menntun barna og ungmenna verði best efld með markvissu samstarfi skóla, nærsamfélags, atvinnulífs, stofnana, fjölskyldna og annarra hagaðila. Tilgangur erindisins er að varpa ljósi á hvernig slík vistkerfisnálgun hefur verið þróuð í íslensku samhengi og hvaða lærdóm má draga af uppbyggingu STEM námsvistkerfa á Íslandi.

Erindið byggir fyrst og fremst á rýni í gögn og þróunarstarf STEM Húsavíkur, með áherslu á uppbyggingu samstarfs, tengsl við skóla og nærsamfélag, þátttöku barna og kennara og nýtingu alþjóðlegrar þekkingar á STEM námsvistkerfum. Aðferðir felast í greiningu á verkefnagögnum, þátttökutölum, kortlagningu samstarfsaðila og þarfa, fundum og samtölum við kennara, skólastjórnendur, sveitarfélag og samstarfsaðila. Sú reynsla er jafnframt sett í samhengi við þróun STEM Íslands, alþjóðlegt samstarf og fyrstu skref við yfirfærslu vistkerfisnálgunar í önnur íslensk samfélög.

Helstu niðurstöður úr rýni í þróunarstarfið benda til þess að STEM námsvistkerfi geti stutt við skólaþróun með því að tengja nám betur við raunveruleg viðfangsefni, efla aðgengi barna og ungmenna að fjölbreyttum STEM tækifærum og styrkja faglegt bakland kennara. Reynslan sýnir jafnframt að slík uppbygging krefst skýrra ferla, samhæfingar, trausts og langtímahugsunar. Álykta má að STEM námsvistkerfi geti nýst sem hagnýt leið til að færa áherslur um STEM menntun úr stefnumótun yfir í framkvæmd.

Hvað segja kennarar um notkun gervigreindar í þeirra starfi?

Ásrún Matthíasdóttir Lektor¹, Hrefna Pálsdóttir Forstöðukona kennsluþróunar², Rannveig S. Sigurvinsdóttir Dósent³

¹Háskólinn í Reykjavík, Íþróttfræðideild. ²Háskólinn í Reykjavík, Kennsluþróun. ³Háskólinn í Reykjavík, Sálfræðideild

Ágrip | Abstract

Notkun gervigreindar hefur aukist hratt í starfi háskólakennara og er orðin hluti af daglegum verkefnum margra þeirra. Kennarar nýta gervigreind til að undirbúa kennslu, þróa náms- og kennsluefni, semja verkefni og prófspurningar og finna hugmyndir að fjölbreyttari kennsluaðferðum. Einnig getur tæknin auðveldað yfirferð verkefna með því að aðstoða við endurgjöf, greiningu á texta og mat á námsframvindu nemenda, þó að endanlegt mat og faglegt mat kennarans sé áfram lykilatriði.

Notkun gervigreindar krefst gagnrýnnar hugsunar og bæði þekkingu og meðvitundar um takmarkanir tækninnar, eins og skekkjur, villur og siðferðileg álitaefni. Því er mikilvægt að kennarar þrói bæði eigin hæfni í notkun gervigreindar og kenni nemendum ábyrga og gagnrýna notkun tækninnar. Þegar gervigreind er notuð á markvissan hátt getur hún orðið öflugt verkfæri sem styður bæði kennslu, rannsóknir og faglega þróun háskólakennara.

Spurningakönnun með 28 spurningum var send stafrænt til 673 kennara við Háskólann í Reykjavík og tóku 76 (9%) þátt. Kennarar við Háskólann í Reykjavík líta almennt á gervigreind sem gagnlegt stuðningstæki í kennslu en leggja ríka áherslu á að notkun hennar megi ekki grafa undan námi, færniþróun og akademískum heilindum nemenda. Til að tryggja ábyrga nýtingu tækninnar telja kennarar nauðsynlegt að efla þurfi fræðslu, endurskoða námsmat og móta skýrar reglur um notkun gervigreindar í háskólanámi og kennslu. Viðhorf til áhrifa gervigreindar eru blönduð og niðurstöður sýna væntingar kennara um að gervigreind styðji við kennsluþróun en þeir hafa áhyggjur af áhrifum á nám, gagnrýna hugsun og sanngirni í námsmati.

Fagvæðing lögreglumenntunar á Íslandi: Tilgangur, þekking og hæfni í kjölfar umbóta

Ólafur Örn Bragason Doktorsnemi¹, Guðmundur Ævar Oddsson Prófessor²

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Háskólinn á Akureyri, Lögreglufræðibraut

Ágrip | Abstract

Árið 2016 urðu grundvallarbreytingar á menntun lögreglumanna á Íslandi þegar grunnnám lögreglu var fært af starfsnámsstigi yfir á háskólastig. Í stað náms við Lögregluskóla ríkisins var komið á samstarfi Háskólans á Akureyri og Menntaseturs lögreglu, þar sem bóklegt háskólanám og verkleg þjálfun eru samþætt í nýju námsfyrirkomulagi. Markmið erindisins er að varpa ljósi á hvernig þessar umbætur hafa mótað fagvæðingu lögreglunnar, einkum með tilliti til þess hvaða þekking, hæfni og fagleg gildi teljast mikilvæg í menntun verðandi lögreglumanna.

Rannsóknin byggir á greiningu á stefnu-, laga- og námskrárgögnum, gögnum úr alþjóðlegu RECPOL-rannsókninni meðal lögreglunema fyrir og eftir umbæturnar, auk svara frá starfandi lögreglumönnum á Íslandi úr könnun ríkislögreglustjóra. Greiningin styðst við kenningar Gerts Biesta um þrípættan tilgang menntunar: hæfni, félagsmótun og sjálfsveru (e. subjectification). Með því er skoðað hvernig lögreglumenntun undirbýr nemendur annars vegar fyrir fagleg verkefni lögreglustarfsins og hins vegar fyrir sjálfstæða dómgreind, siðferðilega ábyrgð og ígrunduð samskipti við borgara.

Niðurstöður benda til þess að umbæturnar hafi styrkt fræðilega og faglega hæfni lögreglunema, en jafnframt aukið vægi samskipta, gagnrýnnar hugsunar, siðferðilegrar dómgreindar og ígrundunar. Starfandi lögreglumenn leggja einnig ríka áherslu á þessa breiðari hæfnipætti, sem bendir til vaxandi samhljóms milli háskólamenntunar og starfsvettvangs lögreglu. Lærdómurinn er að fagvæðing lögreglumenntunar felst ekki aðeins í flutningi náms á háskólastig, heldur einnig í breyttum skilningi á því hvaða hæfni, þekking og dómgreind nútímaleg löggæsla krefst.

Endurskipulagning lyfjafræðináms við Háskóla Íslands: Hönnun sveigjanleika innan ramma regluverks

Helga Helgadóttir Lektor, Berglind Eva Benediktsdóttir Dósent

Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið

Ágrip | Abstract

Endurskoðun námskráa í heilbrigðisgreinum felur í sér sérstakar áskoranir þar sem tryggja þarf jafnvægi milli faglegra og lagalegra krafna annars vegar og þörf fyrir nýsköpun, sveigjanleika og framtíðarhæfni nemenda hins vegar. Markmið verkefnisins var að endurskipuleggja lyfjafræðináms við Háskóla Íslands (BS og MS) í kjölfar breytinga á Evróputilskipun um menntun lyfjafræðinga.

Námskrár lyfjafræðináms nokkurra Evrópulanda voru greindar og bornar saman. Á grundvelli þeirrar greiningar, ásamt nýjum kröfum evrópskrar tilskipunar, var þróuð ný námskrá. Samhliða var framkvæmd könnun meðal lyfjafræðinga á Íslandi um mikilvægi ólíkra fag- og hæfnisviða í náminu. Jafnframt var aflað sjónarmiða nemenda, kennara og fulltrúa heilbrigðisyfirvalda.

Greiningin sýndi tækifæri til að endurskipuleggja námið með aukinni samþættingu og skýrari áherslu á kjarnahæfni. Sett voru saman sjúkdómamiðuð námskeið þar sem lífeðlisfræði, lyfhrifafræði og lyfjaefnafræði voru samþætt í sér námskeið. Áhersla á starfsþjálfun og klíniska lyfjafræði var aukin og valáföngum fjölgað til að styrkja sérhæfingu nemenda. Niðurstöður könnunar meðal lyfjafræðinga sýndu stuðning við breytingarnar og bentu á þörf fyrir aukna kennslu í leiðtogahæfni, betri tengingu við starfsvettvang og meiri sérhæfingu. Sérstök athygli var lögð á að byggja sveigjanleika inn í námskrána sem gerir kleift að bregðast hraðar við breytingum í faginu án þess að skerða lögbundnar kröfur eða þurfa umfangsmiklar breytingar á námskránni að nýju. Verkefnið sýnir hvernig unnt er að þróa hæfnimiðaða og sveigjanlega námskrá innan strangs regluverks. Reynslan getur nýst öðrum háskólagreinum sem standa frammi fyrir svipuðum áskorunum við að samræma ytri kröfur, væntingar hagsmunaaðila og þörf fyrir stöðuga endurnýjun náms.

Frá námi til starfs í lífeindafræði

Katrín Birna Pétursdóttir Aðjúnt

Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið

Ágrip | Abstract

Lífeindafræði er kennd við Læknadeild Háskóla Íslands með mikla áherslu á aðferðafræði. Námið hefur tekið breytingum síðustu áratugi með auknu menntunarstigi og breyttu kennaravali eftir tilfærslu til HÍ. Jafnframt hefur starfsumhverfi lífeindafræðinga þróast; í auknum mæli starfa þeir nú utan hefðbundinna heilbrigðisstofnana en áður voru störf á Landspítala ráðandi. Á síðustu árum hafa komið fram gagnrýnisraddir um of mikla áherslu námsins á störf innan Landspítala og um hæfni útskrifaðra nemenda.

Markmið rannsóknarinnar var að meta gagnsemi námsins, með sérstaka áherslu á blóðmeinafræði, og hvernig það undirbýr nemendur fyrir fjölbreytt störf. Rannsóknin byggði á eigindlegri nálgun þar sem sex rýnihópaviðtöl voru tekin við nemendur, starfandi lífeindafræðinga og stjórnendur á rannsóknarstofum innan Landspítala, í einkageira og í grunnrannsóknunum.

Niðurstöður leiddu í ljós þrjú meginþemu: persónubundið mishæfi nemenda og ólík viðhorf stjórnenda, misræmi milli náms og starfs, og fagleg sjálfsmynd. Skýr munur kom fram milli starfsvettvanga; stjórnendur í einkageira og grunnrannsóknunum töldu nemendur almennt vel undirbúna, en stjórnendur á Landspítala upplifðu skort á verklegri færni og töldu þörf á umfangsmikilli þjálfun.

Nemendur töldu sig ágætlega undirbúna en kölluðu eftir umbótum, svo sem auknum verklegum tímum í minni hópum með meiri yfirvegun og ítarlegri kennslu t.a.m. í vökrannsóknunum. Einnig var lögð áhersla á mikilvægi samskiptahæfni og sterkari tengingar við raunverulegar aðstæður.

Rannsóknin undirstrikar mikilvægi nemendamiðaðs náms, samráðs við nemendur og aukinna tengsla við atvinnumarkaðinn til að tryggja betri undirbúning fyrir störf á ólíkum vettvangi.

Munnlegt námsmat í stórum fyrsta árs forritunaráfanga

Hildur Davíðsdóttir Lektor

Háskólinn í Reykjavík, Tölvunarfræði

Ágrip | Abstract

Erindið fjallar um hönnun, framkvæmd og mat á munnlegu miðannarprófi fyrir um 150 nemendur í Forritun I, skyldunámskeiði á fyrsta ári í tölvunarfræði við HR. Námsmatið leysti af hólmi tvö skrifleg miðannarpróf og gildi 25% af lokaekinn námskeiðsins. Markmiðið var að meta skilning nemenda á forritun, rökhugsun og getu til að útskýra lausnir sínar, en jafnframt takast á við áskoranir á borð við akademísk heilindi, prófkviða, aðgengi, samræmi í mati og framkvæmd námsmats fyrir stóran nemendahóp. Prófið var 15 mínútna samtal með tveimur matsaðilum: spyrli og prófdómara. Nemendur unnu allt að fjögur verkefni sem urðu sífellt meira krefjandi: undirbúið verkefni, grunnverkefni, túlkun og villuleit í áður óséðum kóða og loks erfiðara forritunarverkefni. Til að stuðla að sanngirni og samræmi var notast við staðlaðan og samræmdan verkefnabanka, slembival verkefna, stöðluð fyrirmæli og eftirfylgnispurningar, þjálfun prófdómara og skýran matsramma. Framkvæmdin fól í sér að nemendur bókuðu sjálfir próftíma, fjögur prófherbergi voru rekin samhliða yfir tvo daga, boðið var upp á Zoom-próf fyrir fjarnema og stór hópur kennara og fyrrverandi dæmatímakennara tók þátt í námsmatinu. Mat á framkvæmdinni byggði á athugunum prófdómara, greiningu einkunna og könnun á upplifun nemenda. Niðurstöðurnar bentu til mikillar almennrar ánægju meðal nemenda og margir töldu prófið verðmæta reynslu. Prófformið virtist leggja meiri áherslu á skilning umfram smáatriði, veitti i innsýn í rökhugsun nemenda og stuðlaði að sterkari tengslum milli nemenda og starfsfólks námskeiðsins. Í erindinu verður farið yfir uppbyggingu námsmatsins, framkvæmd þess, helstu kosti og áskoranir, ásamt heillaráðum til kennara sem hafa áhuga á að nota munnlegt námsmat í stórum námskeiðum.

Gagnsæi í námsmati og gervigreindarstuðningur við sjálfstjórn í námi (SRL): Blönduð starfendarannsókn

Kristian Guttesen Lektor

Háskóli Íslands, Kennaradeild

Ágrip | Abstract

Í fyrirlestrinum kynni ég fjöltilviksrannsókn innan fræðimennsku náms og kennslu (*SoTL, Scholarship of Teaching and Learning*). Rannsóknin er keyrð í tveimur námskrárgerðarnámskeiðum við Kennaradeild HA og eru þau hönnuð sem þróunarverkefni sem nemendur taka þátt í að móta. Sú nálgun byggir á reynslu sem lýst er hjá Önnu Ólafsdóttur og Sólveigu Zophoníasdóttur (2024). Rannsóknin samanstendur af þremur fösúm. Fyrsti fasinn (Cycle 0) var tilraunakeyrsla, vor 2026, sem afhjúpaði vanda við framkvæmd slíkrar rannsóknar. Í næstu tveimur fösúm (Cycle 1, haust 2026 og Cycle 2, vor 2027) eru námskeiðin rannsökuð sem tilvik, þar sem nemendur fást við verkefnavinnu með gervigreindarstuðningi. Í því felst að þeir nota sértilbúnar kvaðningar (*prompts*) til að skipuleggja sína vinnu en þannig stuðlar rannsóknin að sjálfstjórn í námi (*SRL, Self-Regulated Learning*). Gagnaöflun hófst vor 2026 og lýkur vor 2027. Enda þótt gervigreindarstuðningur í námi hafi jákvæðan blæ í umhverfi þar sem notkun gervigreindar á að vera opinská og siðferðilega ábyrg, þá er flókið að flétta honum inn í námskeið á háskólastigi. Reynslan úr prufukeyrslunni (Cycle 0) bendir til að fyrirkomulag íhlutunarinnar hafi unnið gegn upptöku hennar. Því taka næstu tvö tilvik tillit til þessa.

Hvernig vitum við að nemendur hafi lært eða var það gervigreindin

Auðbjörg Björnsdóttir Forstöðumaður kennslu- og upplýsingatæknisviðs¹, Hjördís Sigursteinsdóttir Dósent²

¹Háskólinn á Akureyri, Kennslu- og upplýsingatæknisvið. ²Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild

Ágrip | Abstract

Mikil áhersla hefur verið lögð á námsárangur og gæði náms í háskólum á undanförunum árum. Samhliða þeirri þróun vaknar grundvallarspurning: Hvernig vitum við í raun að nemendur hafi lært það sem til var ætlast? Einkunnir og próf gefa ákveðnar vísbendingar, en segja þau alla söguna um nám, skilning og hæfni nemenda?

Í þessu erindi verður fjallað um tengsl námsmats og náms með hliðsjón af rannsóknum á kennslu og námi í háskólum. Rýnt verður í hvernig mismunandi matsaðferðir geta ýmist stutt við djúpt nám eða hvatt til yfirborðslegrar nálgunar. Einnig verður fjallað um hvernig kennarar geta nýtt fjölbreytt gögn, endurgjöf og virka þátttöku nemenda til að fá betri innsýn í námsferlið.

Sérstök áhersla verður lögð á þær áskoranir og tækifæri sem fylgja aukinni notkun gervigreindar í námi og kennslu. Þegar nemendur hafa aðgang að verkfærum sem geta aðstoðað við textagerð, greiningu og lausn verkefna verður sífellt mikilvægara að velja fyrir sér hvað teljist raunveruleg vísbending um nám. Hvernig getum við hannað námsmat sem metur skilning, gagnrýna hugsun og hæfni til að beita þekkingu fremur en einungis lokaafurð verkefnis?

Markmið erindisins er að skapa umræðu um það hvernig við skilgreinum árangursríkt nám á tímum gervigreindar og hvaða vísbendingar kennarar geta nýtt til að meta hvort raunverulegt nám hafi átt sér stað. Erindið hentar kennurum á öllum skólastigum sem hafa áhuga á að þróa námsmat og styrkja tengsl þess við námsmarkmið og kennsluhætti.

Samstaða og stigveldi: Samskipti háskólanemenda við kennara, stjórnendur og samnemendur í Gíneu-Bissá

Jónína Einarasdóttir Prófessor emeríta í mannfræði¹, Jon Edmund Bollom Doktorsnemi¹, Zeca Jandi Forstöðumaður², William Gomes Ferreira Aðstoðarrektr³, Geir Gunnlaugsson Prófessor emerítus í hnattrænni heilsu¹

¹Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið. ²Félagsvísindastofnun Gíneu-Bissá (INEP). ³Jean Piaget háskóli í Gíneu-Bissá

Ágrip | Abstract

Háskólamenntun er tengsladrifin þar sem námsárangur, seigla og vellíðan stúdenta mótast af samskiptum og tengslum innan háskólaumhverfisins: milli stúdenta, stúdenta og kennara og stúdenta við stjórnsýsluna. Innan háskólastofnana í Afríku sunnan Sahara mótast þessi þrjú tengslanet af menningu, stöðu stúdenta og fjárskorti stofnana. Samvinna stúdenta veitir gagnkvæman akademískan og félagslegan stuðning, en tengsl við kennara og stjórnsýslu geta verið bæði til góðs og ills. Rannsóknin skoðar samskipti stúdenta við samnema, kennara og stjórnendur við sex mikilvæga háskóla í Gíneu-Bissá. Byggt er á 24 djúpvíðtölum árið 2024 við stúdenta með fjölbreyttan bakgrunn. Niðurstöður sýna að tengsl milli samstúdenta eru mikilvægt bjargráð og einkennast af samstöðu og gagnkvæmum stuðningi, sem hjálpar þeim að takast á við erfiðar aðstæður. Samtímis litast tengslin af meðvitund um fjölbreytilegan bakgrunn og stöðu stúdenta, sem einkennist af stigveldi. Samskipti stúdenta og kennara sveiflast milli valdeflandi leiðsagnar og valdaójafnvægis sem birtist t.d. í sölu á námsefni í hagnaðarskyni og kynbundnu áreiti. Samskipti stúdenta við stjórnsýslu eru misjöfn en einkennast t.d. af misjafnri hörku við innheimtu skólagjalda og mismunandi stuðningi. Stúdentar gagnrýna pólitísk afskipti af ríkisreknum háskólum, sem leiða til skorts á rekstrarfé, verkfalla kennara og tíðra skipta á stjórnendum. Vellíðan og nám háskólanema markast af kyni, félags- og efnahagslegri stöðu, auk stofnanabundins stuðnings. Til að skapa gott háskólaumhverfi, þar sem stúdentar dafna og vaxa að þekkingu og reynslu, verða stjórnendur að tryggja gegnsæja stjórnsýslu, aðgerðir gegn kynbundnu ofbeldi og valdeflandi samskipti.

AI Use, Learning and Inequality among Undergraduate Students in Iceland: Trends and Implications for AI Literacy

Thamar Heijstra Prófessor, David Reimer Prófessor

Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Generative artificial intelligence (AI) is rapidly transforming higher education, creating both opportunities and challenges for student learning. This study examines trends in undergraduate students' use of AI in Iceland between 2024 and 2026 and explores how patterns of adoption and use vary across demographic and socio-economic groups. The analysis is based on three annual surveys conducted in spring 2024 (n = 483), spring 2025 (n = 417), and spring 2026 (n = 305), covering a period during which conversational AI tools such as ChatGPT evolved from a relatively new technology to a common feature of higher education.

The study investigates changes over time in students' use of AI-based tools, the purposes for which these tools are used, and students' perceptions of their usefulness for learning. Drawing on Bloom's taxonomy, particular attention is given to whether AI is primarily used for lower-order cognitive tasks, such as retrieving and summarising information, or for activities associated with higher-order learning processes. The study also examines whether patterns of AI use vary according to sociodemographic characteristics, with particular attention to students' social background, measured through parental educational attainment.

By providing one of the first trend analyses of student AI use in the Icelandic higher education context, the study contributes to the emerging literature on AI, learning, and educational inequality. The findings will offer insights into how students' engagement with AI develops over time and how higher education institutions can support responsible, effective, and inclusive AI use through AI literacy initiatives and institutional guidance.

Sjálfbærni í verki: Stöðumat á fyrsta ári námsleiðar í skapandi sjálfbærni á Hallormsstað

Rakel Jónsdóttir Verkefnastjóri / sjálfstæður rannsakandi¹, Sigrún Hanna Þorgrímsdóttir aðjúnt²

¹Háskóli Íslands. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Erindið fjallar um stöðumat eftir fyrsta kennsluár nýrrar námsleiðar í Skapandi sjálfbærni á Hallormsstað, sem hóf göngu sína sem grunndiplóma á Menntavísindasviði Háskóla Íslands. Námið er samstarfsverkefni Háskóla Íslands og Hallormsstaðaskóla og byggir á samtali fræðilegrar þekkingar, verklegrar færni, staðbundinna auðlinda, handverks og menningararfs. Sköpun er hér skilin sem aðferð til að vinna með sjálfbærni í samhengi staðar, efnis, þátttöku og daglegs lífs.

Sjónum er beint að því hvernig staðbundnar aðstæður og auðlindir Austurlands móta aðstæður þar sem nemendur fást við sjálfbærni í gegnum verkleg og skapandi ferli. Sérstaða námsins felst í náinni tengingu við nærsamfélag og hvernig þekking verður til í samskiptum fólks, þar sem handverk er nýtt sem skapandi aðferð til að rannsaka sjálfbærni, ígrunda áskoranir og skapa tengsl við nærsamfélag. Námið er lagt upp sem lifandi ferli þar sem nemendum er leiðbeint í gegnum verklegar og fræðilegar kveikjur sem styðja eigin rannsóknir og ígrundun.

Stöðumatið byggir á eigindlegum viðtölum við nemendur og kennara, ásamt greiningu á skipulagi námsins, kennsluháttum og samstarfi við nærsamfélagið. Markmiðið er að varpa ljósi á reynslu og upplifun nemenda af því hvernig fræðileg þekking, verkleg vinna, staðbundin reynsla og sjálfbærni fléttast saman í náminu.

Í erindinu eru helstu niðurstöður stöðumatsins kynntar, sem og helstu áskoranir og næstu skref. Niðurstöður stöðumatsins gefa til kynna að námið hafi umbreytandi áhrif, þar sem markvisst er unnið að því að skapa rými fyrir innri þroska og sjálfstæða uppgötvun nemenda. Sérstök áhersla er á hvernig nám til sjálfbærni mótast sem skapandi, verkleg, staðbundin og samfélagsleg iðkun.

Kennslufræði skiptir máli: Þarfir, námsupplifun og áhrif námsleiðarinnar *Kennslufræði háskóla*

Harpa Dögg Fríðudóttir verkefnisstjóri,

Háskóli Íslands, Kennslumiðstöð Háskóla Íslands

Ágrip | Abstract

Hvernig styðjum við háskólakennara best í að þróa kennslu sína og hvað segja kennararnir sjálfir um það nám sem á að efla þá? Í þessu erindi verður fjallað um starfendarannsókn á upplifun þátttakenda af námsleiðinni *Kennslufræði háskóla* við Háskóla Íslands. Markmið rannsóknarinnar var að kanna hvernig námið mætir þörfum og væntingum þátttakenda, hvaða námsþættir reynast þeim mikilvægastir og hvernig námsleiðin getur áfram þróast sem vettvangur faglegrar ígrundunar, kennsluþróunar og tengslamyndunar.

Rannsóknin byggði á rafrænni spurningakönnun meðal núverandi og fyrrverandi þátttakenda námsleiðarinnar þar sem aflað var bæði meginðlegra og eigindlegra gagna. Niðurstöður sýna sterka ánægju með námið; þátttakendur telja það nýtast vel í starfi, efla kennsluhæfni og auka sjálfstraust þeirra sem kennara. Sérstaklega standa upp úr verkefni sem tengjast eigin kennslu, endurskoðun námskeiða og samtal við aðra þátttakendur. Þá benda niðurstöður til þess að námsleiðin geti haft mikilvægt hlutverk í að skapa faglegt rými þar sem háskólakennarar deila reynslu, ígrunda eigin kennsluhætti og þróa hugmyndir í samstarfi við aðra.

Lærdómur verkefnisins er að kennslufræðinám fyrir háskólakennara þarf að vera nátengt raunverulegum kennsluaðstæðum, byggja á reynslu þátttakenda og skapa skilyrði fyrir áframhaldandi faglegt samtal um kennslu innan háskólasamfélagsins.

Building Teaching Assistant competence, confidence and connection: Development and implementation of a Teaching Assistant Training Programme at Reykjavik University.

John Baird Kennsluráðgjafi

Háskólinn í Reykjavík

Ágrip | Abstract

Teaching assistants (TAs) are fundamental to the success of university teaching, particularly large introductory undergraduate courses. Lack of proper training, however, makes TAs' jobs more challenging and research suggests that TAs must be explicitly trained in educational practices.

During the Spring 2024 semester, a synchronous online Teaching Assistant Training Programme (TATP) was developed and piloted with Teaching Assistants in the Dept. of Computer Science at Reykjavik University. The course was subsequently adopted, with modifications, by the Dept. of Engineering (Fall 2024), the Dept. of Business (Spring 2025) and the Dept. of Psychology (Fall 2025). To date, 212 TAs have been enrolled in a TATP.

In this presentation, we will describe the TATP development process we followed and share the results of TATP participant feedback. Results are based on survey responses provided by 138 TAs (42%) across the Spring 2024 to Fall 2025 semesters.

Key findings were that

- TAs believe it is important for them to have access to training opportunities,
- TAs found the training resources useful in their role as TAs,
- Participation in the TATP left TAs feeling more confident and better supported in their role as TAs.

Námskeiðið Háskólanám og háskólakennsla við Háskólann á Akureyri: Af hverju þarf alltaf að vera uppfæra?

Auðbjörg Björnsdóttir Forstöðumaður, Helena Sigurðardóttir Kennsluráðgjafi

Háskólinn á Akureyri, Kennslu- og upplýsingatæknimiðstöð

Ágrip | Abstract

Þróun námskeiðsins Háskólanám og háskólakennsla við Háskólann á Akureyri hófst árið 2016 og eru þátttakendur akademískt starfsfólk. Á hverju hausti er keyrt af stað með nýtt námskeið og núna haustið 2026 er komið að tíundu uppfærslu.

Hvers vegna þarf alltaf að hugsa um þróun námskeiðsins, að endurskoða og uppfæra efnið? Ástæðan er ekki sú að eitthvað hafi farið úrskeiðis heldur einfaldlega að starfsumhverfið og kröfurnar breytast í sífellu. Styðja þarf við kröfur um starfsþróun og hæfni háskólakennara í breyttu starfsumhverfi, fylgjast með stefnum og straumum í háskólakennslu ásamt þróun stafrænnar hæfni í námi og kennslu.

Tæplega hundrað einstaklingar hafa lokið námskeiðinu. Farið verður yfir þróun námskeiðsins, helstu breytingar, áhrif samstarfsverkefna á uppbyggingu og innihald, uppbyggingu lærdómssamfélags og reynslu þátttakenda. Námskeiðið er kennt í sama formi og flest námskeið innan HA; þátttakendur mæta í stað- og fjarlotur ásamt því að hafa aðgang að öllu efni í gegnum Canvas námsumsjónarkerfið.

Bókmenntahugtök og barnabækur

Jón Yngvi Jóhannsson Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í aðalnámskrám grunnskóla og framhaldsskóla er töluverð áhersla lögð á að nemendur læri að þekkja og beita „helstu bókmenntahugtökum“. Rannsóknir sýna að kennsla þessara hugtaka hefur vafist fyrir kennurum á unglingastigi og í framhaldsskólum og jafnframt að hún er mjög oft tengd við kennslu fagurbókmennta fyrir fullorðna, meðal annars smásagna. Sömu rannsóknir sýna að kennarar eru tregir til að nota barna-, unglinga- og ungmennabókmenntir við almenna bókmenntakennslu þótt þær séu gjarnan í boði sem kjörbækur eða í sérstökum áföngum um barnabækur. Í fyrirlestrinum verður velt upp möguleikanum á að samþætta kennslu bókmenntahugtaka við kennslu bókmennta fyrir börn, unglinga og ungmenni. Þetta verður meðal annars gert með því að fjalla um nýlegar íslenskar skáldsögur sem eiga það sameiginlegt að vera skrifaðar fyrir yngri nemendur en beita þó nokkuð flókinni frásagnartækni sem gefur færi á að nýta bókmenntahugtök til að dýpka skilning nemenda á bæði bókmenntaverkunum sem um ræðir og hugtökunum sjálfum. Einnig verður velt upp spurningum um það hver þau „helstu“ hugtök sem námskrárnar nefna eru – og hver þau ættu að vera. Meðal verka sem verða til umræðu eru *Kollhnís* (2022) eftir Arndísi Þórarinsdóttur og *Fótboltasagan mikla* (2011–2019).

Uppáhalds bækurnar í leikskólanum

Helga Birgisdóttir Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Barnabækur eru stór hluti af leikskólastarfi og bækurnar í leikskólanum hafa mikil og mótandi áhrif á bókmenntasmekk barna. Rannsóknir hafa sýnt fram á gildi þess að lesa og vinna með bækur í leikskóla en fátt er vitað um hvaða bækur það eru sem boðið er upp á í leikskólanum, hvernig þær eru valdar og hvaða bækur eru taldar vera „góðar“ barnabækur. Í þessum fyrirlestri verður fjallað um niðurstöður rannsóknarverkefnisins „Uppáhalds bækurnar í leikskólanum“. Í rannsókninni var athugað hvaða bækur það eru sem starfsmenn og börn í leikskólum á Íslandi, í Noregi og Svíþjóð vilja helst lesa eða láta lesa fyrir sig. Bækurnar á listunum voru síðan greindar ítarlega og spurt hvað einkenndi bækurnar sem valdar voru og hvort munur væri á milli landa sem og á þeim bókum sem starfsmenn annars vega velja og hins vegar börnin. Niðurstöðurnar sýna fram á að hefðbundin þemu, klassískir höfundar og eldri bækur njóta enn mikillar hylli í mörgum leikskólum, miklu frekar en nýlegar bækur, framsæknar bækur og bækur sem endurspeglar það fjölmenningarlega samfélag sem er að finna á Norðurlöndunum í dag.

Saman til sjálfbærni: Menntagildi óformlegrar miðlunar handverksþekkingar.

Soffía Valdimarsdóttir doktorsnemi og lektor

Háskóli Íslands, MVS og FVS

Ágrip | Abstract

Handverksiðkun nýtur nú mikilla vinsælda á heimsvísu og þátttaka í hvers kyns handverkssamfélögum hefur aukist verulega, sérstaklega tengt COVID-19. Í hátæknivæddum samfélögum gæti handverksþekking talist úrelt en með aukinni áherslu á sjálfbærniþróun hafa spurningar um menntagildi slíkrar þekkingar vaknað.

Sögulega var handverksþekkingu helst miðlað milli kynslóða innan fjölskyldna og á milli meistara og lærlinga. Vegna breyttrar samfélagsgerðar og með tilkomu samfélagsmiðla fer miðlunin nú í auknum mæli fram óformlega og lárétt milli ókunnugra. Í þessari rannsókn leitast ég við að bera kennsl á birtingarmyndir menntagildis miðlunar handverksþekkingar í óformlegum samfélögum. Í því skyni tók ég markvisst þátt í ýmsum auglýstum viðburðum á sviði textíls, endurnýtingar og viðgerða á tímabilinu september 2025 til maí 2026.

Rannsóknin byggir á þátttökuathugunum, vettvangsnótum og hálfopnum viðtölum við átta áberandi virka miðlara handverksþekkingar. Miðlararnir voru spurðir um eigin hvata og sýn á gildi þess að miðla handverksþekkingu í dag. Með ígrundaðri þemagreiningu mátti greina þrjú meginþemu sem lýsa menntagildi í anda sjálfbærniþróunar: Menningarleg og tilvistarleg sjálfbærni með varðveislu verkþekkingar, umhverfisleg sjálfbærni með aukinni efnisþekkingu og vitund til ábyrgari neyslu, og persónuleg sjálfbærni í formi streitulosunar og upplifun félagslegra tengsla.

Niðurstöður benda einnig til þess að þátttaka og miðlun handverksþekkingar í óformlegum handverkssamfélög skapi inngildandi námsaðstæður og upplifun sameiginlegrar getu til athafna í krefjandi aðstæðum.

Menntun gengur í skóla, eða þegar hugsjónir um menntun verða verkefni stofnunar

Jón Torfi Jónasson fyrrv prófessor

Menntavísindasvið, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Seneca tjáði áhyggjur sínar af vegferð skólastarfs er hann ritaði, *non vitae sed scholae discimus*, (við lærum ekki fyrir lífið heldur fyrir skólann) en það er eins og fáir hafi áttað sig á skýrri gagnrýni hans enda var henni síðar vikið til hliðar og talið betra að segja, *non scholae sed vitae discimus* (við lærum fyrir lífið en ekki skólann). Seneca gagnrýndi ekki mikilvægi skólans heldur varaði við því að skólastarfi hætti til að missa sjónar á hlutverki sínu. Þarna speglaði hann áhyggjur fyrri hugsuða, svo sem Platóns og Sókratesar og samtímamannsins Quintillianusar. Áhyggjur af þeirri stefnu sem skólastarf hefur tilhneigingu til að taka hefur verið sterkur rauður þráður umræðu fjölmargra hugsuða um menntamál, allar götur síðan. Gagnrýnin hefur vissulega verið færð í ólíkan búning og flestir lagt áherslu á mikilvægi þess að rækta gott skólakerfi. Kjarni hugmynda margra menntahugsuða vestrænnar menningar, t.d. Dewey, Montessori, Freire, bell hooks, Martin en vitaskuld fleiri, hefur einmitt falist í umfjöllun um þetta vandmeðfarna samspil menntunar og skólastarfs. Þessi gagnrýni verður rædd, bæði með tilvísun í efnislegar áherslur, þ.e. hvað skipti mestu máli að rækta, og verklag, þ.e. hver gætu verið eftirsóknarverð samskipti kennara og nemenda. Gerð verður grein fyrir þeim vanda sem nauðsynleg kerfisvæðing menntunar skapar, en undan henni verður ekki vikist. Örstutt verður bent á keimlíka umræðu í öðrum menningarheimum. Í lokin verður umræðan um mál og málnotkun, lestur og lestrarkennslu felld inn í ramma þessarar umræðu.

„Svo geta þeir talað íslensku við hina krakkana og eignast vini“: Skilningur og viðhorf barna á vináttu innan fjölmennningarlegs rýmis

Katrín Ósk Þorsteinsdóttir Starfsmaður á leikskóla (MA gráða)¹, Eyrún María Rúnarsdóttir
Dósent², Eva Harðardóttir Lektor²

¹Leikskólinn Undraland. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Skólinn gegnir lykilhlutverki í félagslegum þroska, tengslum og vináttu allra barna. Í fjölmennningarlegu skólaumhverfi, þar sem nemendur hafa ólíkan tungumála- og menningarbakgrunn, getur verið krefjandi að mynda tengsl því að tungumál gegnir veigamiklu hlutverki í því hvernig og hvers konar samskipti og félagstengsl börn þróa sín á milli. Markmið rannsóknarinnar var að kanna hvernig börn á aldrinum 10 til 12 ára sem alast upp á Íslandi skilja og mynda vinatengsl í fjölmennningarlegu rými og kanna viðhorf þeirra til nýrra nemenda sem tala ekki íslensku. Gögnum var safnað með níu rýnihópaviðtölum við 22 börn í grunnskóla á höfuðborgarsvæðinu. Stuðst var við klípusögur um samskipti og vináttu barna auk opins viðtalsramma. Niðurstöðurnar sýna að börnin skilgreindu vináttu út frá jákvæðum eiginleikum og gagnkvæmum tengslum sem byggðu oft á líkindum milli barna. Börnin vildu taka vel á móti nýjum nemendum og töldu það hlutverk sitt að hjálpa þeim að læra íslensku. Börnin áttu vini af ólíkum uppruna en íslenskukunnátta auðveldaði tengslamyndun og hafði áhrif á félagslega stöðu barna. Merki voru um framandgervingu í viðhorfum sumra nemenda gagnvart tilteknum hópi nemenda af erlendum uppruna en þau sýndu öðrum hópum meiri mildi. Rannsóknin undirstrikar mikilvægi þess að greina sjónarhorn barna sem alist hafa upp hérlandis á vináttu í fjölmennningarlegu samhengi og hvernig þau skilja félagslegt rými sitt. Sú sýn dregur fram mikilvægi tungumáls og viðhorfa í mótun félagslegra tengsla.

Hvernig er best að innleiða gagnreynd úrræði og viðhalda til lengri tíma?

Margrét Sigmarsdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Innleiðing gagnreyndra úrræða til að stuðla að góðri aðlögun barna og ungmenna er krefjandi ferli. Einn þátturinn felst í því að halda fylgni (fidelity) við aðferðina eins og hún var prófuð, en án þess er gagnreynda úrræðið ekki lengur það sem það er sagt vera og getur jafnvel haft öfug áhrif. Í erindinu verður gefið dæmi um innleiðingu á foreldrafærniúrræði og sagt frá því hvernig árangur er tryggður til lengri tíma. Lögð er áhersla á innleiðingu í Evrópu, þar á meðal hér á landi. Gerðar voru mælingar með beinu áhorfi og þær skoðaðar fyrir mismunandi hópa. Niðurstöður sýndu árangursríka innleiðingu og að fylgni við aðferð hélst há á milli ára hjá þeim Evrópulöndum sem skoðuð voru. Nauðsynlegt er þó að fylgjast vel með og styðja markvisst við starfið til að tryggja langvarandi árangur.

Ævintýrin sem heilbrigð og raunsönn veruleikasýn

Jón Ásgeir Kalmansson Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Hugmyndir um að ritskoða beri ævintýri áður en þau eru borin á borð fyrir börn, í rituðum texta eða heyranda hljóði, eiga sér langa sögu, og sömuleiðis hugmyndir um að ævintýri séu yfirhöfuð ekki við hæfi barna. Ýmiskonar rök hafa verið færð fyrir þessum hugmyndum, svo sem að ævintýri greini frá svo mörgu hræðilegu og ljótu að það geti skaðað börn, og að ævintýri, með öllum sínum göldrum og ólíklegu upptákum, fylli börn af skökkum og villandi hugmyndum um eðli veruleikans. Markmið erindisins er að gera grein fyrir hugmyndum sem hníga að hinu gagnstæða, það er að ævintýri eigi brýnt erindi við börn vegna þess að þau koma börnum betur en flestar (ritskoðaðar) bókmenntir í kynni við hið sanna eðli veruleikans og stöðu þeirra í honum, og undirbúi þau þannig á ómetanlegan hátt fyrir virka þátttöku í lífinu. Þannig gefi ævintýri börnum til dæmis innsýn í tilvist hins illa í heiminum, en kenni þeim einnig þann lífsjåtandi lærdóm að það sé hægt að sigrast á hinu illa. Börn læri að heimurinn sé hverfult ólíkindatöl sem komi sífellt að óvörum, en undir og yfir og alltumkring leynist víddir ósýnilegrar merkingar sem öllu skipti að hafa rétta afstöðu til og og taka þátt í. Og svo má áfram telja. Allt innsýn í eðli veruleikans sem nútímafólk hefur tilhneigingu til að gleyma, vanmeta eða afskrifa.

Um merkingu og tilgang andspænis dauðanum

Ástríður Stefánsdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessum fyrirlestri verður fjallað um merkingu og tilgang sem mikilvægan þátt í heilsu og vellíðan manneskjunnar. Byrjað verður á að rekja jákvæðar skilgreiningar á vellíðan og heilsu og beina þar sérstaklega sjónum að andlegri heilsu (e.spiritual health) sem er aðgreind frá öðrum víddum í jákvæðum skilgreiningum á heilsu eins og t.a.m. líkamlegri (e.physical), geð- (e.mental), tilfinningalegri (e.emotional) og félagslegri (e.social) heilsu. Tekin eru dæmi sem sýna hvers vegna athyglin beinist í vaxandi mæli að andlegum þáttum heilsu og heilbrigðis. Ef sú vídd sem hér um ræðir er ekki ræktuð eykst hættan á að hugmyndum um merkingarleysi, tilgangsleysi og tómhyggju í lífinu vaxi fiskur um hrygg. Slíkt dregur úr getu til að mæta áföllum og eykur á kvíða fólks. Til að sýna fram á gagnsemi þess að beina sjónum að og ræða og rækta dýpri hugmyndir sem snúa að tilvist okkar og stöðu í heiminum, verður fjallað um ákveðið dæmi. Farið er yfir hvoru tveggja leiðir og mikilvægi þess að starfsfólk á heilbrigðisstofnunum sinni andlegri heilsu (e.spiritual health) við umönnun dauðvona sjúklinga. Rannsóknir sýna að með því að gefa þeirri vídd sem hér um ræðir gaum má lengja líf, draga úr þunglyndi og kvíða, stytta sjúkrahúsdvöl og auka lífsgæði sjúklinga við lok lífs.

Þegar upplifanir verða lærdómur: Þátttaka, ígrundun og óvænt uppgötvun úti í náttúrunni

Andri Már Númason Grunnskólakennari

Hraunvallaskóli, Fjölgreinadeild

Ágrip | Abstract

Erindið er byggt á lokaritgerð höfundar til MA-gráðu í Útlífi og reynslunámi (e. Outdoor and Experiential Learning) frá University of Cumbria. Í ritgerðinni var skoðað hvernig skipulagðar upplifanir í náttúrunni geta skapað aðstæður fyrir dýpri og stundum óvæntan lærdóm umfram þau markmið sem upphaflega eru sett fram. Áhersla var lögð á mikilvægi virkrar þátttöku einstaklingsins í skipulagi og markmiðssetningu náttúruupplifunarinnar. Jafnframt var rýnt í hvernig markviss ígrundandi dagbókarskrif ramma inn upplifanir og gera einstaklingum kleift að draga fram og túlka óvæntan lærdóm. Markmið erindisins er að varpa ljósi á hvernig samspil upplifunar, þátttöku og ígrundunar getur stuðlað að persónulegum og merkingarbærum lærdómi í vettvangsnámi í náttúruumhverfi.

Gagna var aflað með aðferðum sjálfsetnógrafíu (e. autoethnography), þar sem fyrirfram ákveðin náttúruupplifun var nýtt sem rannsóknarvettvangur. Ígrundandi dagbókarskrif voru meginverkfæri við gagnaöflun og veittu innsýn í ferli upplifunar og merkingarsköpunar á mismunandi stigum. Niðurstöður benda til þess að lærdóm megi greina á þremur stigum: í sjálfri upplifuninni, í ígrundandi skrifum og svo í endurskoðun þeirra. Mikilvægustu lærdómsatriðin urðu ekki endilega í samræmi við fyrirfram skilgreind markmið. Höfundur tók þátt í verkefninu með ákveðin markmið en mikilvægasti lærdómurinn reyndist persónulegri en upprunalegu markmiðin gáfu til kynna.

Niðurstöðurnar undirstrika að ígrundandi dagbókarskrif eru mikilvæg til að brúa bilið milli formlegra námsmarkmiða og persónulegs lærdóms. Dýpri lærdómur getur orðið til á mörkum væntinga og reynslu, þegar einstaklingurinn tekur virkan þátt í að móta eigið nám og ígrundar reynslu sína.

Hólavallagarður sem lifandi kennslustofa- Rannsóknarmiðuð útikennsla með spjaldtölvu og nærumhverfið sem rannsóknarvettvangur

Sveinn Bjarki Tómasson Lektor

Háskóli Íslands, Deild faggreinakennslu | Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessari 90 mínútna vinnusmiðju fá þátttakendur að upplifa Lifandi kennslustofu, kennslulíkan þar sem nærumhverfið er nýtt sem rannsóknarvettvangur og spjaldtölvan sem rannsóknardagbók. Vinnusmiðjan byggir á þróunarstarfi í Hólavallagarði þar sem náttúra, menningarsaga og stafræn tækni fléttast saman í samþættu útikennsluverkefni.

Eftir stutta kynningu vinna þátttakendur í litlum hópum að vettvangsverkefni þar sem þeir skrá athuganir, afla gagna og rannsaka líffræðilegan fjölbreytileika og menningararf garðsins. Áhersla er lögð á rannsóknarmiðað reynslunám þar sem þátttakendur prófa aðferðir sem auðvelt er að yfirfæra á ólík skólastig. Að vettvangsferð lokinni verða gögn þátttakenda nýtt sem grunnur að sameiginlegri ígrundun um hvernig stafræn tækni getur stutt rannsóknarmiðaða útikennslu, eft forvitni og athyglisgáfu og skapað ný tækifæri til samþættingar námsgreina.

Vinnusmiðjan styður við markmið Aðalnámskrár um sjálfbærni, umhverfislæsi, skapandi hugsun og eflingu stafrænnar hæfni. Hún er ætluð kennurum, kennaranemum og öðru fagfólki sem hefur áhuga á að nýta nærumhverfið sem lifandi kennslustofu.

Er ég einkunnirnar mínar? Áhrifaþættir á líðan nemenda á Norðurlöndunum

Guðmundur T. Heimisson Dósent, Hermína Gunnþórsdóttir Prófessor

Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Í norrænu INSPECT rannsókninni var samband líðanar í skóla við andlega og félagslega líðan meðal nemenda í 4.-10. bekk kortlagt á Íslandi, Danmörku, Finnlandi, Íslandi og Svíþjóð, með sérstaka áherslu á skólalíðan. Mælikvarðarnir á líðan í skóla voru virkni, tilgangur, tilfinningar og vaxtarhugarfar gagnvart náminu. Spurningakönnun ($N=4431$) sem snerti á þessum flötum var lögð fyrir í 41 skóla á Norðurlöndunum árið 2025 og gerði kleift að bera saman áðurnefnda fleti á velferð milli landanna en einnig milli þátta innan hvers lands sem gætu spáð fyrir um velferð nemenda. Skólalíðan mældist lægri en andleg og félagsleg í öllum löndunum en ekki reyndist mikill munur á líðan milli landanna. Þegar fletir á líðan í hverju landi fyrir sig voru skoðaðir leiddi klasagreining, byggð á niðurstöðum þáttagreiningar á spurningalistanum, í ljós mun á vellíðan í öllum löndunum eftir því hvort um var að ræða skólalíðan, andlega líðan eða félagslega, en þó reyndist hæsta hlutfall vanlíðanar í Danmörku og Svíþjóð. Aðhvarfsgreining leiddi í ljós að áhugahvöt, mat á eigin getu, samband við kennarana og mátun við kennsluaðferðir spáðu best fyrir um skólalíðan í öllum löndunum. Í sama líkani spáði andleg líðan lítið fyrir um skólalíðan og félagsleg líðan var ekki tölfræðilega marktæk. Þessar niðurstöður gefa til kynna að velferð og líðan í skóla eru síbreytilegir áhrifaþættir og tengjast beint starfsumhverfi kennara og nemenda.

Rational resilience in sustained educational engagement under scarcity: Evidence from Guinea-Bissau

Jon Edmund Bollom Adjunct Professor¹, Aladje Baldé Rector², Stefán Hrafn Jónsson Professor¹, Geir Gunnlaugsson Professor Emeritus¹, Jónína Einarsdóttir Professor Emeritus¹

¹Háskóli Íslands, Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics. ²University Jean Piaget of Guinea-Bissau

Ágrip | Abstract

Higher education (HE) participation has grown across sub-Saharan Africa despite resource constraints and substantial barriers to access. Persistent disparities between enrolment and graduation rates necessitate the investigation of factors that sustain student engagement after enrolment. This study examined the determinants of student engagement among HE students in Guinea-Bissau, particularly exploring whether resilience contributes differently to engagement amongst students from rural and urban students. Survey data were collected in late 2022 from 2,255 students enrolled across six multi-faculty HE institutions. Student engagement was captured by a composite measure incorporating behavioural, cognitive, and affective dimensions of student engagement. Hierarchical linear regression was used to assess the contribution of demographic characteristics, institutional experiences, and resilience-related factors to engagement. Student engagement was associated primarily with students' lived experiences of HE, not demographic characteristics. Positive perceptions of campus climate and worth of HE, and academic success predicted greater engagement, whereas financial hardship, dropout consideration, and experiences of exploitation or harassment predicted lower engagement. Crucially, the significant interaction between students' backgrounds and self-reported resilience indicated that resilience predicted greater engagement only among students from rural backgrounds, suggesting that resilience operates differently per students' social and educational contexts. The results were interpreted through the concept of rational resilience, understood as a context-dependent process through which students sustain engagement by continually weighing educational costs, opportunities, and anticipated future returns under conditions of uncertainty. The study highlights the importance of institutional environments, financial stability, and equitable access in supporting engagement within fragile HE systems.

Gæðapjónusta við börn og fjölskyldur: Aðgengi, skipulag, framþróun og viðhald gagnreyndra aðferða

Hákon Sigursteinsson Sálfræðingur¹, Hulda Björg Finnsdóttir Félagsráðgjafi¹, Helga Vilhjálmsdóttir Sálfræðingur²

¹Reykjavíkurborg. ²Akureyrarbær

Ágrip | Abstract

Brýnt er að fjölskyldur og skólar hafi greitt aðgengi að gæðapjónustu vegna aðlögunar barna og þar skipta starfshættir sveitarfélaga miklu máli. Í þessu erindi er fjallað um hvernig endurskipulögð skólapjónusta fyrir og í samstarfi við leik- og grunnskóla getur stutt við þroska og velferð barna á samræmdan máta. Annars vegar er byggt á reynslu Reykjavíkurborgar af innleiðingu svokallaðs „þjónustumengis“ þar sem starfsfólk, foreldrar og börn hafa skýrar leiðir til að óska eftir ráðgjöf og stuðningi, meðal annars í gegnum rafrænt tilvísunarferli, reglulega viðveru sérfræðinga í skólum og náið samstarf við teymi innan skólasamfélagsins. Lögð er áhersla á að samhæfa og einfalda aðgengi þvert á alla borgina, fjarlægja hindranir og efla samfellu í þjónustu með markvissri teymisvinnu og sameiginlegri ábyrgð fagfólks. Hins vegar verður fjallað um skóla- og velferðarþjónustu á Akureyri, þar sem markviss innleiðing gagnreyndra aðferða meðal fjölskyldna og í skólum á sér langa sögu en jafnframt hefur verið unnið að framþróun og nýbreytni. Þannig er sjónum beint að skilvirku aðgengi að vel rannsökuðum aðferðum, sem stuðla að vellíðan allra barna.

Efling lestrarfærni: Skýr kennsla, fimipjálfun og hvatningarkerfi

Xenia Gonzales Muñoz atferlisfræðingur, Zuilma Gabriela Sigurðardóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið

Ágrip | Abstract

Lestarfærni má telja til grundvallarfærni í nútímasamfélagi. Þegar einstaklingur er læs getur hann nýtt sér ritaðar upplýsingar til að taka virkan þátt í samfélaginu, auk þess að efla þekkingu sína og þroskamöguleika. Þó búa ekki allir yfir grunnfærni í lestri og sýndu til dæmis niðurstöður PISA rannsóknarinnar á Íslandi árið 2022 að um 40% nemenda á 16. ári töldust ekki búa yfir grundvallarfærni í lesskilningi. Því er aðkallandi að nýta bestu leiðir í lestrarkennslu grunnskólanemenda, sérstaklega þeirra sem dragast aftur úr. Gagnreyndar kennsluaðferðir hafa verið notaðar með góðum árangri. Skýr kennsla og fimipjálfun eru dæmi um árangursríkar kennsluaðferðir sem hafa reynst vel til að kenna lestur, efla færni nemenda í lestri og til að koma í veg fyrir að nemendur dragist aftur úr jafnöldrum í lestrarnámi. Markmið rannsóknarinnar sem verður kynnt var að auka lestrarfærni níu ára drengs með lestrarörðugleika í einum grunnskóla á höfuðborgarsvæðinu. Skýrri kennslu og fimipjálfun var beitt í 10 vikur auk þess sem hvatningarkerfi var notað til að auka áhuga nemandans. Niðurstöður leiddu í ljós að færni nemandans jókst í hljóðun bókstafa íslenska stafrófsins, auk tvíhljóðanna au og ey, og í lestri orða og orðleysa þrátt fyrir krefjandi hegðun, sem fólst aðallega í flótta frá verkefninu. Skýr kennsla og fimipjálfun virðast því vera árangursríkar leiðir til að efla lestrarfærni og mikilvægt er að halda áfram að kanna tækifæri til frekari rannsókna og innleiðingar þeirra.

Samanburður á aðferðum Íslensku æskulýðsrannsóknarinnar til að meta algengi eineltis meðal grunnskólanema

Hans Haraldsson Verkefnisstjóri

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Einelti er tiltölulega flókið og óhlutbundið hugtak. Til að meta algengi eineltis meðal grunnskólabarna hafa margar innlendar og erlendar rannsóknir farið þá leið að kynna skilgreiningu á einelti fyrir svaranda og spyrja í kjölfarið hvort hann hafi orðið fyrir því. Niðurstöður margra rannsókna gefa þó tilefni til þess að spyrja hvort börn á grunnskólaaldri ráði almennt við svo flókið svarverkefni.

Aðalmæling grunnskólakönnunnar Íslensku æskulýðsrannsóknarinnar á einelti er gerð með þeim hætti að skilgreining er kynnt og svarandi svo beðinn að meta hvort hún eigi við sína reynslu í skólanum tvo undanfarna mánuði. Frá árinu 2023 hafa þó jafnframt verið lagðar fyrir sex einfaldari spurningar um ofbeldi og áreitni í skólaumhverfinu á sama tímabili. Svör við þessum spurningum voru borin saman. Niðurstöður sýna að 14-23% svarenda sem segjast hafa orðið fyrir einelti „einu sinni eða tvisvar“ á undanförunum tveimur mánuðum segjast einnig hafa orðið fyrir tíðu og fjölpættu ofbeldi og/eða áreitni í skólaumhverfinu á sama tímabili. Þá segjast 2-4% þeirra sem ekki segjast hafa orðið fyrir einelti frá tíðri og fjölbreyttri áreitni. Mikill meirihluti þeirra sem segist hafa orðið fyrir einelti segir líka frá tíðri og fjölbreyttri áreitni. Mynstrið er stöðugt á milli ára og ekki er mikill munur á bekkjum.

Niðurstöður benda til þess að spurning með skilgreiningu geti skilað umtalsverðu vanmati á algengi eineltisreynslu meðal grunnskólabarna.

The case of Iceland: Subjectification as a practice of freedom to enhance student engagement with social and ecological concerns

Sue Gollifer Dósent

Menntavísindasvið, Deild menntunar og margbreytileika

Ágrip | Abstract

Human rights education (HRE) in higher education in Iceland is largely confined to professional programmes such as law, social work and social education. Although teacher education includes courses on children's rights, a recent study found that the five educational aims of Article 29 of the UN Convention on the Rights of the Child—personal development, respect for human rights, cultural identities, responsible citizenship and respect for the environment—are not comprehensively addressed.

This paper examines findings from UME 011M Human Rights: Advancing Social and Ecological Wellbeing, introduced in 2023 as an elective course under the study programme Educational Studies. The course engages students in critically examining the role of human rights in responding to contemporary social and ecological challenges. Data are drawn from pre- and post-course questionnaires completed by students who consented to their responses being used for research.

The findings suggest that interdisciplinary and multi-perspective learning environments support subjectification, understood as the development of agency. Students shifted from viewing human rights as a static framework protecting abstract rights-holders towards understanding them as a means of engaging with the lived vulnerabilities of diverse others. This action-oriented understanding expands the transformative potential of HRE.

The findings also raise questions about whether a single elective course is sufficient to prepare students to address the intersecting crises facing contemporary societies. The paper argues that universities should respond more intentionally to their responsibility to advance peace and human rights, as articulated in the 2023 UNESCO Recommendation, by positioning human rights as a core purpose of higher education.

Finding a Back Stage: Family Musicking and the Self-Presentation of Polish Immigrant Parents in Iceland

Adam Switala Adjunct

University of Iceland, Education

Ágrip | Abstract

This study examines how Polish immigrant parents of young children (0–4) experienced their social life in Iceland and what heritage-language family musicking sessions offered in support of their well-being, read through Goffman's dramaturgical account of self-presentation and his distinction between front and back stage. The aim was to better understand participation in family musicking as a facilitator for change in the social conditions and identity reconstruction of immigrant parents.

The study draws on semi-structured interviews with Polish parents taking part in family musicking sessions, conducted in their heritage language and analysed using reflexive thematic analysis, and anonymous online surveys.

Participants described ordinary settings—playgrounds, workplaces, ostensibly open community events—as front-stage spaces that called for constant self-monitoring, where speaking Polish often marked them as audibly foreign. Several had arrived without a back stage: no one among whom the performance could be dropped. In the family musicking sessions, the circular seating, repetitive structure, and the use of heritage language removed the positions from which they felt evaluated and judged, creating a Goffmanian back-stage space. Many of the participants additionally carried a second, musical front stage—a stigma of being labelled 'unmusical' in their own music education in Poland; the sessions offered an opportunity for them to reconstruct their musical identities and rebuild confidence in musical parenting.

The findings indicate that this renewed confidence extended beyond the sessions, with parents reporting stronger social connections and a greater sense of belonging in Iceland.

Efling lestrarfærni: Stýrð kennsla, fimipjálfun og framfarir til lengri tíma

Sif Guðmundsdóttir Meistaraniemi, Signý Ólöf Stefánsdóttir BS í sálfræði, Zuilma Gabriela Sigurðardóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Heilbrigðisvísindasvið

Ágrip | Abstract

Notkun raunprófaðra kennsluaðferða er lykilþáttur í að efla lestrarfærni, en þar á meðal eru fimipjálfun og stýrð kennsla Engelmanns svo og skýr kennsla sem leiðir af henni. Þessar aðferðir hafa sýnt góðan árangur jafnt hérlandis sem erlendis. Markmið þessarar rannsóknar var að halda áfram að bæta lestrarfærni níu ára drengs með lestrarerfiðleika með því að nýta þessar aðferðir í átta vikur eftir um níu vikna hlé frá sams konar þjálfun. Eitt handrita Engelmanns sem nýta má við lestrarkennslu hefur verið þýtt á íslensku og var það notað í þessari rannsókn. Niðurstöður sýndu marktækar framfarir; við upphaf íhlutunar bjó þátttakandi yfir fullri færni í 26 bókstöfum og tvíhljóðum íslenska stafrófsins en í lok tímabilsins hafði sú tala hækkað í 32. Einnig jókst færni í lestri orða og orðleysis umtalsvert. Við lok íhlutunar las þátttakandi allt að fimm stafa orð og orðleysur með 69,2% nákvæmni að meðaltali, samanborið við 58,9% nákvæmni að meðaltali í fjögurra stafa orðum við fyrri grunnskeiðsmælingu. Niðurstöður benda til þess að samþætting stýrðrar kennslu og fimipjálfunar skili marktækum árangri á átta vikum við að auka lestrarfærni en ekkert annað úrræði í skólanum hafði skilað sambærilegum framförum. Áfram verður unnið með nemandanum á næsta skólaári á svipaðan máta og hér hefur verið sagt frá, til þess að stuðla að áframhaldandi árangri og framvindu.

„Það er gaman ef þú vinnur hundrað miða leikinn“: Reynolds nemenda af gagnreyndum aðferðum í skólum með háa fylgni við aðferð

Bergljót Gyða Guðmundsdóttir Prófessor, Margrét Sigmarsdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Heildstæður stuðningur við jákvæða hegðun eða SMT-skólafærni (einnig kallað PBIS eða PBS) er gagnreynd heildarskólanálgun sem hefur verið innleidd um árabil í mörgum íslenskum grunnskólum til að efla jákvæða hegðun. Á sama tímabili hefur sjónum í auknum mæli verið beint að almennri kennslu í félags- og tilfinningafærni eða geðrækt til að stuðla að bættri geðheilsu nemenda. Rannsóknir benda til þess að ef báðar aðferðir eru innleiddar saman megi ná fram meiri jákvæðum áhrifum en með annarri hvorri aðferðinni án hinnar. Fjöldi rannsókna hefur jafnframt sýnt að fylgni við aðferð (implementation fidelity) er grundvallaratriði ef innleiðing á að bera árangur. Í þessu erindi verður sagt frá niðurstöðum eigindlegar rannsóknar sem fram fór í tveimur skólum með háa fylgni við aðferð SMT-skólafærni, sem höfðu einnig innleitt almenna geðræktarkennslu meðal nemenda á miðstigi. Rýnihópaviðtöl voru tekin við nemendur í hvorum skóla, annars vegar um reynslu þeirra af SMT-skólafærni og hins vegar af geðræktarkennslunni. Niðurstöður bentu til þess að nemendur teldu SMT-skólafærni skipta máli þar sem aðferðirnar stuðluðu að röð og reglu, drægju úr óæskilegri hegðun og ýttu undir jákvæða hegðun. Í máli nemenda kom einnig fram að geðræktarkennslan gæti verið hjálpleg, sérstaklega til að takast á við erfiðar tilfinningar. Vísbendingar voru um að eftir því sem nemendur nutu meiri geðræktarkennslu, þeim mun gagnlegri þætti þeim hún. Í næstu rannsóknum væri gagnlegt að kanna meðal annars fylgni við aðferð geðræktarkennslu og áhrif þjálfunar og handleiðslu kennara og aldurs barnanna.

Fjöltýngt máluppeldi barna: Innsýn foreldra með innflytjendabakgrunn á Íslandi

Kriselle Lou Suson Jónsdóttir doktorsnemi, Hanna Ragnarsdóttir prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Íslenskt málsamfélag stendur nú frammi fyrir breytingum vegna aukins innflytjendastraums og mikillar útbreiðslu enskunotkunar sem tengist hnattrænu og stafrænu samhengi samtímans. Fáar rannsóknir liggja fyrir um hlutverk foreldra í ljósi síbreytilegs og fjölbreyttara málumhverfis á landinu. Grein þessi kannar hlutverk foreldra af fyrstu kynslóð innflytjenda í *fjöltýngdu máluppeldi* barna sinna á Íslandi. Rannsóknin byggir á fræðilegum grunni um þróun fjöltýngis, tungumálastefnu fjölskyldna, innflytjenda sem foreldra og hlutverks foreldra í máluppeldi barna sinna.

Gögnum var safnað í viðtölum sem hluta af rannsóknarverkefninu „Tungumálastefna og starfshættir fjölbreyttra fjölskyldna innflytjenda á Íslandi og áhrif þeirra á menntun“ (LPP) sem styrkt var af Rannís (2022-2025). Þátttakendur voru foreldrar af fyrstu kynslóð innflytjenda í 16 fjölskyldum með fjölbreytt tungumál, menntun og félags- og efnahagslegan bakgrunn. Þátttakendurnir bjuggu í fjórum mismunandi landshlutum.

Gögnin voru greind með þemagreiningu. Niðurstöður benda til þess að viðhorf foreldra til fjöltýngds máluppeldis barna sinna mótist af fjölskyldu- og menningartengslum, fyrri tungumálareynslu og væntingum um framtíð barnanna. Foreldrarnir þróuðu fjölbreyttar aðferðir til að leitast við að stýra samskiptavenjum í fjölskyldunni, þar á meðal vali og notkun tungumála þeirra, allt frá meðvitundum inngripum til barnstýrðra nálgana, og aðlöguðu þær aðferðir að mismunandi aðstæðum. Auk þess nefndu foreldrar að þeir ættu erfitt með að stýra og skipuleggja takmarkaðan tíma barna til athafna sem tengdust tungumáli og læsi, í einu eða fleiri tungumálum barna, einkum þegar utanaðkomandi stuðningur er takmarkaður. Á grundvelli þessarar innsýnar eru settar fram tillögur að markvissum stuðningsúrræðum sem geta stutt foreldra í fjöltýngdu máluppeldi barna sinna á Íslandi.

Æfingabráhyggja og tengsl við beinþéttni, líkamssamsetningu og hlaupahraða hjá 12 ára knattspyrnustúlkum – SKORA

Gréta Jakobsdóttir Dósent, Vaka Rögnvaldsdóttir Dósent, Rúna Sif Stefánsdóttir Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Regluleg hreyfing á yngri árum stuðlar að aukinni beinþéttni og líkamlegri færni. Hins vegar hefur aukin áhersla á mikla þjálfun og árangur vakið upp spurningar á mögulegum einkennum og afleiðingum æfingabráhyggju hjá ungum íþróttaiðkendum. Markmið rannsóknarinnar var að kanna tengsl einkenna æfingabráhyggju við beinþéttni, líkamssamsetningu og hlaupahraða hjá ungum knattspyrnustúlkum.

Þátttakendur voru 103 knattspyrnustúlkur ($11,90 \pm 0,31$ ár) sem æfa með völdum félögum á höfuðborgarsvæðinu. Beinþéttni og líkamssamsetning voru mæld með DXA. Beinþéttni var reiknuð sem BMD Z-gildi með því að nota NHANES viðmið. Einkenni æfingabráhyggju voru metin með Exercise Addiction Inventory (EAI, stig á bilinu 6-30). Tengsl æfingabráhyggju við beinþéttni, hlutfall af fitufríum massa (FFMI, kg/m^2), fituprósentu og hlaupahraða voru metin með fylgnigreiningu. Einnig voru þátttakendur flokkaðir í áhættuflokka æfingabráhyggju og hópar bornir saman.

Meðal EAI-stigafjöldi var $17,6 \pm 3,8$. Flestir þátttakendur (85,4%) flokkuðust með nokkur einkenni æfingabráhyggju, en 6,8% voru ekki í neinni áhættu og 7,8% í áhættuhópi. Engin marktæk tengsl fundust milli EAI og beinþéttni ($r = 0,14$; $p = 0,174$), FFMI ($r = 0,12$; $p = 0,210$), fituprósentu ($r = 0,01$; $p = 0,955$) eða hlaupahraða ($r = 0,06$; $p = 0,551$). Jafnframt fannst enginn marktækur munur milli EAI-áhættuflokka á þessum breytum (öll $p > 0,32$).

Einkenni æfingabráhyggju tengdust hvorki beinþéttni, líkamssamsetningu né hlaupahraða hjá þessum hópi ungra knattspyrnustúlkna. Langtímagögn úr SKORA-rannsókninni munu aftur á móti skapa tækifæri til að kanna hvort slík tengsl komi frekar fram síðar á unglingsárum þegar þjálfunarálag og sérhæfing í íþróttum eykst.

Tónlist með börnum á einhverfurófi í íslenskum leikskólum

Fríða Dís Guðmundsdóttir Tónlistarkennari hjá Tónstofu Valgerðar og Tónagulli

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessum fyrirlestri verður fjallað um hvernig tónlist getur verið lykill að tjáningu, félagslegri þátttöku og málþroska fyrir leikskólabörn á einhverfurófi. Rannsóknir á sviði músíkmeðferðar hafa sýnt að markviss tónlistarþjálfun getur stuðlað að aukinni tjáskipta- og félagsfærni barna á einhverfurófi en viðfangsefnið hefur lítið sem ekkert verið rannsakað í íslenskum leikskólum. Markmið rannsóknar minnar var að skoða umgjörð tónlistarkennslu með börnum á einhverfurófi í þremur íslenskum leikskólum og hvort tónlist sé notuð sem kennsluaðferð til að efla tjáskipta- og félagsfærni þeirra. Beitt var eigindlegum aðferðum þar sem tekin voru fjögur hálf-opin viðtöl við tónlistarkennara og stuðningsaðila í þremur leikskólum á höfuðborgarsvæðinu.

Niðurstöður sýna að tónlist er nýtt sem kennslutól í öllum þremur leikskólunum en með fremur ómarkvissum hætti og að börn á einhverfuróf geti tekið virkan þátt í samverustundum og hafa af þeim gagn jafnvel þótt þau virðast vera óvirkir þátttakendur. Þegar tónlistarþjálfun er skipulögð og markviss, eins og dæmin úr rannsókninni sýna, getur hún haft jákvæð áhrif á tjáskipta- og félagsfærni barna á einhverfurófi.

Rannsóknin leiðir jafnframt í ljós að með því að sameina þætti músíkmeðferðar við aðferðir skipulagðrar kennslu, sjónrænan stuðning og snemmtæka íhlutun gæti tónlist orðið öflugur þáttur í stuðningi við börn á einhverfurófi í íslenskum leikskólum. Áhersla á tónlistariðkun í leikskólum hefur þó farið minnkandi á undanförunum árum sem þýðir að börn kunna að fara á mis við þau tækifæri sem markviss tónlistarþjálfun getur haft í för með sér. Til að sporna við þeirri þróun þarf faglegar leiðbeiningar, þjálfað starfsfólk og aukið fjármagn.

“Space Invaders”: Institutional Whiteness and Immigrant Women’s Intersectional Experiences in Icelandic Higher Education

Cynthia Trililani Doktorsnemi

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

As part of the Nordic welfare system, Iceland is strongly committed to equal access to education regardless of background, yet this ideal coexists with the persistent marginalisation of immigrant and minority students. In Icelandic higher education, debates about equality have centred on gender and disability, largely overlooking other dimensions of difference, such as race, language, religion, and national origin.

Drawing on intersectional analysis and embedded power relations, this study conceptualises university spaces as implicitly oriented towards white, Icelandic belonging, in which white normativity is naturalised and reproduced. Such dominance can foster a sense of entitlement that sustains white ideologies through policies and practices that uphold white privilege. The study, therefore, asks: how does institutional whiteness shape the intersectional experiences of immigrant women in Icelandic higher education? To address this question, life-story interviews with first-generation immigrant women were conducted and analysed using reflexive thematic analysis.

The analysis identifies several interlocking mechanisms through which institutional whiteness operates, shaping processes of inclusion and exclusion, as well as experiences of othering and (in)visibility. Participants describe a lack of institutional support and recurrent racial stereotyping. As Nirmal Puwar contends, certain bodies are regarded as the natural occupants of particular spaces, while others, as racialised bodies, are cast as “space invaders”, out of place in spaces imagined as white.

The study argues that for ideals of equity to be realised in practice, educational institutions must take genuine responsibility for addressing the multiple, overlapping dimensions of difference, rather than treating equity as mere rhetoric.

Hlustum á þau: Lýðræði, valdefling og þátttökurannsókn með ungmennum frá Grindavík

Vanda Sigurgeirsdóttir Lektor, Jakob Frímann Þorsteinsson Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Tómstundafræði er fræðigrein sem fjallar um og greinir tómstundir sem persónulegan og félagslegan farveg menntunar, menningar, velferðar, afþreyingar, uppeldis og lýðræðislegrar þátttöku einstaklinga. Í tilefni af 25 ára afmæli námsbrautar í tómstunda- og félagsmálafræði langar okkur að ræða nýlegt þátttökurannsóknarverkefni með ungu fólki sem miðar að því að mæta þörfum ungs fólks í Grindavík og nýta reynslu þess. Þetta verkefni er gott dæmi um kjarna tómstundafræðinnar sem byggir á að efla lýðræðislega þátttöku ungs fólks og gefa því kost á að hafa áhrif á umhverfi sitt og eigið líf. Þátttökurannsóknir (Youth Participatory Action Research, YPAR) eru oft gerðar með jaðarsettum hópum og byggja á þeirri hugmynd að þau sem standa næst viðfangsefninu búi yfir bestum skilningi og séu best til þess fallin að finna lausnir, sem tryggir að samfélagslegar breytingar endurspegli sjónarmið þeirra. Rannsóknarverkefnið hófst haustið 2025 og felur annars vegar í sér samstarf við ungmennaráð Grindavíkur og tómstunda- og félagsmálafræðinga á vettvangi, og hins vegar samstarfi fræðimanna frá Íslandi, Bretlandi og Bandaríkjunum. Í ferlinu höfum við kynnst því að unga fólk hefur sterka staðartengingu, löngun til að tilheyra og þörf fyrir að raddir þeirra fái hljómgrunn við enduruppbyggingu samfélagsins. Þau sakna íþróttar, skóla og vana og að eiga kost á frístundastarfi saman. Í erindinu er greint frá þátttökurannsóknarferlinu, áskorunum þess og tækifærum, sem og mögulegum áherslum við enduruppbyggingu frístunda- og skólastarfs þar sem unnið er m.a. með staðartengsl, seiglu og óvissu.

Dominant Languages in Danger and the Danger of Dominant Languages: Icelandic and the University

Sólveig Ásta Sigurðardóttir Nýdóktor

Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

As Saami scholar Eva Maria Fjellheim has analyzed in her work, education is a central tenet through which colonial structures and narratives continually reinvent themselves. Throughout the history of Nordic colonialism, Indigenous communities in what constitutes the Nordic region have resisted the dissemination of colonial knowledge through education and its ties to the expansion of empire, Indigenous erasure, eugenics, and encroachment on land and lifeworlds. These colonial structures materialize through the silencing of antiracist resistance and the trope of Nordic exceptionalism and the threat of the subsumption of resistance by neoliberal political structures. This presentation builds on collaboration with students at the University of Iceland and insight regarding how racism within the institution often emerges through language discrimination.

Presenting these linguistic contexts, our paper will focus on quantitative and qualitative data collected through our surveys and focus group discussions with students. We will discuss some of the key points in our findings, regarding the absence of colonial histories in linguistics studies (while students are keen that there should be); students' sense of the history of colonialism and its influences on language; how students (whose first language is not Icelandic) navigate commitment to Icelandic language while experiencing language marginalization and their ideas for inclusion in academic spaces; and how students view the relationship between colonialism and language (through a case study of students in the English department at the University of Iceland).

Gervigreindarlæsi í grunnskólum: Forsenda nýsköpunar og fagmennsku

Hannes Ottósson Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Tilkoma spunagreindar hefur á skömmum tíma breytt forsendum kennslu, náms og námsmats. Á sama tíma hefur gervigreindarlæsi (e. AI literacy) orðið sífellt mikilvægari þáttur í þeirri hæfni sem bæði nemendur og kennarar þurfa að búa yfir til að geta tekið upplýstar, gagnrýnar og ábyrgar ákvarðanir í stafrænu samfélagi. Þrátt fyrir aukna umræðu um spunagreind í menntun skortir enn skýran skilning á því hvernig gervigreindarlæsi tengist hefðbundnum hugmyndum um kennslu, læsi og fagmennsku kennara.

Í erindinu verður fjallað um gervigreindarlæsi út frá kennslufræðilegu sjónarhorni og því velt upp hvernig skilgreina megi þá þekkingu, leikni og hæfni sem kennarar þurfa að þróa í umhverfi þar sem spunagreind gegnir sífellt stærra hlutverki. Byggt verður á fræðilegri greiningu alþjóðlegra rannsókna og þeirri hugmynd að gervigreindarlæsi sé ekki afmörkuð tæknifærni heldur samtvinnist stafrænu læsi, upplýsingalæsi og miðlalæsi. Sérstök áhersla verður lögð á sex lykilþætti gervigreindarlæsis: að þekkja, skilja, nota, meta, skapa og takast á við siðferðileg álitaeefni.

Erindið byggir á rannsóknarverkefninu *Framtíð íslenskrar menntunar á tímum spunagreindar* og markar fræðilegan grunn fyrir áframhaldandi rannsóknir á gervigreindarlæsi kennara á Íslandi. Jafnframt verður fjallað um hvernig gervigreindarlæsi getur stuðlað að faglegri dómgreind kennara, stutt við skapandi og gagnrýna hugsun nemenda og skapað ný tækifæri til nýsköpunar í námi og kennslu. Framlag erindisins felst í að tengja saman nýjar rannsóknir á gervigreind, kennslufræði og nýsköpun með það að markmiði að styðja við þróun kennaramenntunar, skólastarfs og menntastefnu til framtíðar.

Þunn skurn á fjöreggi farsældar? Áskoranir í formlegri umgjörð félags- og tómstundastarfs barna, unglunga og ungs fólks á Íslandi

Eygló Rúnarsdóttir aðjúnt, Eyrún Ólöf Sigurðardóttir Aðjúnt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Innlendar og erlendar rannsóknir hafa í gegnum áratugi bent til þess að skipulagt félags- og tómstundastarf fyrir börn, unglunga og ungt fólk (e. youth work) geti verið öflug forvörn gegn áhættuþáttum og stutt við farsæld. Í auknum mæli hefur sjónum verið beint að innihaldsríkum frítíma og tómstundum fullorðinna sem lífsstíl og mótvægi við streitu og álag sem einkennir nútímalíf, einkum í svokölluðum vestrænum heimi.

Í erindinu er rýnt í lagaumhverfi, stefnumótun og aðgerðaráætlanir á vettvangi æskulýðs-, félags- og tómstundastarfs á Íslandi og niðurstöður þeirrar rýni settar í samhengi við þróun vettvangs annars vegar og tilkomu náms í tómstunda- og félagsmálafræði fyrir 25 árum hins vegar. Rýnt er í orðræðu um æskulýðsstarf, tómstundir, félagsstarf, frítíma og farsæld.

Niðurstöður benda til að huga þurfi að skýrari hugtakanotkun á opinberum vettvangi þegar kemur að ólíkum aldurshópum og að heildarendurskoðun æskulýðslaga sé mikilvæg fyrir grundvöll félags- og tómstundastarfs barna, unglunga og ungs fólks til stuðnings við farsæld þeirra inn í fullorðinsár.

The case of Sweden: Transformative university human rights education – student agency between academic formation and social change

Christina Johnsson Associate Professor

University of Malmö, Faculty of Education and Society

Ágrip | Abstract

Human rights education (HRE) in Swedish higher education (HE) is embedded in professional programmes. Five interdisciplinary bachelor's and master's programmes centre on human rights as the core field of study. These programmes combine law, political science, philosophy and history, representing the extent of specialised HRE provision in Sweden. Although substantively advanced, they remain within traditional academic structures.

This qualitative study of all five programmes draws on semi-structured interviews with nine educators responsible for their design and delivery. It explores how educators understand HRE in relation to student subjectification, criticality, activism and transformation, and how these understandings inform pedagogical practice.

The findings suggest that, although students are described as highly motivated and often activist-oriented, their agency is only partially realised within the programmes. Teaching is predominantly organised through lectures and seminars, in which educators frame both questions and permissible forms of engagement. While interactive methods are employed, students are typically positioned within predefined structures, limiting opportunities to act as subjects of their own learning. Students' activism is not rejected but is frequently reshaped into academically legitimate forms of critique and analysis.

This points to a central tension between educating students into competent academics and fostering them as active human rights subjects capable of acting in and on the world. This tension risks neutralising the transformative ambitions of HRE, calling for a more explicit commitment to pedagogies that take student agency seriously, not as a by-product of learning but as a starting point to realise the transformative potential of HRE in HE.

Þegar spunagreind umbreytir skólastarfi: Stuðningur við kennara í ábyrgri innleiðingu og faglegri notkun.

Guðbjörg Guðmannsdóttir Meistaraniemi

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Hröð þróun spunagreindar hefur skapað ný tækifæri í skólastarfi en jafnframt kallað fram spurningar um hæfni kennara, faglega ábyrgð og stuðning við innleiðingu. Aðgangur að nýjum verkfærum tryggir ekki sjálfkrafa markvissa eða ábyrga notkun þeirra í höndum kennara og nemenda. Kennarar þurfa bæði þekkingu á því hvernig spunagreind virkar og hæfni til að meta niðurstöður hennar, hugmyndir um hvernig nýta má hana í kennslufræðilegum tilgangi og taka upplýstar ákvarðanir um siðferði, persónuvernd, námsmat og nám nemenda.

Í innlegginu verður fjallað um stuðning og handleiðslu við kennara sem lykilþátt í innleiðingu spunagreindar í íslenskum grunnskólum í síbreytilegu skólaumhverfi. Jafnframt verður varpað ljósi á tilgang og tækifæri til notkunar hennar og hvernig skólar geta byggt upp hæfni kennara til að beita spunagreind í kennslufræðilegum tilgangi og leiðbeina nemendum sínum af gagnrýni, ábyrgð og öryggi. Umfjöllunin tengist rannsóknarverkefninu *Framtíð grunnskóla á Íslandi á tímum spunagreindar: Athafnakostir, læsi og hæfni kennara*.

Markmiðið er að varpa ljósi á hvernig skólar geta byggt upp aðstæður sem gera kennurum kleift að þróa þá hæfni sem þarf til að leiðbeina nemendum í síbreytilegu tækniumhverfi og nútímaskólastarfi.

Racialisation within Icelandic institutions: The case of Reykjavik City as a workplace

Sema Erla Serdaroglu Aðjúnkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

The City of Reykjavík is both the largest municipality and workplace in Iceland. The city employs around 11.000 people across over 450 positions. The goal of the city is to be a workplace that attracts skilled and passionate individuals who work for the benefit of city residents.

The Human Rights and Violence Prevention Council of the City of Reykjavík decided in 2022 to do research on racism and its manifestations within the institutions of the City of Reykjavík. The aim of the study was to shed light on the experiences of racial and cultural prejudice among the city's employees to improve knowledge of its manifestations, frequency and extent, with the aim of improving conditions and well-being in the workplace. The results are to be used to develop and implement tools and procedures to prevent and intervene in situations of racial and cultural prejudice and discrimination within the city as a workplace.

According to the findings, based on quantitative and qualitative data gathered in 2025, prejudiced attitudes and behaviours, exclusionary practices, and a workplace culture that tolerates prejudice and discrimination can be found within the city of Reykjavík institutions.

This research critically examines the manifestations and effects of ethnic, racial and cultural prejudice and discrimination within the city of Reykjavík and how it contributes to the process of racialisation and othering of employees of minority groups in Icelandic institutions and provides approaches to dismantling.

Þegar gervigreind tekur prófið: Hvernig endurhugsum við námsmat?

Ívar Rafn Jónsson Lektor

Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild

Ágrip | Abstract

Tilkoma spunagervigreindar hefur varpað ljósi á veikleika í þeim forsendum sem hefðbundið námsmat byggir á. Menntastofnanir standa nú frammi fyrir grundvallarspurningum um hvernig meta eigi nám og hæfni nemenda þegar gervigreind getur tekið þátt í úrlausn verkefna. Í erindinu er fjallað um þessar áskoranir með hliðsjón af námsmati í kennaramenntun.

Stuðst er við þrjú fræðileg sjónarhorn sem geta stutt við endurhugsun námsmats. Í fyrsta lagi er fjallað um matshæfni (e. *evaluative judgement*), sem vísar til hæfni nemenda til að leggja gagnrýnið mat á gæði eigin verka og annarra. Slík hæfni verður sífellt mikilvægari þegar afurðir verða til í samspili manns og spunagervigreindar. Í öðru lagi er kynnt tveggja akreina líkanið (e. *the two-lane approach*), sem greinir á milli námsmats þar sem markmiðið er að meta þekkingu og hæfni án aðstoðar spunagervigreindar og námsmats þar sem notkun hennar er viðurkenndur hluti af námsferlinu og viðfangsefninu. Í þriðja lagi er fjallað um námsmatslæsi (e. *assessment literacy*) kennara og mikilvægi þess að geta tekið upplýstar ákvarðanir um réttmæti, tilgang og framkvæmd námsmats í breyttu námsumhverfi.

Lagt er til að samþætting gervigreindarlæsis og námsmatslæsis verði lykilviðfangsefni í kennaramenntun. Slík samþætting er forsenda þess að verðandi kennarar geti hannað, framkvæmt og réttlætt námsmat sem endurspeglar þá þekkingu og hæfni sem skiptir máli í skólastarfi þar sem spunagervigreind er orðin hluti af daglegu námsumhverfi.

Inngildingarbrú milli háskólans og atvinnulífs

Juan Camilo Roman Estrada Verkefnisstjóri og fjölmenningsarfultrúi, Nílsína Larsen
Einarsdóttir Verkefnisstjóri

Háskóli Íslands, Kennslusvið

Ágrip | Abstract

Í samstarfi við Vinnumálastofnun og Tengslatörg HÍ hefur Sprettur, sem er nýsköpunarverkefni við kennslusvið, rannsakað stöðu innflytjenda á vinnumarkaði. Horft var sérstaklega til þeirra sem hafa klárað eða eru í háskólanámi. Úrvinnsla kannana (yfir 202 svör frá nemendum) og eigindlegra viðtala við 3 meistaranemar hefur leitt í ljós fjölbættar hindranir sem innflytjendur mæta á vinnumarkaði og misræmi í upplifun atvinnurekenda og starfsmanna með erlendan bakgrunn. Niðurstöðurnar undirstrika mikilvægi markvissrar mentoramenningar við að efla inngildingu starfsfólks með erlendan bakgrunn. Byggt á gögnum og niðurstöðum er Sprettur að þróa mentorafræðslu og þjálfun fyrir vinnustaði til þess að efla starfsfólk með erlendan bakgrunn og stuðla að inngildingu þeirra.

Exploring the Potential of Antiracist Pedagogies in Iceland: Reflections from a New Nordic Network

Flora Tietgen Doktorsnemi og aðjúkt, Elizabeth Lay Doktorsnemi og aðjúkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Despite growing social diversity, racism and racialisation remain relatively underexplored and undertheorised within Icelandic educational discourse. Nevertheless, an emerging body of research highlights how racialised individuals in Iceland experience exclusion, othering, and unequal conditions of belonging. At the same time, antiracist pedagogy has gained increasing attention in educational research across the Nordic countries as a framework for addressing racism, power relations, and social justice in education.

This presentation explores the relevance and potential of antiracist pedagogy in the Icelandic context, drawing on reflections from a developing Nordic network on antiracism in teacher education. Particular attention is given to experiences from a recent network event in Reykjavík, where Icelandic teachers participated in roundtable discussions on racism and antiracism. The discussions included 16 Icelandic teachers and 25 Nordic researchers and revealed a wide range of perspectives, from teachers sharing their experiences of marginalisation to resistance to the idea that racism exists in Iceland. Rather than viewing such moments solely as barriers, the presentation considers how discomfort and contestation can become productive pedagogical starting points for dialogue and critical reflection.

Drawing on insights from the Icelandic discussions alongside emerging Nordic research on antiracist educational practice, the presentation examines what antiracist pedagogy might look like in Icelandic schools and teacher education. It argues that the growing diversity of Icelandic society creates both a need and an opportunity to engage more explicitly with concepts of race, racialisation, belonging, and social justice.

Gervigreindarlæsi og framtíð menntunar: Greining hæfniramma í ljósi framtíðarlæsis

Tryggvi Brian Thayer Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Ör þróun gervigreindar hefur leitt til vaxandi áherslu á gervigreindarlæsi í menntun. Hæfnirammar, þar á meðal sameiginlegur rammi OECD og Evrópusambandsins, leggja áherslu á að námsviðmið taki til tæknilegrar þekkingar og færni en einnig framtíðarfærs hugarfars (e. future-ready attitudes). Þrátt fyrir þessa áherslu er óljóst hvaða hugmyndir um framtíðina liggja að baki slíkum römmum og hvort þeir styðji raunverulega getu einstaklinga til að takast á við umbreytingar og óvissu sem fylgja þróun gervigreindar.

Rannsóknin byggir á fræðilegri rýni á hæfnirömmum og rannsóknum um gervigreindarlæsi. Gögnin voru greind með eigindlegri innihaldsgreiningu þar sem rammi Miller o.fl. um framtíðarlæsi (e. futures literacy) var nýttur sem greiningartæki til að skoða hvernig framtíðarsýn birtist í þessum verkum. Sérstaklega er greint á milli framsýni-fyrir-framtíðina (e. anticipation-for-the-future, AfF), sem beinist að undirbúningi fyrir væntanlega þróun, og framsýni-fyrir-tilurð (e. anticipation-for-emergence, AfE), sem nýtir framtíðina sem tæki til að endurhugsa forsendur og skapa nýja möguleika í samtímanum.

Niðurstöður benda til þess að hæfnirammar og rannsóknir á gervigreindarlæsi byggji að mestu á AfF-nálgun þar sem menntun er sett fram sem viðbragð við tæknibreytingum. Hugmyndir um „framtíðarfærni“ beinast þá að aðlögun, áhættustýringu og undirbúningi fyrir vinnumarkað fremur en gagnrýninni og skapandi mótun framtíðar.

Erindið varpar ljósi á hvernig ólíkar hugmyndir um framtíðina móta skilning á gervigreindarlæsi. Rannsóknin bendir til þess að framtíðarlæsi geti verið gagnlegt mótvægi við ríkjandi áherslur á aðlögun og undirbúning í umræðu um gervigreindarlæsi.

Áskoranir og stuðningur í námi: Viðhorf nemenda í hestafræðideild Háskólans á Hólum

Heiðrún Ósk Eymundsdóttir Reiðkennari

Háskólinn á Hólum, Hestafræðideild

Ágrip | Abstract

Markmið þessarar rannsóknar var að komast að því hvað hvetur og hamlar B.S. nemendur í námi í Hestafræðideild við Háskólann á Hólum með það að markmiði að bæta nám og námsumhverfi nemenda.

Leitað var svara við eftirfarandi rannsóknarspurningu: Hvað hvetur og hvað hamlar nemendur í hestafræðideild við Háskólann á Hólum?

Beitt var blönduðum rannsóknaraðferðum og sendur spurningalisti á alla nemendur hestafræðideildar í febrúar 2026, alls 55 nemendur. Spurningalistinn innihélt 24 spurningar sem voru ýmist opnar spurningar eða spurningar sem var svarað eftir Likert kvarða.

Niðurstöður rannsóknarinnar sýndu að nemendur voru almennt ánægðir með gæði námsins og flestir upplifðu að þeim gengi nokkuð vel eða vel í náminu. Flestir nemendur sáu fyrir sér að útskrifast, þótt einhver þeirra séu ekki viss og hluti þeirra gerðu sér grein fyrir því að það taki lengri tíma en 3 ár. Helsta óánægja nemanda var með skipulagið á náminu og fannst nemendum það mest hamlandi. Einnig kom í ljós að 64% svarenda vann með náminu og flestum fannst vinnan hindra sig í námi og margir hafa fjárhagsáhyggjur. Stærstur hluti nemenda eru mjög vel félagslega tengdir og á svo sannarlega góða vini, en ákveðinn hluta skortir vinatengsl. Þrátt fyrir að stærsti hluti nemenda virðist ná að tengjast skólasamfélaginu á Hólum þá er ákveðinn hluti sem gerir það ekki.

Niðurstöður gefa til kynna mikilvæg tækifæri til úrbóta þegar kemur að skipulagi á náminu og velta upp spurningum tengdum atvinnuþátttöku nemenda. Einnig er mikilvægt fyrir kennara að ýta undir þá tilfinningu nemenda að þeir tilheyri skólasamfélaginu.

Viðhorf nemenda til kennsluaðferða og fjarnámslausna í grunnnámi við Landbúnaðarháskóla Íslands

Jón Hjalti Eiríksson Lektor

Landbúnaðarháskóli Íslands, deild Lífs og lands

Ágrip | Abstract

Landbúnaðarháskóli Íslands (LbhÍ) býður upp á fjarnámslausnir með staðlotum í sínu grunnnámi þannig að nemendur geta valið að vera í staðnámi eða mæta aðeins í ákveðnum fjarnámsvikum en annars í netnámi. Markmið þessarar rannsóknar var að kanna viðhorf nemenda LbhÍ til kennsluaðferða og námsforms, einkum hvað varðar framboð og uppsetningu fjarnámslausna eða náms sem blandar net- og staðnámi. Spurningakönnun var send á núverandi nemendur og nemendur sem útskrifuðust 2023-2025 af grunnnámsbrautum sem bjóða upp á fjarnámsmöguleika. Svör bárust frá 23 nemendum, þar af var meirihluti í fjarnámi með staðlotum. Verkefnavinna í fjölbreyttu formi var oftast nefnd sem námsaðferð sem ýtti undir virkni gagnvart námsefni, kennurum eða samnemendum og vettvangsferðir voru sú kennsluaðferð sem þátttakendur töldu áhrifaríkasta. Ekki var marktækur munur á áliti þátttakenda til forms fyrirlestra (á staðnum, upptökur úr tímum eða upptökur án nemenda) á áhuga, ástundun og tileinkun námsefnis, en fyrirlestrar eða umræður á staðnum voru metnar áhrifaríkastar til að mynda tengsl við kennara og samnemendur. Þátttakendur töldu almennt ekki að einföldun námsframboðs þannig að aðeins ein leið væri í boði myndi bæta námið og töldu það gera sér erfiðara að sækja námið. Framþróun námsforms og kennsluaðferða við LbhÍ ætti að leggja áherslu á samþættingu sveigjanleika og virkni nemenda gagnvart námsefni, kennurum og samnemendum. Markviss nýting staðlotna, áhersla á vettvangsferðir og fjölbreytta verkefnavinnu eru mikilvæg verkfæri til þess.

The case of Greece: First steps and culture clashes

Effie Fokas Asst. Professor of International Relations and European Affairs

American College of Greece

Ágrip | Abstract

The Greek case is in some ways on one end of the spectrum of our joint work in this project, in that the human rights teaching is in embryonic form: at present the Greek partner institution, an American institution of higher education situated in a Greek higher education ecosystem, offers no general human rights courses and is in the process of establishing a minor in human rights. The institution's faculty includes a number of scholars who have studied and taught about human rights; the current process entails a significant movement towards substantiating and systematizing the treatment of human rights education at this institution, rendering it a fundamental part of our course offerings and, simultaneously, of our institutional identity.

The transformative approach to human rights education is embraced by the faculty members involved, and as a concept fits well within this institutional setting which has historically been a primarily teaching-focused college (research is a relatively more recent institutional focus and *capacity* in terms of, for example, legitimated engagement in EU funding schemes). However, the concept of 'transformative education' is somewhat 'advanced' for an educational market lacking in human rights tuition in general, much less in specific in its transformative potential. Thus the process of seeking to establish a program in transformative human rights education may be described as a culture clash of sorts, as the program must be situated and aims to thrive within a broader Greek higher education market to which the relevant concepts may be considered remote and romantic.

Upplifun nýrra kennara við Háskólann á Bifröst af því að kenna við fjarnámsháskóla

María Ásdís Stefánsdóttir Berndsen Aðjúnkt og verkefnisstjóri

Háskóli Íslands og Háskólinn í Reykjavík, Hugvísindasvið/kennslusvið

Ágrip | Abstract

Markmið þessarar rannsóknar var að skoða upplifun nýrra kennara við Háskólann á Bifröst af kennslu í fjarnámi og greina helstu áskoranir og stuðningsþarfir í upphafi kennsluferils. Rannsóknin var eigindleg og byggði á hálfopnum viðtölum við sex kennara sem hófu störf við skólann haustið 2024 eða síðar. Greining gagna fór fram með þemagreiningu í anda grundaðrar kenningar.

Niðurstöðurnar sýna að reynsla kennaranna af fjarkennslu var oft jákvæðari en þau höfðu búist við. Jafnframt kom fram að kennsla í fjarnámsumhverfi krefst annars konar undirbúnings en í staðkennslu, og meira reynir á fyrirhyggju, skýrari námshönnun og markvissa næveru kennara. Tengslamyndun við nemendur reynist mikil áskorun, þar sem skortur á beinum samskiptum og viðbrögðum í rauntíma hefur áhrif á samskipti, leiðsögn og upplifun kennaranna af eigin hlutverki. Einnig kom fram að stuðningur sé að einhverju leyti til staðar, en ekki alltaf nægilega skýr, aðgengilegur eða rétt tímasettur.

Rannsóknin undirstrikar mikilvægi þess að líta á fjarkennslu sem sérstakt kennsluform, sem þarf frá upphafi að skipuleggja út frá sínum eigin forsendum, en ekki reyna að færa staðkennslu lítt eða ekkert breytta yfir á stafrænt form. Það kallar á aðlagð verklag, markvissa nýliðamóttöku og stuðning sem nær bæði til tæknilegra, félagslegra og kennslufræðilegra þátta. Niðurstöðurnar geta nýst við þróun stuðningsúrræða og þjálfunar fyrir nýja kennara í háskólum þar sem kennsla fer fram að hluta eða öllu leyti á stafrænum vettvangi.

Viðhorf kennara í verkfræði við Háskóla Íslands til fjarkennslu

Guðmundur Freyr Úlfarsson Prófessor

Háskóli Íslands, Umhverfis- og byggingarverkfræðideild

Ágrip | Abstract

Tilgangur þessarar rannsóknar var að greina viðhorf kennara í verkfræðigreinum við Háskóla Íslands til fjarkennslu og kanna hvernig þeir raða sér á fjögur stig nálgunar á fjarkennslu.

Rannsóknin byggðist á spurningakönnun sem lögð var fyrir kennara í verkfræðigreinum við Háskóla Íslands dagana 23. febrúar til 31. mars 2026. Könnunin var send á 38 kennara og bárust 29 svör, eða 76% svörun. Spurt var um reynslu, viðhorf og nálgun kennara á fjarkennslu.

Helstu niðurstöður leiddu í ljós að viðhorf kennara voru að mestu neikvæð gagnvart fjarkennslu. Aðeins fjórir af 29 sögðust hafa kennt námskeið með fjarkennslu árið 2025. Helsta áskorunin, sem kennarar nefndu, var að samskipti við (og milli) stúdenta voru erfiðari og erfiðara var að virkja þá í fjarkennslutímum. Um 66% kennara töldu það ekki jákvætt að bjóða heila námsleið í verkfræði í fjarnámi. Þegar kennarar voru flokkaðir á fjögur stig nálgunar á fjarkennslu, röðuðu flestir sér á fyrstu þrjú stigin (1 – Framboð þekkingaratríða; 2 – Einangrað nám; 3 – Leiðarvísir til náms), en aðeins fjórir kennarar sáu fjarkennslu sem 4 – Hvata til breytinga á kennslu og námi.

Niðurstöðurnar benda til þess að fjarkennsla sé lítið nýtt í verkfræðikennslu við Háskóla Íslands og að töluverðar hindranir séu til staðar, bæði hjá einstökum kennurum og á kerfislausu stigi. Ef vilji er til að auka notkun fjarkennslu þarf aukna menntun kennara í fjarkennslu, aukna tæknilega aðstoð og breytingar á skipulagi námsleiða og kennslu.

Þjónandi leiðtogar: Nemendur í tómstunda- og félagsmálafræði

Steingerður Kristjánsdóttir aðjúnkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessari rannsókn er skoðað hvort starfskenningar nemenda í tómstunda- og félagsmálafræði endurspegli einkenni þjónandi leiðtogaháttar samkvæmt líkani Dirk van Dierendonck. Gögnin byggja á 55 ígrunduðum textum þar sem nemendur setja fram eigin starfskenningar út frá reynslu, gildum og framtíðarsýn.

Niðurstöður benda til skýrrar samsvörunar við lykilþætti þjónandi leiðtogaháttar. Nemendur leggja ríka áherslu á að valdefla aðra, styðja sjálfstæði og mæta einstaklingum á þeirra eigin forsendum.

Má þar nefna meðal annars gildi á borð við virðingu, traust og samkennd sem eru áberandi og endurspegla gagnkvæma viðurkenningu og siðferðilega ábyrgð. Einnig er áhersla á samvinnu, auðmýkt og stöðugan faglegan þroska áberandi stef í textunum.

Niðurstöðurnar benda meðal annars til þess að þjónandi leiðtogahugsun sé þegar orðin hluti af faglegri sjálfsmynd nemenda og undirstrika mikilvægi áframhaldandi þróunar starfskenninga í námi.

Valvíst nám í háskólum: Reynsla þátttakenda og lærdómur fyrir kennslu

Hróbjartur Árnason Lektor/kennsluþróunarstjóri

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessu erindi verða viðbrögð nemenda við kennslu með valvísu sniði skoðaðar með tilliti til þátttöku, ánægju, náms og áhrifa þeirra á skipulag kennslu.

Valvíst nám (e. Hybrid-Flexible/HyFlex) felur í sér að nemendur hafa val um að taka þátt í námi annaðhvort staðbundið, í rauntíma á neti eða óháð tíma með aðgangi að upptökum og stafrænum umræðum.

Rannsóknin byggir á gögnum úr nokkrum námskeiðum á grunn- og meistarastigi á Menntavísindasviði Háskóla Íslands á síðustu þremur til fjórum árum. Notaðar voru blandaðar aðferðir, þar á meðal spurningakannanir, matsumræður í kennslustundum og rýnihópaviðtöl sem tekin voru nokkru eftir þátttöku. Þátttakendur í námskeiðunum voru um 200.

Niðurstöður benda til þess að sveigjanleiki auki aðgengi og möguleika nemenda til þátttöku, en jafnframt skapist áskoranir tengdar skipulagi kennslu, samskiptum og tilfinningu fyrir námssamfélagi. Nemendur nýta mismunandi þátttökuform eftir aðstæðum og þörfum, og kallar það á meðvitaða hönnun námskeiða og mjög skýrar leiðbeiningar frá kennurum.

Ályktanir rannsóknarinnar benda til þess að árangursrík innleiðing valvíss náms krefjist markvissrar kennsluhönnunar sem styður jafnræði milli þátttökuforma og virkjar nemendur óháð því hvernig þeir taka þátt.

Að læra af villunum: Niðurstöður Inspira-prófa sem tól til kennsluþróunar í kennslu íslensku sem annars máls

Védís Ragnheiðardóttir aðjunkt

Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Í tungumálanámi eru villur taldar eðlilegur hluti af lærdómsferlinu. Villur sem málneymar gera eru oft kerfisbundnar og viðbúnar, svo sem alhæfingar á ákveðnum reglum málkerfisins yfir á aðra þætti þess. Villur geta komið til vegna skorts á þekkingu en það er þó ekki algilt. Villur geta einnig komið til þótt málneinninn búi yfir þekkingunni, þá vegna þess að hann nær ekki að beita þeirri þekkingu í það sinnið. Þá er mikilvægt að hafa í huga að gera greinarmun á villum og mistökum þar sem málneymar geta, eins og aðrir málhafar, gert mistök í töluðu jafnt sem rituðu máli.

Villugreining (e. error analysis) hefur lengi verið algeng rannsóknaraðferð í annarsmálsfræðum þótt vinsældir hennar hafi vaxið og dvínað á víxl. Almennt er talið heppilegra að villugreina sjálfsprottið tal eða ritun annarsmálshafa frekar en prófgögn ef varpa á ljósi á máltökuferlið sjálft. Hins vegar má þykja eðlilegt að greina prófgögn nemenda í kennsluþróunarskyni. Í þessu erindi mun ég fjalla um villur og mistök sem birtast í Inspira-prófum nemanda í íslensku sem öðru máli, hagnýtt nám. Greindar verða valdar prófaniðurstöður yfir 200 málneymar með það að markmiði að varpa ljósi á hvers konar villur og/eða mistök nemar gera helst og þá hvaða lærdóm kennarar geti dregið af þeim. Markmið rannsóknarinnar er að nota gögnin til að bera kennsl á möguleg göt í þekkingu nemenda og í kjölfarið skoða hvernig bregðast megi við, svo sem með að gera betrubætur á kennslunni. Einnig verða niðurstöðurnar nýttar til að leggja mat á gæði prófanna sjálfra.

„Saga kristni á Íslandi og Evróputengsl“ - Blandað hraðnámskeiði (BIP) vorið 2026: Kennslufræðileg og hagnýt ígrundun

Haraldur Hreinsson Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið/Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Vorið 2026 fór fram blandað hraðnámskeið (BIP- blended intensive programme) undir yfirskriftinni „Saga kristni á Íslandi og Evróputengsl: Tengslanet, jaðarstaða og sögustaðir“ en höfundur erindis var umsjónarkennari námskeiðsins. Blönduð hraðnámskeið eru styrkt af Erasmus+, menntaáætlun Evrópusambandsins og eru ný af nálinni en þeim er ætlað að hvetja hópa háskólafólks til að þróa kennslu í alþjóðlegri samvinnu og að nota nýstárlegar og stafrænar leiðir til að koma kennsluefninu á framfæri. Í námskeiðinu voru 19 nemendur frá fjórum háskólum en auk Háskóla Íslands tóku þátt Háskólinn í Helsinki, Kaupmannahafnarháskóli og Goethe-háskólinn í Frankfurt. Auk umsjónarkennara, sem var eini kennarinn frá HÍ, voru kennarar námskeiðsins fimm talsins. Námskeiðið byggðist upp af fjórum netkennslustundum og vikulangri staðlotu í júní 2026. Í þessu erindi mun höfundur - í ljósi reynslunnar af þessu námskeiði - fjalla um þá þá möguleika sem blönduð hraðnámskeið hafa upp á að bjóða og þær áskoranir sem upp komu, bæði frá kennslufræðilegum og praktískum sjónarhóli.

Íslenskustoð: Námsleið í þróun

Kolfinna Jónatansdóttir aðjunkt

Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Haustið 2024 var boðið upp á nýja námsleið, Íslenskustoð, á BA-stigi innan námsbrautarinnar Íslenska sem annað mál. Sú námsleið skiptist í sex 10 eininga námskeið sem dreifast á tvö skólaár og eiga að búa nemendur undir frekara háskólanám á íslensku.

Í þessum fyrirlestri verður fjallað um þá þróunarvinnu sem liggur að baki námsleiðinni Íslenskustoð, þeim grunni sem byggt er á og þeim nýjungum sem hún felur í sér. Einnig verður fjallað um viðhorf og væntingar nemenda til námsins og hvort þeim finnst það skila tilætluðum árangri. Þar verður annars vegar stuðst við gögn sem safnað var meðal nemenda á 1. og 2. ári veturinn 2025-2026 og hins vegar við spurningakönnun sem hönnuð er með hliðsjón af þeim gögnum og verður lögð fyrir í upphafi haustmisseris 2026.

Niðurstöður könnunarinnar munu gefa skýrari svör og nýtast við áframhaldandi þróun námsleiðarinnar. En þau gögn sem safnað hefur verið benda m.a. til þess að mikil þörf sé á diplómanámi á þessu stigi óháð því hvort nemendur ætla sér að fara í frekara háskólanám á íslensku. Sem og að mörgum nemendum finnst námið krefjandi og vildu að fleiri námskeið væru í boði þar sem þeir gætu eflt færni sína í íslensku.

Kennslupróun í Íslenskustoð: Lærdómur af kennslu nýrrar námsleiðar með áherslu á kjörsvið menntavísinda

Stefanie Bade lektor¹, Lara Hoffmann nýdoktor², Renata Emilsson Pesková dósent²

¹Háskóli Íslands, Hugvísindasvið. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Fjölgun fólks af erlendum uppruna á undanförunum árum hefur kallað á þróun háskólanáms sem gerir annarsmálshöfum kleift að öðlast færni í íslensku til að gerast virkir þátttakendur í samfélaginu og nýta fyrri menntun sína. Til að mæta þeirri þörf var sett á laggirnar ný námsleið, Íslenskustoð, 60 eininga grunndiplóma á Hugvísindasviði Háskóla Íslands. Meginmarkmið er að nemendur verði sjálfstæðir málnotendur en sú hæfni samsvarar stigum B1–B2 samkvæmt Evrópska tungumálarammanum. Síðustu 20 einingar námsins fara fram á öðru tveggja kjörsviða: „fyrir háskólanám“ eða „menntavísindi“. Kjörsvið menntavísinda er ætlað þeim sem starfa eða hyggjast starfa í menntakerfinu eða sækjast eftir starfsréttindum á því sviði. Þetta kjörsvið er sérstaklega mikilvægt í ljósi þess að hátt hlutfall starfsfólks í leik- og grunnskólum á Íslandi er af erlendum uppruna og að veruleg þörf er fyrir fleiri leik- og grunnskólakennara. Sérstök áhersla er lögð á náms- og fagorðaförða til að efla þátttöku nemenda í faglegri umræðu og getu þeirra til að taka afstöðu til viðfangsefna sem tengjast námi og starfi.

Við spurðum okkur hvernig við getum þróað námskeiðin á kjörsviði menntavísinda. Reynsla þriggja kennara verður rædd út frá dagbókafærslum þeirra og endurgjöf nemenda. Skoðaðar voru kennslu- og námsaðferðir, uppbygging námskeiða og mat, inntakið í ljósi hæfniviðmiða, þ.e.a.s. að nemendur nái stigi B2 að námsleiðinni lokinni. Niðurstöður benda m.a. til þess að námsmat og verkefni hafi þótt fjölbreytt, en að þörf sé á markvissari málfræðikennslu. Þá þarf að halda áfram að þróa alla þætti námskeiðsins. Þessar niðurstöður verða nýttar til að þróa og bæta námsleiðina áfram.

Innleiðing sjálfbærnimenntunar í lyfjafræðinám við Háskóla Íslands: Greining á þörfum kennara og þróun hugmyndabanka

Arndís Sue Ching Löve Lektor

Háskóli Íslands, Lyfjafræðideild

Ágrip | Abstract

Sjálfbærnimenntun er mikilvægur þáttur í háskólanámi þar sem áhersla er lögð á að nemendur þrói með sér þekkingu og færni sem stuðlar að sjálfbærri þróun samfélagsins. Endurbætt námskrá Lyfjafræðideildar Háskóla Íslands tók gildi árið 2025 og var þar lögð áhersla á markvissa og skipulagða innleiðingu sjálfbærnimenntunar í námið. Markmið rannsóknarinnar var að greina þarfir kennara varðandi innleiðingu sjálfbærnimenntunar og þróa hugmyndabanka þeim til stuðnings.

Tekin voru hálfopin viðtöl við kennara Lyfjafræðideildar Háskóla Íslands í fullri stöðu. Alls var 13 kennurum boðin þátttaka og tóku 12 þeirra þátt í rannsókninni. Allir þátttakendur veittu upplýst samþykki áður en viðtölin fóru fram. Viðtölin voru afrituð og greind með leiðandi þemagreiningu.

Fjögur meginþemu voru greind: þekking kennara, tenging við námsefnið, núverandi staða sjálfbærnimenntunar í kennslu og stuðningur og áskoranir við innleiðingu. Niðurstöðurnar sýndu að þekking kennara á sjálfbærni og heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna var breytileg en oft skorti dýpri þekkingu á viðfangsefninu. Sjálfbærnisjónarmið voru víða þegar til staðar í námsefninu, einkum í verklegum námskeiðum, án þess að vera skilgreind sérstaklega. Kennarar töldu einnig mikilvægt að Lyfjafræðideild setti skýra stefnu um umfang sjálfbærnimenntunar innan deildarinnar. Hagnýt verkfæri, svo sem skilgreiningar á sjálfbærnihugtökum, fræðsluefni, gátlistar, kortlagning námskeiða í lífsferli lyfja og dæmi um kennsluaðferðir, voru lögð til og höfð til hliðsjónar við þróun hugmyndabanka fyrir kennara.

Niðurstöðurnar benda til þess að aukinn stuðningur, skýrari stefnumótun og aðgengileg úrræði geti auðveldað innleiðingu sjálfbærnikennslu innan Lyfjafræðideildar Háskóla Íslands. Hugmyndabanki getur stuðlað að markvissari innleiðingu sjálfbærnimenntunar og gæti einnig nýst öðrum deildum innan Heilbrigðisvísindasviðs Háskóla Íslands.

Collaborative Teaching of Research Software Skills: Lessons from CodeRefinery for Higher Education and Research in Iceland

Hemanadhan Myneni Rannsóknasérfræðingur, Ebba Þóra Hvannberg Prófessor

Háskóli Íslands, Verkfræði- og náttúruvísindasvið

Ágrip | Abstract

Research software, data, and computational workflows are increasingly important across disciplines in higher education and research. At the same time, expectations related to reproducibility, transparency, open science, and FAIR research practices are becoming more prominent. However, many students and researchers still receive limited formal training in collaborative coding, version control, testing, documentation, reproducibility and sustainable research software practices.

The aim of this work is to examine how collaborative teaching approaches inspired by the CodeRefinery project can support research software and open science education in Icelandic higher education and research environments.

The study draws on participation statistics from two international CodeRefinery workshops conducted during 2025 and 2026, together with teaching observations and analysis of anonymized participant questions and feedback collected throughout the workshops. The workshops employed a collaborative teaching model combining online instruction, collaborative exercises, local classroom support, peer learning, and available educational resources. A total of 1,245 participants attended the two workshops, including 44 participants from Iceland. Participation increased from 505 participants in 2025 to 740 participants in 2026, while Icelandic participation increased from 17 to 27. Analysis of participant questions and feedback revealed strong interest in practical topics such as version control, collaborative software development, reproducibility, testing, and computational notebooks. These findings indicate substantial demand for hands-on training in research software practices across disciplines. The collaborative teaching model also demonstrated the scalability of sharing expertise and educational resources across institutions and countries. The study concludes that collaborative international training models provide an effective approach for strengthening research software competencies.

Ég er „pabbi númer eitt, tvö og þrjú ... og svo [allt] hitt“: Upplifun feðra af persónulegum þroska við það að sinna föðurhlutverkinu

Pála Margrét Gunnarsdóttir aðjunkt, Hrund Þórarins Ingudóttir lektor, Ingibjörg V. Kaldalóns dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Markmið rannsóknarinnar var að öðlast aukinn skilning á því hvernig íslenskir feður upplifa persónulegan þroska við það að sinna föðurhlutverkinu. Fyrirbærafræðilegri nálgun var beitt og opin viðtöl tekin við níu feður. Þeir áttu tvö til þrjú börn, 13 ára eða yngri og bjuggu allir með barnsmóður sinni og börnum. Niðurstöður sýndu að það að sinna föðurhlutverkinu hafði, að mati feðranna, í för með sér aukna ábyrgð, breytta forgangsröðun og persónulegan lærdóm. Feðurnir töldu sig bera ábyrgð á lífi barnanna, uppeldi þeirra, því að þau yrðu góðar manneskjur og að þeim farnaðist vel. Þessi aukna ábyrgð í lífi feðranna stuðlaði að breyttum lífsstíl sem endurspegladist í breyttri forgangsröðun. Þeir sögðust setja hag barnanna í fyrsta sæti, fram yfir til dæmis skemmtanalíf eða áhugamál og að dagleg rútína þeirra væri miðuð við þarfir barnanna. Þeir sögðust kjósa samveru með börnunum og skipuleggja því frítíma sinn út frá þeim en um leið glímdu þeir við þá áskorun að finna jafnvægi milli vinnu og fjölskyldulífs. Í frásögnum þeirra mátti greina barnamiðaða hugsun og í einhverjum tilfellum ákveðna oftrú á uppeldi. Föðurhlutverkið hvatti þá til að bæta ýmislegt í sínu fari þar sem þeir áttuðu sig á mikilvægi þess að vera góð fyrirmynd barna sinna. Þeir sögðust hafa ræktað með sér aukna sjálfstjórn, þolinmæði, sveigjanleika og mildi gagnvart börnum sínum og upplifðu með því aukinn persónulegan þroska. Á heildina litið stuðlaði sú ábyrgð sem fylgdi föðurhlutverkinu að breyttri forgangsröðun og auknum persónulegum þroska. Rannsóknin er mikilvægt framlag til rannsókna á reynslu feðra af hlutverki sínu.

Áhugafélag í skurðlækningum fyrir læknanema

Luis Gísli Rabelo Kandidat, Carlos Magnús Rabelo Læknanemi, Katrín Hólmgrímsdóttir Kandidat, Gunnar Jökull Ágústsson Kandidat, Hafþór Sigurðarson Kandidat, Matthildur María Magnúsdóttir Læknanemi, Elsa Valsdóttir Skurðlæknir

Háskóli Íslands, Læknadeild

Ágrip | Abstract

Áhugafélög í læknisfræði bjóða upp á kennslu umfram hefðbundið nám. *Félag áhugamanna um skurðlækningar (FÁS)* var nýlega stofnað á Íslandi til að efla verklega færni og fjölga námstækifærum læknanema. Markmið rannsóknarinnar var að meta hvort þátttaka í viðburðum FÁS tengdist auknum áhuga á skurðlæknisfræði og bættri verklegri færni.

Lýsandi þversniðsrannsókn var gerð meðal læknanema við *Háskóla Íslands* sem sóttu viðburði FÁS frá mars 2024-mars 2025. Meðal viðburða voru sauma-, óm-, hnýtingar-, brjóstholsdren-, gifs- hermi- og ómstýrð æðaleggjakennsla. Tvær spurningakannanir voru sendar gegnum REDCap: i) Almenn nemakönnun varðandi starfsemi félagsins og ii) eftirfylgdarkönnun um ómviðburð FÁS (fyrir 3.árs læknanema) sem var sendur út eftir ómkennslu *Læknadeildar* á 4. ári. Svör voru metin á fimm punkta Likert kvarða, frá 1 (mjög ósammála) upp í 5 (mjög sammála).

Fyrri könnunin var send til 127 læknanema og 54 (44%) svöruðu. Flestir upplifðu að starfsemi félagsins yki áhuga á skurðlækningum (meðaltal $\pm$ sf = 4,1 $\pm$ 0,9), yki saumafærni (4,5 $\pm$ 0,6) og að verklegu viðburðirnir væru gagnlegir (4,7 $\pm$ 0,8). Eftirfylgdarkönnunin var send til 16 læknanema og 14 (88%) svöruðu. Flestir voru mjög sammála að ómviðburður FÁS nýttist sem góður undirbúningur fyrir ómkennslu *Læknadeildar* á 4. ári (4,8 $\pm$ 0,4). Nær allir sögðust líklegri til að spreyta sig í ómun í verknáminu eftir viðbótarómkennslu FÁS.

PebblePad í Háskólanum á Akureyri: Innleiðing rafræns matskerfs í faggildum greinum í heilbrigðisvísindum: Reynsla, ferli og lærdómur

Helena Sigurðardóttir Kennsluráðgjafi

Háskólinn á Akureyri, Kennslu- og Upplýsingatæknimiðstöð

Ágrip | Abstract

Kennslu- og upplýsingatæknimiðstöð Háskólans á Akureyri hóf innleiðingu rafræns matskerfs í faggildum greinum árið 2018. Kerfið er meðal annars notað á vettvangi til að meta stúdenta sem stunda nám í heilbrigðisvísindum. Kerfið er einnig notað til að auðvelda stúdentum halda utan um rafræna fagmöppu í tengslum við námið.

Markmið verkefnisins var að yfirfæra matskvarða úr pappírsformi yfir í stafrænt form og styrkja með því tengsl milli náms á vettvangi og innan háskólans. Innleiðingin byggðist á 18 mánaða áætlun, í upphafi var kerfið forprófað í minni hópum með stúdentum á þriðja ári í hjúkrunarfræði og í framhaldinu innleitt í flestum námskeiðum innan deildarinnar. Í kjölfarið var farið í innleiðingu á kerfinu í iðjuþjálfunarfræði.

Reynslan sýnir að lykilþættir fyrir árangursríka innleiðingu eru náið samstarf við starfsfólk innan háskólans og á vettvangi, markviss endurhönnun á uppsetningu ásamt forprófun í smærri hópum og að vera með verkefnastjóra innan deilda. Helstu áskoranir tengdust vinnu við að yfirfæra matsgögn yfir í stafrænt form og að tryggja notkun á vettvangi.

Í erindinu verður fjallað um innleiðingarferlið og áskoranir, þjálfun notenda og notkunarmöguleika. Erindið er ætlað þeim sem standa frammi fyrir innleiðingu rafrænna matskerfa í vettvangsnámi faggildra greina.

„Mér finnst þetta eitthvað svo framandi og mér finnst þetta svo áhugavert“: Tvímála kennsla og enska sem miðlunarmál í háskólum

Rannveig Sverrisdóttir Lektor

Háskóli Íslands, Íslensku- og menningardeild, Háskóla Íslands

Ágrip | Abstract

Háskóli Íslands hefur tvíþætt hlutverk, að vera þjóðskóli og alþjóðlegur. Á sama tíma og það er óumdeilt að háskólastarf er í eðli sínu alþjóðlegt og þrífst á fjölbreytni í málum og menningu þá er mikilvægt að þjóðin hafi aðgang að menntun á íslensku og að háskólinn stuðli að því að íslensk tunga sé nothæf og notuð á öllum fræðasviðum.

Margir háskólakennarar hafa mætt fjöltyngdum nemendahópi og þurft að færa kennsluna sína yfir á ensku, jafnvel þvert á sinn vilja. Í því felst áskorun, en henni fylgja einnig tækifæri. Á Hugvísindasviði er unnið að tveimur verkefnum þessu tengt. Annars vegar er um að ræða þróunarverkefni þar sem litið er á blöndun tungumála eða krosstyngi sem gróða frekar en hindrun og aukin nýsköpun felist í samvinnu erlendra og innlendra nemenda. Hins vegar er þátttaka í samevrópsku verkefni þar sem markmiðið er að finna bestu leiðir þar sem enska er miðlunarmál í kennslu nemenda sem ekki hafa ensku að móðurmáli.

Tekin voru rýnihópaviðtöl vorið 2025 og 2026 þar sem viðhorf nemenda og kennara til blöndunar tungumála í kennslu voru könnuð og greind. Niðurstöður benda til þess að tvímála kennsla sé ágóði fyrir nemendur en aukin vinna fyrir kennarann. Í evrópska verkefninu hafa verið þróaðir spurningalistar fyrir nemendur og viðtalsrammi fyrir kennara sem lagðir verða fyrir í 12 löndum á haustmisseri, gögnin verða nýtt til að greina og lýsa þeim aðferðum sem reynst hafa vel. Aðferðir tvímála kennslu verða eitt framlag HÍ til samevrópska verkefnisins EME4EU.

Active learning in an undergraduate engineering Circuit Design classroom

Ágúst Valfells Prófessor¹, John Baird Kennsluráðgjafi²

¹Háskólinn í Reykjavík, Verkfræðideild. ²Háskólinn í Reykjavík, Kennslusvið

Ágrip | Abstract

Active learning approaches have been shown to enhance student engagement as well as to promote deeper understanding, improve knowledge retention, and enhance critical thinking skills. All particularly important to engineering where conceptual understanding and complex problem-solving are key to success.

Circuit Design is a small enrolment (27 student) undergraduate engineering course taught at the Reykjavík University, where the goal is for students to take their understanding of the theoretical principles of circuit design and apply them to visualising solutions and building circuits that meet specific design requirements. In Spring 2026, revisions were made to the course design to facilitate more active learning.

Key changes made were: exclusively lab-based teaching (as opposed to a traditional classroom-lab split); the use of small group, discussion-based teaching, involving hands-on activities, regular feedback, write up and presentation, and repositioning the course teacher as “facilitator” rather than “lecturer”.

10 of 27 students (37%) responded to an end-of-course survey designed to evaluate student experience of the redesigned course.

Key findings were that students strongly preferred exclusively lab-based teaching; the course stimulated their interest in the course content and helped them to better understand it; the design made students feel more responsible for their own learning and more accountable to their peers and finally, the small group, discussion-based approach was highly effective in supporting their learning.

Crafting CLIL meaning together: Co-designing educational materials with pre-service teachers

Caterina Poggi Adjunkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

This paper presents a doctoral study in progress that explores collaborative meaning-making between a researcher and pre-service teachers through the co-design of educational materials informed by Content and Language Integrated Learning (CLIL) and the Pluriliteracies Teaching for Deeper Learning (PTDL) framework. Anchored in an Educational Design Research (EDR) approach, the study examines how future teachers engage with CLIL and pluriliteracies principles while designing teaching materials that respond to the Icelandic national curriculum and the realities of multilingual classrooms.

The paper focuses on the second study within a three-part PhD project, involving participatory design research with MA students in teacher education at the University of Iceland. A completed pilot study with four students serves as an empirical point of departure to reflect on the dynamics of collaboration, the development of pedagogical understanding, and the opportunities and challenges inherent in researcher–student partnerships.

The study is guided by the following research questions: How do pre-service teachers make sense of CLIL and PTDL principles through collaborative material design? In what ways does co-design support their professional learning? How can such partnerships contribute to practice-based educational research?

The study offers insights into methodological choices, design tensions, and the construction of meaning at the intersection of research and teacher education practice, highlighting the potential of collaborative design to support professional learning in multilingual educational contexts.

Starfshæfni og starfsþróun sem lykilhæfni: Þróun skyldunámskeiðs í starfsferilstjórnun við HÍ

Jónína Kárdal Náms- og starfsráðgjafi¹, Eva H. Önnudóttir Prófessor²

¹Háskóli Íslands, Nemendaráðgjöf Háskóla Íslands. ²Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Hér verður greint frá þróun, framkvæmd og mati á námskeiði sem boðið er upp á við stjórn málafræðideild Háskóla Íslands og er skyldunámskeið fyrir þriðja árs stúdenta, STJ604G Stýrðu starfsframa þínum: Menntun, atvinnulíf og starfsþróun fyrir stjórn málafræðinga. Námskeiðið hefur það meðal annars að markmiði að styrkja starfshæfni (e. employability) nemenda og hæfni þeirra til að stýra eigin náms- og starfsferli (e. career management skills). Leitast er við að svara meginspurningunni um hvort og hvernig hægt sé að kenna þessa sértæku hæfni á háskólastigi.

Námskeiðið byggir á nemendamiðaðri nálgun þar sem áhersla er lögð á sjálfsþekkingu, markmiðasetningu, ákvarðanatöku og hæfni til að tengja nám við framtíðarmöguleika. Beitt er blandaðri aðferðafræði þar sem þróun, innleiðing og mat fara fram samhliða, meðal annars með endurgjöf, sjálfsmati og greiningu á upplifun nemenda. Fjallað verður einnig um hvernig þátttaka HÍ í Aurora-samstarfinu hafði áhrif á þróun námskeiðsins.

Helstu niðurstöður benda til þess að markviss þjálfun í starfshæfni efli sjálfstraust nemenda, styrki getu þeirra til að móta eigin starfsferil og auki skilning á eigin hæfni og yfirfærslu hennar á vinnumarkað. Jafnframt kemur fram að mörgum reynist áskorun að tengja fræðilega þekkingu við hagnýta notkun.

Verkefnið endurspeglar breiðari þróun innan háskóla þar sem fleiri fræðasvið eru að efla starfsferilsþróun, til dæmis í ferðamálafræði við HÍ. Lærdómurinn undirstrikar mikilvægi þess að samþætta starfshæfni og draga fram starfsþróun á meðan á háskólanámi stendur í námskrár sem samfelld ferli sem styður nemendur í að verða virkir stjórnendur eigin starfsferils.

Umhyggja sem andóf

Gústav Adolf Bergmann Sigurbjörnsson Aðjunkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Umhyggja er ákveðið grunnstef í menntun barna og ungs fólks. Okkur er umhugað um heilsu þeirra og líðan, en líka um velgengni þeirra í námi og starfi. Við viljum kenna þeim að vera umhugað um aðra, um náttúruna og samfélagið, en líka um hugmyndirnar og námsefnið sem við leggjum fyrir þau. Afskipti stjórnvalda af menntakerfinu eru líka oft klædd í búning umhyggju.

Á sama tíma gætir ákveðinnar tortryggni í garð umhyggju sem leiðarstefs innan menntakerfisins. Við megum ekki vera of tilfinningasöm eða bindast nemendum of mikið. Við eigum að halda ákveðinni faglegri fjarlægð.

Í *The Challenge to Care in Schools* (1992) bauð Nel Noddings okkur að fara í róttæka hugsunaræfingu og spyrja hvað það myndi þýða að setja umhyggjuna í forgang innan menntakerfis. Í þessum fyrirlestri verður greint frá því hvernig umhyggja birtist á ólíka vegu í skólastarfi. Ég mun greina hvernig það að vera umhugað um, að standa ekki á sama, um nemendur og viðfangsefni þeirra, þurfi ekki að vera birtingarmynd óheilbrigðra tengsla.

Ég mun tengja umhyggjuhugtakið við nýlegar rannsóknir félagsfræðingsins Hartmut Rosa og hugmynda hans um samsveiflun (þ. Resonanz). Þræðirnir sem liggja milli Rosa og Noddings eru sterkir, en bæði leggja þau áherslu á tengslaverufræði og hvernig samfélög samtímans kerfisbundið ýta okkur frá því sem skiptir máli til að lifa sem heilbrigður, sjálfstæður einstaklingur í samfélagi við aðra. Í fyrirlestrinum mun ég meta hvernig megí líta á umhyggju í menntun sem andóf gegn þeim þrýstingi sem birtist í nútímasamfélagi til mælanleika, hagkvæmni, hröðunar og stýranleika í menntakerfinu.

Drengir, lestur og pólitík: Hrif- og orðræðugjörningar í samfélagslegri umræðu um menntamál

Ásthildur Ólafsdóttir Rannsakandi¹, Katrín Ólafsdóttir lektor², Íris Ellenberger Prófessor²

¹Sjálfstætt starfandi. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Eftir að niðurstöður PISA 2022 lágu fyrir í desember 2023 hófst mikil samfélagsleg umræða um veika stöðu íslenska menntakerfisins. Þótt frammistaða nemenda í öðrum þátttökulöndum færi einnig versnandi mældist lestrarfærni nemenda á Íslandi sérstaklega slök. Sex mánuðum síðar, í júní 2024, var gefin út skýrsla mennta- og barnamálaráðherra um stöðu drengja í menntakerfinu þar sem sjónum var beint að bágri lestrarfærni þeirra. Í þessu erindi rýnum við í þróun fjölmiðlaumræðu á tveimur lykiltímamörktum, eftir birtingu PISA-niðurstaðnanna annars vegar og eftir útgáfu Drengjaskýrslunnar hins vegar, samtals 101 grein úr fimmtán íslenskum fjölmiðlum. Greiningin sýnir hvernig kerfislægur og félagslegur skýringarrámmi vikur smám saman fyrir umræðu sem snýst einvörðungu um drengi, þar sem kynjamunur er settur fram sem meginforsenda fremur en þráður í flóknari heild. Drengjaorðræðan, sem hrif- og orðræðugjörningur, þjónar bakslagspólitíkinni með því að virkja kvíða og ótta um framtíð drengja til að ramma inn umræðuna á máta sem útilokar jaðarsetta nemendahópa. Þegar þungi umræðunnar færðist frá kerfislægri misskiptingu yfir á einsleitán hóp drengja gátu yfirvöld svarað með afmörkuðum lausnum í anda nýfrjálshyggju. Drengjaskýrslan er þannig dæmi um hvernig samfélagsleg umræða er afvegaleidd frá flóknu samspili ólíkra þátta, sem PISA gögnin sýna, yfir í kynjaða framsetningu sem beinir athygli okkar frá stétt og jaðarsetningu.

Nature's Call: Reimagining Control, Learning, and Being through Wild Pedagogies

Kimberly Ann Adams Doctoral Student¹, Jakob Frímann Þorsteinsson Menntavísindasvið-Deild heilsueflingar, íþróttar og tómstunda², Karen Rut Gísladóttir Menntavísindasvið-Deild kennslu- og menntunarfræði², Patrick Maher Professor of Physical and Health Education at Nipissing University³, Tomas Aylward Department of Health and Leisure Studies⁴

¹University of Iceland, School of Education. ²University of Iceland. ³Nipissing University.

⁴Munster Technological University, Kerry, Ireland

Ágrip | Abstract

This self-study examines outdoor university education through wild pedagogies and touchstones. It reflects on my values, identity, and learning experiences as a Canadian, non-EEA international student at the University of Iceland, alongside homesickness, language difficulties, culture shock, and institutional and immigration challenges. Using the touchstones of wild pedagogies, I examine perceptions of control, the effects of outdoor experiences on my well-being, and the specific challenges I face at the University of Iceland. I collected data through five walking interviews, a reflective journal, and selected photos capturing on-site moments. Walking interviews encourage physical, place-based, responsive conversations. Journaling and visual methods supported ongoing reflection and captured unspoken, emotional experiences. Reflexive thematic analysis allowed repeated, thoughtful engagement with patterns across subjective stories, images, and experiences. This method helped me negotiate my standpoint as an educational researcher within wild pedagogies and explore how they are understood, discussed, and practiced in higher education. The study contributes a detailed account of how situating the personal within research on outdoor and higher education reveals opportunities and challenges in using wild pedagogical ideas in university teaching and learning, and clarifies how self-study and creative, place-based, and place-responsive methods can support that work.

Drengjaskýrslan: Hrifkenningar, yfirtaka orðræðu og mótun frásagnar

Íris Ellenberger Prófessor, Katrín Ólafsdóttir lektor, Auður Soffíu Björgvinsdóttir lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Slök námsframmistaða drengja á PISA-könnuninni 2022 varð kveikjan að mikilli samfélagslegri umræðu. Rannsókn þessi byggir á „Drengjaskýrslunni“ svokölluðu, sem skrifuð var að beiðni mennta- og barnamálaráðherra og birt í júní 2024, en markmið hennar var að kortleggja áskoranir og námsárangur drengja í skólakerfinu og leggja fram tillögur að úrbótum. Skýrslan var greind út frá aðferðum frásagnargreiningar og gagnrýnnar greiningar á framsetningu vandamála, en með þeim hætti átti að varpa ljósi á hvernig skýrslan rammaði inn slakan námsárangur drengja sem krísu sem bregðast þyrfti við með hraði. Í skýrslunni eru nýtt þekkt stef úr kynjajafnréttisbaráttu og drengir staðsettir sem jaðarsettur hópur, um leið og sjónum okkar er beint frá félagslegum ójöfnuði, uppruna og fötlun. Niðurstöður benda sömuleiðis til þess að hugtök tengd læsi séu illa skilgreind og notkun þeirra handahófskennd. Auk þess tilheyrir hluti þeirra ekki hefðbundnum orðaforða lestrarrannsókna þótt þau kunni að hljóma svo í eyrum leikmanna og ljái skýrslunni trúverðugleika. Með því að beina sjónum að hrif- og orðræðugjöörningum rekur rannsóknin hvernig kvíði um hnignun þjóðarinnar er virkjaður, um leið og athygli umræðunnar er beint að tiltekinni lausn sem réttlætir ákveðin stefnumótunarviðbrögð, og takmarkar um leið möguleikann á öðrum túlkunarrömmum. Með því að staðsetja skýrsluna innan þess samfélagslega skilnings að Ísland sé jafnréttisparadís varpar rannsóknin ljósi á hvernig kynjaðar frásagnir móta bæði stefnumótun og hvað það er sem greina má sem vandamál — sem og hvaða framtíðarsýnir um menntun við getum ímyndað okkur (eða ekki).

Áhrif samfélagsorðræðu á stefnumótun og menningu framhaldsskóla

Hildur Þóra Sigurðardóttir Meistaraniemi og kennari, Íris Ellenberger Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Í erindi þessu verður fjallað um rannsókn á samfélagslegri orðræðu um áskoranir drengja í íslensku skólakerfi, og hvernig hún mótar formlega og óformlega stefnumótun innan framhaldsskólanna. Á undanförunum árum hefur þessi orðræða orðið áberandi í fjölmiðlum og stjórnmálum, einkum í kjölfar PISA-niðurstaðna og skýrslu mennta- og barnamálaráðuneytisins um stöðu drengja í menntakerfinu. Markmið rannsóknarinnar var að greina hvernig stjórnendur og stoðþjónusta skynja og túlka þessa orðræðu og hvaða áhrif hún hefur á menningu, forgangsröðun og viðbrögð framhaldsskólanna. Rannsóknin byggir á eigindlegri aðferðafræði og felur í sér viðtöl við sjö stjórnendur, tvo námsráðgjafa og einn félagsmálafulltrúa í þremur framhaldsskólum á höfuðborgarsvæðinu. Gögnin voru í kjölfarið greind með ígrundandi þemagreiningu.

Niðurstöðurnar benda til þess að drengjaorðræða hafi veruleg áhrif á umræðu og ákvarðanatöku innan skólanna. Jafnréttisstarf virðist að mestu drifið áfram af starfsfólki fremur en nemendum, og jaðarsettir hópar fá síður rými til að hafa áhrif á skólabrag. Áhrifamiklir og háværir drengir móta oft menningu skólans í krafti póstheminískra og nýfrjálshyggjulegra hugmynda sem hafa fest rætur í samfélagsumræðunni.

Rannsóknin undirstrikar mikilvægi þess að framhaldsskólar beiti gagnrýninni nálgun á ríkjandi orðræðu og byggi stefnumótun á fjölbreyttum gögnum til að tryggja inngildandi námsumhverfi fyrir alla nemendur.

Leiðsögn kennaranema á vettvangi: Sjónarhorn leiðsagnarkennara

Amalía Björnsdóttir Prófessor¹, Berglind Gísladóttir Dósent¹, Birna Svanbjörnsdóttir Dósent²

¹Háskóli Íslands, MVS. ²Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild

Ágrip | Abstract

Í erindinu verða kynntar niðurstöður spurningakönnunar meðal grunnskólakennaranema á lokaári skólaárið 2025–2026. Markmið könnunarinnar var að afla upplýsinga til að nýta við skipulagningu og þróun kennaranáms með áherslu á tengsl fræða og starfs. Könnunin var send til 162 kennara sem leiðsöguðu grunnskólakennaranemum við Háskóla Íslands og Háskólann á Akureyri. Svarhlutfall var 72%.

Um 70% kennaranemanna voru í samfelldu fimm ára kennaranámi. Svör við opnum spurningum benda til að þeir séu almennt taldir betur undirbúnir fyrir vettvangsnám en nemar í tveggja ára námi eftir BA/BS, einkum hvað varðar kennslufræði, bekkjarstjórnun, læsi, námsmat og skipulag kennslu.

Leiðsagnarkennarar voru beðnir að raða nokkrum kennslufræðilegum atriðum eftir því hvað þeir töldu mikilvægast að ræða við kennaranema. Um 70% settu bekkjarstjórnun í fyrsta eða annað sæti. Þá settu 45% umræðu um gæði kennslu í annað þessara sæta og 43% kennsluáætlanir og skipulag kennslu. Færri settu samstarf í teymum (19%), foreldrasamskipti (10%) og námsmat (7%) í þessi sæti. Þegar spurt var í hvað mestur tími hefði farið í leiðsögninni settu 52% rýni í kennslustundir í fyrsta eða annað sæti, 49% umræðu um kennslufræði og 35% umræðu um líðan, álag og önnur persónuleg málefni kennaranemans.

Um 57% leiðsagnarkennara töldu að nám kennaranema endurspeglaði vel störf kennara á vettvangi. Niðurstöður í svörum við opnum spurningum benda til þess að leiðsagnarkennarar telji að styrkja þurfi tengsl fræða og starfs í kennaranámi með nánara samstarfi háskóla og grunnskóla. Leiðsagnarkennarar kölluðu sérstaklega eftir meiri áherslu á bekkjarstjórnun, hegðunarmál, námsmat, foreldrasamskipti og hagnýta þjálfun í raunverulegum aðstæðum skólastarfs.

Ígrundun á eigin kennslu til að styðja við markvissa eftirtekt kennaranema: Notkun myndbandsupptaka í kennaranámi

Svanhildur Tekla Bryngeirsdóttir Doktorsnemi, Berglind Gísladóttir Dósent, Svava Pétursdóttir Dósent

Háskóli Íslands, MVS

Ágrip | Abstract

Markviss eftirtekt (learning to notice) vísar til hæfni kennara til að veita atburðum og samskiptum í kennslu athygli, túlka og skilja merkingu þeirra á þann hátt að það styðji við faglegar ákvarðanir í kennslu. Hæfnin er talin mikilvæg til að þróa árangursríka kennsluhætti en fjölmargar rannsóknir hafa sýnt fram á gagnsemi þess að kennaranemar rýni í myndbandsupptökur af eigin kennslu til að styðja við þróun þessarar hæfni. Markmið þessarar rannsóknar var að kanna hvernig grunnskólakennaranemar á lokaári beittu markvissri eftirtekt þegar þeir rýndu myndbandsupptökur af eigin kennslu.

Skriflegum ígrundunarverkefnum var safnað frá tuttugu kennaranemum við Háskóla Íslands og voru gögn greind með þemagreiningu. Helstu niðurstöður sýndu að kennaranemar voru gagnrýnir á eigin kennsluhætti og lögðu áherslu á skýra framsetningu á námsefninu. Nokkrir töldu sig þurfa að fara hægar yfir námsefnið og áttuðu sig jafnframt á mikilvægi þess að undirbúa vel hvernig þeir ætluðu að útskýra ákveðin fyrirbæri og hugtök í kennslu. Kennaranemar deildu sameiginlegri sýn á mikilvægi samræðna í kennslu og að spyrja opinna spurninga til að virkja hugsun nemenda. Engu að síður töldu kennaranemar sig þurfa frekari þjálfun í að stýra samræðum og nokkrir töldu að slök tímastjórnun hefði neikvæð áhrif á bekkjarstjórnun og gæði kennslunnar. Mikill samhljómur var um gagnsemi myndbandsupptaka og lýstu kennaranemarnir jákvæðu viðhorfi til að rýna eigin kennslu með þessum hætti. Niðurstöður benda til þess að myndbandsupptökur geti stutt við þróun markvissrar eftirtektar með því að hjálpa kennaranemum að koma auga á mikilvæga þætti í eigin kennslu og greina leiðir til að efla starfshæfni sína.

Notkun stærðfræðiforrita við kennslu stærðfræði á framhaldsskólastigi

Bjarnheiður Kristinsdóttir lektor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Á hverju ári eru kynntar nýjar sérhæfðar tæknilausnir fyrir kennslu stærðfræði og þau stærðfræðiforrit sem ná fótfestu eru jafnframt í stöðugri þróun. Með stærðfræðiforritum er átt við forrit á borð við Desmos, GeoGebra og Excel. Slík forrit geta verið gagnleg við útreikninga og myndræna framsetningu gagna. Sum þeirra bjóða jafnvel upp á gagnvirk verkefni sem eru þannig hönnuð að kennari getur fylgst með verkefnavinnunni í rauntíma og valið úrlausnir til umfjöllunar og umræðu nafnlaust.

Í þessu erindi verður greint frá niðurstöðum könnunar sem send var til stærðfræðikennara í íslenskum framhaldsskólum ($N = 135$) um notkun þeirra á stærðfræðiforritum við kennslu. Svarhlutfall var um 46% (62 svör) og könnuninni var óbeint fylgt eftir með heimsóknum í alla framhaldsskóla þar sem rætt var við stærðfræðikennara hvers skóla um ýmislegt sem tengist stærðfræðikennslu, þar á meðal um notkun stærðfræðiforrita.

Meirihluti svarenda í könnuninni (82%) notaði stærðfræðiforrit og þá helst í áföngum á 2. og 3. þrepi en sjaldnar í undirbúningsáföngum á 1. þrepi. Algengast var að forrit væru notuð í framhaldsáföngum sem tilheyrðu náttúrufræðibraut og í áföngum um líkindareikning og tölfræði. Auk upplýsinga um hvaða forrit urðu helst fyrir valinu hjá stærðfræðikennurum gefa niðurstöður innsýn í hvernig forritin eru notuð, á hvaða hátt þau gagnast nemendum og kennurum helst og hvaða áskoranir skapast við notkun slíkra forrita í kennslu. Þessar niðurstöður verða skoðaðar og ræddar í samhengi við sambærilegar erlendar rannsóknir.

Tracking Well-Being Inequalities Across Compulsory Schooling: Evidence from the Icelandic Youth Study 2022-2026

Juuso Repo Postdoc¹, David Reimer Professor²

¹University of Iceland, FVS. ²University of Iceland, FVS & MVS

Ágrip | Abstract

Most school surveys provide a snapshot about how students are doing at one point in time. The Icelandic Youth Study, conducted annually among most Icelandic compulsory school students since 2022, allows a different approach: examining how well-being patterns develop across grades (for example students in grade 7 vs. grade 8 in 2022) and across successive grade cohorts (for example 7th grade students in 2022 vs. 8th grade students in 2023). This presentation reports findings on how socioeconomic and gender inequalities in psychosomatic symptoms and school belonging vary across grades 6–10, and what annual near-population data reveal about where and when these gaps emerge.

The results show that gender and socioeconomic gradients follow distinct trajectories across compulsory schooling. The girl–boy gap in psychosomatic symptoms widens substantially, particularly between grades 6 and 8. Socioeconomic gradients, by contrast, show no evidence of cumulative widening across grades; if anything, they narrow modestly. Between-school variation in both outcomes is small, suggesting that these inequalities are more strongly structured by grade-linked developmental patterns than by school-specific differences.

We discuss what annual near-population data make possible for studying adolescent well-being: identifying when inequalities diverge across schooling, assessing whether grade patterns are stable across cohorts, and distinguishing cumulative inequality from developmentally structured differences. The presentation argues that grade-cohort tracking can complement standard annual snapshots by making the timing and shape of well-being inequalities more visible.

Tengsl fræða og starfs í kennaramenntun á Íslandi: Verkefni sem tengja fræðilega þekkingu og faglega framkvæmd

Signý Óskarsdóttir Doktorsnemi, Berglind Gísladóttir Dósent, Amalía Björnsdóttir Prófessor
Háskóli Íslands, MVS

Ágrip | Abstract

Megináskorun kennaramenntunar á alþjóðavísu er að undirbúa kennaranema fyrir sífellt flóknara starfsumhverfi. Árangursrík kennsla byggist ekki einungis á traustri fagþekkingu og sterkum kennslufræðilegum grunni, heldur einnig á hæfni til að samþætta fræðilega þekkingu og faglega framkvæmd.

Rannsóknin sem hér er kynnt er hluti af stærra rannsóknarverkefni um íslenska kennaramenntun sem ber heitið Heildarsýn og umbætur í kennaramenntun: Framþróun fyrir íslenskt menntakerfi. Í erindinu verður fjallað um einn þátt rannsóknarinnar, greiningu á verkefnalýsingum í sameiginlegum námskeiðum fimm ára kennaranáms við Deild faggreinakennslu á Menntavísindasviði Háskóla Íslands. Markmiðið var að greina hvaða einkenni verkefni í kennaranámi hafa sem styðja markvisst við samþættingu fræðilegrar þekkingar og faglegrar framkvæmdar.

Notaður var aðlagður átta vídda greiningarrámmi sem upphaflega var þróaður fyrir greiningu á verkefnum í rannsókninni Coherence and Assignment Study in Teacher Education (CATE). Í þessari rannsókn var ramminn nýttur til að greina hvaða tækifæri verkefnalýsingar veita til að tengja saman fræðilega þekkingu og faglega framkvæmd.

Niðurstöðurnar sýna að kennaranemar fá einkum tækifæri til að vinna með kennsluáætlanir, nýta kennsluefni og tengja verkefni við aðalnámskrá. Einnig eru þeim gefin tækifæri til að ræða reynslu af vettvangi, æfa kennslu og skoða dæmi um faglega kennsluhætti. Hins vegar eru mun færri tækifæri til að setja sig í spor nemenda og greina nám þeirra. Verkefnin sem buðu upp á bestu tækifærin til að tengja saman fræðilega þekkingu og faglega framkvæmd einkenndust af ákveðnum þáttum sem háskólakennarar gætu nýtt sér við þróun verkefna og þannig eflt gæði verkefnavinnu í kennaranámi.

Discourses about peace education and upbringing against the background of European missile crisis in 1980s Iceland

Valgerður Pálmadóttir Lektor

Háskólinn á Akureyri, Félags- og hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

In this presentation, I explore ideas about peace education and upbringing toward peace, as well as public debates and conflicts on the subject in Iceland during the 1980s. Following NATO's discussions about deploying intermediate-range nuclear missiles in Europe in 1979, a new wave of peace activism emerged across Europe. The looming nuclear threat also became the impetus for numerous new peace movements arising in Iceland during the 1980s. Among these were the Icelandic Physicians for the Prevention of Nuclear War, the Icelandic Physicists against nuclear threat, the Peace Association of Artists, the Peace Group of Single Parents, the Peace Group of Child Care Workers, and the Association for Peace Education. The last three groups advocated so-called peace and disarmament education; they wrote about the issue in the media, published pamphlets, and gave lectures. At the same time, the professionalization of childcare as education was taking place in Icelandic society.

Amidst these discussions, in 1984, the Women's Alliance (Kvennalistinn) initiated a parliamentary resolution on peace education in daycare institutions, primary schools, and secondary schools. The matter attracted considerable attention, and heated debates ensued, with the resolution being sharply criticized by members of the right-wing parties and by supporters of Western cooperation and NATO in parliament and the media. I will present my analysis of the ideas surrounding peace education, the connections of the Icelandic peace education movements to international currents, and situate the public debate on the subject within the intellectual and political context of the Cold War.

Að rækta vistkerfi til að tilheyra við Háskóla Íslands / cultivating an ecology of belonging at the University of Iceland

Emma Björg Eyjólfsdóttir Aðjúnkt¹, Luca Arruns Panaro Doktorsnemi², Elín Valsdóttir Doktorsnemi³

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Háskóli Íslands, Kennslusvið. ³Háskóli Íslands, Ritver

Ágrip | Abstract

Ritver HÍ og Sprettur kortleggja akademískar, félagslegar og kerfislegar hindranir sem háskólanemar með erlendan bakgrunn mæta. Verkefnið miðar að því að styrkja inngildingu, námsárangur og íslenskufærni þessa hóps með því að skapa opið og inngildandi samfélag innan Háskóla Íslands með fjölmennningarlegu mentorstarfi. Rannsóknin er framkvæmd með þarfagreiningu, eigindlegum viðtölum og stöðugri endurgjöf frá nemendum. Niðurstöður benda til þess að nemendur með erlendan bakgrunn mæti bæði tungumálalegum og kerfislegum hindrunum sem tengjast upplýsingagjöf, samræmi í stuðningi og félagslegri þáttöku. Markviss mentoramenning getur þannig verið mikilvægur þáttur í að efla inngildingu og námsárangur þessa hóps innan háskólasamfélagsins.

From enrollment to inclusion: An intervention protocol for social-cultural integration of foreign students at the University of Iceland

Marleen Atieno Onyango Mastersnemi

Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Foreign students at the University of Iceland are institutionally important, but in fact experience a precarious position. Representing 17% of the total student population in 2025, they are positioned as drivers of internationalization, but persistently document social isolation, fragmented support, and weak post-graduation labor market transitions. Iceland's paradox: the highest immigrant employment rate in the OECD paired with one of the largest over-qualification gaps, signals structural deficits that begin during the study period.

This research examines how institutional support mechanisms at the University of Iceland shape foreign students' sense of belonging and confidence for labour market transition. Drawing on Tinto's Student Integration Model and Allen's multi-level belonging framework, the study operationalises belonging through three measurable indicators: social interaction depth, sociocultural participation and institutional identification.

The study employs a mixed-method design in two phases: (1) an institutional audit of the University of Iceland's current support structures and (2) a literature analysis of data already available through Sprettur and other studies in Iceland.

Key findings from the literature review reveal four areas requiring institutional attention: the absence of a systematic peer-mentoring scheme; a language support model that produces repeated enrollment without progressive proficiency, fragmented services for foreign students; and reduced post-graduation job-seeking period. Factors which adversely impact integration efforts.

The research is expected to generate actionable and evidence-grounded recommendations to contribute towards improved inclusion of foreign students at the University of Iceland.

Summer in Sprettur

Mahdya Umar Mastersnemi

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Summer in Sprettur is a documentary and youth engagement project that explores the educational and employment experiences of young people with immigrant backgrounds in Iceland. The project combines research, youth workshops, mentorship, and personal storytelling to better understand the barriers young people face while highlighting opportunities for greater inclusion, belonging, and participation in education and the labour market.

The documentary forms the core of the project and brings together three key elements. Firstly, it draws on existing research, statistics, and literature to provide context on the current educational and employment landscape for young people with immigrant backgrounds in Iceland. Secondly, it follows a series of themed youth workshops designed to build confidence, leadership, resilience, social capital, and practical knowledge through mentorship and peer learning. These workshops will be filmed throughout the programme, documenting consenting participants' experiences, reflections, and personal growth over time.

The third component consists of individual semi-structured interviews with both participants and mentors. These conversations will provide a deeper understanding of their lived experiences within the Icelandic education system and labour market, exploring themes such as identity, belonging, opportunity, and the challenges they have encountered.

Together, these elements create an informative documentary that not only captures the voices and experiences of young people but also examines a practical intervention in action. The findings will be considered through intersectional and decolonial perspectives to better understand how structural inequalities influence educational and employment outcomes.

Endurspeglanir upplifana: Eflandi hugsun í fjölbreyttu námsumhverfi

Zuzanna Elvira Korpak Mastersnemi

Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Þetta rannsóknarverkefni samanstendur af þremur minni verkefnum sem öll hafa eitthvað að gera með heimspekimiðaða nálgun á fræðslu í fjölbreyttu námsumhverfi. Tilgangur rannsóknarinnar er að finna leið fyrir nemendur með fjölbreyttan bakgrunn að öðlast sjálfsöryggi og sjálfsskilning í fjölmenningsamfélagi með því markmiði að auka virka þátttöku í samfélaginu. Verkefnin eru:

1. Örrannsókn á skoðunum og afstöðu kennara á mismunandi skólastigum til skipulagðra umræðutíma sem varða flókin málefni tengd fjölbreytileika s.s. kyn, kynhneigð, litarhaft, trúarbrögð, uppruna, ofbeldi og dauða sem menningarlegan atburð. Gögn úr svörum spurningalista eru greind og útfærð.
2. Grein um þekkingarfræðilegar áskoranir í menntun sem á sérstaklega að bera kennsl á þá erfiðleika sem geta komið upp í fjölmenningslegri kennslustofu. Greinin færir rök fyrir heimspekifræðslu sem einni lausn við þessum vandamálum.
3. Vinnustofa í fyrirbærafræði sem gengur út á gagnrýna skoðun á upplifunum og þætti þeirra í lífssýn okkar ásamt skipulagningu og útfærslu hugsana og skoðana. Vinnustofan er sérstaklega hönnuð fyrir Sprett í HÍ sem gæti einnig nýst öðrum menntastofnunum á framhalds- eða háskólastigi. Ásamt kennsluáætlun var þróaður nemendabæklingur bæði á ensku og íslensku sem unnið er með í vinnustofunni en getur einnig verið sjálfstæður.

Öll verkefnin eru unnin út frá heimspekilegri nálgun, en tilgangur þeirra er ekki að halda því fram að heimspekikennsla í skólum sé eina svarið við þeim vandamálum sem birtast í 1) og 2). Markmiðið er að kanna heimspekifræðslu sem eflandi fyrir sífjölbreyttari nemendahópa og svar við öðrum þekkingarfræðilegum áskorunum eins og gervigreind og upplýsingaóreiðu.

Surviving the maelstrom: Thinking about space and time in hybrid and liminal terms for transformative learning (The case of England)

Piers von Berg Senior Lecturer

Birmingham City University

Ágrip | Abstract

The higher education system in England and Wales is the paradigm of a neoliberal model. The student is a consumer for whom the purchase of an education should lead to measurable gains in future earnings. Universities compete like businesses by promoting their positions in league tables awarded through student satisfaction surveys and employment outcomes post-graduation.

This model sits amidst cross-cutting crises and technological change. Many universities face bankruptcy due to frozen income, a high proportion of students working full time, poor student and staff mental health, and the increasing use of generative artificial intelligence. These trends negatively impact especially female staff and students, those from minority groups, and those from poorer households.

Therefore, the English case presents significant challenges to human rights educators. Students can be difficult to engage and are encouraged not to value experiences that do not contribute to future earnings. Staff tend to be exhausted and overwhelmed. Institutions are tightly focused on financial survival, particularly the less prestigious teaching-intensive institutions.

In response, this paper argues for thinking differently about how agency and identity of learners and educators is understood. Meaning can be constructed in hybrid synthetic identities that are shaped in liminal moments and spaces that disrupt and circumvent orthodox structures. Here individuals can rediscover the humanity of the other by being present for others, and so build solidarity, the prerequisite for power and transformative change. This argument will be developed with reference to examples from ongoing work with students and lecturers at teaching intensive institutions.

Mental health, sleep, and exercise in established adulthood: The population-based Health Journey Study in Iceland

Sæunn Rut Sævarsdóttir Doktorsnemi¹, Nanna Ýr Arnardóttir Dósent², Erlingur Jóhannsson Prófessor¹, Krístrún María Björnsdóttir Doktorsnemi², Mari Hysing Prófessor³, Hege Eriksen Prófessor⁴, Ársæll Arnarsson Prófessor¹, Sunna Gestsdóttir Dósent¹

¹Háskóli Íslands, Deild heilsuefningar, íþrótt og tómstunda. ²Háskólinn á Akureyri.

³University of Bergen, Department of Psychosocial Science, Faculty of Psychology. ⁴Western Norway University of Applied Sciences, Department of Sport, Food and Natural Sciences

Ágrip | Abstract

Mental health and sleep problems are increasing public health concerns, yet established adulthood (30–45 years) remains under-researched. This study aims to describe the prevalence of mental health indicators, sleep problems, and exercise frequency among 36-year-old Icelanders, and examine associations between mental health, sleep, and exercise, including potential moderating effects between sleep problems and exercise, and sleep and sex.

A total of 458 adults from the Health Journey Study in Iceland (64% female) self-reported symptoms of anxiety, depression, stress, burnout, sleep problems and exercise frequency. Separate regression models examined associations between sleep problems, exercise frequency, and mental health outcomes, adjusting for sex, marital status, education, and income.

Moderate-to-severe anxiety symptoms were reported by 11% of participants, depression by 20%, stress by 48%, and burnout by 19%. Most exercised 3-4 times per week (38.6%), 22% reported no regular exercise. Sleep problems were reported by 46%. Individuals with sleep problems exercised less and had higher levels of anxiety, depression, stress, and burnout (all $p < 0.05$). Sleep problems remained significantly associated with all mental health outcomes after adjusting for sex, marital status, education and income ($p < 0.05$). Exercise was associated with depression and burnout. No moderating effects were observed between sleep and exercise or sleep and sex on any mental health outcome.

Sleep problems are common in established adulthood and are associated with poorer mental health independent of exercise and sociodemographic factors. These findings highlight the importance of prioritising sleep in public health strategies, alongside promoting exercise as a complementary factor.

The Weaponisation of Academic Freedom in a Time of Genocide

Guðrún Sif Friðriksdóttir Rannsakandi

Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

What is the role and responsibilities of universities regarding peace and justice in the world? Here it will be argued that academic institutions neither are, nor should be, neutral in matters of conflict, domination, and violence. To examine the role of higher education institutions, the terms *institutes of domination* and *institutes of liberation*, put forward by Esmat Elhalaby, will be used. Particular focus will be placed on the debate about academic freedom that took place in the Icelandic media in August 2025, which began after protests against a lecture to be given by an Israeli professor led to its cancellation. The debate in the Icelandic media will be compared to a similar debate about academic freedom, academic boycotts, and responsibility elsewhere. The discussion about the alleged violation of academic freedom highlights the problem of viewing academic freedom as an individual right of academics, without a broader context and highlights the weaponisation potential of the concept. At the same time as academic freedom was under attack in many countries in the Northern Hemisphere, with the Palestinian issue used as a pretext for that attack, the idea of academic freedom was weaponised in Iceland. The concept was used to question ethical actions aimed at ensuring that the academic space is in active opposition to domination, violence, and complicity in genocide

Physical health and free-living patterns of physical activity, sedentary behavior, and sleep in 36-year-old Icelanders: Health Journey Study

Kristrún María Björnsdóttir Doktorsnemi¹, Nanna Ýr Arnardóttir Dósent¹, Erlingur S Jóhannsson Prófessor², Guðrún Sunna Gestsdóttir Dósent², Sæunn Rut Sævarsdóttir Doktorsnemi²

¹Háskólinn á Akureyri, Heilbrigðis, viðskipta og raunvísindasvið. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Sleep, sedentary behavior (SB), and physical activity (PA) are key determinants of health and well-being. Little is known about how adult Icelanders allocate their time across these movement behaviors. This cross-sectional study aimed to objectively assess sleep, SB, and PA among 36-year-old Icelanders.

The study included 236 adults (51% female), aged 36–37 years at the time of data collection (October 2024 and June 2025). Eligibility criteria included being born in 1988 and residing permanently in Iceland. Movement behaviors were assessed using a wrist-worn ActiGraph wGT3X-BT accelerometer, worn continuously for seven days. Participants were required to provide at least three valid weekdays and one valid weekend day, with ≥ 1200 minutes of wear time per day.

Participants slept an average of 8 h/day (SD = 51 min). Mean sedentary time was 10 h 25 min/day (SD = 50 min), light PA was 3 h 26 min/day (SD = 49 min), and moderate-to-vigorous PA (MVPA) was 2 h 2 min/day (SD = 57 min). Compared with women, men slept 19.8 min/day less ($p = .002$), spent 38.4 min/day more sedentary ($p < .001$), and accumulated 17.9 min/day less MVPA ($p = .016$). No sex differences were observed in light PA ($p = .43$).

On average, participants achieved the recommended sleep duration. However, they spent the majority of their waking hours sedentary, despite accumulating two hours of MVPA daily. This nationally representative sample provides insights into movement behaviors in established adulthood and highlights sex differences.

A Posthuman Perspective on UNESCO's Recommendation on Education for Peace, Human Rights and Sustainable Development

Karen Jordan Lektor

Háskóli Íslands

Ágrip | Abstract

UNESCO's Recommendation on Education for Peace, Human Rights, and Sustainable Development provides guidance on how education can foster more peaceful, just, and sustainable societies. Revising the previous 1974 Recommendation, the 2023 document includes global citizenship and sustainable development. While the Recommendation now mentions ecological interdependence and calls for respect and responsibility towards nature, it frames these aims from a human-centred perspective. This paper re-reads the Recommendation through a posthuman lens, asking what becomes possible when educational concerns extend beyond human relationships to encompass the more-than-human world.

Drawing on eco-feminist and posthuman educational theory, the paper problematises how the Recommendation conceptualises collaboration, self-awareness, relationality, responsibility and inclusion. Although the document recognises the interdependence of social and ecological systems, it largely positions nature as the context within which human wellbeing and sustainable development are pursued, rather than recognising the more-than-human as a wider ecological community. A posthuman perspective challenges this framing by decentring the human subject and acknowledging the entangled relations of humans and the more-than-human world, while also allowing for the more-than-human world to be an active participant in educational relationships, 'nature as co-teacher'.

The paper's argument has implications for how the aims of the Recommendation are understood, if education is conceived not solely in relation to human societies but through our entangled relations with the more-than-human world. The paper suggests how international educational policy might be reimagined to support and educational practices that recognise ecological relationality and responsibility with more-than-human communities as fundamental to peaceful, just, and sustainable futures.

Áhrif skynjunar á hegðun og líðan: Skynvænt rými í námsveri fyrir skynsegin nemendur

Thelma Rúnarsdóttir Sérkennari¹, Anna Björk Sverrisdóttir Lektor í þroskaþjálfraði², Helga Helgadóttir Aðjunkt²

¹Háskóli Íslands, Menntun allra og sérkennslufræði. ²Háskóli Íslands

Ágrip | Abstract

Í ljósi aukinnar áherslu á inngildandi menntun og vaxandi vitundar um taugafjölbreytileika er mikilvægt að þróa námsumhverfi sem mætir fjölbreyttum þörfum nemenda. Þessi meistaraþrófsrannsókn fjallar um þróun námsumhverfis og skynvæns rýmis í námsveri fyrir skynsegin nemendur og hvernig slíkar breytingar geta stutt við skynþarfir nemenda innan inngildandi menntakerfis. Tilgangur rannsóknarinnar er að efla þekkingu og skilning á skynjun og skynúrvinnslu og hvernig umhverfið hefur áhrif á hegðun og líðan nemenda. Markmið rannsóknarinnar er að skoða hvaða leiðir ég fer til að mæta skynþörfum nemenda minna en nemendur voru virkir þátttakendur í rannsóknarferlinu ásamt samstarfsfólki. Um er að ræða starfendarannsókn í grunnskóla, skólaárin 2024-2026. Gagna var aflað með fjölbreyttum aðferðum, meðal annars vettvangsheimsóknum, ígrundandi samtölum við fagfólk, athugunum í starfi, rannsóknardagbók og með því að hlusta á raddir og upplifanir nemenda í daglegu skólastarfi. Niðurstöður rannsóknarinnar benda til þess að aukinn skilningur á skynupplifun nemenda geti haft veruleg áhrif á hvernig kennarar túlka hegðun og bregðast við þörfum nemenda í skólaumhverfinu. Uppsetning skynvæns rýmis í námsveri og breytingar á skipulagi námsumhverfis skapaði aðstæður sem gáfu nemendum tækifæri til að ná jafnvægi, taka hlé frá skynáreitum og örva/virkja skynkerfi sín eftir þörfum. Rannsóknin byggir jafnframt á réttindum barna til þátttöku og tjáningar og undirstrikar mikilvægi þess að túlka hegðun nemenda í ljósi skynupplifunar þeirra sem og að hlusta á raddir nemenda af virðingu og taka mark á þeirra upplifun. Niðurstöður varpa ljósi á hvernig aðlögun umhverfis getur stuðlað að aukinni vellíðan, þátttöku og öryggi nemenda og styrkt inngildandi starfshætti í skólastarfi.

Hagnýting stöðumats og rannsókna á Evrópska tungumálarammanum í kennslu íslensku sem annars máls á mismunandi skólastigum

María Garðarsdóttir aðjunkt, Sigríður Þorvaldsdóttir aðjunkt, Svala Lind Birnudóttir aðjunkt
Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Undanfarið ár hefur hópur sérfræðinga við HÍ unnið að gerð stöðumats í íslensku sem öðru máli. Matið er byggt á viðmiðum Evrópska tungumálarammans og útbúið verða próf á stigum A2, B1 og B2. Vinnan hingað til hefur m.a. falist í aðlögun íslensku að Evrópska tungumálarammanum. Hluti þeirrar vinnu er að rýna í gögn frá málnefum og skilgreina þau málarslegu atriði í íslensku sem eiga heima á mismunandi færnistigum rammans.

Í kynningu segjum við frá rannsóknum okkar í tengslum við stöðumatið. Við höfum greint gögn og sett málarsleg einkenni sem við sjáum í þessum gögnum á stig rammans. Við kynnum líka þann lærdóm sem draga má af þessari vinnu og nýta má í kennslu íslensku sem annars máls á mismunandi skólastigum: Hvaða málarslegu atriði á að leggja áherslu á og kenna á hverju stigi? Hvað á að kenna og hvenær? Hvað þarf að hafa í huga við val á námsefni? Hvað þarf að hafa í huga við mat og endurgjöf?

Í smiðjunni fá þátttakendur að spreyta sig á gögnum málnefa undir leiðsögn sérfræðinganna. Litið verður á gögn úr ritun og tali málnefa og leitað að málarslegum einkennum og þau mátuð við færnistig Evrópska tungumálarammans og önnur viðmið sem snerta séreinkenni íslenskunnar. Áætlaður fjöldi þátttakenda í smiðjunni er 15-20 manns.

„Það er meira traust núna“: Þróun samfélags sem styður við þátttöku og íslenskunám foreldra barna með ólíkan tungumála- og menningarbakgrunn í leikskólum

Guðlaug Stella Brynjólfsdóttir aðjunkt¹, Hrefna Gunnarsdóttir Verkefnastjóri fjölmenningar², Valeria Feudatari Deildarstjóri³, Ingibjörg Stefánsdóttir⁴

¹Háskóli Íslands, Hugvísindasvið. ²Leikskóli. ³Grænaborg. ⁴Íslenskukennari

Ágrip | Abstract

Á síðustu árum hefur foreldrum barna með ólíkan tungumála- og menningarbakgrunn fjölgað verulega í íslenskum leikskólum. Þrátt fyrir að leikskólinn sé einn mikilvægasti tengipunktur fjölskyldna við íslenskt samfélag eru fá úrræði sem styðja markvisst við þátttöku foreldra og notkun íslensku í leikskólaumhverfinu. Í þessu erindi verður sagt frá þróun og innleiðingu samfélagsmiðaðrar nálgunar í tungumálanámi þar sem markmiðið er að skapa fleiri tækifæri til að nota íslensku í leikskólasamfélaginu.

Verkefnið byggir á hugmyndafræði *Íslenskuborpsins* og rannsóknum á tungumálanámi í raunverulegum aðstæðum, þar sem tungumál þróast í gegnum þátttöku í merkingarbærum samskiptum fremur en eingöngu í formlegri kennslu. Leikskólinn er nýttur sem vettvangur þar sem sköpuð eru tækifæri fyrir foreldra til að nota íslensku í öruggu og hvetjandi umhverfi. Kjarninn í verkefninu er „íslenskuspjallið“, þar er unnið með sérhannaðar smásögur og borðspil fyrir foreldra sem byggja á daglegu lífi leikskólans.

Í erindinu verður fjallað um fræðilegan grunn verkefnisins, þróunarferlið og helstu leiðir sem notaðar voru við innleiðingu þess. Einnig verða kynntar niðurstöður mats á verkefninu þar sem blandaðri rannsóknaraðferð var beitt. Tekin voru hálfstöðluð viðtöl við fimm foreldra og sex starfsmenn, þar af þrjá lykilstarfsmenn verkefnisins, auk þess sem spurningakönnun var lögð fyrir allt starfsfólk leikskólans.

Niðurstöðurnar benda til þess að verkefnið hafi aukið sjálfstraust foreldra til að nota íslensku, styrkt samskipti foreldra og starfsfólks og stuðlað að aukinni þátttöku og sterkari tengslum innan leikskólasamfélagsins. Erindið varpar ljósi á hvernig samskipti í leikskólanum geta verið öflug leið til að styðja samtímis við tungumálanám og inngildingu.

Eðlisfræði, efnafræði og stjörnufræði á yngra- og miðstigi grunnskóla í ljósi kenningaramma TIMSS

Haukur Arason Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) er alþjóðleg rannsókn sem metur þekkingu og færni nemenda í 5. og 9. bekk í stærðfræði og náttúruvísindum og verður Ísland þátttakandi á næsta ári. Markmið TIMSS rannsóknarinnar er að a) bera saman árangur milli landa, b) að greina þróun í námsárangri yfir tíma og c) að kanna þætti sem hafa áhrif á nám, svo sem kennsluaðferðir, námskrá og viðhorf nemenda. Í þessu erindi verður kynntur hlutur eðlisfræði, efnafræði og stjörnufræði í kenningaramma TIMSS í náttúruvísindum fyrir könnunina í 5. bekk.

Jafnframt verður náttúruvísindahluti aðalnámskrár grunnskóla og fyrirbyggjandi íslenskt námsefni í eðlisfræði, efnafræði og stjörnufræði fyrir yngra- og miðstig skoðað í ljósi TIMSS-rammans. Markmiðið er að greina að hve miklu leyti áherslur námskrár og námsefnis samræmast alþjóðlegum viðmiðum TIMSS, hvar mögulegar eyður eða veikleikar liggja og hvaða úrbætur mætti gera á námskrá, námsefni og framsetningu þessara greina í íslenskum grunnskóla.

Hvað er myndmennt?

Margrét Elísabet Ólafsdóttir dósent

Háskólinn á Akureyri, kennaradeld

Ágrip | Abstract

Orðið myndmennt er heiti á námsgrein sem kennd hefur verið í grunnskólum landsins frá því fyrsta aðalnámskráin tók gildi árið 1977. Flestir ættu því að vita hvað átt er við þegar talað er um myndmennt. Gera má ráð fyrir að skilningur flestra sé sá sami og Íslenskrar nútímamálsorðabókar sem segir að myndmennt sé fag í skóla þar sem nemendum er kennd myndlist, teiknun og málun. Fyrri spurningin sem hér verður spurt er hvort þessi skilgreining sé rétt og hvort hún miðist við það sem fram fer í skólastofunni. Seinni spurning snýr að því hvort þetta hafi verið upphafleg merking orðsins og þá um leið tilgangur fagsins þegar það rataði inn í aðalnámskrá. Stuðst verður við orðræðugreiningu og byggt á samtímaheimildum til að setja fram og rökstyðja þá kenningu að námsgreininni myndmennt hafi verið ætlað að ná yfir mun víðara svið en verklegu þættina. Henni hafi verið ætlað að efla myndlistarkennslu í víðum skilningi með því að stuðla að hvoru tveggja verklegri færni og almennu myndlæsi.

Eru fyrirlestrar úrelt kennsluform?

Hjördís Sigursteinsdóttir Dósent¹, Auðbjörg Björnsdóttir Forstöðumaður²

¹Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild. ²Háskólinn á Akureyri, Kennslu- og upplýsingatæknimiðstöð

Ágrip | Abstract

Stafrænt námsumhverfi hefur skapað ný tækifæri til miðlunar þekkingar og þátttöku nemenda. Á sama tíma hafa hefðbundnir fyrirlestrar sætt gagnrýni fyrir að byggjast of mikið á einhliða upplýsingaflæði þar sem nemendur eru fyrst og fremst áheyrendur fremur en virkir þátttakendur í eigin námi. Kennarar standa því frammi fyrir spurningunni um hvort hefðbundni fyrirlesturinn eigi enn erindi í nútímaháskóla eða hvort kominn sé tími til að endurhugsa hlutverk hans.

Í þessu erindi verður fjallað um möguleika óhefðbundinna fyrirlestra og kennslugagna, svo sem hlaðvarpa, myndbanda, stuttra hljóðupptaka, samtalsforma og annarra stafrænna miðla. Slík nálgun getur aukið sveigjanleika í námi, bætt aðgengi að kennsluefni og gert nemendum kleift að nálgast efnið á eigin hraða og forsendum. Jafnframt opnast tækifæri til að nýta sameiginlegan tíma í kennslustofunni frekar til umræðu, verkefnavinnu, ígrundunar og virkrar þátttöku.

Með hliðsjón af rannsóknum á virku námi, háskólakennslu og kennsluþróun verður skoðað hvaða hlutverki þessir miðlar geta gegnt samhliða staðbundinni kennslu og hvernig þeir geta stutt við dýpri skilning og aukna þátttöku nemenda. Einnig verður rætt hvernig nýjar tæknilausnir, þar á meðal gervigreind, eru að breyta væntingum nemenda til aðgengis að þekkingu og hlutverks kennarans sem miðlara hennar.

Markmið erindisins er að efla umræðu um framtíð fyrirlestra og hvernig kennarar geta nýtt fjölbreyttar leiðir til þekkingarmiðlunar án þess að missa sjónar á gæðum námsins og því sem skiptir mestu máli: námi nemenda.

From Perpetual Peace to Pedagogical Peace: Kant and Educational Responsibility

Emma Björg Eyjólfsdóttir Aðjúnkt

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

This paper draws on Kant's *Perpetual Peace* (1795) to argue that Kant's work poses a challenge not only to political and legal institutions, but also to institutions of education. Its purpose is to reconsider Kant's project of peace as dependent on more than republican constitutions, international law, and cosmopolitan right. Read alongside his moral philosophy, Kant's account suggests that peace also requires human beings capable of judgment, moral autonomy, public reason, and active participation in civil society.

Methodologically, the paper offers a philosophical and conceptual reading of Kant's political and moral writings, bringing them into dialogue with contemporary debates on peace education and the responsibilities of educational institutions. Rather than treating peace education as a matter of transmitting ideals such as tolerance, rights, or global citizenship, the paper asks what kinds of capacities educational institutions must cultivate if they are to help form the citizens on whom peace depends.

The paper finds that education for peace cannot be reconciled with institutional practices that reward obedience, conformity, and silence. If educational institutions are to contribute meaningfully to peace and justice, they must cultivate students' capacities to recognize injustice, contest domination, exercise public reason, and participate critically in civil society. The central claim is that Kant's peace project requires a pedagogical dimension: peace must be supported not only by institutions, but by the formation of persons able to sustain just and non-dominating relations.

The student as human ecology: Audiovisual ecopoetic research

Juan Camilo Roman Estrada Verkefnisstjóri¹, Ari Allanson Stundakennari²

¹Háskóli Íslands, Kennslusvið. ²Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

This project arises from the necessity of inclusion and integration of students of foreign background into higher education at the University of Iceland. We are presented with the challenge of fostering capacities for learning and integration through the cultivation of relationality, connection, orientation, intercultural mentoring and educational and psychosocial support.

Through such practice we discovered that it was fundamental to consider the conditions and relationships that promote and sustain learning with psychosomatic vitality and Eco social engagement. We found that we must approach and relate with our students as human ecologies, as webs/assemblages of relationships that co-create, sustain and enhance human complex life.

We propose to explore the potential practical knowledge that can be cultivated for the scholarship of teaching and learning (SoTL) when we approach our students as complex ecosystems within ecologies of learning and belonging.

We would like to know which relationships foster and promote a joy for learning and a sense of belonging to a learning community and how they interact for collective wellbeing.

We propose an innovative research methodology to explore the human ecologies of students of foreign background through *audiovisual ecopoetic research*, which entails the discovery of the flows of relationality that propitiate the joy and wonder, patience and courage for learning and adapting to ecosocial conditions with relational intelligence and responsibility.

Students are taught practical and theoretical tools to create audiovisual content on the relations in their lives that influence their learning process, which are then analysed and processed as research warm data.

Fjárhættuspílahegðun framhaldsskólanema: Algengi og áhættusemi spilunar

Unnar Geirdal Arason Verkefnisstjóri, Ragný Þóra Guðjohnsen Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Tilgangur rannsóknarinnar er að skoða fjárhættuspílahegðun framhaldsskólanema á Íslandi eftir kyni, aldri, algengi, áhættusemi og viðhorfum spilara til fjárhagsútkomu spilunar þeirra. Notuð voru gögn frá Íslensku æskulýðsrannsókninni í framhaldsskólum 2025–26. Spurningablokk um fjárhættuspílahegðun var lögð fyrir slembiúrtak, 836 nemendur af 2.000 í heildarúrtaki. Tveir hópar voru skilgreindir: þeir sem höfðu á sl. 12 mánuðum stundað einhver af sjö áhættumeiri tegundum fjárhættuspíla (spílakassa, spílakassa á neti, íþróttaveðmál, póker, online póker, spílavíti, spílavíti á neti), og þeir sem stunduðu eingöngu áhættuminni tegundir (lottó, skafmiða, bingó, fótboltagetraun, happdrætti). Þeir sem höfðu ekki stundað neinar tegundir fjárhættuspíla mynduðu viðmiðunarhóp. Tölur voru vigtaðar eftir kyni, aldri og skóla. Áhættumeiri spílahegðun reyndist algengari meðal stráka en stelpna, en aldursdreifing var svipuð milli hópa. Þriðjungur hópsins sem spílaði áhættumeiri form fjárhættuspílahegðunar stundaði hana þrisvar sinnum eða oftár í mánuði, sem bendir til reglubundins hegðunarmynsturs. Fjárhagsleg útkoma sl. mánaðar var hagstæðari hjá tíðari spílurum en fátíðari, sem þarf þó að túlka með varúð. Sjálfsmat tíðra spilara á tapi og gróða er kerfisbundið skekkkt vegna valkvæðs minnis á vinninga og hugrænna villna sem fylgja fjárhættuspílavanda. Af niðurstöðum rannsóknarinnar má sjá að áhættumeiri spílahegðun ungs fólks er kynjuð og oft reglubundin hegðun fremur en stök. Jafnframt má leiða að því líkum að fjárhagslegt sjálfsmat eitt og sér gefi ekki áreiðanlega mynd af raunverulegum afleiðingum fjárhættuspílnar. Niðurstöðurnar undirstrika að til þess að fá heildstæðari mynd af fjárhættuspílnun ungs fólks, sé mikilvægt að mæla bæði tegundir spílnar, tíðni hennar og hafa í huga bjögun í sjálfsmati þegar áhrif spílnar eru metin.

Að sjá sig og barnið sitt í nýju ljósi: Ígrundandi samræður í foreldrafræðslu

Anna Lilja Einarsdóttir Aðjunkt, Heather Cline Lektor, Hrund Þórarins Ingudóttir Lektor
Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Foreldrar gegna lykilhlutverki í þroska og velferð barna sinna og því er mikilvægt að þróa árangursríkar leiðir til að styðja þá í uppeldishlutverki sínu. Í þessari rannsókn var skoðað hvernig nálgunin ígrundandi samræður í foreldrafræðslu (Reflective Dialogue Parent Education Design (RDPED)) styður foreldra í uppeldishlutverkinu.

RDPED er nálgun í foreldrafræðslu sem miðar að því að efla sjálfsvitund foreldra og styrkja samskipti foreldra og barna. Rannsóknin byggir á eigindlegum gögnum frá sjö foreldrum sem tóku þátt í foreldrafræðslunámskeiði þar sem RDPED var beitt. Gögnum var safnað með viðtölum og skriflegum ígrundunum þátttakenda og voru síðan þemagreind.

Foreldrarnir sem tóku þátt í rannsókninni lýstu aukinni sjálfsvitund, þar á meðal aukinni trú á eigin getu. Þeir gerðu sér betur grein fyrir styrkleikum sínum og því sem þeir vildu gera öðruvísi í uppeldishlutverkinu. Jafnframt lýstu þeir aukinni meðvitund um sjónarhorn barnsins og dýpri skilningi á hegðun þess, tilfinningum og þörf fyrir sjálfræði. Auk þess lýstu þeir meiri skilningi á markmiðum barnsins, einkum í þeim aðstæðum sem foreldrar setja barninu mörk.

Niðurstöðurnar benda til þess að RDPED geti verið áhrifarík leið til að styðja foreldra í uppeldishlutverkinu. Rannsóknin hefur hagnýtt gildi fyrir fagfólk sem starfar með foreldrum og er mikilvægt framlag til rannsókna á RDPED og foreldrafræðslu á Íslandi.

Stafræn tækni: Sjálfsögð verkfæri í námi

Svava Pétursdóttir Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Sögu upplýsingatækni í íslensku skólakerfi má rekja langt aftur í tímann en fyrstu stefnuskjölin eru frá lokum síðustu aldar og tæknin hefur átt sinn sess í íslenskum námskrám frá 1999. Tækniþróun hefur verið ör og mörg sveitarfélög lagt nemendum til tæki, ýmist til eigin umráða eða geymd í skólum en lítið verið skráð hvernig hún er notuð. Fjallað verður um hvernig stafræn tækni var nýtt í vettvangsheimsóknum tveim skólum. Fylgst var með öllum kennslustundum í tvo daga hjá 5. og 9. bekk í hvorum skóla, auk rýnihópaviðtala við bæði kennara og nemendur um tækni. Búnaður í skólunum var góður, ýmist tæki til eigin umráð á unglingastigi en bekkjarsett í skólanum í 5. bekk. Í báðum skólum var tæknin mikið notuð í flestum námsgreinum og báðum árgöngum á fjölbreyttan hátt. Nemendur í rýnihópum fannst tækni mikilvæg en völdu ýmist stafræn eða hefðbundin verkfæri eftir því hvert verkefnið var. Þau vildu nýta fjölbreytt verkefni og verkfæri í námi sínu. Þau sögðu kennara stundum sýna hvernig ætti að nota ný forrit, en margt lærðu þau bara sjálf. Tæknin virtist vera hluti af daglegu skólastarfi og gegna fjölbreyttu hlutverki. Kennarar sögðu hana vera komna til að vera en töluðu líka um að vilja snúa aðeins ofan af því og gæta hófs. Það stemmir við raddir úr umræðunni á meðan rannsóknir sýna að tækni notuð í hófi styður við námsárangur nemenda en ef notkunin verður mikil dregur úr árangri. En umfangið skiptir ekki bara máli heldur líka hvernig tækninni er beitt.

„Það vantar úrræði“

Jónína Sæmundsdóttir Lektor

Háskóli Íslands, Menntavísinda

Ágrip | Abstract

Aðstoð við börn sem þarfnast sérstaks stuðnings og fjölskyldur þeirra getur verið kominn undir fjölbreyttum þjónustuaðilum/sérfræðingum, einkum ef þarfir barnanna eru flóknar/fjölbreyttar. Það getur því reynt á samræmingu/sambættingu milli aðila/stofnana sem tilheyra mennta-, félags- og heilbrigðis kerfa sem felur í sér áskorun þar sem slíkt gerist ekki sjálfkrafa. Að mati ýmissa aðila hér á landi hafði samræmingu/sambættingu þjónustu verið ábótavant og aðgangur að sérfræðistuðningi ekki nægilega góður. Leiddi það meðal annars til verulegs álags á foreldra barnanna. Nýlegum lögum um sambættingu þjónustu í þágu farsældar barna var ætlað að taka á þessum vanda og tryggja bæði aðgang að og sambættingu þjónustu. Samkvæmt lögunum skyldu öll börn hafa aðgang að tengilið á fyrsta stigi þjónustu og svo málstjóra reyndust þarfir barna þarfnast aðkomu annars og/eða þriðja stigs þjónustu. Við upphaf innleiðingar voru valin fjögur frumkvöðlasveitarfélög en síðar bættust fleiri við.

Hér verður gerð grein fyrir niðurstöðum lítillar eigindlegar rannsóknar á reynslu sex lykilstarfsmanna í tveimur frumkvöðlasveitarfélögum af innleiðingu laganna. Tekin voru hálfopin viðtöl við þátttakendur, þau greind samkvæmt þemagreiningu (Braun & Clarke) og stuðst við vistkerfakenningu Bronfenbrenner.

Helstu niðurstöður eru að lögin virðast að verulegu leyti skila tilætluðum árangri. Það sést til dæmis í að samræming milli stofnana og samfella í stuðningi hefur batnað svo og aðgangur að þjónustu. Auk þess er orðið auðveldara er að deila upplýsingum milli aðila. Hefur innleiðing laganna dregið úr álagi foreldra en eftir stendur þó að langir biðlistar og skortur á viðeigandi sérfræðingum/fagaðilum hafa valdið vonbrigðum.

Uppeldisúrræði, daggæsla eða kvenfrelsi? Pólitísk orðræða um opinbera dagvist barna frá upphafi 20. aldar

Þorgerður J. Einarsdóttir Prófessor emerita¹, Valgerður Pálmadóttir Lektor²

¹Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið. ²Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild

Ágrip | Abstract

Pólitísk umræða samtímans um dagvist barna er ekki ný af nálinni heldur birtingarmynd á meira en aldargamalli umræðu um hlutverk hins opinbera og samfélagslegar skyldur varðandi uppeldi barna. Markmið rannsóknarinnar er að greina hugmyndasögulega þróun dagvistar barna frá upphafi 20. aldar en rökin fyrir opinberri dagvistun hafa breyst í tímans rás. Rannsóknin byggist á þemagreiningu á opinberum gögnum, blaðagreinum, fjölmiðlaumfjöllun, pólitískum ræðum og stefnuskjölum, sem sett eru í sögulegt samhengi. Á fyrstu áratugum 20. aldar börðust kvenréttindakonur fyrir uppeldisstofnunum á forsendum mæðrahyggju með vísan í ábyrgð millistéttarkvenna á uppeldi barna sem lifðu við örbirgð. Á millistríðsárunum unnu verkakvennafélögin að daggæslu barna til að mæta þörfum kvenna sem „þurftu“ að stunda launavinnu utan heimilis. Á eftirstríðsárunum talaði vinstra fólk fyrir menntun barna í þágu félagslegs jöfnuðar og jafnréttis. Upp úr 1970 varð kvenfrelsi ein lykilröksemdin fyrir aðgengi að opinberri dagvistun. Þar var Rauðsokkahreyfingin í fylkingarbrjósti og kölluðust kvenfrelsisrökin á við menntunarhlutverk leikskóla í samræmi við breyttar þjóðfélagsaðstæður. Fóstrur (síðar leikskólakennarar) kvöddu sér hljóðs eftir 1980 með áherslu á fagmennsku og skýrari kröfur um menntun ungra barna. Í umræðu samtímans eru uppi margvísleg sjónarmið, svo sem um þarfir vinnumarkaðarins, barnafjölskyldna, kvenna og barnanna sjálfra og hvert hlutverk hins opinbera eigi að vera í dagvistarmálum. Rannsóknin sýnir að mikilvægt er að skilja uppruna hinna ýmsu sjónarmiða og hugmyndirnar þeim að baki til að hægt sé að móta heildstæða sýn sem tekur mið af ólíkum þörfum og sjónarmiðum án þess að hagsmunum ólíkra hópa eins og kvenna og barna sé teft saman.

“Að togast á milli tveggja heima”: Sýn stjórnenda félagsmiðstöðva á ábyrgð sína og hlutverk

Ingibjörg Jóna G. Björnsdóttir Aðstoðarforstöðukona, M.ed. Í tómstunda- og félagsmálafræði¹, Eygló Rúnarsdóttir Aðjúnt²

¹Félagsmiðstöð. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Um er að ræða eiginlega rannsókn sem beinist að stjórnendum félagsmiðstöðva barna og unglinga á höfuðborgarsvæðinu. Markmið rannsóknarinnar er að varpa ljósi á sýn stjórnenda félagsmiðstöðva á starf sitt, hlutverk og ábyrgðarsvið, sem og hvernig þeir upplifa starf sitt þróast í ljósi fagþróunar á vettvangi. Tilgangurinn er að dýpka skilning á síbreytilegu starfsumhverfi þeirra og efla þekkingu á starfsemi félagsmiðstöðva á Íslandi með því að draga fram raddir reynslumikilla stjórnenda. Gagna var aflað með sex hálfopnum viðtölum (e. semi-structured interviews) við stjórnendur félagsmiðstöðva á höfuðborgarsvæðinu. Stuðst var við fyrirfram mótaðan viðtalsramma og gögnin greind með þemagreiningu í anda Braun og Clarke. Niðurstöður sýna að stjórnendur upplifa sig gegna fjölbreyttum og margþættum hlutverkum þar sem stjórnsýsla, rekstur og faglegt starf með ungmennum og starfsfólki fléttast saman. Með aukinni fagþróun og breyttum kröfum hefur umfang stjórnsýsluverkefna aukist, sem hefur dregið úr tíma þeirra í beinum samskiptum við ungmennin. Þrátt fyrir það er fagleg sjálfsmynd stjórnenda áfram sterklega tengd gildum æskulýðsstarfs og tengslum við ungmennin sjálf. Niðurstöður benda jafnframt til þess að stjórnendur líti á sig sem virka þátttakendur í áframhaldandi þróun starfsins og leggi áherslu á að tryggja að starf félagsmiðstöðva taki mið af þörfum ungmenna. Rannsóknin er framlag til aukinnar þekkingar á sviði stjórnunar og æskulýðsstarfs og gefur mikilvæga innsýn í eðli stjórnendastarfsins og helstu áskoranir þess. Niðurstöður undirstrika mikilvægi þess að styðja stjórnendur í að samræma fagstarf og stjórnsýsluskyldur í síbreytilegu starfsumhverfi.

Birtingarmyndir ójafnaðar í gegnum linsu unglunga: Þátttökumiðuð ljósmyndarannsókn í Bissá, Gíneu-Bissá

Fatou N'dure Baboudóttir, Geir Gunnlaugsson Professor Emeritus

Háskóli Íslands, Félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Í Afríku sunnan Sahara býr ört vaxandi hópur unglunga en þarfir þeirra umfram kynheilbrigði hafa lítið verið rannsakaðar. Þótt félags- og efnahagslegir áhrifaþættir heilsu séu vel þekktir eru sjónarhorn unglunga sjaldan í forgrunni slíkra rannsókna. Markmið rannsóknarinnar var að virkja unglunga í lágtekjusamfélagi í Bissá, höfuðborg Gíneu-Bissá, til að kanna hvernig þau upplifa og skilja ójöfnuð í nærumhverfi sínu og hvaða áhrif hann hefur á líf þeirra og framtíðarmöguleika.

Þátttökumiðuð ljósmyndaverkefni (e. photovoice) var framkvæmt frá janúar til mars 2024 með sex unglingum á aldrinum 16–19 ára í Bissá. Þátttakendur notuðu einnota myndavélar til að taka allt að 15 ljósmyndir hver sem endurspegluðu birtingarmyndir ójafnaðar í daglegu lífi og skráðu hugleiðingar um hverja mynd með PHOTO-aðferðinni, þ.e. glósur um inntak myndarinnar, samhengi hennar og mögulegar leiðir til breytinga. Eftir tvær vikur völdu þátttakendur lykilmyndir og greindu þær sameiginlega í rýnihópi. Gögnin voru greind með þemagreiningu í Atlas.ti.

Greiningin leiddi í ljós fjögur meginþemu: menntun, heilsa og hreinlæti, umhverfi og efnahagur. Unglingarnir lýstu takmörkuðu aðgengi að heilbrigðisþjónustu og hreinlætisaðstöðu, umhverfisvanda, miklum mun milli opinberra og einkarekinna skóla og efnahagslegum hindrunum sem takmarka aðgengi að menntun og atvinnu. Frásagnir þeirra endurspegluðu bæði gremju vegna kerfislægra hindrana og skýra meðvitund um mögulegar leiðir til úrbóta. Rannsóknin sýnir að þátttökumiðuðar aðferðir geta dregið fram mikilvæga innsýn í reynslu unglunga af ójöfnuði og skapað rými fyrir raddir þeirra. Niðurstöðurnar undirstrika mikilvægi þess að unglingar taki virkan þátt í rannsóknum og stefnumótun til að stuðla að jafnari tækifærum, félagslegu réttlæti og bættri velferð.

Jaðarsetning hinsegin ungmenna í tómstunda-, íþrótt- og félagsstarfi

Benedikta Sörensen Valtýsdóttir Aðjúnt

Háskóli Íslands, Tómstunda- og félagsmálafræði

Ágrip | Abstract

Í erindinu er fjallað um kynbundna útilokun og jaðarsetningu hinsegin ungmenna á Íslandi í frístundum þeirra sem og úr jafningjahópum. Greiningin byggir á níu rýnihópaviðtölum við 41 þátttakenda á aldrinum 16-20 ára þar sem fjallað var um kynjaða orðræðu og kynbundið ofbeldi. Niðurstöður sem fjallað er um byggja bæði á upplifun hinsegin ungmenna og ungmenna sem ekki eru hinsegin til að öðlast heildstæða mynd af þeirri orðræðu sem jaðarsetur hinsegin ungmenni innan tómstunda-, íþrótt- og félagsstarfs.

Stuðst er við gagnrýnar hinsegin kenningar, svo sem kenningar Judith Butler, þar sem sjónum er beint að því hvernig valdatengsl og samfélagslegar orðræður móta hugmyndir um kyn og sjálfsmýndir, og afmarka hvaða birtingarmyndir þeirra eru viðurkenndar.

Orðræða þátttakenda leiðir í ljós hvernig hinseginleiki er nýttur til að jaðarsetja hinsegin ungmenni innan tómstunda-, íþrótt- og félagsstarfs. Jafnframt sýna niðurstöður að ungmennin skilja og skilgreina kyngervi og persónu í gegnum þátttöku í tómstunda- og íþróttastarfi. Orðræða leiðir enn fremur í ljós að þetta skynjaða kyngervi útilokar hinsegin ungmenni frá aðild að jafningjahópum og að ungmennin upplifa að öryggi hinsegin ungmenna sé ógnað gangi þau gegn gagnkynhneigðum viðmiðum.

Menntaforysta íslenskra skólastjóra samkvæmt PISA 2025

Þorlákur Axel Jónsson Lektor, Sigríður Margrét Sigurðardóttir Dósent

Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið

Ágrip | Abstract

Skólastjórn er lykilþáttur í því að skólastarf gangi vel og skili árangri. Greind hafa verið óbein tengsl skólastjórnunar og námsárangurs í fræðum, sem hafa fengist við þessi tengsl. Í PISA könnun Efnahags- og framfarastofnunarinnar (OECD) 2025 svöruðu skólastjórar 119 grunnskóla spurningum um skólastjórnun, umgjörð skólastarfs og starfshætti. Menntaforysta skólastjóra var mæld sem ein hugsmið með spurningum um hversu oft eða sjaldan þeir sinntu tilteknum verkum. Spurt var um ráðstafanir til þess að kennarar tækju ábyrgð á námsárangri nemenda sinna, bættu kennsluhæfni sína, tileinkuðu sér árangursríkari kennsluhætti, hvort skólastjórar kæmu með ábendingar eftir að hafa setið í tíma hjá kennurum, unnið að lausn flókinna úrlausnarefna með öðrum skólastjórum og unnið að starfsáætlun skóla. Menntaforysta lýsti sér sem viðbrögð við áskorunum varðandi skólabrag og kennaraskort frekar en sem fagleg leiðsögn, hún tengdist lítið félagslegu umhverfi skóla og svo gott sem ekkert frammistöðu nemenda á PISA.

Stuðningur við unglinga í sorg eftir foreldramissi: Tómstundamenntunarnámskeið og vegvísir fyrir leiðtoga

Viktória Ásgeirsdóttir Forstöðumaður, M.Ed. í tómstunda- og félagsmálafræði¹, Oddný Sturludóttir²

¹HÍ. ²Háskóli Íslands

Ágrip | Abstract

Á Íslandi missa vel á annað hundrað börn foreldri sitt árlega. Unglingar sem hafa misst foreldri sitt standa frammi fyrir því að vinna úr erfiðu áfalli á viðkvæmu tímabili unglingsáranna. Þau þurfa að læra að takast á við ný hlutverk sem fylgja foreldramissi, samhliða því að vinna úr sorginni og upplifa sig mörg hver ein á báti og frábrugðin jafnöldrum sínum sem ekki hafa gengið í gegnum sömu lífsreynslu. Það er því mikilvægt að bjóða unglingum í sorg eftir foreldramissi upp á sérhæfð stuðningsúrræði þar sem þau fá tækifæri til að hitta jafningjahóp sem hefur gengið í gegnum sömu lífsreynslu.

Markmið verkefnisins er að hanna námskeið fyrir unglinga í sorg, með nálgun tómstundafræðinnar. Við útfærslu þess var stuðst við sjálfsrýni, þar sem rannsakandi rýndi í eigin reynslu sem barn sem misst hafði foreldri sitt og einnig þátttöku sína sem sjálfboðaliði á námskeiðum fyrir börn og unglinga í sorg. Í fræðilegum hluta verkefnisins er rýnt í rannsóknir fræðimanna á þessu sviði hvað hafi reynst árangursríkt í starfi með börnum í sorg, hvaða afleiðingar áföll hafa í för með sér, og hve mikilvægur jafningjastuðningur er og hvernig hugmyndafræði og nálgun tómstundafræðinnar getur stutt við þennan viðkvæma hóp.

Niðurstöður benda til þess að tómstundamiðað námskeið geti skapað öruggt rými fyrir unglinga til að vinna með sorg sína á heilbrigðan máta. Verkefnið er þýðingarmikið framlag fyrir fagfólk og félagasamtök sem vilja vinna á markvissan hátt með unglingum sem upplifa foreldramissi.

Að byggja upp seiglu og bjartari framtíð: Starfendarannsókn

Eva Björk Jónsdóttir Deildarstjóri tómstundamiðstöðvar¹, Eygló Rúnarsdóttir Aðjunkt²,
Hafdis Guðjónsdóttir Prófessor emerita²

¹Tómstundamiðstöð Áslandsskóla í Hafnarfirði. ²Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Þetta meistaraprófsverkefni er starfendarannsókn sem beinist að innleiðingu forvarnarverkefnisins Building Resilience and Brighter Futures (BUILD) innan grunnskóla í Hafnarfirði. Markmið rannsóknarinnar er að varpa ljósi á hvernig tómstunda- og félagsmálafræðingur setur mark sitt á innleiðingu þróunarverkefnis í þverfaglegu teymi innan grunnskóla. Rannsóknin fjallar um tilraunaverkefni á sviði lífsleikni sem miðar að geðrækt og sjálfsstyrkingu ungmenna á unglingastigi. Verkefnið er unnið í þverfaglegu samstarfi fagfólks þar sem tómstunda- og félagsmálafræðingur gegnir lykilhlutverki í framkvæmd og þróun þess. Leitast er við að svara eftirfarandi rannsóknarspurningu: Hvernig setur tómstunda- og félagsmálafræðingur mark sitt á innleiðingu þróunarverkefnis í þverfaglegu teymi innan grunnskóla? Rannsóknin er starfendarannsókn þar sem rannsakandi er jafnframt þátttakandi í ferlinu. Gagnaöflun fólst meðal annars í skráningu í rannsóknardagbók, ígrundun og þátttöku í reglulegum teymisfundum. Niðurstöður sýna að innleiðing BUILD verkefnisins var ekki línulegt ferli heldur þróaðist í samspili margra þátta, þar á meðal samstarfs fagfólks, skipulags skólastarfs og þátttöku nemenda. Þátttaka nemenda varð sterkust þegar þrír þættir fóru saman: efnið tengdist beint reynslu þeirra, andrúmsloftið í hópnum var öruggt og samstarf leiðbeinenda var traust og markvisst. Áhrif verkefnisins voru ekki eingöngu bundin við það sem var gert innan skólans, heldur urðu þau hluti af víðara félagslegu rými þar sem það nýttist sem sameiginlegur skilningsgrunnur nemenda og tómstunda- og félagsmálafræðings. Hlutverk mitt mótaðist í gegnum tengslamyndun, þátttöku og virkt samstarf, og var mikilvægt sem brú milli formlegs og óformlegs náms. Niðurstöðurnar undirstrika mikilvægi þverfaglegs samstarfs og þess að skapa rými fyrir verkefni sem styðja við geðrækt, sjálfsvitund og seiglu ungmenna.

LED Nordic, norrænt námsumhverfi og íslenskar skólabyggingar

Torfi Hjartarson Dósent

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Hönnun skólabygginga hefur tekið markverðum breytingum það sem af er þessari öld og endurspeglar áhuga á auknum sveigjanleika í kennsluháttum, hópastarfi og teymiskennslu með áherslu á nemendamiðað skólastarf í anda nýrra tíma. Íslenskar skólabyggingar reistar undanfarinn aldarfjórðung þykja einkar áhugaverðar í þessu tilliti og skýrt dæmi um þessa þróun á alþjóðlegum vettvangi. Í erindinu verður greint frá norrænu samstarfi fræðimanna, sveitarfélaga og fyrirtækja um námsumhverfi í norrænum grunnskólum og nýútkominni skýrslu þar sem teknar eru saman helstu niðurstöður tveggja ára þróunarverkefnis, LED Nordic eða Learning Environment Design – Impact of Learning Environment Design on Teaching, Learning, and Wellbeing: A Nordic Perspective en því lauk með alþjóðlegri morgunráðstefnu í sæti og á neti hér á Íslandi vorið 2026. Kynnt verður stuttlega ný og myndskreytt skýrsla sem gefur góða hugmynd um húsakynni fimm valinna skóla á Norðurlöndum og veitir jafnframt yfirlit um norræn rannsóknarskrif á þessu sviði. Þá verður fjallað um rannsókn höfundar á nýjum og nýlegum skólabyggingum hér á landi. Byggt er á heimsóknum í skóla, ljósmyndum auk teikninga af byggingum og viðtala við stjórnendur um áherslur í skólastarfinu og reynslu af nýrri hönnun. Beint verður athygli að kostum og göllum opinna kennslusvæða sem rúma marga nemendur og teymisvinnu kennara en einnig tækifærum sem felast í samnýtingu smærri og stærri rýma. Dregið verður fram að skólastarf í húsakynnum með nýju sniði kallar á samstillt átak allra sem að skólastarfinu koma. Námsumhverfi, skipulag, kennslufræðilegar áherslur og skólamenning þurfa að haldast í hendur.

Sjá nánar um LED Nordic: <https://www.jyu.fi/en/projects/led-nordic>

Tengsl mælitálna Matsferils og lokaekunnna við lok grunnskóla

Bára Elísabet Dagsdóttir Sérfræðingur, Auðun Valborgarson Sérfræðingur

Miðstöð menntunar og skólaþjónustu, Matssvið

Ágrip | Abstract

Lokaekunnir í íslensku og stærðfræði hjá nemendum sem útskrifuðust úr grunnskóla árið 2026 voru bornar saman við mælitölur þeirra úr lesskilnings- og stærðfræðiprófum Matsferils. Tengsl mælitálna og lokaekunnna voru metin með tveimur fjölþrepa raðkvarðalíkönunum (e. cumulative link mixed models) eftir námsgrein og slembihrifum (e. random effect) fyrir skóla. Stjörnumerktar lokaekunnir og undanþágur voru ekki reiknaðar með líkönunum.

Greinileg tengsl eru á milli mælitálna Matsferils og lokaekunnna, eftir því sem nemendur fengu hærri mælitölur í prófum Matsferils voru þeir líklegri til þess að vera með hærri lokaekunn úr grunnskóla. Tengslin komu fram bæði milli mælitálna í lesskilningi og lokaekunnna í íslensku annars vegar og mælitálna í stærðfræði og lokaekunnna í stærðfræði hins vegar. Styrkur tengslanna var mjög sambærilegur milli námsgreina.

Eftir að tekið hafði verið tillit til mælitálna Matsferils mátti rekja um 11% af breytileika lokaekunnna í stærðfræði og um 18% í íslensku til munar milli skóla. Sá breytileiki getur skýrst af því að lokaekunnir byggja yfirleitt á breiðara námsmati en stöðluð stöðupróf, svo sem vinnu nemenda yfir veturinn, verkefnum og mismunandi námsmatsaðferðum skóla. Rétt er að benda á að lokaekunn í íslensku felur í sér fleiri námsþætti en lesskilning svo það skýrir að hluta þennan aukna breytileika.

Horfur nemenda í áhættuhópi vegna lestrarvanda við lok skólagöngu

Auðun Valborgarson Sérfræðingur¹, Örnólfur Thorlacius Lektor², Freyja Birgisdóttir Sviðstjóri¹

¹Miðstöð menntunar og skólaþjónustu, Matssvið. ²Háskóli Íslands, Sálfræðideild

Ágrip | Abstract

Í þessari langtímarannsókn var úrtaki nemenda ($N = 2.957$), sem fæddir voru árið 2010, fylgt eftir frá upphafi til loka grunnskólagöngu. Notast var við gögn úr Matsferli ásamt eldri niðurstöðum úr samræmdum könnunarprófum til þess að fylgjast með framgangi þeirra. Grunnþættir lestrar (hljóðkerfisvitund, bókstafaþekking og málskilningur) voru metnir við upphaf 1. bekkjar og kannað var hvernig þeir spáðu fyrir um stöðu nemenda í lesfimi við lok 1. bekkjar, auk stöðu þeirra í lesskilningi og lesfimi í 4. og 10. bekk. Niðurstöður athugunarinnar benda til þess að veikleiki í bókstafaþekkingu og hljóðkerfisvitund við upphaf 1. bekkjar hafi aukið líkur á slakri frammistöðu í lesfimi við lok 1. bekkjar. Nemendur sem náðu góðu valdi á bókstafaþekkingu, hljóðkerfisvitund, málskilningi og lesfimi í 1. bekk höfðu flestir náð góðu valdi á lesfimi og lesskilningi við lok 4. og 10. bekkjar. Hluti nemenda sem var í áhættuhópi vegna lestrarvanda við upphaf 1. bekkjar var þó enn í vanda við lok 10. bekkjar. Niðurstöðurnar sýna fram á mikilvægi þess að halda áfram markvissri kennslu og stuðningi lengur út skólagönguna fyrir þann hóp nemenda.

Tíðni sértækra námsörðugleika í íslenska skólakerfinu: Mat byggt á gögnum Matsferils

Guðbjörg Rut Þórisdóttir Sérfræðingur á sviði málþroska og læsis, Auðun Valborgarson Sérfræðingur, Bára Elísabet Dagsdóttir Sérfræðingur

Miðstöð menntunar og skólaþjónustu, Matssvið

Ágrip | Abstract

Skortur hefur verið á nýlegum tölulegum upplýsingum um fjölda nemenda með sértæka námsörðugleika í íslenska skólakerfinu og hvaða úrræði standa þeim til boða. Nýjustu gögn frá Hagstofu Íslands fyrir skólaárið 2022–2023 sýna að á bilinu 28,2% til 35,4% nemenda í 4. til 10. bekk nýta sér sérkennslu eða stuðning. Í þessari athugun var tíðni sértækra námsörðugleika metin með því að skoða þau gögn sem hafa safnast í skyldufyrirlögnum lesskilnings- (N = 12.372) og stærðfræðiprófa í 4., 6. og 9. bekk (N = 12.609). Nýtt voru skráningargögn um fjölda undanþága og ástæður þeirra. Um var að ræða undanþágur vegna einstaklingsnámskrár, sértækra námsörðugleika, taugaproskaraskana, náms í sérskóla eða sérúrræði, auk nemenda sem fengu skor á bilinu 1–4 við neðstu mörk í Matsferli. Samkvæmt gögnum Matsferils var hlutfall nemenda með sértæka námsörðugleika áætlað á bilinu 6,3% til 7,8% í lesskilningi og 5,4% til 7,2% í stærðfræði, en þær tölur ríma betur við erlendar rannsóknir. Þessar niðurstöður benda til þess að meirihluti þeirra nemenda sem nýta sér sérkennslu eða stuðning geri það ekki vegna sértækra námsörðugleika, heldur annars konar námsvanda.

Áhrif hæglæsis á frammistöðu nemenda í 4., 6. og 9. bekk á stærðfræðiprófum Matsferils

Jóhann Örn Sigurjónsson Sérfræðingur í stærðfræðimenntun, Bára Elísabet Dagsdóttir Sérfræðingur

Miðstöð menntunar og skólaþjónustu, Matssvið

Ágrip | Abstract

Áhrif hæglæsis á frammistöðu nemenda í 4., 6. og 9. bekk á stærðfræðiprófum Matsferils voru könnuð í landsfyrirlögn (N = 11.865). Próftími, árangur og fjöldi spurninga sem nemendur svöruðu á stærðfræðiprófum Matsferils voru borin saman eftir því hvort nemendur voru hæglæsir eða ekki, þar sem hæglæsir voru skilgreindir sem þeir nemendur sem mældust í 21. hundraðshlutaröð eða lægra í lesfímiprófum í september 2025.

Hæglæsir nemendur voru að jafnaði með lægri mælitölur í stærðfræði en aðrir nemendur í öllum árgöngum. Áhrifastærðir voru miðlungs stórar til stórar; 4. bekk var meðalmælitala hæglæsra nemenda 8,5 en 10,7 meðal annarra nemenda ($p < 0,001$; $d = 0,71$), fyrir 6. bekk voru hæglæsir með meðalmælitöluna 8,1 og aðrir með 10,9 ($p < 0,001$; $d = 0,92$) og í 9. bekk voru meðalmælitölurnar 8,4 og 10,7 ($p < 0,001$; $d = 0,78$).

Munur á próftíma milli hæglæsra nemenda og annarra var ólíkur eftir árgöngum. Í 4. bekk eyddu hæglæsir nemendur að jafnaði um 3,6 mínútum lengri tíma í stærðfræðiprófi en aðrir nemendur en í 6. bekk var ekki marktækur munur á próftímanum. Í 9. bekk voru hæglæsir nemendur að jafnaði um 3,5 mínútum fljótari með stærðfræðiprófin en aðrir nemendur. Greining á þeim atriðum sem nemendur sleppa í stærðfræðiprófum bendir til að hæglæsir nemendur í 9. bekk séu líklegri til að sleppa ákveðnum atriðum en aðrir nemendur.

Niðurstöðurnar benda því til þess að hæglæsir nemendur nái að jafnaði nokkuð lakari árangri í stærðfræði samanborið við aðra nemendur en munurinn kemur ekki skýrt fram í próftíma.

What are we doing with our freedoms: University Responses to Genocide

Giti Chandra Associate Research Professor

GRÓ GEST, School of Humanities

Ágrip | Abstract

Individuals at the University of Iceland responded almost immediately to the genocide in Palestine: seminars and talks were organised by a group of doctoral students and professors that later became The Palestine Project; students staged protests; the students' union made its positions clear; and the Academics for Palestine group of faculty, researchers, and students formed and organised a conference aimed at finding avenues of collective response. While all these actions were undertaken by individuals or individual groups, the critical question of an institutional response from the University itself remains open. This presentation will consider the questions and implications of what academic freedom means and how it may be instrumentalised systemically, in peace time as well as in times of crisis. It will consider the question of academic and political freedom of speech and action for an academic institution, the contours and limitations of actions, especially protest, and the ways in which these can be exercised institutionally. It will then consider the options being exercised by other universities in terms of BDS (Boycott, Divest, Sanction), among others, such that they might be stable, sustainable, and democratic actions that might constitute an institutional rather than an individual response. Finally, this presentation will point to the distinction between exercising our freedoms in times of peace and choosing modes of exercising those freedoms in order to promote peace in our times.

Að efla samkennd: Handbók fyrir starfsfólk félagsmiðstöðva

Melkorka Ýr Magnúsdóttir¹, Árni Guðmundsson²

¹Fjörheimar Félagsmiðstöð. ²Háskóli Íslands

Ágrip | Abstract

Þessi kynning fjallar um meistaraverkefni höfundar í tómstunda- og félagsmálafræði við Háskóla Íslands. Verkefnið samanstendur af handbók sem miðar að því að efla samkennd hjá unglingum í félagsmiðstöðvum og greinargerð. Markmið verkefnisins er að þróa hagnýtt og aðgengilegt efni sem starfsfólk félagsmiðstöðva getur nýtt í starfi sínu til að efla samkennd, félagsfærni og jákvæð samskipti meðal unglunga. Í verkefninu er lögð áhersla á félagsmiðstöðvar sem vettvang óformlegs náms þar sem unglingar fá tækifæri til að efla félagsfærni, rækta sjálfsmynd sína og byggja upp samskiptafærni í gegnum reynslu, þátttöku og tengsl. Handbókin inniheldur fjölbreytt verkefni og leiðir sem starfsfólk getur nýtt á einfaldan og markvissan hátt í daglegu starfi. Verkefnin eru sett fram þannig að auðvelt sé að grípa til þeirra án mikillar fyrirhafnar og laga að mismunandi hópum.

Verkefnið hefur að leiðarljósi spurninguna hvernig hægt sé að styðja við starfsfólk félagsmiðstöðva í að vinna markvisst með samkennd meðal unglunga. Í greinargerðinni er fjallað um hlutverk félagsmiðstöðva í lífi unglunga, mikilvægi samkenndar og áhrif hennar á samskipti og líðan. Þá er fjallað um óformlegt nám og mikilvægi fræðslu og þjálfunar, auk þess sem bent er á skort á efni sem styður markvissa vinnu með samkennd. Einnig er þörf fyrir slíkt efni könnuð og handbókinni lýst, uppbyggingu hennar og notagildi í starfi. Niðurstöður verkefnisins benda til þess að þörf sé á markvissu og aðgengilegu stuðningsefni fyrir starfsfólk og var handbókin þróuð með það að markmiði að mæta þeirri þörf.

Skáldsögur í skólastofunni

Rósa Elín Davíðsdóttir aðjunkt

Háskóli Íslands, Hugvísindasvið

Ágrip | Abstract

Í þessu erindi er fjallað um kennslu skáldsögunnar *Útlendingurinn* eftir Albert Camus í inngangsnámskeiði að frönskum bókmenntum sem ætlað er nemendum á fyrsta ári í frönskum fræðum við Háskóla Íslands. *Útlendingurinn* er sennilega sú franska skáldsaga sem erlendir nemendur lesa fyrst á eftir *Litla prinsinum* eftir Antoine de Saint Exupéry.

Komið verður inn á ástæður þess að verkið hentar vel fyrir nemendur sem ekki eru komnir langt í frönskunámi, málfar er til að mynda nokkuð einfalt og setningaskipan ber einkenni talaðs máls. Jafnframt eru fáar tilteknar sögulegar og menningarlegar vísanir í bókinni en sagan er þó ekki eins auðskilin og ætla mætti og fjallað verður um helstu áskoranir sem lestur sögunnar felur í sér.

Að lokum er fjallað er um viðbrögð nemenda við skáldsögunni og þær dyr sem lestur hennar opnar.

Bekkjarstjórnun með SPEKT: Tengsl við faglegt sjálfstraust og starfsþrek kennara

Guðmundur Kári Þorgrímsson Sálfræðingur, Thelma Lind Tryggvadóttir Atferlisfræðingur, Erla Björk Sveinbjörnsdóttir Doktorsnemi, Kristján Ketill Stefánsson Dósent, Anna-Lind Pétursdóttir Prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Streita og kulnun meðal kennara eru vaxandi áhyggjuefni í inngildandi skólastarfi. Trú kennara á eigin getu í starfi er mikilvægur verndandi þáttur sem styður við velferð kennara, gæði í kennslu og við að skapa jákvætt námsumhverfi. Aðferðir PAX við bekkjarstjórnun eru gagnreyndar og geta stutt við æskilega hegðun nemenda og stuðlað að jákvæðu námsumhverfi. Aðferðir PAX hafa verið þýddar á íslensku og staðfærðar undir heitinu SPEKT. Markmið þessarar rannsóknar var að kanna áhrif starfsþróunar í aðferðum SPEKT á trú grunnskólakennara á eigin getu í starfi og einkenni kulnunar.

Þátttakendur voru níu grunnskólakennarar sem tóku þátt í rannsóknarverkefni um staðfærslu og mat á áhrifum aðferðum SPEKT við hópastjórnun á Íslandi. Kennarar fylltu út matslista í upphafi og lok skólaárs, þ.e. Teachers' Sense of Efficacy Scale (TSES) og Maslach Burnout Inventory – Educators Survey (MBI-ES). Gögn voru greind með línulegum blönduðum líkönum í GAMLj viðmótinu í Jamovi.

Niðurstöður:

Undirþáttur TSES um beitingu kennsluaðferða jókst marktækt, $F(1, 7,24) = 17,6$, $p = ,004$, $d = 1,12$, og bekkjarstjórnun, $F(1, 7,47) = 14,8$, $p = 0,006$, $d = 1,04$. Á MBI-ES dró marktækt úr tilfinningalegri örmögnun, $F(1, 7,19) = 9,89$, $p = 0,016$, $d = 0,54$ og afkastageta jókst, $F(1, 7,69) = 6,52$, $p = 0,035$, $d = 0,79$.

Umræða:

Niðurstöðurnar benda til þess að starfsþróun með aðferðum SPEKT við hópastjórnun geti haft jákvæð áhrif á velferð grunnskólakennara í starfi. Þetta eru fyrstu niðurstöður hérlandis sem benda til þess að starfsþróun í bekkjarstjórnun geti dregið úr einkennum kulnunar hjá kennurum.

Læsi er lykill að lýðræði

Þorgerður Jörundsdóttir deildarstjóri LESLLA og sérfræðingur í námsefnisgerð hjá Dósaverksmiðjunni, Guðrún Árnadóttir Deildarstjóri LESLLA og sérfræðingur í námsefnisgerð hjá Dósaverksmiðjunni

Dósaverksmiðjan

Ágrip | Abstract

Fjallað verður um LESLLA (e.Literacy Education and Second Language Learning for Adults) hugmyndafræðina og LASLLIAM (e. Literacy and Second Language Learning for the Linguistic Integration of Adult Migrants) tungumálarammann, sem er forstig við Evrópska tungumálarammann. LASLLIAM er rammi fyrir nám fólks í öðru máli sem hefur annað letur en það latneska í sínu móðurmáli. LESLLA-nám er ætlað bæði hámenntuðu fólki sem og þeim sem hafa litla sem enga skólagöngu og þeim sem eru ólæs á eigin móðurmáli.

Hjá Dósaverksmiðjunni hefur verið starfrækt LESLLA-deild frá árinu 2017. Fjallað verður um hvernig þróuð hafa verið matstæki, námsefni og náms-og kennsluaðferðir út frá gagnreyndum aðferðum. Þá verður fjallað um hvernig hefur verið staðið að þjálfun kennara. Dósaverksmiðjan fékk Evrópumerkið fyrir LESLLA-deild skólans árið 2025.

Orkuinntaka og fæðuval barna með matvændni

Anna Sigríður Ólafsdóttir prófessor¹, Soha El Halabi Nýdóktor², Sigrún Þorsteinsdóttir¹

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Uppsalaháskóli, Svíþjóð

Ágrip | Abstract

Matvændni er algeng hjá börnum á leikskólaaldri en eldist oftast af þeim, en síður hjá börnum með taugaproskaraskanir á borð við ADHD og/eða einhverfurófsröskun. Matvændni er hegðun á rófi og geta einkenni verið allt frá því að vera væg yfir í að vera mjög sterk og takmarkandi fyrir fæðuval, sem getur leitt til næringarskorts.

Þátttakendur (n=81) voru börn með og án taugaproskaraskana og fjölskyldur þeirra sem tóku þátt í íhlutunarransókn Bragðlaukaþjálfunar 2019 og luku öllum þáttum íhlutunar. Gögnum um mataræði var safnað við upphaf og lok íhlutunar og við 6 mánaða eftirfylgd með þriggja daga skráningu á mataræði studdri af myndum í gegnum smáforritið BragðApp sem var sérstaklega hannað fyrir rannsóknina. Matardagbækurnar (myndir og texti) voru greindar og áætluð tegund og magn hvers matvælis, annars vegar fyrir máltíð (skömmtn) og við lok máltíðar (afgangar) til að meta neyslu hvers barns. Matvæli og uppskriftir voru kóðuð samkvæmt þeirri aðferð sem notuð er í íslenskum landskönnunum á mataræði og notast við íslenska gagnagrunninn um efnainnihald matvæla (ÍSGEM). Myndir voru einnig metnar sjónrænt með tilliti til skynrænna þátta, svo sem lita, áferðar og uppröðun, þar meðal hvort matvæli snertust eða lágu aðskilin.

Niðurstöður verða kynntar í formi lýsandi tölfræði þar sem greint er hvort munur er á fæðuvali og næringarinntöku barna með og án taugaproskaraskana í hópi barna sem öll eru með matvændni. Einnig verður greint frá mynstri sem fram kom við sjónræna greiningu matarmyndanna, en úrvinnslan er sú fyrsta sinnar tegundar með það að markmiði að skilja betur einkenni matvændni.

Hvað borða börnin í leikskólanum? Rýnt í matarmyndir af hádegismáltíðum í rannsókninni Litlu laukar – Bragðlaukaþjálfun

Berglind Lilja Guðlaugsdóttir Doktorsnemi, Anna Sigríður Ólafsdóttir prófessor

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

Fyrstu ár barna eru mikilvæg þegar kemur að fjölbreyttu og næringarríku fæði þar sem fæðuveenjör eru að mótast fyrir framtíðina. Einn af þeim þáttum sem hafa áhrif á fæðuval barna er matvendni sem getur verið krefjandi fyrir foreldra og leikskólastarfsfólk að takast á við og skortir þeim gjarnan úrræði. Matvendni er yfirleitt í hámarki í kringum 2-6 ára aldurinn. Litlu laukar – Bragðlaukaþjálfun er fæðumiðuð íhlutun í leikskólum í Reykjavík og á landsbyggðinni með þátttöku leikskólastarfsfólks og foreldra með það að markmiði að koma í veg fyrir og/eða draga úr matvendni og auka fjölbreytileika í fæðuvali. Í Bragðlaukaþjálfun voru börn þjálfuð í að upplifa mat með öllum skynfærunum sínum með leikgleðina að vopni og auka fæðutengda færni. Leikskólastarfsfólk fékk einnig þjálfun í notkun aðferðanna og framkvæmd verkefnanna. Bragðlaukaþjálfun var hluti af daglegu skólastarfi leikskólanna og studdi við heilsueflandi umhverfi þeirra. Til að meta mataræði barna í leikskólunum voru teknar myndir af hádegismatnum (skömmtnun og afgangum) í þrjá daga á hverjum tímapunkti; fyrir íhlutun, eftir íhlutun og við 6 mánaða eftirfylgd. Fjórir leikskólar hafa þegar klárað 10 vikna íhlutun og eftirfylgd. Fyrstu niðurstöður um fæðuval barna í hádegi á leikskólum byggð á matarmyndunum, ásamt aðferðafræði við úrvinnslu verður kynnt. Með gagnasöfnun í formi matarmynda má dýpka skilning á því hvað er borðað, hverju er helst sleppt, hvort og hvernig matvendni kemur fram á meðal barna á leikskólum.

Áhrif SPEKT á nemendur

Thelma Lind Tryggvadóttir Atferlisfræðingur¹, Guðmundur Kári Þorgrímsson Sálfræðingur¹, Erla Björk Sveinbjörnsdóttir Doktorsnemi², Anna-Lind Pétursdóttir Prófessor¹, Kristján Ketill Stefánsson Dósent¹

¹Háskóli Íslands, Menntavísindasvið. ²Doktorsnemi, Menntavísindasvið

Ágrip | Abstract

SPEKT (PAX) er safn áfallamiðaðra aðferða við bekkjarstjórnun sem m.a. miða að því að skapa jákvætt og styðjandi námsumhverfi. Megin aðferðin er PAX-Hvatningarleikurinn (PAX-Good Behavior Game) þar sem nemendur vinna saman til að æfa viðeigandi hegðun og sjálfstjórnun (self-regulation) með markvissri félagslegri styrkingu.

Í þessari rannsókn voru einkenni ofvirkni og athyglisbrests metin með ADHD-kvarðanum að hausti og vori hjá 54 nemendum úr tveimur 1. bekkjum á höfuðborgarsvæðinu. Kennari annars bekkjarins tók þátt í fjórum tveggja stunda námskeiðum um SPEKT og fékk fimm handleiðslutíma. Samanburðarbekkur fékk hefðbundna bekkjarstjórnun.

Niðurstöður sýndu meiri lækkun á ADHD einkennum að mati kennara í SPEKT hópnum samanborið við hinn bekkinn $F(1, 49,70) = 7,47, p = 0,01$. Einkennin minnkuðu um tæplega hálft staðalfrávik ($d = 0,45$) eftir aðeins eina önn sem teljast miðlungs sterk áhrif. Engin breyting var í samanburðarhópnum að mati kennara. Þetta bendir til þess að bekkjarstjórnun með aðferðum SPEKT geti aukið ró og bætt athygli hjá börnum í 1. bekk á Íslandi, sem samræmist niðurstöðum erlendra PAX rannsókna og benda til þess að gagnreyndar aðferðir byggðar á erlendum rannsóknum geti haft hliðstæð áhrif hérlandis. Þess ber þó að geta að rannsóknarhópurinn hafði meiri einkenni ofvirkni og athyglisbrests í upphafi ($p = 0,01$) og hafði því meira svigrúm til lækkunar.

Menntakvika

Ráðstefna í menntavísindum

30. september – 1. október 2026

www.menntakvika.hi.is

menntakvika@hi.is

Framkvæmdaaðili Menntakviku er Menntavísindastofnun Háskóla Íslands.

menntavisindastofnun@hi.is